K.III.371(A)

ISTORIA INDUSTRIILOR LA ROMÎNI

DE

N. IORGA

PUBLICATĂ PENTRU „SOCIETATEA NAȚIONALĂ DE CREDIT INDUSTRIAL".

Meșterii de la Hurez.

BUCUREȘTI
1927

10217
1018

Nu se împr...
mută acasă,

ISTORIA INDUSTRIILOR LA ROMÎNI

DE

N. IORGA

PUBLICATĂ PENTRU „SOCIETATEA NAȚIONALĂ DE CREDIT INDUSTRIAL".

Meșterii de la Hurez.

BUCUREȘTI
1927

BIBLIOTECA
DOCUMENTARA
ORAȘUL PIATRA NEAMȚ

K. III. 371 (A)

Cuprinsul analitic al cărții

Definiția istorică a cuvintelor „măiestrie", „meserie", și meșteșug", „meșter", „maestru", „maistor", „maistru", 1.

CAP. I.

Industria casnică. 3,

Îmbrăcămintea omului: Cămăși, 3. Cingători, brîie, 4. Nădragi, 4. Zăbranice, 4. Cioareci, căiți, ștrimfi, scarpi, 5. Sucmane, sarici, etc., 5. „Hainele albe rumînești", 6. Veșminte preoțești, 6. Lăvicere, 6. Velințe, păretare, scoarțe, 6. Cerșafuri, prostiri, lepedee, chindee, 7. Perne, 8. Plapome și pături, 8. Năfrămi, 8. Materialele: cînepa, 10. Inul, 12. Varietăți de tort și de pînză, 11. Țerancele lucrătoare, 12. Țigancele din casă, 13. Torcari, torcători, inari, 15. Femei romînce și Țigance cu plată, 15.

CAP. II.

Meșterii satelor. . . . . . 16.

Săteanul, casa și uneltele lui, 16. Lucrul lui pentru vînzare, 17. Morarii, 18. Piuarii, dîrstarii, 19. Călțunarii, opincarii, străițarii, 19. Olarii, 20. Butnarii și alți lucrători ai uneltelor de lemn, 21. Lăcrarii, 22. Scăfarii, 23. Strungarii, 23. Blidarii, 23. Lucrul jugului și al plugului, 23. Rotarii, 24. Lingurarii, 24. Sitarii, 24. Rogojinarii, 25. Arhitecții țerani 25. Cărămidarii, 26. Vărarii, 26. Șindilarii, 26. Lemnarii, buștenarii, dîrvarii, 27. Varietățile lucrului de lemn țerănesc, 27. Herăstrăierii, 27. Cîrjarii, crucerii, 28. Cărbunarii, tăciunarii, 28. Folarii, 29. Ulierii, 29. Fluierarii, 29. Dohotarii, 29.

CAP. III.

Industriile de oraș, înaintea concurenței străine, . . . 33.

Caracterul nenațional al originii orașelor noastre, 30. Meșterii străini ai începuturilor, 31. Numele românești ale meseriilor, 31. Libertatea individuală a meșterilor, 32. Primele bresle libere, 32. Pitarii moldoveni și Alexandru-Vodă Lăpușneanu, 32. Pitărițele lui, 33. Brutarii: cocarii, jimblarii, 33. Țigani la fabricarea pinii, 33. Uneltele brutăriei, 33. Plăcintarii, 34. Cofetarii, 34. Răchierii și brăharii, 34. Cele d'intâiu berării, săsești, 34. Pieptănarii, 34. Pînzarii și postăvarii, 35. Fabricație de zăblaie și importul de boboaie, 36. Materia hainelor de lux în vremea veche și croitorii străini, 36. Fabricație de steaguri în Ardeal, 36. Croitorii de țară, 37. „Cusători" și cusătorese, 37. Caracterul meșterilor de haine: Țigani, clienți episcopali, 37. Cei d'intâiu croitori pomeniți în documente, 38. Croitorițele, 39. Croitorii ardeleni, 39. Croitorii de sate, 39. Cingători și brîie de import, 40. Băibărăcarii, 40. Zăbunarii, 40. Șalvaragii, 40. Cumpărare de călțuni pentru sate, 41. Blănarii cei mai vechi, 41. Mai noi, 41, nota 7. Felurile de haine blănite, 42. Pălării și șlicuri, șlicarii, 43. Potcapicerii, 44. Tabacii, tăbăcarii, pielarii, 44. Cojocarii cei mai vechi, 44. Curălarii, 45. Ceprăzarii, 46. Tălpălarii, 46. Șelarii sau săhăidăcarii, 46. Lucrul traistelor, păturilor, chingilor, 47. Cizmarii, 47. Numele mai târzii de: cavafi, papugii, conduragii, pantofari, 48. Rarii cizmari țigani; cei de altă origine, 48. Bulgarul din vremea lui Mircea-Vodă Ciobanul, 48. Ciubotarii și ulița lor la Iași, 48. Plăpumarii, 49. Lucrul de fier și Țiganii, 49. Varietățile de lucrul fierăriei, 49. Uneltele fierarului țigan, 51. Vechiul nume de „faur", 51. Lăcătușii, 51. Potcovarii, 52. Cuțitarii, 52. Căldărarii, 52. Lucrul lor, 53. „Hierul alb", 53. Tinichigii, 53. Clopotele și clopotarii, 53. Argintarii sau cuiungii, 54. Zlătarii și aurarii, 55. Importul obiectelor de metal din Apus, 55. Bănăria și bănarii, 55. Carătașii, 56. Cocii, leagăne, carăte și cară, „cămări", leftice și lefticari, sănii, 57. Arcarii, 58. Cordarii sau săbierii, 58. Fabricanții de suliță, 58. De zale,

paveze, platoşe, 59. Bălţăgarii, 59. Coifănarii, 59. Sălitrarii, 59. Prăvarii, 59. Butnarii şi puntaşii, 59. Dogarii, 59. Făclierii, 59. Luminărăria lui Vodă-Brîncoveanu, 59. Năvodarii, 60. Funarii, 60. Dubăsarii, 60. Lemnarii, 60. Plata lor, 61. Fierăstrăul lui Alexandru-Vodă Lăpuşneanu, 61. Teslarii şi contractele lor, 61. Tîmplarii munteni, 60. Măsarii ardeleni, 61. Şindilarii, 62. Meşterii de zidărie ai vechilor Domni moldoveni, 62. Zidarii lui Petru Rareş, 62. Ai lui Alexandru Lăpuşneanu, 64. Meşterii lui Vasile Lupu şi ai lui Şerban Cantacuzino, 65. Ai lui Brîncoveanu, 65-6. Baia acestuia, 66. Zidari de mănăstiri, 66. Zidari la boieri, 66. Săpătorii-sculptori,67. Materialele, 67. Zugravii vechilor Domni (Despot, Petru Şchiopul, apoi Callimachii, Brîncoveanu), 67. Cei de la Biserica Domnească din Argeş, 68. Cei d'intăiu pictori, 68. Alexandru Lăpuşneanu şi pictorii veneţieni, 68. Pictorii lui Vasile Lupu, 69. Bursierii lui Brîncoveanu şi ai lui Constantin Mavrocordat la Veneţia, 69. Liotard la noi, 69. Cîţiva zugravi moldoveni, 69-70. Zugravi munteni şi ardeleni, 70. Familii de zugravi, 70-1. Zugravi călugări şi preoţi, 71-2. Zugravul domnesc în Moldova, 71. Zugravi boieri, 71. Zugravi în casă, 72. Contracte de zugravi, 72. Învăţătura zugravilor, 72. Şcoala de la Rîmnicul-Vîlcii, 73. Tratatele de pictură, 73. Colorile şi procurarea lor, 73. Săpunarii, 73-4. Ceasornice din Ardeal, 74. Ceasornicarii aşezaţi în Moldova, 74.

CAP. IV.

Vechiul meşteşug şi modele străine. . . . . 75.

Influenţele străine asupra industriilor româneşti, 75. Îmbrăcămintea, 76. Mobilarea, 77. Noile stofe turceşti, 77-9. Abaua, 79. Bogasia, ghermesutul, hatai, 79. Alte stofe, 80. Şaluri, 80. Brîie orientale, 80. „Mese", năfrămi, peşchire, 81. Perdele, 81. Aşternuturi, 81. Noile haine: tătarca, şarvanaua, ciacşirii, şalvarii, etc., 82-3. Stofele apusene. 83. Din Veneţia, Florenţa, Neapole, 83. Din Anglia, („anglie"), 84. Din Olanda, 84. Din Polonia, 84. Din Germania: varietăţi, 84. Din

Viena, 85. Stamba şi „tratidanul", 85. Din Rusia, 85. Croitorii de ţară în această epocă, 86. Lucrul lor, 86. Preţurile croitorilor, 86. Croitorii proprietari, 87. Lipsa străinilor croitori, 87. Basmagiii şi basmalele, 87. Batistele, 87. Mănuşarii, 88. Mătăsarii, 88. Cizmarii noi şi vechi, 88. Situaţia lor de avere, 89. Ciubotele lui Vodă şi ale beizadelelor, 89. Tirlicii şi încălţămintea turcească, 89. Încălţămintea ardeleană, 89-90. „Ciubotele nemţeşti" în Moldova, 90. Scoarţe vechi şi covoare nouă din Orient, 90. Şlicarii, 90-1. Mindirigiii, 91. Carătaşii, 91 şi urm. Căruţele orientale, harabalele, 91. Carătele apusene: butcile, 91-2. De Viena şi Anglia, 92-3. Caleştile, 93. Trăsuri ruseşti, 93. Droştile, briştile, 93. Săniile, 93. Căruţele jidoveşti, 93. Contract de caleaşcă, 93. Un carătaş consul (staroste), 93. Hamuri, friie, ceaprazuri, bice, 94. Şelarii şi noile şele, 94. Săhăidăcarii, 95. Bucătarii sau maghirii, 95. Borşăriţele, 95. Cofetarii, 95-6. Căldărarii, 96. Spoitorii, 96. Potcovarii, 96. Lăcătuşii, 96. Lucrul de metal turcesc, sfeşnice, lighene, etc., 96 şi urm. Import din Leipzig şi Viena, 97. Din Ardeal, 98-9. Obiecte de cristal, 98. Clopotarii, 99-100. Armurierii şi armele, 100. Teslarii, 100-1. Tîmplarii, 100-1. Mobilele nouă, 101. Şindila, 101. Lemnăria pentru Turci, 102. Dubăsarii, 102. Şeicarii, 102-3. Ghimigiii, 102. Boiangiii, 103, Moda orientală a burghesiei, 104-5. Moda nouă orientală a boierilor, 105. Mobilarea turcească a odăilor, 105-6. Import de marfă austriacă, de Linz, de marfă de Leipzig, de Olanda, de Anglia, de marfă italiană, 106. Fabricaţia franceză: camelot, linot, cadrille, etc., 106-8. Croitori evrei, 108. Mode ardelene, 108-9. Batiste, umbrele, etc., 109. Şervete din Apus, 109. Plăpumarii noi, 109. Aşternut de import, 109-10. Cărămidarii, 110. Tinichigiii, 110. Constructorii de vase, 110. Meşterii de sfoară şi odgoane, 110-1. Funarii, 111. Podarii, 111-2. Suiulgiii şi cişmegiii, 112-3. Ceasornicarii, 113-4. Legătorii de cărţi, 115. Tipografii, 115-6. Turnătorii, 116. Litografii, 116.

CAP. V.

Bresle vechi şi bresle noi . . . . . 117.

Breasla mixtă din Roman, 117 şi urm. Statutul ei, 118-20.

Techiul timarilor din Făgăraș, 120. „Șetlicul" breslașilor munteni, 121. Noile rufeturi și Alexandru-Vodă Ipsilanti, 121. Modelele bizantine, 121-2. Breslele muntene: a brutarilor, 122 și urm. Narturi și pedepse, 124-5. Noi măsuri după 1810, 125. Măsuri pentru brutari, 126. „Longea" lor, 126. Rufetul pitarilor la Iași, 126. Furmagii și franzelari în Moldova, 127. Breasla brăharilor, 127. A rachierilor, 127. Berarii, 127-8. Pastramagiii, 128. Oțetarii, 128. Bucătarii și breasla lor, 128. Abagerii, 128. Raporturile lor cu pînzarii, 129. Zăbunarii, 129-30. Croitorii de sate, 132. Croitorii moldoveni, 133. Șalvaragiii, 133. Blănarii, 133 și urm., Blănarii moldoveni, 135. Breasla lor în Botoșani, 136. Cearta cu Armenii bogasieri, 137. Breasla cojocarilor, 139 și urm. Breasla din Craiova, 142. Cojocarii prin tîrguri, 143. În Moldova, 143. Șlicarii, 143-4. Căciularii, 144. Fesurile, șăpcile și pălăriile, 144. Breasla tabacilor, 144 și urm. Școala lor olteană, 146. Timarii din Făgăraș, 146-7. Aiurea în Ardeal, 147. Ciorogarii, 147. Tăbăcarii din Moldova, 147. Breasla cizmarilor, cavafilor și papugiilor, 147 și urm. Varietăți de încălțăminte, 148. Bresle de provincie, 149. Cizmarii în Moldova și tălpălarii, 149-51. Trăistarii, 151. Olarii, 151-2. Strâchinarii, 152. Șelarii, 152. Săpunarii, 152-3. Zlătarii și giuvaergiii, 153-4. Fierarii și covacii, 155. Butarii și dogarii, 155. Dulgherii, strungarii și tîmplarii, 156 și urm. Starostele de binale, 157-8. Meimarbașa, 157-8. „Cumpania" meșteriior de clădire și „crucile" ei, 159. Zidarii sau pietrarii, 159. Zugravii, 160 și urm. În provincie, 161. Pictorii de portret, 161. Școala ardeleană, 161. Zugravi moldoveni, 161. Zugravii din București și cutremurul cel mare, 163.

CAP. VI.

Meșteri și fabrice . . . . . 163.

Fabrica de sticlă a lui Matei Basarab, 163. Import din Ardeal, 163. Import de sticlă în Moldova, 164. Sticlarii la Bacău, 164. Fabrica din Hîrlău și cea din Dîmbovița, 164. Simon Kohani și fabrica de sticlă și cristal, 164. „Moara de hîrtie" a lui Matei Basarab, 164. Fabrica de hîrtie a fraților

Lazaru, 164-5. Fabrica de la Turbați, 165. Fabrica de la „Caţichi", 165. Teoria „manufacturilor" supt Fanarioți, 165-6. Fabrica de postav moldovenesc a lui Grigore Alexandru-Vodă Ghica, 166 și urm. Fabrica de postav muntenesc de la Pociovalişte, 167. Refacerea ei, 168. Fabrica de postav de la Bălteni, 168. Gaudy și fabrica de tors bumbac, 168. Cearta lui Arbut, directorul fabricei de postav, cu muncitorii săteni, 168-9. Compania austriacă pentru hîrtie și postav, 169. Găitănarii, 169. Trocarii din Brașov, 170. Fabrica de basmale, 170. Fabrica de șaluri și „ghermesuturi", 170. Fabrica de testemeluri, 171. Fabrica de basmale turcești a lui Stănuță, 171 și urm. Altă fabrică de ghermesuturi, 172. Fabrica moldovenească de potaș, 172. Velnițe și poverne, 173. Rachierii și fabricile lor, 173-4. Berării în Moldova, 174-6. În Muntenia, 176. Fabrica de rachiu, oțet și rom a lui Krebs, 176. Săuarii și instalațiile lor, 176. Fabrici de lumînări, 177 și urm. Făclierii moldoveni și breasla din Botoșani, 179. Moara de păsat, 179. Morile de arpăcaș, 179-80. Fabrica de fidea, 180. Moara de oloiu, 180. Fabrica de macaroane, 180. Plan de o fabrică de zahăr din sfecle, 180. Fabrica de bumbac tors, 180. Fabrica de chihlimbar, 181. Moară cu aburi, 180, nota 3. Fabricile de tabac din Moldova, și Muntenia, 181. Fabrica de cărămidă 181. Fabrica de poleit, 181. Fabricile de porțelan, 182.

CAP. VII.

Crisa. . . . . . 183.

Concurenții străini. Orientalii, 183. Apusenii, 183-4. Meșterul zidar Rathner, 184-5. Alți zidari nemți, 185. Freywald arhitectul la Iași, 185-6. Pictorul venețian al lui Alexandru Ipsilanti și alți pictori din Apus până la Chladec, 186. Evreii concurenți, 186 nota 8 și 187 și urm. Evrei moldoveni în bresle, 187-8. Evreii și meșteșugurile, 187-8. Agonia blănarilor romîni din Botoșani, 188-9. Ieșirea din bresle, 189. Elementul moral și religios al breslelor, 189-90. Inițiativa breslelor și stările de presiune oficia'ă ale vremii noastre, 192.

Documente inedite.

Izvod de lucruri (şi cărţi) depuse la Sfînta Vineri din Iaşi (15 Iunie 1722), 195-6. Izvod de lucrurile aflate la negustorul Mihăilă de la Sfîntul Sava din Iaşi (3 Septembre 1740), 197-9. „Rămăşiţurile" Ilincăi Slăninoaia la mănăstirea Dancul din Iaşi (27 Septembre 1776), 199. Intărirea de Constantin-Vodă Moruzi a privilegiilor negustorilor blănari din Iaşi (26 Octombre 1778), 200. Despărţirea nevestei unui zăbunar din Bucureşti, fugit la Brăila, 201. Preţuirea caselor Păunei Ştirbei, 201-5. Despărţire a unui lumînărar din Bucureşti (18 Novembre 1779), 205. Impăcare cu nevasta a unui işlicar din Bucureşti (19 Septembre 1780), 205. Despărţire a unui croitor din Bucureşti (28 Novembre 1779), 205. Privilegiul făclierilor din Botoşani (16 Mart 1794), 205-7. Cumpărarea de domniţa Ruxanda Hangerli a fabricei de fidea (Iulie 1798), 208-9. Un Evreu din Iaşi face o vînzare unui blănar (15 Novembre 1803), 209. Un Evreu, la Bucureşti, iea în stăpînire, pentru o datorie, prăvălia unui blănar (20 Maiu 1819), 210-1. Acte privitoare la deosebiţi meşteri din Bucureşti (1813-5), 210-11. Ordin domnesc pentru un blănar din Galaţi (10 Novembre 1815), 212. „Matcă de numele compăniilor muntene" (Septembre 1820), 212. Privilegiul lui Grigore-Vodă Ghica pentru blănarii munteni, 212. Proces al unui şalvaragiu din Bucureşti, tovarăş la găitănărie cu nişte Bulgari (10 Februar 1823). Procesul mănăstirii Văcăreşti cu chiriaşii ei, meşteri (Decembre 1823), 213. Procesul unei jupănese cu un bumbăcar din Bucureşti (1824), 213. Privilegiul pentru o fabrică de şters petele (20 Septembre 1826). Privilegiul fabricei de tabac a lui Dimitrie Carastat, la Iaşi (Mart 1827), 214-6. Privilegiu pentru arhitectul Freywald (10 August 1827), 216. Plîngerea unei Evreice din Bucureşti contra unui boiangiu (29 Iulie 1830), 216. Socoteala unei prăvălii bucureştene cu brînă, dimii, etc. (23 Aprii 1838), 270. Poliţia din Iaşi cercetează plîngerea blănariior din Iaşi (5 Iulie 1847), 217.

Am cunoscut pe vremuri **măiestria**, vechiu cuvînt de origine latină pe care l-am mărgenit apoi la păsările **măiestre** din basme, dar şi la „măestriile" cu care „se vînează peştele", omul cu pricepere la lucruri supţiri fiind, pe la 1700, „măestrit" [1].

Cuvîntul de **meserie** ca şi acel de **meşteşug** vin de aiurea decît din principalul izvor al limbii noastre. Ele sînt împrumuturi de la neamuri care n'au ajutat esenţial la alcătuiea graiului românesc. O constatare lingvistică, pe care nu trebuie să o întindem în alt domeniu decît al său, căci, cum se va arăta îndată, priceperea şi obişnuinţa prefacerii materiilor prime în fabricate ori a unor fabricate în altele, de o valoare superioară, n'au trebuit culese din altă parte decît din comoara îndătinată a însuşi neamului nostru.

Terminul cel mai obişnuit, cel mai vechiu şi acela a cărui întrebuinţare a trecut de mult şi în alte domenii, represintînd şi: dibăcie, şiretenie chiar, e „meşteşug". L-am luat de la Unguri, şi în ce priveşte finala, ca şi „prieteşug", „beteşug" şi alttele. „Meşterul, împrumutat de Ungurii înşii de la Germani (Meister), cari se îndreptaseră după latinescul **„magister"**, aparţine aceluiaşi bătrîn strat al vocabulariului nostru.

In ce priveşte pe **meşterii** romîni, numirea aceasta a ajuns să însemne mai ales pe lucrătorii cu mînile, şi dintre

---

[1] Vezi Iorga, *Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc*, Bucureşti, 1906, pp. 155-8 (şi în *Istoria Romînilor în chipuri şi icoane*, Craiova, 1921, pp. 262-3).

aceştia în special pe acei cari se îndeletnicesc cu zidăria, lemnăria şi fierăria. Mai ales prin sate, acest înţeles se întîlneşte adesea ori. Meşteri de aceştia întîmpinăm şi în Moldova secolului al XVII-lea, ca „Toader meşterul den Cămpuri" [1], în Oltenia în tot veacul următor ca şi, după 1800 [2], în Ţara-Românească [3] şi în tot Ardealul [4]. Am găsit chiar odată şi o „meşteroaie" după care-şi iea numele fiul [5]. Bucovina stăpînită de Austrieci are îndată după anexare şi „maestri", ca Luca din Cîmpulung la 1784[6]. Forma „maistor" e mai obişnuită, şi e în de obşte usitată aceia de „maistru".

In ce priveşte „meseria" şi „meseriaşul" care i se consacră, cea mai veche menţiune pe care am întîlnit-o e din 1730, dincoace de Carpaţi, şi forma de **mesereà, mesereale** pare să arate o proveniență turcească. Actul moldovenesc de care e vorba, şi care introduce şi cuvîntul paralel de „meşterşug", se rosteşte astfel: „la toate breslile den meserealile tuturor, a tot felul de meşterşug" [7].

---

[1] *Revista Istorică*, II, p. 161.

[2] Mihai meşterul, Iorga, *Studii şi documente*, XIV, p. 34, no. XXIX; Cârstea meşterul, aiurea.

[3] *Inscripţii din bisericile României*, I, p. 371, no. 943; Stoica Teodorescu, *Telega*, p. 188.

[4] Meşteri de la Beclean; *Studii şi documente*, XII, p. 215, no. 9.

[5] Stoica Teodorescu, *o. c.*, p. 155.

[6] Stefanelli, *Documente cîmpulungene*, p. 146.

[7] *Studii şi documente*, VI, p. 430.

CAP. I.

Industria casnică.

Cea d'intăiu industrie, de o imemorială vechime, de o întindere imensă şi de o valoare de originalitate cu totul deosebită, formînd cu dreptate un motiv de mîndrie pentru poporul nostru aşa de bine înzestrat, e aceia pe care o represintă priceputa şi stăruitoarea muncă din cuprinsul însuşi al casei.

Să începem prin a-i aminti categoriile, care se păstrează pănă astăzi, de şi nu pretutindeni cu aceiaşi puritate şi, iarăşi, nu în aceleaşi condiţii în stratele de sus.

Ea priveşte mai ales **îmbrăcămintea omului** şi **îmbrăcămintea casei.**

Intăiu **cămăşile,** atît cele **voinicesti,** ale bărbaţilor— o varietate, mai împodobită, e aceia care se dă, în zestre, mirelui—, cît şi cele femeieşti. Se lucrează în vremea de odinioară, ca şi astăzi, din pînză de in sau cînepă, sau din borangic, simplu sau cu mărgele, cu fir sau „sîrmă" şi cu fluturi [1]. In căsuţele de sat ca şi la curţile boiereşti se făceau asemenea **ii,** care puteau fi astfel, ca într'o socoteală din 1740, „cu sîrmă", „cu fir" sau „cu mătasă" [2]. Une ori

[1] Hasdeu, *Arhiva istorică,* I, 40, no. 44; *Studii şi documente,* VII, p. 223, no. 64; p. 356 (1812); VIII, p. 3, no. 3 (1778); XVI, p. 310, no. 40 (1714). „Cămeşi cu fir, leşeşti, 1735-6 (Moldova), *ibid.,* VII, p. 194. „Cămeşi sîrmă" şi „cu fir leşeşti", *ibid.* La 1678, în Moldova, şi „cămeşi de feredeu"; *ibid.,* p. 179.

[2] *Ibid.,* VII, p. 213 (1696); XI, p. 266, no. 7. „Cu mătăsuri", *ibid.,* XIX, p. 59 (1803).

au „gulere de fir", ca în secolul al XVI-lea muntean [1]. Mînecile apar şi deosebit[2] ca şi altiţele cu sîrmă[3] şi fluturi[4]. Pentru călugări se ţese din lînă[5]. „Cingătorile" de mătasă şi apoi de bumbac, deosebite de simplele **brîie** sau **brîneţe**[6], **brînişoare**[7], pot fi „de purtat", dar şi de mătasă[8] şi unele chiar foarte înpodobite, ca „brîul roşu mare cu şarpi di fir" pe care-l pomeneşte un act moldovenesc din 1745[9]. O catrinţă a unei „mangopiţe", unei bucătărese de la o mănăstire din Moldova, se înseamnă la 1743[10], şi în bagajul lăsat de o călugăriţă ardeleancă din Sad, lîngă Sibiiu, în acelaşi secol, aflu o „cătrinţă" de lînă[11], alături de „şurţuri" pe cînd în vechea Muntenie, se poartă fota[12].

Tot în casă se lucrau „nădragii", groşi şi „supţiri", de cari se vorbeşte în Argeşul secolului al XVIII-lea[13], ca şi, în Ardeal, izmenele, dintre care unele, boiereşti şi de bună samă femeieşti, erau de borangic[13] ori chiar cu „fiori mari de fir"[15].

Capul se acoperia, pănă la introducerea modelor turceşti,

---

[1] *Arhiva Istorică*, I, p. 40, no. 44.
[2] *Ibid.*, p. 63, no. 71.
[3] *Ibid.*
[4] *Ibid.* (Moldova, c. 1690).
[5] „Cămeaşe de lănă călugăriască", în Sad (Ardeal), *Studii şi doc.*, XII, pp. 63-4, no. 115.
[6] *Ibid.*, XXIII, p. 315 (1811).
[7] *Ibid.*, VIII, p. 3, no. 3.
[8] 1760, Bran, *ibid.*, X, p. 224.
[9] *Uricariul*, XI, p. 225.
[10] *Buletinul Comisiei Istorice*, I, p. 234.
[11] *Studii şi doc.*, XII, pp. 63-4, no. 115. Fote de lenicalè, de import, în revista *Ion Neculce*, II.
[12] *Arhiva istorică*, I, p. 63, no. 71 („fotă roşie").
[13] *Studii şi documente*, XIV, p. 285, no. 15. Acolo şi o „zărcuţă".
[14] Cf. *ibid.*, XII, pp. 227-8, no. 4 (1811) şi *Uricariul*, XI, p. 249 (Moldova, 1780).
[15] V. A. Urechiă, *Istoria Romînilor*, VI, pp. 132-3 (1793). V. şi *Studii şi doc.*, VIII, p. 3, no. 3.

la sfîrşitul secolului al XVII-lea şi chiar după aceia pentru femeile măritate, cu **zăbranice.** Ele erau obiectul unei îngrijiri speciale, fiind de o neobişnuită fineţă. Unele purtau pe un fond negru fluturi, altele erau „cusute cu beteală [1]. **Fachiolul** graţios al Ardelencelor era făcut tot în casă [2]. Găsesc odată şi o „cîrpă pentru grumazi" [3]. Din mîna aceloraşi ţesătoare ieşiau **cioarecii** [4], **călţunii** (se zice odată „călţuni de haine"), cari se puteau tăia şi în abà [5]. Ei vor fi înlocuiţi, mai ales în Ardeal, unde apar întâiu, prin **ştrimfii (Strümpfe),** de fabricaţie nemţească [6]. **„Scarpii de fir",** încălţăminte luxoasă, dar uşoară, puteau fi daţi în lucru tot femeilor de supt acoperemîntul boieresc [7], pe cînd cum vom vedea, opinca ţerănească intră în domeniul unei fabricaţii săteşti anumite.

Pentru îmbrăcămintea ţerănească vrednicele femei de pe vremuri, care n'au dispărut fără să lase urmaşe cu aceiaşi îndemînare şi sîrguinţă, lucrau **sucmane,** albe, negre [8], **sarici** [9], **chepenege** [10] şi **ipingele, pieptare** [11], **sucne, straie** şi **zăbune, mintii, propoialnice** (călugăreşti), **ţundre** [12], **glugi** [13],

---

[1] *Ibid.,* VII, p. 356 (1812); Iorga, *Doc. din valea Teleajenului,* p. 87, no. 2 (c. 1750).

[2] „Fachiol negru"; *Studii şi doc.,* XII, pp. 67-8, no. 120 (Ardeal, 1754). „Fachiul negru, lat"; *ibid.,* p. 59, no. 110 (Sibiiu, 1750).

[3] *Ibid.,* XII, p. 174, no. 376 (Ardeal, 1817).

[4] „Păreche de cioareci mueresti"; *ibid.,* pp. 63-4, no. 115 (Sad).

[5] *Ibid.,* XIV, p. 258, no 21 (Oltenia, c. 1700); V, p. 260, n. 155 (1814).

[6] „Păreche ştrimfi de iarnă"; *ibid.,* p. 59, no. 110 (Sibiiu, 1750).

[7] Iorga, *Documente Callimachi,* II, p. 141 (1813-4).

[8] *Studii şi doc.,* VII, p. 234 (Moldova, 1784: „30 coţi sucmani negre"). Cf. *Arh. istorică,* I, p. 71.

[9] *Studii şi doc.,* VII, p. 223, no. 64 (Moldova, 1765); XII, p. 68, no. 120 (Ardeal, 1754).

[10] *Fain şi ordiner,* se spune la o epocă de fabricaţie orăşenească, în 1817; *ibid.,* p. 174, no. 376.

[11] *Ibid.,* XIV, p. 276, no. 45 (Oltenia, c. 1730).

[12] *Studii şi doc.,* XII, pp. 63-4, no. 115 (Sad).

[13] Preţul lor la Bucureşti în 1818, *Revista Istorică,* VI, p. 206.

de sigur şi **străiţe,** precum şi tot felul de **desagi** şi **ţoluri** [1], saci pentru transport sau alt us [2].

Acestea toate alcătuiau „hainele albe rumîneşti", de care se deosebia îmbrăcămintea tîrgoveţilor atît de esenţial încît, la 1817, Vodă Caragea, vrînd să pedepsească pe un supus al său din principatul muntean, hotăra astfel: „Să-l rumîniţi întâiu, îmbrăcîndu-l în haine albe rumîneşti", pentru ca apoi „să-l dee pîn tîrg, bătîndu-l ca pre un vinovat ca să strige arătîndu-şi vina pentru care i se face această osîndă" [3].

Aş crede chiar că din cămările boiereşti, unde lucrau „meşterele" de care va fi vorba îndată, ieşiau şi vechile veşminte arhiereşti: **rucaviţe, stihare, pogonatece, epitrafire, patrahire** sau „patraile" (şi de ibrişim, mai tărziu), **orare, sfite,** procoveţe, sau „procoave", **faloane** (şi de „urşinic"), **aiere** (şi de „serasir"), sau „plăştaniţe", poale la icoane [4].

Pentru casă acelaşi personal gospodăresc fabrică **lăvicere** sau lăicere, „de lînă, proaste", sau „vrîstate" [5].

Dar mai ales, pe lîngă cergi şi **velinţe** [6], **păretarele** [7] şi **scoarţele** (se zice şi **scorţuri** [8]). „Scoarţele româneşti", după vechi modele geometrice, de origine preistorică, în Moldova, în Basarabia, în părţile prahovene, ori după cele persane,

---

[1] *Ibid.,* VII, p. 234, (Moldova, 1784): „1 ţol de lână nou, necusut".

[2] „Saci care pui pe culme", se zice într'un document; *ibid.,* XIII, p. 4, no. 4 (Ardeal, sec. XVII).

[3] *Arhiva societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi,* II, p. 573.

[4] *Studii şi doc.,* XII, p. 129; XIII, p. 198, no. 696; XV, p. 312; XXIII, p. 23, no. 10; Iorga, *Doc. Aman,* pp. 93-5; *Rev. ist.,* II, p. 156.

[5] *Ibid.,* VII, pp. 233, 234 (Moldova, 1784).

[6] „Cergă mare cu laţi mici"; „velinţă albastră, turcească", *ibid.,* p. 213, no. 26 (Moldova, 1636). „6 cergi de poclăzi la un cal boieresc"; *Revista Istorică,* IV, p. 83. V. şi *Arh. ist.,* I, pp. 63, 71 (Moldova, 1690).

[7] La Hurezi, în 1738, lîngă „păritare de postav", „păritare de lână" (şi „cergi mari de lână"), *Studii şi doc.,* XIV, p. 57.

[8] *Rev. ist.,* VII, p. 148 (an. 1840). V. şi *Studii şi doc.,* XIV, p. 43. D-na Hilohi, din Galaţi, a apucat acum vre-o treizeci de ani Evrei de la Hîrlău cari se ziceau *scorţari,* fiindcă din lîna ce li se da făceau scoarţe după modèle ţerăneşti.

cu flori, păsări, animale, chipuri omeneşti, până la portrete, în Oltenia [1], —„bune", „alese", „mari" şi până la zece coţi, preţuite în Moldova, la 1777, cu cîte 40 de lei [2], „vărgate", „în doaă foi" [3] —, sînt arătate une ori, ca şi läicerele, păretarele, cergile, ca fiind „cu ozoară" [4], alte ori se spunea că sînt „la femei în casă", poate de aşternut pe jos, dar se întrebuinţează mai ales pe paturi, cînd se zic „scoarţe de pat" [5]. Tărziu numai li se va face o oarecare concurenţă în casele mari, fără însă a le putea înlătura, de „scoarţele" de Ţarigrad şi de Breslau şi de covoarele importate, de „chilimuri" [6].

O necontenită muncă, în vederea căsniciilor viitoare, a căror comoară era expusă până sus în bagdadii pe laviţele din jurul cămărilor, „caselor" ţeräneşti, o cereau pînzeturile de pat.

Cerşafurile muntene (numele e turcesc [7]), **prostirile** moldoveneşti (de la **prosterno** ?), **lepedeele** ardelene (după ungureşte), sau **chindeale,** jucau un rol în această exhibiţie permanentă de artă casnică. Un „aşternut" putea să fie „cu fir şi cu peteală" în gospodăriile mari, cînd atunci cuprindea „2 rînduri de aşternut de purtat", cu două plapome şi o saltea [8]. Cearşafurile-prostiri erau de obiceiu din „pînză de casă" [9], „de tort", „groase, sau supţiri", „alese" cîte odată, dar mai tărziu şi din „batistă" [10], ori „cu mătase" [11],

---

[1] V. Iorga, *L'art populaire en Roumanie,* Paris 1923. Cf. *Studii şi doc.,* XIV, p. 191, no. 9 (Oltenia, 1753); VII, p. 72, no. 88 (Moldova, 1823: „scorţi moldovenească").

[2] *Ibid.,* p. 153, no. 5; XIV, p. 180; Iorga, *Doc. din Valea Teleajenului,* pp. 23, 50, no. 45.

[3] *Studii şi doc.,* VII, p. 355 (an. 1812).

[4] *Ibid.,* pp. 191, 195 (Moldova, 1730-6).

[5] *Ibid.,* XI, p. 103, no. 34; p. 266, no. 7.

[6] Vezi mai departe.

[7] Se zice în Moldova, alături de „prostiri", şi „cerciavuri"; *Studii şi doc.,* VII, p. 223, no. 64 (Moldova, 1765).

[8] *Ibid.,* VII, pp. 232-3 (Moldova, 1784).

[9] *Ibid.,* XXIII, p. 317, no. 15 (Moldova, 1811).

[10] *Ibid.,* XI, p. 266, no. 7 (1740); XII, p. 146, no. 298 (Ardeal, 1803); Iorga, *Valea Teleajenului,* p. 50, no. 45.

[11] *Arh. Istorică,* I, pp. 63, 71 (Moldova, c. 1690).

Se notează că sînt „cu chenare" [1], „cu rînduri cu fir", „cu răţăle", „cu alesături", „împlute cu fir", „cusute cu fir", „cusute cu flori", „cusute" şi „umplute cu mătasă", „vărstări" [2]. Unele sînt de „odghial" sau plapomă, altele de „saltea" [3].

Pernele — dintre care cele de părete [4] sînt mai mult o parte din mobilă—, umplute cu paie ori cu lînă, pot fi „de urşinic cu fir" ori avea „răţele cu fir" ori se zic „umplute cu frînghie" [5]. Alte perini sunt cele „de rădvan", care pot fi acoperite cu urşinic [6].

Plapoma însăşi, în Ardeal „poplomul" [7], în locul căreia ajungeau odată mai uşoare **pături,** fu mai tărziu îmbrăcată de obiceiu cu aclaz [8].

Măhrămile (numele îl aflăm în greceşte pe la 1570: μαχραμάδες),**năfrămile** (nume derivat din cele d'intăiu), peşchirele (vine din turceşte), lucrate de multe ori foarte fin — şi atunci li se zice, cu terminul turcesc: gevrèle [9], — sînt şi de in, dar, la casele boiereşti mai ales, bogat împodobite:

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* VI, p. 433 (1793); se adauge un „cerşaf moschicesc".

[2] *Studii şi doc.,* VII, p. 195 (Moldova, 1735-6); p. 356 (an. 1812).

[3] *Ibid.,* p. 195 (Moldova, 1735-6); p. 223, no. 64 (Moldova, 1765). V. şi „polcuţele de aşternut, cusute pă scris", la Homorîciu, 1807, Iorga, *Valea Teleajenului,* p. 23.

[4] *Studii şi doc.,* XXI, p. 428 (1828). Şi „pilote de pînză, umplute cu fulgi"; *ibid.,* XIX, p. 58 (Bucureşti, 1803).

[5] *Ibid.,* VII, p. 195 (Moldova, 1735-6); XI, pp. 266-7 (an. 1740). In Muntenia, la 1793, aflu „2 calafurii de pernă cu bagsin nărămzate" (V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* VI, p. 436).

[6] *Uricariul,* XI, p. 225 (Moldova, 1745); *Buletinul Comisiei Istorice,* IV, p. 69.

[7] *Studii şi doc.,* XI, pp. 227-8, no. 4 (Haţeg, 1811).

[8] *Ibid.,* XII, p. 91 (Făgăraş, 1775); p. 146, no. 298 (Ardeal, 1803); XIV, p. 276, no. 45 (c. 1730); V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* VI, p. 433. Cf. *Studii şi doc.,* XXIII, p. 343 (Gorj): „pătură de coperit". V. *ibid.,* VII, p. 179 (Moldova, 1678); „oghial de şahmarand agravaniu cu marginile de atlaz florentin").

[9] „Gevrèle, al doilea, mici, cu flori în colţuri"; *ibid.,* VII, p. 356.

„cusute pe scris", „umplute cu fir", „pe scrisoare cu fir, sîrmă" şi „cu mătăşi", „cu beteală", sau şi numai de mătasă [1].

Unele sînt făcute anume pentru o nuntă şi se dau naşului [2], altele se atîrnă în cuiu şi împodobesc oglinda pe care o încunjură (un cas în Moldova în 1779) [3], sau, la biserică, o icoană. Se zic „năfrămi denainte" — adesea făcute, în secolul al XVIII-lea, la Ţarigrad— cele care, cum se vede în frescele din biserici şi în unele portrete pe pînză, se anină în brîu [4], pentru care li se şi zice: „măhrămi de brîu" [5]. Sînt „basmalele cusute cu fir" din altă epocă [6]. O altă categorie e a „măhrămilor de mîni", zise şi „meneşterguri" [7], sau simple „ştergare" [8]. Pentru obraz sînt „miniştergurі" speciale, „pişchirile de obraz", care se mai zic apoi si prosoape [9]. Tălmaciul cel mare al Porţii la jumătatea veacului al XVIII-lea, bun Moldovean de modă veche, cu toată schimbarea numelui său de Calmăşul în Callimachi, trimete de la Constantinopol fratelui său Dumitraşcu „năfrămi de obrazuri" lucrate în casa lui însuşi" [10]. Se deo-

[1] *Ibid.*, XI, p. 266, no. 7 (an. 1720); VII, p. 195 (Moldova, 1735-6); XIII, p. 160, no. 552 (Rodna); *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 36, no. 33.

[2] *Studii şi doc.*, X, p. 224 (Bran, 1760); XIV, p. 258, no. 23 (Oltenia, 1700).

[3] *Ibid.*, VII, p. 232, no. 162 (1784); XI, p. 104, no. 24; Stoica Teodorescu, *Telega*, p. 218.

[4] *Studii şi doc.*, VII, p. 195 (Moldova, 1735-6); *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 69.

[5] *Arh. ist.*, I, pp. 63, 71. Cf. *Studii şi doc.*, VII, pp. 178-9 (Moldova, 1678); p. 224 (Bran, 1760).

[6] *Studii şi doc.*, VII, p. 233, no. 103 (Moldova, 1784).

[7] *Ibid.*, VII, 44-5, no. 57 (1815); pp. 178-9 (Moldova, 1678).

[8] „4 ştergare de borangic bune şi doă mai proaste"; Stoica Teodorescu, *Telega*, pp. 196-7 (an. 1818); *Studii şi doc.*, VII, p. 192 (Moldova, 1730); „ minişterguri de mînă cu fir", „cu mătasă", „alesă cu fir".

[9] *Ibid.*, p. 195 (Moldova, 1735-6); p. 223, no. 64 (Moldova, 1765); *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 69; Stoica Teodorescu, *Valea Teleajenului*, p. 87, no. 2 (c. 1750).

[10] *Studii şi doc.*, XXI, p. 242.

sebesc de toate aceste pînzeturi „năfrămile de ibric", care apar odată, la 1784 [1]. Sînt şi, deosebit, la aceiaşi dată, „prosoape de ras" [2]. Pentru baie se întrebuinţează „peştemenuri" albe ori albastre [3]. Tulpanele, şi „cu flori de fir" [4], sînt tot de fabricaţie casnică. Între „pînzuri" [5], „pînzături de masă" [6], avem întâiu ceia ce numim acuma: „faţă de masă", şi era atunci „masă" fără nicio altă determinaţie [7]. Putea fi de cînepă, apoi şi de bumbac, de borangic, cu flori [8]. „Făcută în casă", „vărgată" ori ba, ea se chiamă totuşi, în Moldova, une ori, „masă leşească" [9]. „Mesele de Ţarigrad" apar însă la sfîrşitul secolului, gata făcute [10]. Şervetele [11], de obiceiu cu duzina în foile de zestre, sînt de calitate mai simplă, albe, „vărgate, de fuiori", ori „cu aţă albă" [12], la cei mai bogaţi, „cu borangic", „împlute cu hir", „cu mătasă", „turceşti" [13].

Materialul întrebuinţat se pregătia în casă, şi atîtea însemnări, foi de zestre, catastihuri de moşteniri, îl înşiră,

---

[1] *Ibid.*, VII, p. 232, no. 102.

[2] *Ibid.*, p. 234.

[3] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, p. 433 (an. 1793).

[4] *Ibid.*, p. 433.

[5] Terminul în Moldova la 1811, şi 1818, *Studii şi doc.*, XVI, p. 92, no. 19; XXIII, p. 315.

[6] *Studii şi doc.*, XII, p. 91 (Făgăraş, 1775).

[7] Dar şi pomesealnic, în Făgăraş, c. 1800; *Studii şi doc.*, XII, pp. 214-5, no. 5.

[8] Stoica Teodorescu, *Telega*, p. 274. Acolo şi o „zăbadă de borangic".

[9] *Studii şi doc.*, VII, p. 191 (Moldova, 1730); XI, p. 266, no. 7 (1740).

[10] *Ibid.*, VII, pp. 194-5 (1735-6).

[11] „Salvetumuri" în inventariul vicarului Topa din Haţeg, 1811, *ibid.*, XII, pp. 227-8, no. 4.

[12] *Ibid.*, VII, pp. 191 (Moldova, 1730), 199 (1735-6); XII, p. 207, no. 49 (Făgăraş, 1817).

[13] *Ibid.*, VII, pp. 44-5, no. 57 (an. 1815), 179 (Moldova, 1678), 194-5 (Moldova, 1735-6); XI, p. 266, no. 7 (1740). V. *ibid.*, XXIII, p. 317, no. 6: „36 şărvite în 5 iţi; 12 şărvite în doî iţi". Cf., *ibid.*, XXI, p. 201 (Moldova, 1821): „opt prosoapi în cinci iţe".

în cantităţi mari. Se pregăteşte din timp cînepa necesară. Condica de cheltuieli a lui Vodă-Brîncoveanu cuprinde această însemnare, unică: „150 tal. s'au dat pentru sămînţa de cînepă care s'au dat să se seamene de astă primăvară" [1]. „Oca de cînepă trasă" figurează în socotelile mănăstirii Hurezi [2]. Se notează „chite de cănipă răriţată" [3], „chite de in" puse în „săcriu" [4]. Apoi în Muntenia coţii de „pînză borungiuc" sau „cu mărgini de borangic" [5] „stanurile" de pînză în Moldova secolului al XVII-lea [6], calepele de fuior şi pînza de fuior, în valuri, mosoarele cu tort [7], „legăturile de tort", în Oltenia, pe la 1800 [8], „jirebiile de tort, de călţi" [9] şi „coturi de pînză de cîlţi", „nălbită şi „nenălbită" [10]. Ardealul socoate pînza pe „chischineie" şi „ştucurele", pe „dărăburi" şi „chindene" [11]. Este osebire între pînza groasă [12] pînza de in cu de cînepă" [13].

Anumite inventare din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea începător, dau pînză „cu margini", „pînză melez", „pînză în ciubuce" şi „vrăstată", pînză de şervete şi mineşterguri, pînză în patru iţe, pînză „de bîrneţe" [14].

Peste un secol se importă din Braşov „un znop de in periat gata" [15]. „Jurăbii de tort supţire de in" şi „jurăbii de fuior" se adună [16], cu „spate de pînză nouă", cu „ocă in mi-

---

[1] Aricescu, *Revista Arhivelor Statului,* I, p. 243.
[2] *Studii şi doc.,* XIV, p. 57.
[3] *Ibid.,* XXI, p. 428 (a. 1828).
[4] *Ibid.,* VII, p. 234 (Moldova, 1784).
[5] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* VI, pp. 432-3 (Muntenia 1793),
[6] *Arh. ist.,* I, pp. 63, 71.
[7] Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei,* p. 217 (după 1821).
[8] *Studii şi doc.,* XII, pp. 214-5, no. 5.
[9] V. şi „jurebii" în Oltenia, c. 1760, *ibid.,* XIV, p. 309, no. 48.
[10] *Ibid.,* XIX, p. 58 (Bucureşti, 1803).
[11] *Ibid.,* XII, pp. 63-4, no. 115.
[12] *Ibid.,* pp. 63-4, no. 115 (Sad).
[13] *Ibid.,* XXIII, p. 324, no. 12 (Moldova, 1827).
[14] *Ibid.,* VII, p. 233, no. 163: lăsămîntul lui Grigoraş Costachi, tatăl Mitropolitului Veniamin.
[15] *Ibid.,* XIX, p. 58 (Bucureşti, 1803).
[16] *Ibid.,* VII, p. 356 (an. 1812).

liţat" şi nemeliţat, cu guri pînză fuior dă cănipă pentru coţ"[1]. Se notează „chite de cînepă răriţată"[2]", „chite de in" puse în săcrin"[3]. Dragomanul Ioan Callimachi cere de acasă, la 1740, „pănză lipoverască (lipovenească) de trebuinţă roabelor, de primăvară"[4]. Iar, în „materie de lînă", se cumpără „miţele"[5], se aduc „jurebii de lănă răsucită pentru scoarţă" şi „ocă tort jurebii dă călţi dă groasă" [6].

Cine lucra aceste „pînzuri" şi aceste fabricaţii de lînă de cea mai veche modă?

Lăsînd la o parte pe cei d'intăiu meseriaşi rurali şi orăşeneşti, vedem într'o scutire de vamă pentru cei ce întră cu marfă la Roman şi postavul, pînza ţeranilor încă din 1466, pe vremea lui Ştefan-cel-Mare [7]. Ţerance lucrează nu numai pentru casa lor, dar, cînd boierul vrea „bucăţi de pănză lucrate la ţară", şi, pentru acest stăpîn sau numai vecin mai puternic al lor [8]. Nişte socoteli de moşie din Moldova între 1825 şi 1827 au însemnări ca acestea: „Am dat Capmoloaei de ţăsut nişte saci boireşti... Pe patru, coţi sucman pentru purcariu... Unii fimei pentru ţăsutu unii pînzi din poronca cucoani... Unii fimei ce au ţăsut un ţol boieresc... De ţăsut 74 coţi pănză de călţi" [9]. La 1802 un Bucureştean face această socoteală cu „Nastasia spălătoarea cămăşilor" pentru „pănza ce au ţesut, supţire şi groasă : urzitul 10 parale, ţeava 5 parale, învălitul 5 parale, dăpănatul 5 parale, şi ţesutul deosebi, după tocmeală, făcăndu-să peste tot taleri 7 şi parale 14. I-am

---

[1] *Ibid.*, p. 355, no. 1812.

[2] *Ibid.*, XXI, p. 428 (a. 1828).

[3] *Ibid.*, VII, p. 234 (Moldova, 1784).

[4] *Ibid.*, XXI, p. 242.

[5] „Şasă groşi de miţă albă"; Stefanelli, *Doc. cimpulungene*, p. 13 (an. 1688).

[6] *Studii şi doc.*, VII, p. 355, no. 6 (an. 1812). Cf. p. 233, no. 103, alte pînze.

[7] Melhisedec, *Cronica Romanului*, I, p. 127; I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan-cel-Mare*, I, p. 95.

[8] Iorga, *Corespondenţa lui Dimitrie Aman*, p. 112 (an. 1828).

[9] *Revista istorică*, IV, pp. 83, 86.

dat taleri 2 şi parale 14, şi am rămas să-i dau la împlerea anului taleri 15 [1]." A spăla cămăşi şi a le ţese erau deci pe acel timp îndeletniciri care puteau să meargă împreună.

Ici şi colo se văd sătence împlinindu-şi sarcina de a îmbrăca ţara prin osteneala mînilor lor: „M'am dus cu furca într'o seară", spune o femeie din Făgăraş, la 1803, „la numita Bucură" [2]. Într'un proces contra unei ţerance din aceleaşi părţi ardelene: „Ia, tocma ca o eşită din minte doară, chiară au tăiat pînza, fiind ţesută numai jumătate, şi au scos spata şi iţele din hire şi le-au lăsat în casă" [3]. „Fomeaia birăului, anume Ana", arată un martur, „au eşit cu furca din casa ei într'o Duminecă, fiind în slujba liturghii, au tors în casa popii"; care o face „strigoae şi fermecătoare [4]". O alta declară, cam tot pe atunci: „s'au cusut două cămăşi de bumbac şi două la copii" [5]. „I-am cusut cămaşa şi l-am cărpit", spune cu năcaz o a cincea [6].

Grigoraş Costachi, tatăl Mitropolitului Veniamin şi soţul unei Cantacuzine din Ţara-Românească, împărţia, în veacul al XVIII-lea, lucrul la Ţigancele din casă. Această lume de roabe, aşa de multe şi adesea aşa de îndemănatece, cu atîta simţ pentru covoare şi strălucire, şi-a avut partea în marea industrie casnică înfloritoare prin casele boierilor, stăpîna fetele conducînd o activitate neîntreruptă şi participînd la dînsa. Vechile „ergasterii" ale sclavilor antici se continuau în „ţigăniile" boierimii noastre până la jumătatea veacului al XIX-lea, cînd s'a proclamat liberarea robilor" [7]. Încă de la jumătatea veacului al XVII-lea Doamna Elina a lui

---

[1] Iorga, *Manuscriptele mănăstirii Cernica, aflătoare azi la Academia Romînă* (din „Biserica Ortodoxă"), Bucureşti, 1902, p. 27, no. 231.

[2] *Studii şi doc.*, XII, p. 195.

[3] *Ibid.*, pp. 212-3, no. 68 (an. 1827).

[4] *Ibid.*, XIII, p. 260, no. 120 (Sîmbăta-de-jos).

[5] *Ibid.*, XII, p. 208, no. 53.

[6] *Ibid.*, p. 183 (an. 1778). Un Andrei Zvîrlefus, în Antonovici, *o. c.*, IV, p. 180.

[7] V. şi *Buletinul Comisiei Istorice a Romăniei*, I, p. 253 (an. 1743, Moldova): „Au dat de făcut sucmanii la chii".

Matei Basarab scrie „judecesei" de la Braşov, „Catrina", pentru a cere „izvoadele de peteare", de nevoie pentru împletitoarea de curînd cumpărată a Măriei Sale: „Aici am cumpărat Domnia Mea o roabă, şi iaste împletitoare. Numai nu avem aici izvoade de peteare, ci să faci dumneata bine să ne dai ceva izvoade de peteare, şi mai mari şi mai mici, şi de călţi şi de tot fealiul [1]". Tot aşa şi Ioan Callimachi, în casa căruia se găsiau perini frumos cusute cu fir, care împiedecau de a dormi pe un oaspete apusean cu pielea aşa de simţitoare ca de Tott [2], cerea să i se trimeată din Moldova originii sale fete, care să se poată deprinde la meşteşugul casnic de ţesut şi cusut: „două copile sărace ca de zeci, doisprezece ai de vrăstă, însă să fie curăţele; de nu s'or puté afla sărace [=orfane], fie şi cu mame. Şi aici le ţinem prea bine şi îmbrăcate şi podobite, apoi le şi măritäm... Copilele Ţigance să nu fie, ci Moldovence, au corcite [3]". Şi, cu privire la această făgăduială de măritiş, glumeţul terziman al Porţii spune în altă scrisoare către fratele său de la Stănceştii Botoşanilor: „Poftim pe dumneaiei cumnata să-i afle un voinic cam cu ochii deşchişi, să-i dè căte odată şi peste ochi, că-i can şăguia copila, şi cu acia sută de lei să o căsătoriţi cu ciracul [4]". Ţiganca de care vorbeşte ceva mai tărziu, în 1764-5, un boier moldovean avea preţ deosebit ca torcătoare

[1] *Studii şi doc.*, X, pp. 110-1, no. 3 (an. 1649).

[2] *Mémoires sur les Turcs et les Tartares*, ed. 1785, I, pp. 75-6: La couverture et les oreillers effaçoient en magnificence la richesse du sopha dont cet appartement était décoré... Quinze matelas de coton, piqués, d'environ trois pouces d'épaisseur, posés l'un sur l'autre, formoient une base très molle que recouvroit un drap de toile des Indes cousu sur le dernier matelas. Une couverture de satin vert, chargé d'une broderie d'or trait, relevée en bosse, était également réunie au drap de dessus, dont les bords retroussés étaient faux filés tour-à-tour. Deux grands oreillers de satin cramoisi couverts d'une pareille broderie, où l'on avoit prodigué les laines et la canetille, s'appuyoient sur deux coussins du sopha rapprochés pour servir de dossier, et étoient destinés à soutenir les têtes.

[3] *Studii şi doc.*, XXI, pp. 239, 240, no. 2.

[4] *Ibid.*, p. 243, no. 15.

de bumbac—erau, şi **torcari** săteni, **torcători,** lîngă **inari,** formînd bresle la Putna pe la jumătatea secolului[1]—: „Iar pentru giumătate de suflet ce s'ar mai veni în parte dumisale, aciastă parte s'au dat pentru meşterşug[ul] Catrinii Ţigancii, fiind învăţată a toarce bumbac cu roata şi, luînd-o Postelnicul Jora, rămîne Jicnicerul Sandul păgubaş de la meşterşug[ul] Ţigancii. Şi pentru aceia să rămăe acia giumătate de copil în parte Jicniceriului Sandului" [2]. O hotărîre domnească mai tărzie stabilia, de alminteri, că „Ţiganul ce va fi cu meşteşug să se socotiască diosăbit preţul lui", ceia ce invocau, şi nu fără succes, şi Ţiganii cari n'aveau alt meşteşug decît acela de vizitei [3].

Mai tărziu numai, anume fabrici, cît de modeste, luară Ţigancelor, fetelor crescute în casă chemarea de a face cu degetele lor atîtea lucruri frumoase. La 1813, cînd li se îea abusiv o taxă de cinci taleri, femei erau întrebuinţate însă la „dulapurile ce lucrează borangic" pe lîngă „acei lucrători ai borangicului" cari se cred nedreptăţiţi de această măsură fiscală. La 1819, făcînd dreptate zişilor nemulţămiţi, Vodă pomeneşte, cu „roatele de borangic", pe „femeile care lucrează cu dulapuri hazneà de borangic" [4]. Pe atunci lîna munteană trecea de altfel hotarul muntelui, şi la Braşov chiar sau în satele vecine ea se prefăcea în cergi şi în „deosebite veşminte româneşti" [5]. Ceia ce nu împiedeca însă sporul caselor pline de roabe ca şi de fete luate pentru creştere, învăţătură şi la sfîrşit un cinstit măritiş, cu o zestre potrivită din partea familiei care aproape le adoptase.

---

[1] *Ibid.,* VI, pp. 365-6, no. 1152. *Nălbitori de pînze,* ţerani, la 1801, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* XI, p. 94. *Sucmănari* la 1779 în Moldova, *Studii şi doc.,* XXIII, p. 23.

[2] *Ibid.,* XVI, p. 333, no. 102.

[3] *Ibid.,* p. 343, no. 131 (Moldova, 1804).

[4] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* XII, pp. 397-8, nota.

[5] „Stragula et diversa vestimenta valachica tam Coronae quam in adiacentibus regionibus in simili quantitate et taliter effabricatae lanae rursus in ditiones turcicas referuntur"; *Studii şi doc.,* XII, p. 177, no. 332 (an. 1820).

CAP. II.

Meşterii Satelor.

Săteanul nostru ştie să îndeplinească o mare parte din rosturile care în societăţile unde funcţiile sînt mai bine împărţite, dar unde, adesea, şi îndemănarea omului e ceva mai slabă, cad în sama unor profesionişti ce n'au altă chemare.

El îşi clădeşte casa, săpîndu-i temelia, cînd o crede de cuviinţă, sau sprijinind pe patru pietre mari ori grupe de pietre tălpile de lemn care vor susţinea celelalte elemente ale fragilei construcţii, pentru ca apoi între parii înfipţi la cele patru colţuri şi legaţi între dînşii prin alţii transversali să întreţese mlădiţele de răchită şi să isprăvească această arhitectură uşoară, dar destul de trainică, prin aruncarea între vergi a vălătucilor de lut şi prin aşternerea muruielii de suprafaţă, prin întinderea albului acoperiş de var. Din mărăcini, din pari şi scînduri el fabrică împrejmuirea curţii sale. Cu ciocanul în mînă el trebăluieşte, în lunile pe care le lasă slobode munca ogorului, la carul care-l poartă la câmp ori îl duce de-a lungul drumurilor prăfoase ori pline de noroiu. Uneltele şi le face singur de cele mai multe ori, şi, oricum, poate să le dreagă, dacă nu e vorba de metalurgie, din vechiu reservată Ţiganului, precum al femeii e tot ce se cuprinde în cercul mai îngust al casei.

Totuşi, măcar pe alocuri, oameni mai dibaci, mai iscusiţi au ajuns, de la un timp încoace, de cînd banul a pornit să umble şi timpul n'a mai fost aşa de ieften, să lu-

creze, nu numai pentru dînşii, dar pentru comunitatea rurală întreagă. Meşterul sătesc apare astfel.

Mai rămînea un pas de făcut, şi măcar în secolul al XVIII-lea el şi fusese. Anume să se ducă la oraş, pentru clienţi, mai numeroşi şi ceva mai greu de satisfăcut, produsele acestor modeste îndeletniciri. Pe piaţă, o parte măcar din ţerani nu mai aduc deci numai laptele şi untul vacii, brînza şi urda oilor, pieile animalelor moarte, lemnele culese în pădurea deschisă, lîna turmelor sau şi carnea porcului tăiat de serbători.

In sfîrşit acelaşi ţeran se ridică la capacitatea de tehnică şi la putinţa de împodobire artistică, arătîndu-se gata să înalţe şi altfel de zidiri decît căsulia lui, ba chiar să închine lui Dumnezeu şi sfinţilor bisericuţa căreia a izbutit să-i croiască linia cea mai potrivită cu mediul şi scopul şi să-i desăvîrşească structura, care, une ori, nu mai e de lemn înjghebat mai lesne, ci de solidă piatră şi de cărămidă coaptă în cuptoarele lui.

O răpede ochire — materialul, şi prin natura lui, neîngăduind alta — va arăta în cît de multe specialităţi se pricepeau sătenii noştri, pentru ca pe alături să se presinte în general care erau condiţiile acestui mai modest meşter al nostru.

Ţerani lucrînd tot pentru ţerani sînt cei a căror producţie e în legătură cu acele nevoi ale satului pe care nu le poate satisface fiecare în margenile casei, curţii şi priceperii sale. Ei sînt furnisorii tovarăşilor lor de locuinţă şi de ocupaţie principală. Plata li se face la început de bună samă prin schimb, într'o societate care pănă foarte tărziu păstra obiceiul de a considera moneda ca o unitate abstractă, fictivă, cea reală fiind obiectele, „buciuluite", după valoarea pe care ar avea-o în bani Ceia ce nu împiedecă însă că industriaşii cari au în vedere mai ales mediul rural pot să-şi ducă la tîrg pentru desfacere o parte din rodul ostenelilor lor, ba chiar ca ţeranii să cumpere de la alţi ţerani numai la prilejul de întîlnire al tîrgului ceia

ce, în măsură şi mai mare, şi din causa uşurinţii comunicaţiilor, se face, cu toată decăderea iarmaroacelor, bîlciurilor, nedeilor, şi până în ziua de astăzi.

Săteanul e îndreptat către conlocuitorul lui „specialisat" supt anumite raporturi, dintre care ca întâiu trebuie să fie considerat acela al **hranei.**

Aici apare **morarul.** Încă de la 1247, cînd regele unguresc Béla dăruieşte Cavalerilor Ospitalieri o parte din pămîntul de „dincolo de munţi", al Romînilor trăind într'o Ţară-Românească de libertate deplină sau numai relativă, în judeţe şi voevodate, aşteptînd Domnia, se pomenesc moriile, existente sau de construit, făcîndu-se o excepţie pentru situaţia de drept a celor care se găsesc în ţara lui Litovoiu din părţile Jiiului, care acestea se păstrează pentru Coroană [1]. Aceste mori de apă, înlocuind vechile rişniţi, de origine romană, se întîlniau pretutindeni pe pămîntul românesc. Atîţia oameni de la ţară îşi ieau numele de la ocupaţia de morari sau murari, a lor ori a înaintaşilor lor: Morariu, Morăraşu.

Nevoia de pietre a morilor a adus şi deschiderea de cariere pentru aceasta, ca la Deleni lîngă Hîrlău. La începutul veacului al XIX-lea pietre de moară din Moldova se şi exportau la Turci; socotelile domneşti din 1812 noteaza în adevăr: „100 părechi chetre de moară" de la Hîrlău trimese Paşei din Silistra [2].

Morile de cai par a fi cu totul recente: la 1793 două din ele lucrau în Bucureşti, „la capul podului" [3].

Cum morarul avea rosturile lui la ape, nu e de mirare că el putea să se ocupe şi de bătutul sumanelor în piue.

---

[1] „Exceptis etiam molendinis omnibus infra terminos praenominatorum terrarum ubicumque factis vel faciendis, praeterquam in terra Lytvoi"; Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch der Deutschen in Siebenbürgen,* I, Sibiiu, 1892, pp. 73-4.

[2] Iorga, *Documente economice şi financiare,* (extras din „Economia Naţională") p. 131.

[3] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* V, p. 305.

Astfel găsesc la 1799 pe Prahova, în satul Breaza, un morar care vinde o „dîrstă cu o roată" [1]. Satul Piua Petrei (sau Pietrei), în Ialomiţa, satul Dîrstelor de lîngă Braşov îşi trag numele de la această ocupaţie.

Cu **piuarii** ajungem în al doilea domeniu de necesităţi ale ţeranului în afară de propria lui muncă de „politehnician" practic. Roata de piuă, care se moşteneşte, se vinde, se împarte, figurează într'un testament oltean de la 1728 [2]. Se pare că lucrătorul la piuă e zis „chiotor", ca acel Toader „chiotoriul", Ţigan, de care dau într'un act moldovenesc din 1782[3]. In Ardeal piua, am spus-o, e dîrsta, cu dîrstarii ei. Lîngă Braşov acel mare şi frumos sat li păstrează numele. Dar şi în oraş se găsiau astfel de meseriaşi ca aceia cu porecla grea de reprodus, care funcţiona pe la 1700 în suburbia Şcheilor [4]. De altfel şi dincoace de munţi se întîinesc alături, ca în Oltenia, numele piuei şi al dîrstei [5].

Pentru încălţăminte se puteau găsi **călţunărese** [6]. Iar pentru pregătirea pieii de opinci se cerea un meşter anume, **opincarul.** Il cunoaşte şi Ardealul românesc [7], şi el răsbate şi în mahalalele oraşelor trăind în mare parte ţeraneşte: astfel la 1753 în Bucureşti Chiţa „din mahalaoa Scaunelor" (de măcelărie) se judecă înaintea lui Vodă cu „tovarăşii de opincărie" ai răposatului ei soţ, Nicolae Opincarul, cari sînt nişte Armeni de pripas, Ştefan şi Vartan [8].

De alţi meşteri n'are nevoie Romînul ca să se îmbrace. Numai în Banat, la Timişoara, în „mahalaoa rumînească" —şi pretutindeni consider, în general, mahalaua împreună cu satul — se întîlnesc nu numai **străiţari,** dar o întreagă corporaţie, zisă, supt influenţa Turcilor odată stăpîni, nu

---

1 *Studii şi doc.,* XXI, p. 83, no. 5. V. şi adausele.
2 *Ibid.,* XI, p. 263, no. 6.
3 *Ibid.,* XVI, p. 338, no. 119.
4 *Ibid.,* X, pp. 324-5.
5 *Ibid.,* XIV, p. 55, no. 49.
6 Stoica Teodorescu, *Telega,* p. 218.
7 *Studii şi doc.,* XIII, p. 273, no. 597 (Sas-Sebeş, 1819).
8 *Revista istorică,* II, p. 92.

supt aceia a Romînilor din Principate, cari au împrumutat terminul turcesc: „rufetul străiţarilor" [1].

Pentru gospodăria sa, ţeranul trebuie să recurgă, în al treilea rînd, la anumite categorii de producători speciali. Şi **olarii** sînt aceia de la cari, cu sau fără amestecul „nurorii în blide", el recurge mai des, oricît de atent s'ar aşeza această marfă fragilă, avînd adesea o străveche valoare de artă, pe blidarele din lăuntru sau în prepeleacul de afară, din curte [2].

Moldova-şi avea olarii, vestiţi, din Baia. Cele mai frumoase străchini moldoveneşti le-am găsit în turnul bisericii din Doljeştii Ţinutului vecin al Romanului: dacă pămîntul de la Baia era privit ca fiind cel mai bun din ţară[3], nicăiri ca în aceste vase romaşcane nu e, pe lîngă frumuseţa simplă şi aşa de armonioasă a liniilor elegant aruncate, atîta pricepere de tehnică în lucrul smaltului cu variaţii verzi şi rose de cea mai mare delicateţă. Aceiaşi olari au putut fi întrebuinţaţi şi pentru făcut cahlele care căptuşiau încăperile din cetatea Sucevei. De la ei vin şi discurile prinse la întîlnirea arcurilor din bisericile lui Ştefan-cel-Mare sau tivind, cu brîul lor multicolor, cu seria lor de figuri enigmatice sau heraldice [4], linia streşinilor. În principatul muntean, Curtea-de-Argeş păstrează încă o mahala de olari ţerani cari au lucrat necontenit, după aceleaşi tradiţii, din veac în veac, şi cărora li se datoresc de sigur şi acele fragmente de olărie aşa de variate în desemn care s'au găsit în pămîntul vechii Curţi domneşti [5]. Şi mai tărziu din asemenea mîni au ieşit probabil plăcile de porţelan, care, descoperite în Ardeal, au împodobiri ca acelea din vremea lui Ştefan sau

[1] *Studii şi doc.*, XIII, p. 197, no. 692 (an. 1833).
[2] Olari de sate, *ibid.*, XIV, p. 124, no. 124 (Oltenia).
[3] V. mai departe, la zidari.
[4] Vezi-le mai ales la G. Balş, *Bisericile din Moldova*, Bucureşti, 1926.
[5] V. *Biserica domnească din Curtea-de-Argeş*, Bucureşti, 1923.

poartă stema cu vulturul bicefal al Cantacuzinilor [1]. Episcopiile-şi aveau olarii [2].

În ce priveşte însă cerinţele ţerăneşti, mult mai modeste, îi aflăm pe olari prin toate satele Moldovei, Munteniei, Olteniei, Ardealului[3]. Un sat întreg, Potigraful, de lîngă Crivina, la ciţiva paşi de Bucureşti, se ocupă, afară de plugărie, îndeletnicirea de căpetenie, cu această meserie, şi anume aşa încît fiecare meşter îşi alege şi transmite urmaşilor săi o anume speţă de lucru. Din mînile olarilor iea săteanul: oale, ulcioare, străchini—găsim şi cîte un străchinar [4]—, borcane, zise în Oltenia şi „borochine" (de unde borchinos)[5], sfeşnice de lut, ibrice de lut [6], ba chiar şi lulele [7], gavanoase şi clondire [8]. Vedem cîte odată pe olari, ca pe cei ce vin la Bucureşti în 1775, aducînd „cară cu vase de lemn, de pămînt zmălţuite, de pămînt nezmălţuite", care plătesc o vamă [9].

Impreună cu vasele de pămînt se întrebuinţau şi cele de lemn, cum s'a văzut şi mai sus. Vasele de lut şi cele de lemn se află împreună în privilegiul citat al lui Ştefan-cel-Mare. Buţi — **butnarii,** butarii[10], de sat, mai ales în re-

---

[1] *Revista istorică,* VI, p. 120.

[2] Cei doi de la Huşi, Melhisedec, *Cron. Huşului,* II, p. 54.

[3] *Studii şi doc.,* XIII, p. 90, no. 246 (Dobra, 1815); p. 109, no. 328 (1790, Gura Sadului; preot), p. 254, no. 91 (1765); XIV, p. 129 (Oltenia, c. 1790); XXI, p. 118 (1798); *Buletinul Comisiei Istorice,* III, p. 104, no. 63 (jud. Argeş, 1804); *Corespondenţa lui Aman,* p. 135, no. 297 (Oltenia, 1831). V. şi *Doc. Academiei Române,* 144, XIII (1776, Suceava); ms. 640, p. 16 (1791, Bucureşti).

[4] *Studii şi doc.,* XIV, p. 262, no. 25 (Oltenia, 1703).

[5] *Corespondenţa lui Aman,* p. 195, no. 91 (c. 1820); p. 127, no. 285 (Oltenia, 1830): „borcan de pămînt".

[6] *Documente economice şi financiare,* p. 38 (an. 1764).

[7] *Documentele Callimachi,* II, p. 124 (1763-4): „liulile ciarchiş".

[8] *Studii şi doc.,* XXIII, p. 325, no. 13 (Moldova, c. 1817); XIX, p. 59 (Bucureşti, 1803). Se întîlnesc şi formele: *crontir, scrontir.*

[9] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* I, p. 100.

[10] Butar sîrb la Banoviţa (Oltenia), 1812; Iorga, *Doc. Tudor,* p. 30, no. 37.

giunile de vii, dogarii nu lipsesc [1], lucrînd şi doagele, cercurile[2] şi ducînd, ca acei de la Rîmnicul-Sărat, în 1779, la tîrg, şi pănă la Rîmna, la Odobeşti, buţi, dar şi vase, scînduri şi doage[3], lopeţi, albii, copăi, hîrdaie, cofe,— deci şi cofari[4]—, scoabe [5], burie şi buriaşe [6], vedre şi vedriţe[7], buţi de pîne, poloboace, putini şi putinele, coveţi—deci şi **covătari**[8]—, covăţeie, ciubere[9], cauce, hîrdae[10], căzi[11], ciuturi, apoi „dimirlii de măsurat păine"[12], lacre—de unde **lăcrari**[13] —, căpistere, găleţi, curători, la vii[14], ba chiar sfeşnice[15], tăiere, sau tiere[16], troace[17], trocuţe, fireaze, ploşti[18], berbeniţe[19], scafe[20], erau cumpărate de la meşteri anume şi în sate.

[1] *Studii şi doc.*, V, p. 506, no. 87; XII, pp. 216-7, I (Făgăraş, c. 1830); *Revista istorică*, IV, p. 84 (Moldova, 1826-7. Bătrînul Butnariu la Focşani, *Studii şi doc.*, V, p. 234 şi urm. Şi satul Butari, Oltenia; *ibid.*, XIV, p. 103, no. 106 (c. 1780).

[2] *Revista istorică*, IV, p. 83 (Moldova, 1823).

[3] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, p. 280. „Dogi de cară, dogi de ciubăr", *Studii şi doc.*, VII, p. 262, no. 198.

[4] Ion Cofer vinde vie la Odobeşti; *ibid.*, p. 69, no. 81 (an 1816. Matei Cofar, 1790; Stoica Teodorescu, *Telega*, pp. 42, 185.

[5] *Corespondenţa lui Aman*, p. 191, no. 80.

[6] *Documente Tudor*, p. 164, no. 190.

[7] „Vedriţă de tisă"; *Corespondenţa lui Aman*, p. 195, no. 91 (c. 1820); de teiu, *ibid.*, p. 127, no. 285.

[8] *Studii şi doc.*, XI, p. 97, no. 132 (Deleni, 1673).

[9] *Studii şi doc.*, XXIII, p. 327 (Moldova, c. 1827).

[10] „Cauce dă dăvarniţă"; *Corespondenţa lui Aman*, p. 127, no. 255 (Craiova, 1830).

[11] *Studii şi doc.*, XXI, p. 427 (an. 1828).

[12] *Ibid.*

[13] *Ibid.*, XIV, p. 124 (Oltenia, 1785).

[14] *An. Ac. Rom.*, XXXIV, p. 57.

[15] „Sfeşnic vechiu de lemn", Ştefulescu, *Polovraci*, p. 32.

[16] „Tier mic de copil", *Studii şi doc.*, p. 146, no. 298 (Ardeal, 1803). V. şi p. 227, no. 4 (Haţeg, 1881): şi blide.

[17] „Troacă de săponit", *ibid.*, p. 146, no. 298 (Ardeal, 1803). V. şi XII, p. 146, no. 298 (Ardeal, 1803).

[18] „O ploscă cu cureale", dar şi „o ploscă de pămînt", *ibid.*, XII, pp. 227-8, no. 4 (Haţeg, 1811). Un ploscar, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, pp. 173-4, nota.

[19] *Ibid.*, XIV, pp. 57-8 (Hurezi, 1738), p. 99.

[20] *Doc. economice şi financiare*, p. 38 (an. 1764).

Sînt anume **scăfari**, cari fac şi blidele de lemn, întrebuinţate în gospodăriile ţerăneşti. Un cas din Moldova, prin 1680, în care e vorba de „Iftimie Scăfariul", care, „fiind bejănar, au rămas acolo în Poeni cu şidere, căţva ani, şi lucra la strug"— de aici **strugarii** din oraşe — „şi s'au numit aceli Poeni pe numele lui de le zic: Poenile **Blidarilor**" [1]. Blidarii se moştenesc, cu poiana lor de lucru cu tot. „Apostol Blidarul, feciorul lui Eftimi Blidariul"— cel de mai sus — vinde la 1694 poiana de lîngă Socola, în fiinţa a altor doi blidari [2].

Jugul pentru boi şi-l poate face omul singur [3]. Dar se pare că trebuie mai mult decît îndemănarea oricui pentru a face **plugul** şi accesoriile lui, mai toate de lemn, cum era în cutare sat moldovenesc, încă din 1834: „pluguri de lemn cu bărdiţile şi oticii lor i cu 80 guri de ham şi toate halaturile lor", plus „cinci boroni de fher şi altele de lemn[4]". Definiţia carului de ţară românesc o dă un document muntean din 1791, care vorbeşte de un „car nou şi mare, cu roate, de treaba cîmpeanului, cu dricul strîmb, însă fără de fier", pe cînd „carul sîrbesc mare" e „cu dricul drept", dar tot „fără de her" [5]. Carăle mocăneşti cu osiile şi dricurile legate cu fier represintă o inovaţie [6]. Din Austria vecină luaseră Oltenii pe la 1738 carul de la care se putea lua fierul [7].

---

[1] *Studii şi doc.*, VI, p. 62, no. 28.

[2] *Ibid.*, p. 59, no. 16; p. 62, no. 28. V. şi satul Blidari, în părţile Trotuşului.

[3] Într'un catastif: „5 giuguri"; *ibid.*, XXI, p. 428 (an. 1828).

[4] *Ibid.*, p. 441.

[5] Şi o „căruţă nouă fără de fier"; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 319, nota.

[6] *Studii şi doc.*, XXI, p. 426 (an. 1828). V. şi p. 427 (an. 1828): „chilne de car mocănesc"; *Doc. Callimachi*, II, p. 122.

[7] „Cară de boi, le-au luat fierul ce au fost la iale, iar de cai ferecat"; *ibid.*, XIV, p. 57 (mănăstirea Hurezi).

Roţile în noul sistem apusean sînt „ferecate" „cu şine de fier", pe cînd cele vechi erau „sade" [1]. Unele şi altele erau făcute de **rotari** de sate, din cari găsim cîte unul [2], mai ales în Moldova. De fapt ei lucrau carul întreg, cum se vede din pomenirea la 1652 a lui „Pătraşco rotariul din Branişte", care iea moşia lui pentru „nişte cocii şi cară" [3].

De la Ţigani, numai de la ei, se luau **lingurile. Lingurarii** erau în parte „gospod", ai Domniei: un act moldovenesc din 1799 îi arată plătind 3 lei şi 4 parale la Cămara Doamnei în momentul cînd îi scrie la această categorie; apoi dau patru dăjdii pe an şi la Sfîntul Gheorghe un leu de nume, **banii masalalelor,** cu răsura, 10 parale de leu [4]. Ei se alegeau dintre lăieţi [5]. In Ardeal la meşteri liberi se lucrează pentru gospodării mai complicate „cîrpitori" şi „sucitori" [6].

Pentru bucătăria săteanului trebuie o **sită** „deasă" sau „mistreaţă" [7]: ea e datorită unor **sitari** de sate de cari găsim încă din veacul al XVII-lea [8]. Vasele de metal, de aramă, adecă, pe care se întîmplă să le aibă, trec prin mînile spoitorilor ţigani, cari se întîlnesc însă mai ales

---

[1] *Ibid.*, XXI, p. 426 (an. 1828).

[2] *Ibid.*, VI, p. 45, no. 109 (la cislă); XI, p. 57 (an. 1738). V. *ibid.*, VII, p. 116, no. 53 (an. 1776): „eu, Ivan rotar ot Forăşti, sînt om ca de 80 ani şi trăesc în Forăşti".

[3] *Ibid.*, VI, p. 61, no. 25.

[4] *Studii şi doc.*, XI, p. 95, no. 223. Ţigani lingurari domneşti, *ibid.*, XXI, p. 197; *Doc. Callimachi*, I, p 425, no. 18 (an. 1759); Melhisedec, *Cronica Huşului*, II, p. 141 (an. 1793).

[5] „Lăieţii ce se numesc şi lingurari"; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 508. Alţi lingurari, *Studii şi doc.*, XI, p. 200, no. 10 (an. 1792) „Linguri de lemn cu testeaua", 1791, Muntenia, V. A. Urechiă, *o. c.*, IV, p. 320 nota.

[6] *Studii şi doc.*, XII, p. 146, no. 297 (Ardeal, an. 1803).

[7] *Studii şi doc.*, XXIII, p 337 (Moldova, c. 1830); *Corespondenţa lui Aman*, p. 171, no. 25 (an. 1808).

[8] Antonovici, *Doc. bîrlădene*, II, pp. 152-3, no. 168; cf. şi p. 175. V. şi *Studii şi doc.*, V, p. 506, no. 87 (Sima Sitarul, rudă cu un dogar, an. 1785).

la oraşe [1]. Pentru a acoperi lutul de jos se cere lucrul **rogojinarului** [2].

Am spus cîtă pricepere dovedeşte ţeranul la durarea din aşa de puţin a casei lui. Nu numai preoţi sînt „purtători de grijă şi chivernisitori la facere besearicii păr s'au isprăvit [3]", —„casă încă mi-am făcut", spune pe la 1760, popa Ion de la Ighiu, „şi eu încă mult am lucrat la ia [4]",— ori meşteri fără carte [5], ci şi simpli plugari [6].

Pătru meşterul, Drăgoiu meşterul şi calfa lui, Lupul, sînt astfel, la 1684, ctitorii frumoasei biserici de lemn de la Socoteni (Doij) [7]. La 1680, în Cîmpulungul Moldovei, „Ifrim zet Ciurlei" îşi spune „meşter de biserici" [8]. Administraţia fanariotă va vorbi cu despreţ, la sfîrşitul veacului al XVIII-lea, de această „zidărie" ţerănească: „Din prostime", spune o ordonanţă din 1715, în Muntenia, „şi din cei fugari după afară, care se ascund aici, casele ei şi le fac de gard, fără de meşteri, şi lipesc cu pămînt şi cu şovar învelesc... nu-şi fac nemestiile cu meşteri" [9]. Cu cîtva timp înainte însă, pe la 1740, la Iaşi, trebuiau numai „300 cară de spini" „pentru să să isprăvească grădina gospod de supt curte" [10].

Casa ţerănească, întru cît ea nu iese astfel întreagă, cum am spus înainte, din truda pricepută, din instinctul teh-

---

1 Vezi mai departe.

2 „Rogojini de a doua şi a treia mînă"; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 329, nota (Muntenia, 1791).

3 *Studii şi doc.*, XVI, p. 325, no. 928 (an. 1785).

4 *Ibid.*, p. 242, no. 22.

5 La Perjani (Ardeal), „Lazăr bătrînul nostru şi meşter besearici" (*ibid.*, XIII, p. 143, no. 178).

6 V. ridicarea unei crame la Odobeşti: „Cramă de bîrne durată; hruba supt cramă; gîrliciu de cărămidă, iară pe pimniţă, lasă de pus păpuşoi, şopron de făcut rachiu"; *Revista Istorică*, V, p. 231.

7 A. Vincenz, în *Arhivele Olteniei*, V, pp. 184-5.

8 Stefanelli, *Doc. cîmpulungene*, p. 13.

9 V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, V, p. 290.

10 *Studii şi doc.*, VI, p. 378, no. 1274.

BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
ORAŞUL PIATRA NEAMŢ

nic şi simţul de frumuseţă al unui singur om, ar avea nevoie de cărămidă, dar până foarte tărziu **cărămidarii** lucrează numai pentru oraşe. **Vărarii** cari se întîlnesc ici şi colo, mai ales în vremi mai nouă, stăteau însă la îndemîna celor ce clădiau sau şi numai a gospodinelor obişnuite a-şi întineri astfel în fiecare an mica locuinţă [1]. Ţerani se îndatoriau la 1710 să dea lui Mihai Cantacuzino Spătarul 60.000 de ocă de var, cîte douăzeci de bani suta de ocă [2]. Fratele lui Vasile Lupu, Hatmanul Gavril, se plîngea însă la 1638 că „nu putem afla aicea în ţară la noi meşteri să poată lucra var de piatră [3]". Acoperişul poate fi numai de şovar, de stuh, une ori foarte frumos aşezat în snopi, pe culme şi la muchi, cum se obişnuia de altfel în secolul trecut în jurul Veneţiei, unele exemplare rămînînd încă şi până acum lîngă coperişurile de ţiglă solidă. Dar, cînd casa e mai cuprinsă, şindila formează ca un ţuguiu de zale cenuşii de-asupra uşorilor păreţi. Ţeranii cari ştiu pregăti şindila din stejar ca şi din brad [4], cari „fac şindilă" [5] şi ştiu s'o aşeze, lucrează mai mult pentru biserici şi pentru boieri [6]. **Şindilarii** se învoiesc la boieri, în condiţii pe care le fixează cu de-amănuntul cutare învoială din veacul al XIX-lea, bogată în nume şi precisări tehnice, de pe valea Teleajenului [7].

Venim acum la ţeranii meşteşugari cari au în vedere o clientelă alta decît a clasei lor, cari produc mai mult pentru o mai răsplătitoare plată depărtată.

Cei d'intîiu sunt numeroşii **lemnari, buştenari, dîrvari,** cari, în unele Ţinuturi ca Vrancea, au o practică seculară [8].

[1] *Ibid.*, XXIII, p. 335 (Moldova, 1836); *An. Ac. Rom.*, XXVII, p. 147 (Bucureşti, 1836).

[2] Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1910, pp. 145-6.

[3] Hurmuzaki, XV, la această dată.

[4] Hurezi, 1738; *Studii şi doc.*, XIV, p. 57.

[5] *Ibid.*, V, p. 157, no. 104 (Oltenia, 1745).

[6] V. mai departe.

[7] Iorga, *Valea Teleajenului*, p. 81, no. 114 (an. 1865).

[8] V. *Arhiva* din Iaşi, VII, p. 260, nota 3. Material de lemnărie la Munteni în 1792, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 330 şi urm., nota.

Cu barda, care e şi o armă, de temut, aceşti zdraveni munteni din ţara pădurilor dau lemnului formele cele mai simple ca şi cele mai alese, pentru nevoia străinătăţii însăşi, de ale cării cereri, în lumea turcească, va fi vorba în alt capitol, pentru o epocă de mai mare desvoltare şi diferenţiare.

Socoteli din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea menţionează: butuci, pari, despicaţi şi obli, şarampoi, drugi, bulamaci, tumurugi, dulapi, blăni de nuc, de brad, de paltin, de teiu, cu specială întrebuinţare la acoperişuri, bîrne, grinzi, amnari, căpriori, laţi şi lăteţi, de arin, de teiu, „coşaci, adecă stinchii de uluc", tălpi, tălpoaie de uluci, podine pentru tavan, podele, costoroave, praguri, grindei, şi „lemne, de patru roţi", de „o roată", ursoaice, „sticeri de brad", matracuri, vîrfuri, gălătuşi, „furci de fîntînă" „furci oable"[1]. Din acest material se fac, în sat chiar, „fuşcei de coşer" [2], corlăţi, etc. Lucrul la „fierăstrău", la „herăsău", dă scînduri: „de podeală" sau duşumele, lăturoaie, pardafuri, „tinichele" ; **„herăstrăerii"** întrebuinţează la cutare „hirăstrău" grecesc de pe Valea Teleajenului, acuma trei şferturi de veac: „pînză de herăstrău, roate, cujbe, lanţuri, pene, adică cîrlige, roata de apă cu cercuri, boldul" [3]. Moldova pregătia Turcilor, pentru a face transportul pe Bistriţa pănă la Galaţi, încă din veacul al XVIII-lea măcar, catarge, cîrme de ulm, trencheturi, sirice mari şi mici, tahtalîcuri, cift-dulapi, grinzi sau uşori[4]. In legătură cu aceste ocupaţii ale cherestelei se înseamnă bărdaşi şi toporaşi, cari duc marfa, legată cu funii, în „cli-

[1] *Studii şi doc.*, VI, p. 214, no. 61; XII, p. 228, no. 4 (Haţeg, 1811); XXI, pp. 416-7 (c. 1821); XXII, p. 26 (Moldova, 1775), p. 45 (c. 1820), p. 305, no. 38; *Doc. Tudor, passim; Corespondenţa lui Aman*, p. 193, no. 87; p. 127, no. 285 (an. 1830); *Doc. economice şi financiare*, p. 129 (an. 1822); V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, pp. 318-9, nota.

[2] *Revista istorică*, IV, p. 84 (Moldova, 1823); V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VII, p. 547.

[3] Iorga, *Doc. Văii Teleajenului*, p. 80, no. 110; pp. 81-2 no. 115 (an. 1866-77).

[4] *Studii şi doc.*, XXIII, p. 11 (Moldova, 1775).

turi", şi până la „Sulina boaz", până la golful Sulinei[1]. Plutaşii de la Roznov treceau încă la 1853, din schela Pietrei la Galaţi şase „poduri herestaie" [2].

Între meşterii cari pregătesc din lemn obiecte de întrebuinţare ţerănească adaug pe **cîrjari** [3]. **Cruceri** [4] lucrează la frumoasele cruci împodobite care se înşiră la drumul mare, şi cu privire la unul dintre ei, din vremea lui Cuza-Vodă, legenda sătească spune cu cîtă delicată discreţie, netulburat de oameni şi nici măcar de glasul păsărilor, se străduia el la măiestrele lui săpături de cea mai veche datină românească [5]. Unul din Vîlcea, pe la 1800, a lăsat lucruri minunate.

In poienile ascunse, în bahne, **cărbunarii, tăciunarii,** pregătesc, mai mult pentru oraşe, mangalul[6]. Din scoarţa teiului se fac funii, de **funari,** care se vînd cu testeaua, de „teiu topit sau netopit" [7]. Lîngă ape, rîuri şi mai ales multele heleştee şi iazuri, dese în Moldova, împletesc năvoade (se zice şi: „a năvozi"), mreje, **năvodari** şi **mrejeri** [8], pe cînd alţii gătesc peştele sărat. Iar în aşezările

[1] *Doc. economice şi financiare,* p. 63 (an. 1792).

[2] Academia Română, *Creşterea colecţiilor,* an. 1910, p. 190.

[3] *Studii şi doc.,* XXIII, p. 376 (an. 1834). Cf. „cîrjob" în traducerea lui Herodot, pe care am publicat-o la Vălenii-de-Munte, p. 116.

[4] „Necolai Crucer ot Mehedinţi, protopop", la 1815; Iorga, *Doc. Văii Teleajenului,* p. 39, no. 34.

[5] V. *Universul,* din 21 Iunie 1926, după un articol al arhiectului Zagoriţ, în *Convorbiri Literare,* an. 1914.

[6] „Protopop Pătru Cărbunar", *Studii şi doc.,* XIII, p. 263, no. 139 (Ardeal, 1760); *Revista Istorică,* IV, p. 84 (Moldova, 1823): „Bahna Cărbunariului". Tăciunari, Stoica Teodorescu, *Telega,* p. 202 (an. 1826).

[7] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* IV, p. 320, nota; p. 335, nota (Muntenia, 1792).

[8] *Arhiva Istorică,* I, p. 95, no. 128 (Bărcan Măjearul la Piatra Neamţului, în 1665); Antonovici, *Doc. bîrlădene,* I, p. 359 (soţia lui Iani Năvodariul, 1853). V. şi Herodot, pp. 25, 53, 321-2. Botiţe de păstrăvi, 1814, Oltenia, *Doc. Tudor,* p. 54, no. 54.

din jurul ocnelor **ciocănarii** şi **măglaşii** sînt muncitorii prin cari se taie şi se scoate sarea [1]. **Folarii** pregătesc foaiele în care se vinde brînza [2]. În sfîrşit prin poiene înflorite ale codrului **ulieri** cioplesc uleiele lor, din care se va culege miere şi ceară [3]. Odată am găsit şi un **fluierar,** la Banoviţa olteană [4].

In Ţinuturile de păcură [5], **dohotarii** aveau şi ei ocupaţia lor specială [6], care prevestia aşa de puţin o măreaţă şi îmbogăţitoare industrie.

---

[1] Pentru Ocna Moldovei, *Analele Academiei Romîne*, XXXVII, p. 245 şi urm., Pentru Telega, Stoica Teodorescu, *Telega*, *passim*. Invoirea ciocănaşilor cu schilerii, *ibid.*, p. 223.

[2] „Brănza iaste în foale de căine"; *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 212 (an. 1796).

[3] Un spiţelnic pentru ulee în *An. Ac. Rom.*, XXXIV, pp. 57-8 V. şi *ibid.*, XXVII, p. 147 (Bucureşti, 1836).

[4] *Doc. Tudor*, p. 30, no. 37 (an. 1812).

[5] V. *Studii şi doc.*, VII, p. 288, no. 9 (an. 1608); p. 292, n-le 27-9, 293, no. 32; p. 298, n-le 56-7; p. 306, no. 65.

[6] „Gheorghe Dohotariul din sat din Măndreşti", *Studii şi doc.*, XI, p. 60, no. 62 (an. 1750); „Dogholăriţa", *Revista Istorică*, IV, p. 83 (an. 1823).

CAP. III.

Industriile de oraş înaintea concurenţei străine.

Nu e nicio îndoială astăzi că oraşele noastre nu sînt întemeiate de Romîni. Unele din ele, ca Baia, Siretiul, Suceava, în Moldova, iar în Ţara-Românească Cîmpulungul, Tîrgovişteа, vin de la o aşezare străină, de Germani din Galiţia, de Saşi sau de Armeni; altele, ca Romanul sau cetatea lui Romaşcu (Roman-Vodă I-iu; de unde: Romaşcani), Hotinul, Chilia, Cetatea-Albă, Iaşul chiar, la Munteni Argeşul şi chiar Bucureştii, au la origine o cetate zidită de Domnie, în jurul căreia s'au strîns meseriaşii ca şi negustorii. Cele mai multe aşezări urbane din principatul muntean sînt tîrguri: adecă, între mai multe sate, la locul întîlnirii lor, şi-au ridicat negustori de aşezare vremelnică şatrele, corturile lor, prefăcute de la o bucată de vreme, odată cu putinţa unui câştig de toate zilele, în case cu largi palanuri de lemn în faţă, cu tărăbi, care se puteau ridica spre streşină, închizînd astfel prăvălia, sau, lăsate în jos, întinse orizontal, oferiau meşterului putinţa de a se aşeza acolo turceşte şi de a lucra, după străvechiul obiceiu oriental, de faţă cu clientul sau trecătorul.

Coloniştii străini, aduşi de Domnie sau veniţi de la sine, une ori chiar înainte de consolidarea ei, aparţineau unei civilisaţii, aceia a Europei Centrale, care continuà pe a vieţii romane de odinioară. Aici plugarul, meşterul, negustorul represintau îndeletniciri deosebite pe care de obiceiu tatăl le transmitea fiului, rudei de sînge ori ginerelui, odinioară ucenic, calfă în acelaşi atelier. Sistemul acesta de osebire

din cealaltă populaţie a meşteşugarului, legat adesea ereditar de meseria lui, s'a introdus încă din cele d'intăiu timpuri, prin descălecătorii în domeniul acesta, şi la noi.

Între cei d'intăiu orăşeni din amîndouă ţerile cea mai mare parte erau fără îndoială meşteri. Ei lucrau pentru colonia din care făceau parte, une ori şi pentru Domnie, niciodată pentru export, în spre ţeri de o mai veche şi mai solidă muncă industrială. Nu li se arată însă, în listele de marturi, alipite la zapisele municipale, profesia pe care o exercita fiecare. Astfel, în cutare act de la 6 Mart 1655, al oraşului Bacău, cine ar putea spune ce anume făceau străinii de nume, de religie şi rasă cari vin după Boldur Gheorghe şoltuzul şi Ionaşco pîrgarul mare: Nortbat (Rothbart) Mibro (Imre, Emeric), Ivin, Tiler Martin, Marco staroste ot Sohodol (din Valea Seacă), Vasile nepotul lui Bindoc din Răcăciuni, Ţinpur, Oanăş [1]?

Vor fi primit de la început ucenici romîni, deveniţi calfe şi apoi meşteri? E îndoielnic. De la o vreme, vechea clasă orăşenească, pe care n'o creşteau imigraţii ulterioare, a trebuit să se continue prin localnici.

Dar aceştia cunoşteau şi fără această învăţătură esenţa meşteşugului lor. Căci puţine meserii sînt numite cu termini străini, de împrumut. Lemnarul, tîmplarul, care lucrează pentru tîmplele minunat înflorite ale bisericilor, fierarul, curelarul, căldărarul poartă nume de bătrînă origine latină, dacă nu e astfel şi numele de cojocar, impunîndu-se în locul celui unguresc, de söcs, sociu sau suciu, de unde satele cu numele de Soci. Pentru croitor, la care rădăcina e slavă,—se zice şi cravăţ—, sufixul românesc s'a adaus înlăturîndu-se forma slavonă, dulgherul singur păstrînd aspectul străin, pentru „măsarul" ardelean (din germ. Tischler) semasiologia fiind însăşi străină.

Ceia ce caracterisează epoca întăia, care se întinde asupra secolului al XVI-lea şi asupra celui următor mai ales

[1] Ghibănescu, *Surete şi izvoade,* IV, p. 291.

e **libertatea individuală a meșterilor.** Ei se pot lega după un obiceiu slav din părțile rutenești ale Poloniei, adus odată cu așezările, în secolul al XIV-lea, de la Suceava și Siretiu, în „bresle" (bratstvo; slav: frăție), ai căror membri se vor zice mai tărziu numai, și nu în chip curent: „breslași", vechiul și frumosul termin fiind totdeauna: „frați". Își vor putea alege biserica de hram, ziua solemnă la ospăț, și vor petrece cinstit, în condiții de amănunte pe care le vom vedea în secolul al XVIII-lea, cînd capătă ultima formă și cea definitivă; au toată voia să-și aleagă bătrînul cel mare, starostele, și ceilalți „bătrîni" (cuvîntul românesc s'a păstrat deci, ca la organisarea satelor și a municipalităților), și să i se supuie supt pedeapsă de toiege pe spinare și de amendă din pungă; ei cer firește binecuvîntarea de la Biserică, iar de la Domnie asigurarea monopolului. Dar constrîngerea, întrarea, de bună voie sau ba, într'o corporație închisă, judecata la Domn, care el și boierii lui pot face și desface, toate aceste străvechi obișnuințe romano-bizantine, trecute la Turcii otomani, sînt încă străine de viața meșteșugarilor noștri și mai ales a celor din Moldova, cari până la sfîrșit vor resista la tiraniile inovației orientale, stăpînă, după 1774 asupra activității industriale din Țara-Românească. Sistemul e, în această epocă, atît de întinsă și corespunzînd cu o mai mare bogăție, cel patriarhal românesc și occidental german.

Încep cu industria orășenească a alimentării. Odată, în 1559, Alexandru Lăpușneanu se rugase în Ardeal, la Sași, să i se trimească două femei spre a se deprinde a face **pîne** de lux, ca aceia din care, ca și din turta dulce (torta mellita) [1], se făcea de orășenii țerii vecine daruri Voevozilor [2]. Aceasta e cea d'intăiu dovadă de ucenicie a noastră

[1] V. de ex. Hurmuzaki, XI, p. 792. Un Pitar Petru la el în 1558, *ibid.*, p. 797. Un Pitar al lui Vodă cere făină, în 1559, *ibid.*, pp. 800, 801.

[2] Venit Pythayr, familiaris Alexandri Wayvode, adducens duas mulieres que pinsere similas addiscere debebant; Hurmuzaki, XI, p. 801.

în acest domeniu la Saşi, deprinşi cu o hrană mai puţin îmbielşugată poate, dar mai îngrijită. În 1564 Domnul ceruse doi brutari în Ardeal, dar iată că descopere pe una din cele două femei „de al cării meşteşug e acum mulţămit [1]". Domnia a păstrat datina de a ţinea o **pitărițâ** a Curţii, şi astfel găsim mai tărziu pe „Nazarina pităriţa cea domnească de jitniţă [2]".

De la Vodă se vor fi învăţat apoi şi boierii. Cuvîntul **brutar** (de la Brod, germ. pîne; se zicea şi cocar [3]) arată cît de mare a fost înrîurirea de peste munţi în fabricarea unui produs mai ales. Dar, foarte mult timp, până în pragul chiar al timpurilor noastre, pînea, jimbla, luată după **Semmel, simila,** a cetăţenilor ardeleni, ca şi cea mai obişnuită, nu s'a cumpărat de la prăvălie, cum se făcea cu covrigii, poate mai de mult, ci fiecare-şi cocea pînea în casă la dînsul. „Pînea de casă" era de tradiţie şi în copilăria mea: în Moldova, această pîne, mai puţin amestecată cu drojdii, mai puţin „aerată" şi mai puţin acră decît aceia a pitarilor evrei, era de o calitate cu totul superioară. Orice casă de ţară avea cuptorul înalt necesar pentru fabricaţia de pîne. Episcopiile, mănăstirile îşi ţinură de acum jimblarii [4]. Ţigani şi Ţigance erau întrebuinţaţi la aceasta, şi, încă la 1825, „Ţigani chitari" apar în Moldova [5]. La ţară boierul avea monopolul pităriei ca şi al măcelăriei, cîrciumei şi băcăniei [6].

Catastiful unui pitar din Moldova, cam din această din

---

[1] *Ibid.*, XV, p. 604, no. MCXXVII: „cuius arte hoc tempore contenti sumus".

[2] Revista *Ion Neculce,* I, p. 261.

[3] Bucur Cocariu; *Studii şi doc.,* XIII, p. 40, no. 44 (Amlaş).

[4] Episcopia de Argeş, la 1810; *An. Ac. Rom., lit.,* XXVIII, p. 220.

[5] *Studii şi doc.,* XXI, p. 287; Erbiceanu, *Mitr. Moldovei,* p. 441 (an. 1828).

[6] Cas din 1817, în Muntenia: a-şi face zahană, băcăniie, cărciumă, brutărie, măcelărie"; Iorga, *Doc. Văii Teleajenului,* pp. 95-6, no. 15.

urmă vreme, poate lămuri, terminii fiind româneşti sau slavoni, asupra aparatului unui cuptor de pîne, în vremile de la început. Găsim: covata, „cîmpina de trei mîini", „gripca de pîine, sitele, 2 poslovaci, 1 capac de gura cuptorului, o masă de plăcinte, lăiţi, 2 culmi de pus panecoadi, 1 sătă di cernut făină" [1].

Plăcintarii erau foarte vechi, şi aveau la Iaşi staroste în 1744, pe Coste [2].

Cofetarii continuă tradiţia fabricanţilor de „confetti", „confectiones", din coloniile orientale ale Genevei. Îi găsim în secolul al XVIII-lea în Iaşi (Savin, 1722-3), în Bucureşti (Gheorghe, 1774) [3].

Rachierii [4], **brăharii** [5] vor fi pomeniţi mai tîrziu.

De mult, Saşii aveau **berărie** la Baia şi poate şi aiurea. La 1567 Alexandru Lăpuşneanu voiă să facă o fabrică pentru el, „pro gustu nostri ipsius", cu doi meşteri din Bistriţa [6].

Pentru pregătirea lînii lucrau **pieptănarii.** Şe pomenesc „pieptenii de postăvari", cu părechile, şi în Ardeal [7]. Une ori erau Ţigani [8]. Stăteau şi în sate, căci la 1632, în Pis-

---

[1] *Ibid.*, VII, pp. 147-8, no. 106 (c. 1820-30). V. şi „cheltuiala ce merge pă zi la un cuptor pentru lucru a trei chile grău, leat 805", în Bianu, *Catalogul mss. româneşti*, I, p. 127. — Mavrodin brutar din Focşani, 1790; un Milea tot acolo la 1792 (Arhiva Statului din Bucureşti, Sf. Ioan din Focşani, 6, 10, 35, 42; comunicaţie a d-lui Iuliu Tuducescu).

[2] Academia Română, *Creşterea colecţiilor*, an. 1909, I, pp. 43, 70, 81.

[3] *Ibid.*, an. 1908, II, p. 167; Arh. Statului, Radu-Vodă, C. 6 (comunicaţie a d-lui Iuliu Tuducescu). Paraschiva în 1823, la Bucureşti (Condica Agiei, 1824-5, fol. 1; comunicaţia aceluiaşi).

[4] In Bucureşti, 1774, Constantin, (Arh. Statului, Radu-Vodă, C., 6; comunicaţia d-lui Iuliu Tuducescu); Zisu, 1790 (*ibid.*, CXXI, *idem*).

[5] Dumitru, la Iaşi, 1697 (Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, 1912, p. 118).

[6] Hurmuzaki, XV, p. 623, no. MCLXIII.

[7] *Studii şi doc.*, XII, no. 91 (an. 1740).

[8] *Foiletonul „Zimbrului"*, 1855, p. 260.

cani, „la besearecă", Petrea Cheptănariul din Hănăseani, face danie o parte de moșie [1].

Pînzarii, cari lucrează la pînză de țară sau la pînză „trepezeneassă", modă de Trapezunt [2], culeși, une ori, și dintre fiii de țerani [3], alte ori dintre Țigani [4] **pîslari** [5], gătiau material pentru croitori. Tot așa **postăvarii** „cu războiu" [6] din „vigurile" cărora se făceau habacie și alte haine obișnuite [7].

În secolul al XVIII-lea se vor cuprinde multe mențiuni de postăvari: proprietari de case în București, ca Manu din 1699, intitulat „jupîn" [8], negustori, ca Mihai din același oraș, la 1714 [9], gata să treacă la acel meșteșug, ca Hristea din 1762, apoi șalvaragiu [10]; la Focșani i se zice, în 1908, „chiv Petre" unui postăvar [11]: niște frați postăvari din Roman își fac la 1777 dugheni pe locul dat de episcop [12].

Dar postavul „șai" și de altă speță se aducea, și în schimb pentru lînă, din Brașov, unde par a fi fost și postăvari ro-

---

[1] Bianu, *Documente românești*, p. 201, no. 218.

[2] *Studii și doc.*, VI, p. 544 (Moldova, c. 1740).

[3] „Un copil de Rumăn pănzari"; *ibid.*, XI, p. 263, no. 6 (Craiova, 1728).

[4] Țigan pînzar din Moldova fugit la Munteni, 1714, Antonovici, *Doc. Bîrlădene*, III, p. 331.

[5] *Doc. Tudor*, p. 30, no. 37 (an. 1812); *Studii și doc.*, VII, p. 125, no. 17 (Botoșani, 1766): „Florea Păslarul"; *ibid.*, VI, p. 44, no. 109 (Moldova, 1748-9).

[6] *Ibid.*, p. 44, no. 108 (1748-9). Postav pe lăviți; *Documente Callimachi*, II, p. 124 (an. 1763-4). Ioan al Postăvăriței în Ploești, 1775; *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 108.

[7] *Studii și doc.*, V, p. 99, no. 36 (Iași, 1706).

[8] Arh. Statului, Mitropolia București, 220/39 netrebnice, 6, 7 (comunicația d-lui Iuliu Tuducescu).

[9] *Ibid.*, Episcopia Argeș, 69 bis, 34.

[10] *Ibid.*, *Condica domnească* 27, caiet VII, fol. 6 v-o.

[11] *Ibid.*, Sf. Ioan din Focșani, 6, 10, 85.

[12] Bibl. Ac. Rom., 181, LXIII.— Soichița la București, 1763; Arh. Statului, Condica de cópii, 1819, p. 360. Hristea tot la 1763; Bibl. Ac. Rom., ms. 907, fol. 59. Vasile din Roman, 1776; *ibid.*, 178, LXIII. Gheorghe, tot acolo; *ibid.*, 177, LXIII. Altul în Roman 1776; *ibid.*, 179, LXIII. Marin la Focșani în 1786; Arh. Statului, Sf. Ioan din Focșani, 6, 10, 21. Drăgoiu din Bu-

mîni [1]. **Zăblaiele** groase pentru saci, ca aceia în cari se pun posmagii pentru Turci, sînt şi ele făcute în ţară [2]. Dar **boboaiele** vin tot de la Braşov, ca şi unele cămăşi gata [3] şi sucmane [4].

Hainele luxoase ale Voevozilor munteni, cum se văd în mormîntul domnesc de la Curtea-de-Argeş, cu dulame de mătasă purtînd în ţesătură florile de crin, acelea, încă mai bogate, ale Domnilor înfloritoarei Moldove din epoca lui Alexandru-cel-Bun şi mai ales a lui Ştefan-cel-Mare şi a urmaşilor lui, n'au fost cumpărate întregi, „gata", de le negustorii răsăriteni de bogasie şi camocat, de mătasă, aclaz şi brocart, ori de la Saşii, Germanii din Polonia, Armenii galiţieni cari adunau marfa de stofe a Silesiei şi Boemiei, a Germaniei, a Flandrei. Une ori, cum se întîmplă odată în Domnia, mai strălucitoare de cum se crede, a lui Alexandru Lăpuşneanu, se cere pentru a potrivi stofa scump plătită un croitor de la Braşov, şi oraşul trimite pe Celestin, care nu va fi rămas în ţara străină [5]. Steagurile se fac pe atunci tot în atelierele săseşti [6].

Moldova ca şi Ţara-Românească trebuie să-şi fi avut însă, întăiu dintre străini, dar şi dintre localnici, meşteri de haine aşezaţi. Din Galiţia, cum am spus, li venia numele de cravăţi [7].

---

cureşti, Bibl. Ac. Rom., ms. 637, fol. 109. Niţul tot acolo, în 1805; Arh. Statului, *Condica domnească*, 51, fol. 247. — Unele, comunicaţii ale d-lui Iuliu Tuducescu. — O *mătăsăreasă*, Sorica, în 1786, Bibl. Ac. Rom., 23, LXVIII *(idem)*. — Un *pîslar*, în Moldova, 1766, Academia Română, *Creşterea colecţiilor*, an. 1915, p. 167. V. mai sus.

[1] *Studii şi doc.*, V, p. 362 (catastiful brîncovenesc); X, p. 47, no. 1 (an. 1649). Postăvari şi *ibid.*, p. 346, no. 1 (Braşov, 1696), „Stoica postăvariul".

[2] Aricescu, o. c., pp. 122, 416 („un căruccan cu zablău, cu ştreanguri"; catastiful brîncovenesc.

[3] *Studii şi doc.*, X, p. 56, no. 1.

[4] Hurmuzaki, XV, p. 609, no. MCXXXVIII.

[5] „Curialis sartor"; *ibid.*, XI, p. 796.

[6] Hurmuzaki, XI, p. 791 (an. 1556).

[7] V. şi Dulea crav în Iaşi (sec. al XVII-lea); revista *Ion Neculce*, I, p. 101.

Cei cari se ocupau cu cusutul [1] s'au putut chema însă, până a nu se impune numele de **croitori**: „cusători". Femininul **„cusătoreasă"** s'a păstrat până astăzi, iar odată se zicea „cusătoare": „Paraschiva cusătoarea" figurează la 1747 într'un zapis ieşean lîngă Vasile croitorul [2].

Pentru croirea de „hăineturi" [3], deci, se putea întrebuinţa, ca şi pentru coacerea pînii, trei feluri de meseriaşi: Ţigani, oameni de casă, patroni de prăvălii.

Pentru o epocă mult mai tărzie întîlnim cîte un Ţigan croitor [4], dar aşa trebuie să fi fost din capul locului prin casele boiereşti, cu lume multă de îmbrăcat, la stăpîni, la slugi şi la robi. Cîte un Romîn e însurat cu o Ţigancă, scoasă prin urmare din robie, care Ţigancă-i va fi adus şi priceperea la cusut. Astfel la 1642 în Moldova „Filip croitoriul şi cu femeaia sa, Ţiganca, den trăg den Iaşi", oameni cu casă a lor pe care ajung a o vinde [5]. Peste aproape două veacuri aceiaşi e legătura de căsnicie a lui „Nicolae croitorul" oltean [6].

Lucrul de croitorie acasă apare şi în legătură cu centrele bisericeşti: astfel croitorul episcopiei de Huşi în 1623 [7]. Intîlnim şi chemarea de croitorese pe la boieri: consulul rusesc Kirico urmă în 1810 la Bucureşti acest obiceiu [8].

După nume nu s'ar putea hotărî naţionalitatea, ci numai religia creştină, răsăriteană, a celor d'intăiu croitori cari apar în documente.

Nu cunosc vre-un cas înainte de 1600. Între 1608 şi 1617

---

[1] „Inblănitul, cusutul, văpsitul, deosebit"; *Revista Istorică*, VI, p. 206 (Bucureşti, 1818).

[2] Revista *Ion Neculce*, II, p. 274.

[3] Aşa zice Catinca Bibescu, în Oltenia ei, la 1838; *Studii şi* doc., XIV, p. 179.

[4] *Ibid.*, XXI, p. 287 (Moldova 1825).

[5] *Ibid.*, V, p. 83, no. 28.

[6] *Ibid.*, XI, p. 234 (an. 1813).

[7] Melhisedec, *Cron. Huşului*, II, p. 54.

[8] *Studii şi doc.*, VIII, p. 98, no. 13.

hainele boierilor moldoveni erau cusute însă, în Iaşi chiar, de croitorul Luca [1].

Puţin după aceia, doi croitori bucureşteni, Ienachi şi Dumitru, figurează ca marturi la capătul unui zapis [2]. Dacă Luca şi Ienachi ar putea să fie Greci, veniţi din Constantinopolul celor mai mari splendori răsăritene, după care se va îndemna bogata Domnie „împărătească", bizantină a lui Lupu, care şi-a zis, ca dătătorul de legi de pe Bosfor, Vasile, Iaţco, croitorul ieşean din 1636, arată a fi Rutean, venit din Polonia [3].

Dar Voico croitorul, al cărui nepot era, la 1640, în Ţara-Românească, grămăticul Ştefu[l] [4], Şerban, croitorul muntean de la 1642 [5], Mihăilă, croitorul din Piteşti, cam la aceiaşi dată [6], sunt de sigur Romîni, ca şi Vasile Tegle, „cravăţul" din Iaşi (1648-9) [7]. Între 1673 şi 1680, Gheorghe croitorul piteştean corespunde croitorilor Constantin şi Cîrstea din Roman [8]. La 1694 în Focşani figurează ca martur Ion

---

[1] *Ibid.*, XI, p. 276, no. 22.

[2] Bianu, *Documente*, p. 172, no. 188 (an. 1630).

[3] *Arhiva* din Iaşi, I, p. 106 (an. 1636). Fata unui potcovar vinde în 1648, la Iaşi, un loc unui croitor; Academia Română, *Creşterea colecţiilor*, an. 1911, p. 113. La 1664, croitorul Teodor, acolo; *ibid.*, p. 238. 1714, croitor cu case în Iaşi, *ibid.*, an. 1908, p. 77. Constantin croitorul, în 1730, tot acolo; *ibid.*, an. 1911, p. 135. I se zice Şchiopul; *ibid.*, an. 1912, p. 102. Apoi alţi croitori, în ordinea cronologică: Petre la Focşani (Arh. Statului, Sf. Ioan din Focşani, 6, 10, 115); Gavril la Iaşi în 1786 (Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1908, p. 92), Grigore la Focşani, în acelaşi an (Arh. Statului, loc cit., 15, 11, 7), Cîrstea la Iaşi în 1798 (Bibl. Ac. Rom., 50, V), Iene la Focşani în 1799 (Arh. Statului, loc. cit., 6, 10, 59), Ilie din Bucureşti, probabil (*ibid.*, Cond. dep. 8, 3, 62 Vo; comunicaţii ale d-lui Iuliu Tuducescu); unul care vinde la 1828 casa-i în Iaşi unui plăcintar (Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1911, p. 232).

[4] *Studii şi doc.*, V, pp. 481-2, no. 13. Vinde un „loc de prăvălie".

[5] *Ibid.*, pp. 298-9, no. 24.

[6] Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, VI, p. 210.

[7] *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 167, no. 10.

[8] *Studii şi doc.*, V, p. 486; XVI, p. 100, nota.

croitorul [1]. Mai tărziu Botoşanii vor avea pe croitorul Zaharia [2]. Pe atunci Iaşul are o croitoriţă, pe Măria sau Marica [3], precum la începutul veacului celui nou găsim la Odobeşti o bătrînă care croieşte pentru nevestele vierilor de acolo: „moaşa Măriia croitoriţa" [4]. „Maria Costăndoaia croitoriţa" din Iaşi la 1730 pare a fi exercitat ea însăşi acest meşteşug [5], ca şi „Maria croitoriţa" ieşeană din 1786[6]. Se „făcea", probabil tot de o croitoriţă, o rochie de dimie roşie unei Oltence la 1713 [7].

Croitori romîni se întîlnesc şi în Ardeal, unde în suburbiile cetăţilor săseşti Romînii joacă un rol tot mai activ şi mai ridicat. O icoană din biserica Sfîntului Nicolae în Şcheii Braşovului, ale cării temelii sînt din vremea lui Neagoe Basarab, e dăruită, pe la 1650, de „Ioan fiul lui Dumitru croitorul [8]". Şi vedem la 1697 pe beizadeaua Gheorghe Cantacuzino, fiul lui Şerban-Vodă, stăruind pe lîngă judele Braşovului pentru „un croitor al nostru", căruia i se fac neajunsuri [9]. La Braşov funcţiona un „ţehiu al croitorilor şi al cojocarilor", de care vorbeşte, într'o scrisoare, Vodă Brîncoveanu [10], dar e vorba, probabil, de meşteri saşi.

Şi obiceiul de a-şi comandà hainele la meşteri se întinde şi prin sate. Croitori de aceştia ţerani îi întîlnim adesea după anul 1700, în Oltenia — la Govora, la Hurezi, — în părţile Odobeştilor — la Păţeşti —, lîngă Argeş — la Flă-

---

[1] *Ibid.*, p. 95, no. 86.

[2] *Ibid.*, VI, p. 264, no. 436.

[3] *Ion Neculce*, II, p. 139; Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, VIII, p. 126.

[4] *Studii şi doc.*, VII, p. 62, no. 21.

[5] Bibl. Ac. Rom., 225, LXXXIX (comunicaţie a d-lui Iuliu Tuducescu).

[6] Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, 1900, p. 196. Comunicaţie a d-lui Iuliu Tuducescu).

[7] *Studii şi doc.*, VII, p. 8, II, 1.

[8] *Ibid.*, XIII, p. 65, no. 140.

[9] *Ibid.*, X, p. 278.

[10] *Ibid.*, p. 99, no. 7.

mînzești,— în regiunea Sucevei— la Rotompănești—, în regiunea Vasluiului— la Soleşti, etc.[1].

Deocamdată se lucrează cu vechile stofe după moda îndătinată. Stofe şi mode se vor schimba însă peste puţin, şi originea chiar a croitorilor va fi înrîurită de aceasta.

Cingătorile, brîiele se comandă supt Lăpuşneanu în Ardeal; odată se aduc 4.000, poate şi pentru oaste [2], de tăietură tătărească.

Pentru un anume fel de stofe, roşii [3], lucrează **băibărăcarii.** „Simion Armanul băibărăcarul, ficiorul Cărstei zlătariul", e la Iaşi în 1662 [4]. In curînd se va face la Iaşi o breaslă [5], şi uliţa lor va fi „Băibărăcăria" [6].

Zăbunarii, fabricanţii de zăbune (grec ζιπούνι, jupon), de cari se va vorbi mai mult pe urmă, aveau în Bucureşti la 1763 o „uliţă" a lor [7]. Se spunea pe atunci: „în Zăbunari, pe uliţa cea mare" [8]. La 1788 unul din ei, Tudoraşco, era căpitan, în ranguri [9].

Un singur **şalvaragiu:** la Bucureşti, în 1803 [10].

---

[1] *Ibid.*, V, p. 94, no. 82; VII, p. 15, no. 48; XIV, p. 34, no. 29; p. 39; p. 47, no. 39; p. 56, no. 50; p. 187, no. 1, p. 201, no. 8; pp. 255-6, no. 18; p. 268, no. 35; *An. Ac. Rom.*, XXXVI, p. 7, no. 12; *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, pp. 209-10, no. 21. O moşie Croitorul în Ialomiţa, Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1911, p. 141.

[2] Hurmuzaki, XV, p. 436, no. DCCCCXX (an. 1553).

[3] Miron Costin, la Şăineanu, *Influenţa orientală*, supt acest nume.

[4] *Studii şi doc.*, XI, p. 92, no. 200.

[5] *Ibid.*, XVI, p. 379 (an. 1721).

[6] *Ibid.*, XXVI, p. 24 (an. 1775). Un băibărăcar la Chişinău în 1798; *ibid.*, XXI, p. 117.

[7] Bibl. Ac. Rom., ms. 907, fol. 59 (comunicaţie a d-lui Iuliu Tuducescu).

[8] Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1909, p. 48.

[9] *Ibid.*, an. 1910, pp. 48, 49.

[10] Arh. Statului, *Condica domnească*, 52, fol. 347 Vo. (comunicaţie a d-lui Iuliu Tuducescu).

Călţunii încep a se cumpăra la oraş pentru sătence [1].

O situaţie cu totul superioară o ocupau meşterii şi negustorii de lux ai acelei vremi cari erau **blănarii.** Nu vorbesc de modeştii „blănari bîrsani", cu pieile lor de oaie, cum e unul din Trotuş, pe la 1740 [2], ci de aceia cari erau furnisorii Curţii, atît de „îmblănite", şi ai caselor boiereşti care urmau un exemplu aşa de înalt, dat, de alminterea, şi de Ungaria şi Polonia. Încă de pe la 1590, apare un „Ştefan Blănariul ot Căineni" [3]. La 1621 Lazăr blănarul Păhărnicelul e în Blidăreni, lîngă Căiuţi [4]. La 1662 Andonie Blănariul din Iaşi „ţinea o nepoată de sor a Iorgăi Postelnicul", ruda lui Vasile Lupu, Maria, şi avea satele aceluia [5]. Un străin pare a fi contemporanul său Drosea (Drosos), fost staroste al breslei, formată la această dată [6]. „Mihăilachie Blănariul", al treilea din acest deceniu, era însuşi „ficiorul măscăriciului" domnesc [7]. Mama lui Ion Blănariul

[1] *Studii şi doc.*, VII, p. 8, II, 1, V. *ibid.*, p. 203: „călţuni de bumbac cu flori".

[2] *Ibid.*, VI, p. 312, no. 704.

[3] Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, VIII, p. 112.

[4] Bibl. Ac. Rom., 77, XXI.

[5] *Studii şi doc.*, V, p. 37, no. 174.

[6] *Arhiva istorică*, I, p. 136, no. 198; p. 182, no. 273.

[7] *Ibid.*—Şi în doc., 121-122, LXXVII, ale Ac. Rom. (an. 1673). Vasile Blănarul din Iaşi, la 1691; *ibid.*, 168, LXX. Apostol, tot acolo, la 1708; Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1911, p. 134. Toader în 1711; Bibl. Ac. Rom., 38, LXIV. Statie în 1715, *ibid.*, 146, LXVIII. Ştefan, ginerele lui Căpăţînă, în 1719; *ibid.*, 36, LXIV. Chiriţă în 1727; Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1909, p. 192. Toader din Roman, 1732, *ibid.*, 185, LXXXVIII, 188, LXV, Vasile din 1744; Bibl. Ac. Rom., 153,LIX. Ienachi, în 1753; Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1907, p. 202. Dumitrachi, din Moldova, Bibl. Ac. Rom., 61,V. Panait, de acolo, în 1759, *ibid.*, 136, LXXXVI. Pavel din Iaşi, în 1760, *ibid.*, 112, XIII. Ioniţă, în 1761; *ibid.*, 59, LXXIV. Constantin, în 1763, *ibid.*, 246, CLXXXIX. Mihalachi Grecul şi Dumitru, în 1763, *ibid.*, 246, LXXXIX. Dobre şi Panait „Tarapaian" în 1764, *ibid.*, 259, IV. Toader în 1765; *ibid.*, 88, C. Gligore Solomon în 1773; *ibid.*, 61, LX, Vasile Rugină în 1774, *ibid.*, 52, LX. Nicolae în 1777; *ibid.*, 252, XXXIV. Nistor în 1778, *ibid.*, 193-4, LXV. Nicolae ot Căliman, în Moldova, la 1783; *ibid.*, 251, XXXIV. Chir Tănase blănarul în Galaţi, 1784;

din 1737, ginere al lui Cîrstea Blănariul, tot din Iași, era nepoata unui vătaf [1]. Blănarii jucau un rol prin județe, ca Apostol din Roman (1678), Simion de acolo [2], Ștefan din Cotnari [3].

Se blăniau tîmbare, conteșe, ghiordii, cataveice, malotele, cu „soroace de samur" sau de „sobol", de cacom, cu „pacele de samur" [4], cu „zagarale" și „alimii" de ace-

ibid., 82, LXXXVIII. Ioniță Tulea, în Iași, 1785-7; *ibid.*, 37, XCVII, 52, XCVII. Jupînul Dima, acolo, în 1787; *ibid.*, 44, XCVII. Badiul, la Focșani, în 1790; Arh. Statului, Sf. Ioan din Focșani, 6, 10, 31 (comunicație a d-lui Iuliu Tuducescu). Ioniță și Toader căpitanul, moșieri, la Iași, 1790, Bibl. Ac. Rom., 155, IX. Istrati, mort la această dată, Academia Romînă, *Cresterea colecțiilor*, an. 1908, p. 92. Pavel, la Focșani, 1792; Arh. Statului, Sf. Ioan din Focșani, 6, 10, 46 (de la d. Tuducescu). Nicola Penciul și Simion Dumitru, în Iași, 1792, Academia Romînă, *Cresterea colecțiilor*, an. 1911, p. 144. Dumitru, acolo, în 1794, Bibl. Ac. Rom., 103, XCVI. Gheorghe în 1795, *ibid.*, 216, LVI, Nicolae Racoviță, 1798, *ibid.*, 54, L. Vasile din Botoșani, în 1802, Academia Romînă, *Cresterea colecțiilor*, an. 1909, p. 199. Toma în 1803, Bibl. Ac. Rom., 278, X. Ioniță, la Roman, în 1804, *ibid.*, 183, LXIII. Dumitru, la București, în 1804, (Arh. Statului, *Condica domnească*, 50, 77; de la d. Tuducescu), Marin, la Focșani, în 1805 (*ibid.*, Sf. Ioan din Focșani, 6, 10, 72, *idem*). Manole, la București, în 1806 (*ibid.*, *Condica domnească*, 53, 307; *idem*). Tatul, la Bîrlad, în 1811; Academia Romînă, *Cresterea colecțiilor*, an. 1905, p. 108, Antonie Mihail, la Iași, în 1816, *ibid.*, an. 1911, p. 150. Ioniță, acolo, în 1818-23, *ibid.*, an. 1909, I, p. 46; Bibl. Ac. Rom., 126, XXV, 132, XXV, 134, XXV, 136, XXV, 137, XXV, Hriste Ioan, în 1820; Academia Romînă, *Cresterea colecțiilor*, an. 1907, p. 228. Teodor, la Focșani, în 1823, Arh. Statului, Sf. Ioan din Focșani, 6, 10, 119 (de la d. Tuducescu). Ioan, porușnic, la Ocna, în 1824, Bibl. Ac. Rom., 163, XXV, 222, XXV, Zamfir la Iași, Academia Romînă, *Cresterea colecțiilor*, an. 1909, I, 44 (Bibl. Ac. Rom., 181, CXV), V. și *ibid.*, 60, LXXIV, și 64, XXVI.

[1] *Studii și doc.*, V, pp. 55-6, no. 253. Pare a fi Lăpușneanul din doc. 225, LXXXIX, al Ac. Rom. Familii de blănari la Iași, revista *Ion Neculce*, I, pp. 89-90.

[2] Bibl. Ac. Rom., 68, LVI, 71, LVI (1742-3).

[3] *Studii și doc.*, VI, p. 90, no. 74; Ghibănescu, *Surete și* izvoade, VIII, p. 19, no. 20.

[4] *Doc. economice și financiare*, p. 166; *Studii și doc.*, V. p. 156, no. 104.

iași speță [1], cu „sîngiape" [2], cu scumpa „vulpe de Mosc" [3], cu pîntece de sîngeap [4], ba chiar cu lup [5], ori cu pîntece de cîne" [6] și alte „misăzi".

Socotelile Brașovului menționează **pălăriile** de stofă sau de blană trimese de negustorii de acolo Domnilor noștri la unele prilejuri solemne [7]. După 1600 însă **șlicurile,** cărora li se zice mai tărziu: işlicuri, sînt fabricate de **işlicari** așezați în țară, cari întrebuințează același material ca și aceşti blănari, fără a se bucura de aceiași trecere, ajungînd la aceiași bogăție [8]. Ei puneau pe calîpurile [9] sau calupurile lor cușme turcănești [10], cușme leșești cu funduri de postav și de plisă, cușme moccănești [11], și șlice boierești și domnești cu jder și sobol [12], cu samur [13]. Acestea din urmă erau deosebit de luxoase: unul are „șapte flori dă mărgăritar, cu căsuțăle dă auru, cu robinuri și cu zmăragduri" [14], gugiumanele erau tot în sama lor [15]. Pe lîngă șlicari, se întîmpină, în secolul al XVIII-lea, și o „șlicăriță" din Iași, Maria, care e soră de cojocar [16]. Pentru pomenile

---

[1] *Ibid.*, VI, p. 260, no. 416; XI, p. 281, no. 39.
[2] *Ibid.*, VII, p. 8, II, 1.
[3] *Ibid.*, V, p. 370 (catastiful brîncovenesc).
[4] Antonovici, *Doc. bîrlădene*, II, p. 92.
[5] *Studii și doc.*, V, p. 260.
[6] *Doc. Callimachi*, II, p. 111.
[7] Hurmuzaki, XI, *passim*.
[8] Sandu işlicar în Iași, 1798; Academia Română, *Creșterea colecțiilor*, an. 1908, p. 97.
[9] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, pp. 404-5.
[10] *Studii și doc.*, XXI (Moldova, 1829). V. *mițurcă, mițușcă*, în Herodotul românesc, p. 533.
[11] Antonovici, *l. c.* (diată din 1800 a lui Constandin Șlicariul din Bîrlad).
[12] V. *Studii și doc.*, VI, p. 213; no. 16 (Moldova, 1696): „șlic naramgiu cu sobol", și altul „cu jder". V. și *ibid.*, VII, p. 201 (Moldova, 1735-6): „șlic cu sobol".
[13] *Ibid.*, XIV, p. 247 (Oltenia, 1693): „işlic cu samur".
[14] *Ibid.*, XI, p. 266, no. 7 (an. 1740).
[15] *Documentele Callimachi*, II, p. 124 (an. 1763-4).
[16] Revista *Ion Neculce*, I, pp. 50-1.

„mișeilor" se aduceau din Brașov cumănace, al căror us a fost apoi restrîns la călugări [1]. Am găsit și un **potcapiceriu,** negustor [2].

Tabacii, tăbăcarii sau **pielarii** sînt de înfățișat lingă cojocari. Pomenirea lor e rară înaintea epocei de privilegii fanariote; am notat un singur tăbăcar moldovean, la Focșani, pînă la 1700 [3]. Săftianurile și iufturile [4], pregătite de dînșii, trebuiau să întîmpine concurența Orientului, de o mare vechime și de o fineță inegalabilă.

Cojocarii apar ca o breaslă deosebită de a blănarilor [5]. Unii sînt simpli negustori [6], alții își lucrează singuri marfa pe care o vînd. Se împart în cojocari „pîrv", sau de clasa întăiu, „cojocari de cojoace proaste", și „cîrpaci" [7], aceștia din urmă fiind pentru țerani și săteni și satisfăcînd și „obiceiul orășanilor dă la oraș dă dau pre anu cojoace la vezetii și la comișăi" [8]. Cel mai vechiu cojocar cuprins în documente poartă numele unguresc de Suciu (Söcs), și, anume e șoltuzul de Trotuș Suciu Mihai, din 1590-1 [9]. Episcopiile, ca acea de Huși, la 1623, își aveau cojocarii lor [10], ca și

[1] *Studii și doc.*, X, p. 56, no. 1.

[2] Academia Romînă, *Creșterea colecțiilor*, an. 1909, p. 210 an. 1823).

[3] „Strătulat tăbăcar"; *Studii și doc.*, V, p. 95, no. 86. Contracte pentru piei pe la 1720 în Ardeal, *ibid.*, XIII, pp. 23-4, no. 34; pp. 25-6, no. 25-6, no. 38. Pielari în București (sec. al XVIII-lea), *Inscripții*, I, p. 353, no. 906. In Iași: 1740, Academia Romînă, *Creșterea colecțiilor*, an. 1911, p. 243; 1816; Bibl. Ac. Rom., 201, XVIII.

[4] Revista *Ion Neculce*, II (și pentru săftianuri de Diarbecr).

[5] *Studii și doc.*, XVI, p. 379 (Moldova, 1721).

[6] V. *ibid.*, V, p. 347 (catastiful brîncovenesc; alături cu mătăsarii). V. și *ibid.*, XIII, p. 3, no. 4 (prețuri de cojoace, cataveice, plus o „cretință", o ie și măhrămi).

[7] *Ibid.*, VI, p. 44, no. 109 (cisle 1748-9).

[8] *Ibid.*, V, p. 362.

[9] *Ibid.*, VI, p. 263, no. 429. V. și Dumitrașco Suciu, biv Vel Agă, ispravnic de Putna, *ibid.*, p. 263, no. 433.

[10] Melhisedec, *Cronica Hușului*, II, p. 54.

Domnia, care pe vremea lui Brîncoveanu lua „cojoace de rîs" de la dînșii, pentru Sultanul însuși [1]. Nu e de mirare că la 1662 era în București un cojocar fiu de Persan: „Cîrstea cojocariul, feciorul lui Dumitru Căzălbașul" [2]. Îi găsim până după 1700 în orașe — un Petriman cojocarul de Tîrgoviște pe la 1640 [3] —, dar și prin tîrgușoare și sate [4].

Două bresle moldovenești, de o îndeletnicire în legătură cu acestea înfloresc, în veacul al XVII-lea, și din causa războaielor ce încă se poartă și a unui comerț care în curînd va fi distrus de năvala importului din Apus. La 1623, episcopia de Huși își avea **curălarul** [5], precum pe la 1700 Deadiul curălarul era pe lîngă Vlădica de Niceia, retras la mănăstirea Burdujeni [6]. Pe la 1680, Iașul adăpostia o breaslă întreagă, cu starostele ei, Nicolae [7]. Se știe că ei aveau aici o biserică a lor [8], care trăiește încă.

---

[1] Aricescu, *o. c.*, p. 516.

[2] Academia Romînă, *Creșterea colecțiilor*, an. 1914, p. 73.

[3] Ghibănescu, *Surete și izvoade*, VI, p. 210. Cf. Iorga, *Inscripții*, I, p. 322, no. 785 (an. 1732).

[4] Zota cojocarul din Filipești, c. 1700; *Studii și doc.*, X, p. 211, no. 16. Un sat Cojocarii din Vasluiu, Ghibănescu, *o. c.*, VIII, p. 301 și aiurea. Dan la București în 1784. Arh. Statului, Stavropoleos, 13, 16. Unul la Hîrlău, c. 1800; Academia Romînă *Creșterea colecțiilor*, an. 1908, p. 100. Hristea în București, 1803; Arh. Statului, *Condica domnească*, 52, fol. 347 v-o. 51. Atanase, Manole, *ibid.*, 50, fol. 166, Vo. (de la d. Tuducescu). La Tîrgul-Frumos, Academia Romînă, *Creșterea colecțiilor*, an. 1909, I, p. 45.

[5] Melhisedec, *Cronica Hușului*, II, p. 54.

[6] „Care au fostu la Vlădica la Nichee"; *Studii și doc.*, X, p. 55, no. 46.

[7] *An. Ac. Rom.*, XXXV, p. 346. Alți curelari ceva mai vechi, se întîlnesc la 1661. Radul „Curărariu" la 1718 în Oltenia (*Studii și doc.*, XIV, pp. 293-4, no. 12). La 1730 „Vlase starostia de curărari" în Iași.

[8] *Ibid.*, XV, pp. 177-8. V. și *ibid.*, XXII, p. 23 (an. 1775); *Doc. economice și financiare*, p. 220 (an. 1764). Gheorghe curălarul, la Focșani, Arh. Statului, Sf. Ioan din Focșani, 6, 10, 72 (comunicație a d-lui Iuliu Tuducescu).

La Botoşani lucrau curălari în secolul al XVIII-lea [1], şi-i întîlnim pe alocurea şi prin sate [2].

Ei fac, pe lîngă curele ţintuite sau ţintate [3], şi bice, hamuri, „cu alămuri", „cu presîn", cu paftale şi cu moţuri[4], guri de hamuri, friie, ceprăzării—de unde li se zice şi **ceprăzari** [5], asociaţi şi cu făcătorii de nasturi[6]—, zgărzi[7], şleauri, opritori de la hamuri [8], căpeţele.

Tălpălarii, şi ei cu biserică la Iaşi [9], aveau înainte de 1682 ca staroste pe „Pătrachie", care vinde, în fiinţa urmaşului său în dregătorie, Gligoraşco, un loc lîngă casa starostelui de mişei, adecă de calici, în „mahalaua tălpălăriască" [10].

Şelarii sau **săhăidăcarii** îşi au tot atunci cea mai bogată clientelă de boieri războinici, mai ales în Moldova.

Încă din 1631 la Tîrgovişte, cu o populaţie străină, ungurească şi săsească, rămasă catolică pănă tărziu, un „Lemberi şelar" lucra pentru Domnie şi boieri [11]. In 1779 la Botoşani Iacob Şălariul vindea o casă lui Ioniţă Ciobotariul, ginerele lui Iordachi Săhăidăcariul [12]. La sfîrşitul secolului,

---

[1] *Studii şi doc.*, XVII, p. 127, no. 25 (an. 1777).

[2] *Ibid.*, XIV, p. 101 (Oltenia).

[3] *Ibid.*, X, p. 224 (Bran, 1760).

[4] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 403 (1790, Muntenia); *Studii şi doc.*, XI, p. 267, no. 8; *Doc. economice şi financiare*, p. 43 (an. 1764).

[5] *Studii şi doc.*, VI, p. 45, no. 109 (an. 1748-9).

[6] *Năsturari* apar pe la 1700; *ibid.*, V, p. 74, no. 3.

[7] *Doc. Callimachi*, II, pp. 129-30 (an. 1763-4).

[8] *Corespondenţa lui Aman*, p. 194, no. 91.

[9] *Ibid.*, XV, p. 183, şi urm. Privilegii pentru dinsa, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VII, pp. 266-7.

[10] *Studii şi doc.*, V, p. 92, no. 72. V. şi Mane Tălpălarul, c. 1740, *ibid.*, VI, p. 253, no. 383; Simion sin Tălpălar la Botoşani, *ibid.*, VII, p. 23, no. 8. Ştefan Tălpălar la Iaşi, în 1789, Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1905, p. 116. V. şi *ibid.*, an. 1911, p. 247.

[11] *Arhiva istorică*, I, p. 22, no. 34.

[12] Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1908, p. 89.

Oltenia avea șelari și prin sate [1]. De la început, moda a fost cea turcească: șelele cu poclăzi [2], „cusute cu fir cu toate halaturile", pe lîngă „raftul greu cu presăn cu pohi" [3], șelele cu „grana și cu frău" [4], „cu sîrmă, cu rafturi turcești grele" [5]. În deosebi, era strălucit, la nunțile boierești, harnașamentul calului de mire, cu raftul lui de argint; în Moldova-de-sus, el costa, la 1777, 150 de lei [6]. Săhăidăcarii adăugiau la lucrul de piele cusăturile cu fir de aur [7]. Moldova avea în secolul al XVIII-lea atît de buni meșteri în această ramură, încît îi trimetea și Hanului [8], așa precum în vremea mai veche Ardealul săsesc inițiia țerile noastre în cunoașterea unor ramuri mai grele de meserii.

Anume meșteri lucrau „traistele, păturile, chingile" pentru caii lui Vodă [9].

Nu cunosc niciun cas în care încălțămintea să fi fosti adusă pentru Domn și pentru boieri de peste munți, ori în care Sașii să fi trimes la Curțile noastre pe vre unul din excelenții lor **cizmari.** Numele cel mai vechiu al meșteșugului e acela pe care i-l dau Moldovenii și care e luat de la Italienii veacului al XV-lea, întăii furnisori de încălțăminte: „ciubotari"; „cizmari" e după ungurește, și în Ardeal se zice chiar, și cu sufix unguresc: „cizmași" [10]. Numele de

---

[1] *Studii și doc.*, XIV, p. 240: „Cârstea Șelariul" (an. 1684). Șelărițe, *ibid.*, XII, p. 146, no. 298 (Ardeal, 1803).

[2] *Ibid.*, VII, p. 213, no. 26.

[3] *Ibid.*, p. 196 (Moldova, 1735-6).

[4] *Arhiva Istorică*, I, p. 139, no. 120 (Muntenia, 1620).

[5] *Studii și doc.*, VII, p. 179 (Moldova, 1678).

[6] *Ibid.*, p. 152, no. 5.

[7] V. Herodotul românesc, p. 382 Cf. *Studii și doc.*, VI, p. 45, no. 109 (Moldova, 1748-9).

[8] „Săhăidăcar ce merge la Hanul"; *Documentele Callimachi*, II, p. 119 (an. 1763-4).

[9] Aricescu, *l. c.*, p. 443.

[10] *Studii și doc.*, XII, p. 214, no. 2 (Făgăraș, 1781). Intre ciubotari și cizmari era o deosebire, arătată prin alcătuirea de bresle separate în Moldova, la 1721, *ibid.*, XVI, p. 379.

„scarpi" pare a fi şi el vechiu, şi se recunoaşte aceiaşi origine italiană, care nu poate fi atribuită altei epoce [1]. Alte nume, turceşti, „cavafi", „papugii", „conduragii", vor veni mai tărziu, ca şi numele occidental de „pantofari".

Cizmăria ţigănească n'o întîlnim decît în vre-un cas isolat [2]; rasa n'avea gust pentru aşa ceva. Încălţămintea nu se făcea în casă. Pănă şi pentru slugi, Mocanii luaţi în serviciu de Vodă-Brîncoveanu [3], „magopiţa", bucătăreasa, unei mănăstiri din Moldova [4], se comandau afară ciubotele şi cizmele. Frumoasele cizme de modă ungurească şi polonă, papucii turceşti fără călcăiu, de piele galbenă, se lucrau afară, de meşteri liberi. În Ţara-Românească îi găsim şi prin judeţe: un Zlate, cu nume „sîrbesc", de sigur, din mahalaua Sîrbilor, la Tîrgovişte, un Andrei cizmariul la Piteşti [5].

Un Bulgar care venia de peste Dunăre la Bucureştii lui Mircea Ciobanul ca să isprăvească apoi ca Sfîntul Nicolae cel nou al Balcanilor, spune în notele despre viaţa sa că a adus în Capitala munteană, unde hainele bogate împodobiau o strălucită Curte, plină şi de atîţia Greci în jurul Doamnei Chiajna, luxoasa fiică a lui Petru Rareş, cunoştinţa acestui meşteşug nou [6].

La Iaşi era o întreagă „uliţă ciubotărească [7]" în secolul

---

[1] V. „scarpe de tot soiul"; *Revista Istorică*, VII, p. 148 (an. 1840). Scarpii puteau fi însă de stofă: astfel „scarpii de dimie" din Moldova, la 1824 (*Studii şi doc.*, XXI, p. 203).

[2] La 1781 în Moldova Mihalachi ciobotariul Ţiganul, *ibid.*, XVI, p. 378, no. 118.

[3] „S'au dat la 20 de mocani pentru ipîngele şi pentru cizme", Aricescu, *l. c.*, p. 104.

[4] „Pe un băibărac şi o păreche cibote magopiţii", *Buletinul Comisiei Istorice*, I, p. 251 (an. 1743).

[5] *Arhiva Istorică*, I, p. 8; Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, VI, p. 210.

[6] Comunicaţie a d-lui Şt. Ciobanu la Academia Romînă, Maiu 1926.

[7] *Uricariul*, VII, p. 10 (an. 1666); *Studii şi doc.*, VI, p. 158, no. 14 (a. 1672); XXIII, p. 21 (a. 1775); VII, p. 86, no. 44 (an. 1823). La Roman „uliţa lui Borşu sau ciubotărească", (Melhisedec, *Cronica Romanului*, II, p. 49). La Bîrlad, „uliţa

al XVII-lea, care e, mai tărziu, numită: Uliţa Cizmăriei, sau simplu: Cizmăria [1]. Meşterii, afară de Armeni ca Iacov de lîngă Curălari în 1735 [2], sînt strînşi cu atelierele lor lingă puternica zidire de la începutul acestui veac care era mănăstirea lui Vodă-Barnovschi. Unii erau, ca şi Zlate, străini, Sîrbi (= Bulgari), meşteşugurile bizantine fiind mai bine păstrate în viaţa, rămasă încă orăşenească, a Balcanilor. Astfel acel „Dumitraşco Caba, feciorul lui Stoian Sîrbul", care, cu ginerele său, un străin botezat, fost Turc sau Armean, Costandin Botezatul, şi cu fiica, Măria, vinde un loc, aşezat într'un colţ de meşteşugari, căci, de o parte, stă Apostol Blănarul şi, de alta, un Dumitraşco Băbăverdea, probabil cu asemenea ocupaţii. Cumpărătorul e un zlătar, Constantin, iar marturi Sava şi Ienachi zlătarii, precum şi Mihai Ungurul, croitor, deci încă un străin. Tovărăşie de viaţă care-şi află corespondentul în principatul vecin, unde, la 1727, nişte vin e cumpărat de „Iancul cizmariul ot Brăncoveni", moşia lui Constantin-Vodă, şi „Costandin croitoriul" din acelaşi sat [3].

Plapoma, obialul „cu flori de hir", începe a se face la meşteri anume, după datina grecească, şi la 1630, în Bucureşti erau acuma doi **plăpumari**, Dima şi Crăste [4].

După meseriile îmbrăcăminţii şi încălţăminţii, ale metalurgiei, începură a înflori în veacul al XVII-lea pentru ca în al XVIII-lea concurenţa comerţului apusean, favorisat prin tratate şi ajutat în Principate de intermediari scutiţi de dăjdi şi ocrotiţi de consuli, să le oprească în desvoltarea lor.

Lucrul ţigănesc, mai ales, continuă a da tot felul de unelte de casă din fier, de fierotii [5], din schijă şi din aramă

cizmăriei, între Tanasă Ciobotaru şi între Anton Ciobotaru" (Antonovici, *Doc. Bîrlădene,* II, p. 121, no. 36).

[1] Ghibănescu, *Surete şi izvoade,* V. p. 331.

[2] Bibl. Ac. Rom., 226, LXXXIX.

[3] *Studii şi doc.,* XIV, pp. 273-4, no. 42.

[4] Bianu, *Documente,* p. 172, no. 188. Cf. *Buletinul Comisiei Istorice,* IV, p. 69 (Moldova, 1734).

[5] *Corespondenţa lui Aman,* p. 133, no. 294 (Craiova, 1831).

ori alamă: cazane, ceaune, chei, cuie, „piroae" sau „piroane"[1], bărzi, topoare, linguri de dulceți, sahane, tigăi, tipsii, căldări și căldăruțe (și pentru rufe) , gratii, grătare, săhane, poduști de fier [3], cuțite, cuțitoaie [4], cuțitașe, pirostii, frigări și rîșnițe de cafea, felinare de trăsuri, lighene („și lighinuri"), săfertașe („safertiasuri"), sfeșnice, tiaruri. blide de cositor și de tumbac [5], piulițe și piluge (pisăloage) sau „măiugi de hier de pisat sare, de cinci litre de her" [6], „pente", balamale, obezi, zăbale [7], „her și oțele de moară"[8], „cuetori, brănci și alte legături de her la case" [9], lacăte lanțuri de car, „sfredele de roate"[10], „tămîierniță de aramă"[11], scări de șea [12], „cîrcei de fier", „șini de fier pentru roate", „cercuri de fier de buți", „bleauri de fier", „scări de raft" [13], „cinzeci", pîlnii, calofire [14], maiuri de fier, vătrae, „coși de hier", „lanțuri de cal"[15], sape, fiară de plug[16] — un „plug cu fiare și cu douăzeci și patru de boi" se

[1] *Ibid.*, p. 127, no. 285 (Oltenia, 1830).

[2] *Studii și doc.*, VII, p. 356 (an. 1812); XIV, p. 267, no. 32 (1710-20: tipsii de aramă).

[3] *Ibid.*, XXI, p. 417 (an. 1828).

[4] *Ibid.*, VII, p. 262, no. 198 (Moldova, 1827).

[5] *Ibid.*, p. 234 (Moldova, 1784).

[6] *Ibid.*, XIV, p. 309, no. 48 (Oltenia, c. 1760). V. și „piulița de tuciu, cu pisălogul ei", *An. Ac. Rom.*, XXXIV, p. 89 (Buzău, 1831).

[7] *Ibid.*, XXVIII, p. 209 (Ardeal, an. 1795).

[8] *Buletinul Comisiei Istorice*, I, p. 239 (Moldova, 1743).

[9] *Studii și doc.*, XIV, p. 57 (mănăstirea Hurezi, 1738); *Doc. Tudor*, p. 148: „broște de la ușile casălor de sus".

[10] *Ibid.*, XIV, p. 57 *(ibid.)*.

[11] *Ibid.*, XII, p. 146, no. 198 (Ardeal, 1803).

[12] Și „o zăbală olăchească"; *ibid.*, XXI, p. 373 (Moldova, 1829).

[13] *Ibid.*, p. 428 (Moldova, an. 1828).

[14] *Doc. Tudor*, p. 343, no. 481 (an. 1830).

[15] *Studii și doc.*, XIV, p. 276, no. 45 (Oltenia, c. 1730).

[16] *Ibid.*, p. 57 (mănăstirea Hurezi); VII, p. 213, no. 26 (Moldova, 1696: „păreachi de hiară de plug"); p. 356 („păreachi heară dă cai").

întîlnește în Țara-Românească încă de la 1557 [1] —, „dimerlii de măsurat pâine" [2], „herestrae" [3], blide și talgere de plumb [4].

Lucrează Țigani robi, și avem tocmeala, din 1622, a fiului lui Vreameș, care, vînzîndu-se unui negustor din Tîrgoviște, „ca Țigan de moșie și de strămoșie", drept un cal și 600 de bani, ca să scape de Turcul ce-i „cade asupră", mai cere: „hier, 20 oca derept 300 de bani de mi-am făcut ciocane și o păreachie de foi derept un gaiben" [5]. Numele cel vechiu e acela de **faur** [6] (de unde „a făuri"), apoi cel de fierar, „herar" [7], de „meșter de fier" [8]. Se deosebesc însă **lăcătușii**, răspîndiți și prin tîrgușoare, prin sate chiar [9] și

[1] *Arhiva Istorică*, I, p. 40, no. 14.

[2] *Studii și doc.*, XXI, p. 427 (an. 1828).

[3] *Ibid.*, XIV, p. 57 (și „lanț de hănteu").

[4] *Uricariul*, XI, p. 120 (Moldova, 1745). — Mai vezi *Studii și doc.*, VII, p. 262, no. 198 (Moldova, 1827); XIV, p. 48, no. 40 (Oltenia, c. 1730); XXIII, p. 337, (Moldova, 1830: frigare de cafea); *Analele Academiei Romîne*, XXXIV, p. 57; XXXV, p. 80 (an. 1821); *Documentele Tudor*, p. 148; *Corespondența lui Aman*, p. 57, no. 138; p. 98; p. 194, no. 91; *Arh. ist.*, I, p. 64, no. 71 (Moldova, c. 1690); *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 72 (Moldova, 1734); Herodotul românesc, p. 12 („grătar de fier"); *Uricariul*, XI, p. 219 (Moldova, 1711: „căldări mari de rachiu"); *Doc. economice și financiare*, p. 149 (an. 1825-6): „gratiile de fher ce din poruncă s'au făcut și s'au trimis la Iași"), p. 129 (an. 1822: „obezi și altele la temniță").

[5] *Arh. istorică*, I, p. 128, no. 187.

[6] Necolai Faor (sec. al XVIII-lea), *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 40; „Țigan faur de fier", *ibid.*, p. 68 (Moldova, 1734).

[7] Herari, Melhisedec, *Cronica Hușului*, I, p. 305 (an. 1768), p. 387 (an. 1795); *Documente financiare și economice*, p. 40 (an. 1764).

[8] „La 2 Țigani, meșteri de fier ce s'au trimis la Măria Sa Hanu"; *Documente Callimachi*, II, p. 119 (an. 1763-4); *Studii și doc.*, XVI, p. 224 (Galați, sec. al XVII-lea: „Dima beraru").

[9] *Studii și doc.*, VI, p. 45, no. 109 (Moldova, 1748-9); XIV, p. 97, no. 105 (mănăstirea Hurezi, 1780); p. 123 (Oltenia, 1785), p. 128 (Oltenia, c. 1790: ereditari); Iorga, *Inscripții*, I, p. 320, no. 378 (an. 1795); *Doc. Văii Teleajenului*, pp. 36-7, no. 31 (an. 1814).

potcovarii (se vorbește și de cîte o „potcovăriță") [1], între cari cel domnesc în Moldova, la 1733 [2]. Un preot din Ardeal, notar și patron, „paronuș" al bisericii din Ludișor, poartă, la 1786, numele de Iacov Lăcătușul [3].

Odată la 1700, lucrează la Munteni „Hanăș lăcătușul de acii de la Brașov"[4]. Cuțitari anume se află numai acolo[5]. Une ori li se dădea meșterilor materialul de către client. Astfel în socotelile lui Vodă Brîncoveanu figurează această însemnare: „2 cară cu procoane... la fierul ce s'au blehuit și s'au cercuit carăta și s'au potcovit boii și s'au făcut barde, cuțitoaie, topoară"[6].

Căldărarii aveau un rol aparte. Puteau fi Țigani, ca simplii meșteri fierari, ei cari lucrau cu aramă. Încă din 1612 găsim la Tîrgoviște pe căldărarii robi Cracea și Stan [7]. Iașul avea la 1709 pe un Burcă Țiganul căldărar [8]. Dar capitala Moldovei număra înainte și după 1700 o sumă de căldărari liberi, Romîni de bună samă [9], cari-și aveau prăvăliile [10], pe aiurea; alții posedau proprietăți și vindeau vin din

---

[1] *Studii și doc.*, VII, p. 298, no. 52 (Iași, 1704: „Ion Viardeș potcovariul"); XV, p. 241, no. 693 (Vălenii-de-Munte, c. 1828: „Voica potcovăriță").

[2] Postolachi, Academia Romînă, *Creșterea colecțiilor*, an. 1908, p. 79.

[3] *Ibid.*, XIII, p. 126, no. 406; p. 127, no. 409; *Arh. istorică*, I, p. 64, no. 71. (Moldova, c. 1690): „tocuri de talgire".

[4] *Studii și doc.*, X, p. 38, no. 7.

[5] *Ibid.*, pp. 236-7, no. 260. De acolo se trimet, de către boierul expatriat Nicolae Ruset, în Moldova „prăjitori de cafea"; *ibid.*, V, pp. 56-7.

[6] Aricescu, *l. c.*, p. 400.

[7] *Arhiva Istorică*, I, p. 128, no. 187.

[8] Melhisedec, *Cron. Hușului*, I, pp. 257-8.

[9] *An. Ac. Rom.*, XXXV, p. 346 (Iași, 1682); *Studii și doc.*, VII, p. 324 (Iași, 1701); V, p. 74, no. 3 (Iași, sec. al XVIII-lea); revista *Ion Neculce*, II, p. 287 (Iași, 1713). V. și Nicolae Sima căldărarul, în 1807, Bibl. Ac. Rom., 60, V.

[10] *Ibid.*, VI, p. 267 (Iași, c. 1740): „căldărarii cu dugheană de lucrul căldărării".

viile lor [1]. Catastiful brîncovenesc arată că supt vătaful de căldărari erau la tîrguri: căldărari domneşti, boiereşti, călugăreşti, alţii ca seimeni, cazaci, talpoşi, străini, „cu marfă căldărărească", toţi dînd dajde pe „samsanà şi car" şi datorind a drege vasele Curţii [2]. Mănăstirile întrebuinţau căldărari tocmiţi cu contract, cari primiau arama cu patru parale ocaua şi fierul şi erau plătiţi cuu mertic, legume şi vin, primind o arvună şi plata de 14 parale ocaua. Ei fabricau linguri, fier de ţevi, foarfeci, fundulețe, „ţiţie", ciocane, cleşti, „carmacuri", „maxildare", „cotale", „şorăpuri" (şuruburi), „cauce cu coadă", „nicovale" „cŏpii", „tipare de aramă" şi „alte măruntaie" [3].

În acest timp se aduce de aiurea numai acel „hier alb"' de care vorbeşte documentul lui Ştefan-cel-Mare citat mai sus [4]. Cu el se lucrează în 1707 la Mitropolia Bălgradului [5], şi în 1656 Moldovenii îl aduceau din Ardeal pentru o mănăstire domnească [6]. Cel d'intăiu **tinichigiu** ce cunosc e Stan din Bucureşti, la 1669 [7]. Tot de importaţie par a fi obiectele de „aciuae", de „cioaie" [8].

Cele mai vechi clopote, ca la Cozia [9], sînt turnate în Ardeal; secolul al XVII-lea le aduce din Danzig-Gdansk, Danţca noastră [10]. Odată, într'un tărziu, clopotul pentru mănăstirea Sf. Pavel de la Athos, neputîndu-se face la Sibiiu, e comandat la Viena [11]. **Clopotari** de ţară nu arată să fi

[1] *Ibid.*, V, p. 490, no. 41, c: 1700: „Ivan căldărarul" muntean; X, pp. 40-1, no. 9 (Braşov, c. 1700).

[2] *Ibid.*, V, p. 357.

[3] *Studii şi doc.*, IX (an. 1757).

[4] V. mai sus. In traducerea lui I. Bogdan e numai: „fier".

[5] *Studii şi doc.*, XIII, p. 96, no. 268.

[6] „Hier albu care este de triaba mănăstirei a Mării Sale lui Vodă"; *Studii şi doc.*, X, p. 31 (Ocna).

[7] Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1914, p. 73.

[8] Revista *Ion Neculce*, II; *Studiii şi doc.*, XIV, p. 57 (mănăstirea Hurezi, 1738).

[9] Inscripţia la Hasdeu, *Istoria critică*.

[10] Iorga, *Inscripţii*, I, *passim*.

[11] *An. Ac. Rom., lit.*, XXIX, p. 13.

fost până foarte tărziu după această epocă, dar se putea aduce temporar un meşter din alte părţi. Astfel pare că e vorba de fabricarea la noi a unui clopot brîncovenesc în această menţiune din socotelile Domnului pe atît de pios, pe cît de bogat: „360 taleri s'au dat la Neamţul clopotarul pentru un clopot ce s'au făcut la beserica domnească de la Tîrgovişte" [1].

Nicio breaslă decît a blănarilor nu stătea alături ca bogăţie şi însemnătate cu a **argintarilor,** cărora pe urmă li s'a zis cu un nume turcesc: „cuiungii" .

Urmînd exemplul înaintaşilor saşi din Ardeal, ca Luca argintarul, chemat de Lăpuşneanu [2], ei „ferecau" cu argint şi aur. Putea fi „ferecată" o Evanghelie, o cruce, dar şi o sabie, ca în Ţara-Românească la 1557 [3]. Doi ani mai tărziu, pentru îmbrăcarea cu argint a unor moaşte se face această socoteală în Moldova: „92 aspri argint: 50 lemnul crucii, 50 pietrele, mărgăritarele, 9 ughi aurul de poleit, 32 zloţi facerea lucrului"; iscăleşte meşterul care e popa Nichifor, probabil un călugăr, un ieromonah [4]. La biserica din Brusturi, boierul Şarpe dă următoarele odoare: sfeşnic de 16 măsuri argint, păhar de argint, patrahir cu fir, icoane şi mărgăritare, pe lîngă veşmintele de urşinic cu aur [5]. Se lucrează de ei „sponce de argint" [6], nasturi de mărgăritare cu căşute de aur [7], „căpetare cu sîr-

---

[1] Aricescu, *l. c.*, p. 661.

[2] Hurmuzaki, XI, p. 804, Un vas de argint din Braşov pentru acest Domn, *ibid.*, p. 800.

[3] *Arhiva Istorică*, I, p. 40, no. 44. Cf. *Studii şi doc.*, XV, p. 129, no. 356, şi Herodotul românesc, pp. 43, 237.

[4] *An. Ac. Rom.*, XXXIV, p. 464.

[5] Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, I, p. 260. Pentru averea în juvaiere a lui Petru Şchiopul v. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, I; Hurmuzaki, XI şi comunicaţia mea despre foaia de zestre, din 1587, a Mariei, fiica lui Petru-Vodă, în *An. Ac. Rom.*, an. 1926.

[6] *Arhiva Istorică*, I, p. 63, no. 71.

[7] *Studii şi doc.*, XIV, p. 243, no. 8 (Oltenia, 1691).

mă şi cu mărgăritar şi cu 6 poctale de aur şi 12 diiamanturi în poctale şi 5 rubinuri cu cuiburi între poctale" [1].

Romîni de obiceiu — am găsit un singur Ţigan „zlătar" în Moldova anului 1744[2], dar acela pare să fie un „aurar", culegător de aur în rîuri—, ei făceau Domniei şi boierilor tot felul de lucruri de artă din metalul scump care era încredinţat îndemănării şi gustului lor. Calul făgăduit de Matei Basarab „craiului" ardelean Gheorghe Rákoczy I-iu, are „scărele de argint şi abăioară de sîrmă" [3]. Pentru a doua jumătate a veacului avem nume de zlătari ieşeni: Chira din 1669 [4], Calodin de pe acelaşi timp [5], Crîstea, care în 1662 avea un fiu la alt meşteşug, acela al băibărăcarilor [6]. Bogatul Vasăiu zlătarul din Tîrgovişte vinde la 1680 patru prăvălii boierului Apostol Catargiu [7]. Dar încă înainte de sfîrşitul veacului importul din Ardeal scade veniturile acestor iscusiţi meşteri, răpede ajunşi la bogăţie: la 1678 se purtau „brăţări de Dansca" şi se întrebuinţau la bucătăriile celor mari „piuliţe de Braşău poleite pe dinăuntru [8]".

În legătură cu zlătăria era şi **bănăria** [9]. Istrate-Vodă Dabija, în dorinţa şi nevoia lui de a plăti ostaşii colaboraţiei militare, oricît de modeste cerute de Turci, puse ca la Suceava să i se bată monedă falşă suedesă, **şalăii** (după

---

[1] *Buletinul Comisiei Istorice*, II, p. 211 (Moldova, 1711).
[2] *Ibiid.*, IV, pp. 80-1, no. 35.
[3] *Studii şi doc.*, IV, p. 27.
[4] *Arhiva istorică*, I, p. 136, no. 198.
[5] *Studii şi doc.*, VII, p. 103, no. 5. E în ceartă cu un negustor, şi în act e martor şi un „schimbătoriu" de bani, un zaraf.
[6] *Ibid.*, XI, p. 92, no. 200. Cf., şi revista *Ion Neculce*, I, p. 99 (Iaşi, 1726). Şi un sat în Putna, Zlătari, *Studii şi doc.*, VI, p. 262, no. 126.
[7] Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, IX, p. 233.
[8] *Studii şi doc.*, VII, p. 175.
[9] Ion Bănariul biv Vel Căpitan în 1737, Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1907, p. 220.

schillingi) [1], precum şi unii bani purtînd numele şi chipul său. Însă bănarul-şef fu Ienachi zlătarul, fiul lui Gheorghe zlătarul, cu care Vodă avu apoi un proces, cerîndu-i o despăgubire de o mie de lei, aşa încît Ienachi trebui să-şi puie chezaşi nu mai puţin de treizeci de negustori şi boierinaşi [2]. Un alt document, din 1676, arată „cum au fost pus Dabija-Vodă pre Ghine ispravnic la bănărie[3]". Doi ani mai tărziu, un „Iorga zăt Bănari" pare să arăte legătura de familie cu unul din cei de mai sus [4].

O meserie care, în acest timp de lux, trebuia să culeagă multe comenzi era a **caretaşilor** (numele e mai nou [5]). Cel mai vechiu nume de vehicul e acela de: car; în Ţara-Românească la 1557 el avea cinci telegari [6]. Pe atunci carăle se cereau de Domni în Ardeal, ca supt fiii lui Rareş şi supt Lăpuşneanu [7].

Meşterii întrebuinţau une ori şi Ţigani. Astfel, la 1719 unul fiu al zlătarului Bărgău e arătat ca „Ţigan domnescu, trebuitoriu Curţii domneşti, carili lucriază la bolduri de rădvanuri domneşti"— rădvanul era marea trăsură de pa-

---

[1] V. studiul d-lui C. Moisil asupra acestor bănari. Şi la Rodna, posesiune moldovenească, în Ardeal, se băteau bani falşi, supt Ilie, fiul lui Petru Rareş; Hurmuzaki, XV, p. 483, no. DCCCXCVII.

[2] *Studii şi doc.*, III, p. 20.

[3] Antonovici, *Doc. bîrlădene*, III, p. 258.

[4] *Studii şi doc.*, VII, p. 185.

[5] V. şi *Documentele Callimachi*, II, p. 124 (an. 1763-4). „Caretaşul gospod", către 1760 (plata 5 lei pe lună, în Moldova); *Studii şi doc.*, XXII, p. 133. V. şi V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XIII, p. 360, nota (an. 1822). Rotari şi fierari, *ibid.*, p. 569, no. MLIII.

[6] *Arhiva Istorică*, I, p. 40, no. 44.

[7] Hurmuzaki, XV, p. 489, no. DCCCCVIII. Cf., *ibid.*, XI, pp. 801, 802. Roate de fier de acolo, *ibid.*, p. 794. Cărată cu bogasie pentru Alexandru-Vodă, *ibid.*, p. 793. Cu postav de Lund, *ibid.*, XV, p. 496, no. DCCCCIX, Cf. pp. 527-8, DCCCCLXVII, no. DCCCCLXV. Pentru Petru Şchiopul, *ibid.*, p. 601, no. MCXX.

radă cu șase cai, ca și „cuhnea" [1] — „și la cocii — același lucru ca și „cuhnea"; avem și „cocieri gospod", cu vătaful lor [2]. —, „ce să fac pentru treaba Măriilor Sale Hanilor și altor Agi și spoește hiările"[3]. Cociile erau „spânzurate în curăle" [4]. Dacă mai vechiu decît orice trăsură era leagănul tras de telegari[5]. Vodă mai avea pe la 1700 „carăte domnești", „cară domnești" [6], asemenea cu acelea care pe la 1580 duceau tributul la Constantinopol [7]. Din Ardeal li se trimeteau hintee [8]. Odată se vorbește de o „camără cu 6 telegari bătută cu bulgariu de Mosc"[9]. Erau și leftice, făcute de **lefticari** [10]. Sănii, și anume de os, le întrebuința, spune Ureche, în Iașul de pe la 1580, Iancu-Vodă Sasul[11]. Pe vremea lui Vasile Lupu însă carătele se ivesc, aduse din Polonia, unde, la Liov, Domnul trimete pentru acest scop pe Marele Comis și pe Ioan Robuleţco, șoltuzul de Cernăuți[12]. Brîncoveanu-și avea carătașul la Brașov, și Șerban

---

[1] *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 68 (an. 1734). V. mai tărziu „rădvan cu căfasuri ferecate și spânzurat în curăle"; *Doc. economice și financiare*, p. 37 (an. 1764). „Rădvan, 6 telegari și cuhni bătută cu pulgariu cu 6 cai telegari"; *Studii și doc.*, VII, p. 192 (Moldova, 1730).

[2] „Ioan vătavul de cocieri gospod"; *Studii și doc.*, VI, p. 61, no. 23 (an. 1719). Cf. „Mihăilă, vătaf de cărăuși", Ghibănescu, *Surete și izvoade*, III, p. 63.

[3] *Studii și doc.*, XI, p. 94, no. 219.

[4] *Doc. Callimachi*, II, p. 111 (an. 1763-4).

[5] „Leagăn cu telegari"; *Studii și doc.*, V, p. 298, no. 23 (Muntenia, 1642).

[6] „Cinci carăte domnești"; *ibid.*, VI, p. 313, no. 707.

[7] Hurmuzaki, XI: călătoria lui Bongars.

[8] *Studii și doc.*, XII, p. 98, no. 186 (Ardeal, 1778); „2 hănteae cumpărate cu florinți 360"; *Studii și doc.*, XIV, p. 57 (mănăstirea Hurezi, 1738). Pocliturile se făceau deosebit, de *poclitari; Revista Istorică*, X, p. 121 (an. 1778).

[9] *Studii și doc.*, VII, p. 196 (Moldova, 1735-6).

[10] „Leftică cu hamurii bulgariu, 250 lei"; *Studii și doc.*, VII, p. 152, no. 5 (Dorohoiu, 1773); *ibid.*, p. 225, no. 69 (Moldova, 1773). Iacob lefticariul din Botoșani, *ibid.*, VII, p. 127, no. 25; p. 130, no. 38 (an. 1777, 1783).

[11] Cronica lui Ureche.

[12] *Studii și doc.*, V, p. 120, no. 13.

Greceanu se servia de o „căruță nemțească" [1], dar în aceiași vreme în țară se făceau cocii pentru Turci [2].

Cîteva meșteșuguri mai mărunte înainte de a trece la acelea, așa de importante, care sînt legate de zidărie.

Din cele pentru războiu, care vor dispărea odată cu ființa unei oștiri de luptă în țerile noastre, Ștefan, fiul lui Alexandru-cel-Bun, chema la dînsul din Brașov, în 1435-47, pe Hanea Arcașul [3]. In Moldova o breaslă era ocupată ca fabricarea „arcelor încujbate" și „încordate" [4]: **arcarii.** Odată Ardealul furnisa arce lui Lăpușneanu [5]. Ei aveau în Iași o întreagă stradă; se zicea la 1701: „pe Podul Vechiu, în arcari" [6]. Săbiile, simple și „ferecate" [7], erau făcute de **cordari** sau **săbieri**, ca aceia cari făceau săbii „ferecate" în Suceava la 1655 [8]. La 1519 Ștefan-cel-Tînăr dădea satul Cordăreni, care venia de la „fiica lui Andreica cordar" [9]. Între săbieri erau și Țigani, ca Ghiorghițos săbierul de pe la 1700 [10]. Dar cu vremea săbii străine, orientale, pătrunseră: la 1780 găsim o „sabie bună căzălbășească", adecă persană [11].

Sulițele, pîrlite în vîrf, — se zice și „lance de suliță" [12] —

[1] *Ibid.*, X, pp. 84-5, 86-7, n-le 3-4 (an. 1708).

[2] „La Vel Pitar de au făcut cucia Vizirului și alte patru cucii"; Aricescu, *l. c.*, p. 15.

[3] Bogdan, *Relațiile Brașovului cu Moldova*, p. 16.

[4] Herodotul românesc, pp. 143, 383.

[5] Hurmuzaki, XI, p. 800.

[6] Revista *Ion Neculce*, III, p. 91; *Studii și doc.*, VII, p. 105, no. 11.

[7] V. și „fărcușul săbiei", în Herodotul românesc, p. 172.

[8] Academia Romînă, *Creșterea colecțiilor*, an. 1906, p. 99.

[9] *Arhiva Istorică*, I, p. 86.

[10] *Studii și doc.*, XVI, p. 318, no. 58 (an. 1724); V. și *ibid.*, VI, p. 45, no. 109 (an. 1748-9).

[11] *Ibid.*, VII, p. 233, no. 103.

[12] Herodotul românesc, p. 18. V. descrierea în *Acte și fragmente*, I, partea II, în 1663, a unei oști românești înarmate cu asemenea suliți. „Sulițe arse la vîrf" în Herodotul românesc, p. 384.

zalele, pavezele sau **paveţele, platoşele** [1], erau datorite Ţiganilor armurieri. Trebuie să fi fost şi un fabricant de buzdugane, de măciuci şi „măciuiţe" [2]. Iar **băltăgarii** lucrau baltagele [3]. Pentru coifuri, erau **coifănari** [4]. Găsim în 1655 un fecior de **selitrar,** care pregătia sălitra, şi mult mai tărziu un **prăvar,** pregătind praful de puşcă [5].

Pentru negoţul vinului se crease încă din secolul al XVI-lea o întreagă industrie. Doamna Marghita, a lui Simion-Vodă Movilă, scutia la începutul celui al XVII-lea pe şase **butnari** şi doi **puntaşi** din Piatra Neamţului de orice angării şi de birul talerului [6]. La Nicoreşti, în 1693, butnarii aveau un chehaie [7]. Tot aşa va fi fost şi la Odobeşti, poate şi la Cotnari. O socoteală de cisle deosebeşte pe „butnariul ce faci buţi noi sau burii" şi pe simplul „butnariu legătoriu" [8]. N'avem despre **dogarii** munteni decît ştiri din secolul al XVIII-lea.

Moldova are **făclieri** pe la 1680 pe Ursul [9], Alexandru, Ursan [10], la Iaşi, pe Pălade la Focşani, pe Andrei din Bălteni [11]. La Bucureşti, Brîncoveanu întreţine **luminăraria** lui, cu

[1] Herodotul românesc, pp. 51, 137, 260, 309, 382, 388.

[2] *Ibid.*, p. 81.

[3] Ieremia Străchinuţă Băltăgarul, revista *Ion Neculce,* IV, p. 17.

[4] Baciul Coifănar în Muntenia la 1672, *Studii şi doc.,* X, pp. 338-9.

[5] Liţu Prăvari; *ibid.*, XII, p. 200, no. 36 (Făgăraş, 1809).

[6] *Arhiva Istorică,* I, p. 70, no. 82.

[7] *Studii şi doc.,* V, p. 224, no. 55.

[8] *Ibid.,* VI, p. 45, no. 109 (Moldova, 1748-9). Vasile vătaf de butnari, la Iaşi, 1706, Academia Română, *Creşterea colecţiilor,* an. 1912, p. 153.

[9] *An. Ac. Rom.,* XXXV, pp. 345-6. V. şi revista *Ion Neculce,* II, p. 287.

[10] *Studii şi doc.,* VII, p. 60, no. 10 (an 1693). La 1809 Necula făclier din Iaşi, Academia Română, *Creşterea colecţiilor,* an. 1911, p. 254.

[11] *Studii şi doc.,* XI, p. 53, no. 28 (1681).

lumînărari cari o ieau în arendă şi pot fi despăgubiţi pentru ce au dat mai mult, ca Hagi Vasile, Mihul, Sterie [1].

Năvodarii de ţară aveau concurenţi, în Ardeal, pe vremea lui Lăpuşneanu [2]. Un **funar** apare la 1723 în Botoşani [3]. Pentru trecerea apelor cu **dubasul** erau **dubăsarii,** de la cari numele unui tîrg pe Nistru [4].

Lemnarii aveau un rol întins, dar modest. „Broscaşii" şi „bărdaşii" sînt înscrişi deosebit la cislă [5]. „Ei fac sicrie sau secrie (şi pentru scrisori [6]), sicrinuri [7], săcrieşe, lăzi (şi zugrăvite), scatulci, în care intră clondire în toc de piele, altele „legate cu fer" [8], etc. Une ori, bogaţi, ei pot vinde vii, ca Arsănie lemnarul din Iaşi, la 1742 [9]. „Mesele de pin case şi cu scaunele lor" apar pe acest timp, lîngă paturi, laviţe, dulapuri [10]. Sînt şi „lemnari meşteri la Curte" în Ţara-Românească pe vremea lui Constantin Brîncoveanu [11].

---

[1] Aricescu, *l. c.,* pp. 86, 217, 321, 432. La 1831 încă Vîlcea lumînărarul din Buzău, Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor,* an. 1912, p. 233.

[2] Hurmuzaki, XI, pp. 795, 796 (an. 1556).

[3] *Studii şi doc.,* VII, p. 121, XII, 1.

[4] Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor,* an. 1908, p. 82.

[5] *Studii şi doc.,* VI, p. 45, no. 109.

[6] *Ibid.,* XVI, p. 192, no. 37 (Moldova, 1653).

[7] Cf. *Corespondenţa lui Aman,* p. 195, no. 92; *Doc. Tudor,* p. 148; *Studii şi doc.,* VII, p. 192 (Moldova, 1730); p. 196 (1735-6). Dar „sipet mare de Lipsca, turcesc", *ibid.*

[8] *Studii şi doc.,* III, pp. 27-8, no. 2 (1708).

[9] *Ibid,.* V, p. 239, no. 97.

[10] *Ibid.,* XIV, p. 57 (mănăstirea Hurezi, 1738).

[11] *Ibid.,* V, p. 372 Dulgheri: 1774, Paraschiva; Bibl. Ac. Rom., 109, XCI. Oprea, 1784; Arh. Statului, *Condica domnească,* 86, 215. 1792 Enciu; *ibid.,* Sf. Ioan din Focşani, 6, 10, 45. 1794 Şerban, *ibid., Condica domnească,* 85, 215. 1808 Neacşul; *ibid.,* pp. 54, 159. 1811 Radul, *ibid., Condica departamentului,* 8, 3, fol. 62 v-o. 1815, Dumitru; *ibid., Condica domnească,* 84, 46. 1838, Ilie, care e şi bărbier; *ibid., Condica de vînzări,* an. 1839, 78 (comunicaţii ale d-lui Iuliu Tuducescu).

Astfel teslarul devenia un fel de arhitect unit cu un antreprenor.

În Ţara-Românească „meşterii de lemn" aveau plăţi ca acelea ce se arată în 1673 la zidirea schitului Fedeleşcioiu: „unuia lei 5 pol, altuia lei 6 şi iar la altul ughi 5, iar la altul lei 3" [1].

Alexandru Lăpuşneanu, negustor îndrăzneţ înoitor în industrie, chemase doi oameni din Săcele ca să-i facă un fierăstrău în ţară: „erectum molam serrariam" [2]. Vodă avea în Moldova „teslari gospod" [3]. **Teslăria,** lemnăria de clădire, pare a fi fost în secolul al XVII-lea o datorie gratuită; de aceia se văd scutindu-se orăşenii din Huşi la 1645-50 [4].

Ce putea face un teslar se vede din contractul încheiat la 1755 între Clément Laydet, superiorul bisericii catolice din Iaşi, şi Manolachi teslarul, care se îndatoreşte a face cu totul nişte dugheni, specificând pardosele, fereşti, paturi, laviţe şi „hiară", prispa pe dinainte dughenilor de piatră" [5], „poditul hudiţei porţii", poarta din dos, „ieşitorile".

În Ţara-Românească se zicea tîmplar acelui care poate face tîmple meşter scobite şi înflorite, uşi sculptate, ca „Ioan tîmplarul" de la Vălenii-de-Munte [6]. În Ardeal terminul e „măsar": Manu Apostolu, agentul de afaceri al lui Vodă-Brîncoveanu, are discuţii la 1709 cu „jupăneasa Ana măsăriţa" din Braşov [7].

---

[1] *Studii şi doc.,* V, p. 485.

[2] Hurmuzaki, XI, p. 806, an. 1559.

[3] *Doc. Callimachi,* II, p. 127.

[4] Melhisedec, *Cronica Huşului,* I, p. 69.

[5] *Literatură şi artă romînă,* IV, pp. 689-90; Iorga, *Scrisori şi zapise de meseriaşi,* la această dată. La 1781 Nicolae teslarul gospod în Iaşi, Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor,* an. 1907, p. 223. Toader, fiul lui Mihai Rotarul, tot acolo în 1789; Bibl. Ac. Rom., 101, CVI. Nicolae calfa de teslari, Ieşean, în 1800, *ibid.,* 185, XVI. Ivan Sîrbul, tot acolo, în 1815-6, *ibid.,* 169-70, XVI.

[6] *Studii şi doc.,* XV, p. 232, no. 668 (an. 1742-3).

[7] *Ibid.,* X, p. 261, no. 12. La 1764 o danie a lui Gheorghe Măsarul către schitul Văleni; Arh. Statului, *Cotroceni,* 55, 84 (comunicaţie a d-lui Iuliu Tuducescu).

Șindilarii sînt parte fabricanți de șindilă, parte acoperîtori de clădiri. Pe la 1742, Baia poate da odată 30.000, altă dată 60.000 pentru mănăstiri[1]. La 1698, în Țara-Românească se spune că, „la Berca streașănele mănăstirii și foișorul denaintea mănăstirii au rămas tot neșăndilite" [2].

Pentru cele d'intăiu construcții de cărămidă, care nu încep în Moldova decît cu Alexandru-cel-Bun, pe cînd în Țara-Românească biserica din Argeș dată acum de o jumătate de veac, stăpînitorii romîni au trebuit să se adreseze străinilor obișnuiți de veacuri cu acest lucru. Nu știm și probabil nu vom ști niciodată numele constructorului zidirii domnești muntene, care va fi fost un Grec, cunoscător al sistemului de arhitectură din Macedonia și Salonic. Mi s'a spus cîndva de I. Bogdan că Alexandru-Vodă a recurs la meșteri poloni și fără aceasta nu s'ar înțelege zidirea pur gotică de la Baia. Ștefan-cel-Mare a chemat pentru săparea pietrelor înflorite de pe mormintele de la Rădăuți ale înaintașilor săi pe acel Ceh, „mistr Ian", al cărui nume e săpat cu discreție, într'un colț de lespede. Fără îndoială că meșteri poloni au fost chemați de dînsul și că prin ei a venit toată partea de gotism din zidurile lui, frumoase și trainice, la care Armeni din Caffa, știind milenarele tradiții ale Orientului, au putut adăugi legătura cu totul specială a turnului central și chiar arcadele lombarde, aduse de Genovesi în această margine de Crimee.

La Munteni, Basarab-cel-Tînăr face să-i aducă meșteri ardeleni pentru „mănăstirea de cărămidă și piatră" ce înalță[3]. Știrile precise, care lipsesc pentru secolul al XV-lea, afară de numele zidarului Ioan din Liov și a Greco-Genovesului

---

[1] *Studii și doc.*, VI, p. 214, n-le 50-1.

[2] *Ibid.*, X, p. 164, no. 18 Șîndilire de schit la Hurezi, 1726, *ibid.*, XIV, p. 33, no. 29.

[3] I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țerii-Românești cu Brașovul și Țara Ungurească*, II, București, 1905, p. 177, no. CXLVI.

Ioan Privana de la Chilia [1], venit, cred, din Caffa polietnică, le avem pentru arhitecții de peste munți ai lui Petru Rareș, care n'a făcut decît să urmeze un mult mai vechiu obiceiu. La Cetatea Neamțului el voiă să aducă din 1529 încă zidari bistrițeni. Un Adrian meșterul e pomenit în 1536. La 1543 Vodă se adresă personal „credinciosului meșter" care-i trebuie pentru lucrul la cetatea Sorocăi [2]. Și la 1545 el scrie unuia tot la Bistrița pentru o biserică asemenea cu cea din Suceava, puind chezași pe Vlădicii lui [3]. Un lung proces ni arată că Ioan Meșterul a fost adus de el de undeva, devenind „omul lui" [4], și luîndu-și case, locuri, la Suceava și aiurea [5], pentru o clădire bisericească din Suceava, plătindu-i-se în total 1.500 de zloți tătărești sau 18.000 de aspri. După năvălirea turcească, Ioan, care greșise construcția, îndată dărîmată, dar înlocuită de Vodă cu o alta „din temelie", se retrăsese la Bistrița. Întorcîndu-se Petru-Vodă, el încercă zădarnic să readucă pe fostul său servitor artistic pentru zidirile bisericești nouă pe care le plănuia, la Roman și aiurea. Se simția nevoia lui pentru că zidarii săși, adunați de Vodă, nu știau zidi după datina țerii [6]. Meșterul refusă, pretextînd că Petru vrea să afle de la el unde sînt comorile îngropate ale boierilor tăiați pentru trădarea din 1538. Cum Domnul, care striga că „ce are el cu moartea lui" [7], că frumoasă biserică ar face el cu sînge nevinovat, îl scotea dator, făcîndu-i proces, bietul om, speriat, fugi la Sibiiu, numai să nu dea ochii cu stăpînul teribil de odinioară. Oferise și o curățire prin jurămînt, pe care acesta n'o primi. Un Luca, un Gheorghe, un Andrei

[1] V. Lăpedatu, în *Buletinul Comisiunii Istorice a Romîniei*, IV, p. 23 și urm.

[2] Hurmuzaki, XV, p. 432, no. DCCCVII.

[3] *Ibid.*, p. 440, no. DCCXCIV.

[4] *Ibid.*, p. 447, no. DCCCXXXIII; p. 453, no. DCCCXLI.

[5] *Ibid.*, pp. 454-5, no. DCCCXLV.

[6] Vestrates non noverant iuxta consuetudinem nostram edificare, *ibid.*, p. 448, no. DCCCXXXV.

[7] Quid nobis cum sua morte — auferat Deus; *ibid.*, p. 448, no. DCCCXXXV.

se uniră deci cu Adrian, o mai veche cunoştinţă, pentru spornicul lucru domnesc, urmat de Vodă Ilie, dar cel d'intăiu nu fu mulţămit cu hrana şi băutura ce-i dădea învăţatul Vlădică Macarie de Roman, la a cărui biserică lucra, şi fugì. În zadar Domnul oferi ca hrana şi vinul meşterului, cît îi va cere inima, să fie în sama unui boier ca ispravnic [1]; omului îi era destul.

Alexandru Lăpuşneanu, cătînd a-şi întrece predecesorii prin proporţiile şi împodobirea mănăstirii sale Slatina, recurse la aceiaşi ajutători tehnici şi artistici. Cărămidarii înşişi veniau tot de acolo [2]. Cea d'intăiu scrisoare a lui către Saşii cei mai de aproape, din Bistriţa, poartă data de 1560, şi lucrul se şi vede a fi fost început prin cumpărătura de cîlţi cari se puneau în tencuială. Fîntînarii saşi, de cari se simte nevoia odată, aveau să lucreze, fără îndoială, nu numai „colacele de piatră", despre care se vorbeşte şi aiurea la altă epocă [3]. Din părţile Haţegului către Banat se cere marmură pentru pietrele de mormînt din ctitoria sa. Pentru întăia oară Alexandru-Vodă împrumută, în ţara unde pănă atunci se făcea acoperişul cu şindilă sau, în casurile celui mai mare lux, cu plumb şi aramă, datina munteană de întrebuinţare a pămîntului ars. În locul olanelor lui Basarab [4], el cere însă ţiglă ca în Ardeal. Cînd Petru Şchiopul se apucă de lucru la mănăstirea sa Galata, din nou, la 1577, se întrebuinţară Saşi: Vodă, constatînd că în ţară nu sunt meşteri de aşa ceva [5], vrea nu mai puţin de cinsprezece pănă la şaisprezece meşteri cu căpetenia lor numită de judele şi juraţii Bistriţei, „căci voim ca nimeni să nu li poruncească în ţara noastră" [6].

---

[1] *Ibid.*, pp. 465-6, no. DCCCLXV.

[2] *Ibid.*, XI, p. 795 (an. 1556).

[3] V. mai sus.

[4] *Ibid.*, XV, p. 557, no. XXXXVI: „etliche Brunnengraber und Fontanenmacher" (recunoaştem pe fîntînarii noştri).

[5] Ad quam constructionem in regione nostra magistros ad satisfactionem habere non possumus; *ibid.*, p. 669.

[6] Quia volumus ut nemo imperet eis in regione nostra; *ibid.*, — Subiectul a fost tratat, pe basa actelor ce am dat în Hur-

La 1564, întors în Domnie, şi cu meşteri răsăriteni [1], Alexandru-Vodă pofteşte de la Bistriţa meşteri pentru baia domnească din Iaşi, oferind „doi bani peste plată" [2] Meşterul cel mare, „**magister magnus, primarius**", îl avea el de'nainte [3].

În veacul al XVII-lea se poate ca, odată, Vasile Lupu, urmînd obiceiul din vremea Lăpuşneanului, să ceară pentru clădirile sale un meşter ardelean în stare a învăţa pe ai lui. Dar lucrul de zidărie se razimă de acum înainte de aceşti zidari indigeni cari sînt pentru Moldova: **pietrar**, ceia ce la Munteni înseamnă exclusiv lucrători în piatră [4]. Numai cînd Şerban-Vodă Cantacuzino lucrează la palatul său din Curù-Ceşmè, lîngă Constantinopol, el întrebuinţează oameni, materiale, mode şi numiri de acolo. Cetim într'o chitanţă grecească, păstrată din fericire; „5.450 de aspri 25 dulapuri şi 7 iucuri de rahturi (ράχια), dulapul cu 170 aspri". Urmează socotelile pentru odaia cea mare, a doua, cea către Arnăut-chioiu, cea mică de de-asupra străzii, odaia cea mare a Doamnei şi a doua odaie a ei, acelea ale fetelor şi copiilor din casă, zidul grădinii celei mari şi al grădinii domneşti, pardoseala în jos, cu pietrele ei; lucrătorii ieau odată o mie de aspri [5].

La Bucureşti, Brîncoveanu, urmaşul lui Şerban, lucrează cu „zidarii Domniei" [6]. În socotelile acestei măreţe stăpîniri găsim: „s'au dat plata petrarilor ce au lucrat petrele la Curtea domnească de la Tîrgovişte şi la zidari şi la că-

---

muzaki, XV, pp. 317, 325, 371, 432 şi urm., 513-21, 556, şi urm., 600, 610, 669, no. MCXXXIX (v. şi pămîntul „pro caramidibus faciendis in oppido nostra Bania"), de d. Al. Lăpedatu, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, IV, p. 23 şi urm., 83 şi urm.

[1] Lăpedatu, *l. c.*,

[2] Hurmuzaki, XV, p. 592, no. MCXVI.

[3] *Ibid.*, p. 600, no. MCXVIII.

[4] V. şi Herodotul românesc, p. 125.

[5] Hurmuzaki, XIV, p. 261.

[6] *Studii şi doc.*, V, p. 372.

rămidari" [1]. Ori: „123 taleri s'au dat la meşterii ce au lucrat la casele domneşti de la viile de la Piteşti şi la cărămidă şi la şindrilă, la cuie, la fier şi la alte măruntaie, afar den ce au dat şi de la Cămară, tal. 65 [2]". Pentru lucrări de specialitate se făcea însă tot recurs la meşterii orientali, ca Alexandru Lăpuşneanu cînd îşi clădia baia lui domnească din Iaşi; admirată de cancelariul Ioan Zamoyski. Aceleaşi socoteli înseamnă, la alt loc: „600 tal. s'au dat, s'au plătit marmurile ce s'au adus de la Ţarigrad de treaba băii, şi plata la trei Armeani meşteri, ce au venit de la Ţarigrad de au lucrat la baie", iar, îndată după aceasta, fiind vorba numai de lucrul obişnuit: „S'au dat Cornescului pîrcălabul" — un boier din acest neam, sculptor, şi-a lăsat însemnarea numelui pe piatra bisericii episcopale din Argeş, refăcută,— „de au plătit meşterilor şi argaţilor carii au lucrat la casele domneşti, şi nu li s'au fost plătit [3]."

Alţi „pietrari", cu vătaful lor, sînt tocmiţi, la mănăstirile ce se înalţă acum mai ales în Ţara-Românească. La Fedeleşcioiu s'au păstrat socotelile: „Datu-s'au la Stoica meşterul de zid, lei 10. Datu-s'au lui Marin zidarul, întăiu lei 14 pol. Datu-s'au logofătului Dragomir căndu s'au lăsat de zidit şi s'au socotit cu zidarii, datu-li-s'au ughi 19". Sau: „Viind pietrari la Bucureşti, li s'au dat ughi 5, deosebit dintr'altă tocmeală" [4]. La 1698 dăm de un „Gheorghie meşterul carele au fost tocmit să lucrează la mănăstirea dumnealui Stolnicului Mihalcea [Cîndescul] la Bercă" (jud. Buzău) [5]. Zidarul cel mare de la Hurez, Manea, e înfăţişat pe zidul măreţei clădiri cu unealta meşteşugului în mînă.

Boierii munteni, imitatori zeloşi ai lumii apusene, precum Vodă însuşi imita, în măsura sa, pe măreţul Ludovic al XIV-lea, tocmesc astfel de meşteri la cari adaugă,

[1] Aricescu, *l. c.*, p. 231.
[2] *Ibid.*, p. 335.
[3] *Ibid.*, pp. 38-9.
[4] *Studii şi doc.*, V, p. 485 (an. 1673).
[5] *Ibid.*, X, pp. 164-5, no. 18 (an. 1698).

pentru lucruri noi sau mai gingaşe, şi cîte un străin. Astfel Matei Filipescu, scriind la Braşov, pomeneşte pe „acel Iane zidar" care nu e deci Sas [1]. Dar Toma Cantacuzino cere din acel oraş „neşte zădari, trebuindu-mi să-mi spoiască nişte case ce mi-am făcut la Bucureşti", şi anume pentru lucrări de stuc, de bună samă în genul acelor ramuri, flori, păuni, lămpi atîrnate pe care le vedem la casele din Mogoşoaia, din Filipeştii-de-tîrg. de la Fundenii-Doamnei: „un ştiucatur ce au fost aici de au lucrat" [2].

Cred că **„săpător"**, titlu întîlnit o singură dată, şi foarte tărziu — „săpătorul" Alexe din Bîrlad [3],— a avut odinioară o mai largă răspîndire, cu sensul de sculptor.

În ce priveşte materialul ni s'a păstrat o învoială de cărămidari din 1722: meşterii se îndatoresc a da unui preot 6.000 de bucăţi cu 90 de bani una [4].

Meşterii de **zugrăvie** lucrau încă din veacul al XV-lea la împodobirea lăcaşurilor sfinte, şi, adăugim, şi a caselor domneşti şi boiereşti, căci Despot puse pictori necunoscuţi să-i înfăţişeze în Curţile de la Suceava biruinţa lui de de la Verbia, Petru-Vodă Munteanul trimese aceluiaşi ca unui logodnic, portretul surorii sale, şi în zestrea Mariei, fiica lui Petru Şchiopul, sînt şi chipuri domneşti [5]; pe zidurile de la Mogoşoaia Brîncoveanu-şi înfăţişa periculosul drum la A-

---

[1] *Ibid.*, p. 142 (an. 1712).

[2] *Ibid.*, p. 113, no. 7 (an 1709); *Literatură şi artă romînă*, IV, p. 687.

[3] Antonovici, *Doc. birlădene*, I, pp. 774-5 (an. 1822).

[4] *Studii şi doc.*, XIV, p. 191, I, 1. — Zidari la 1780, în Iaşi, Luca; Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1905, p. 117. 1785, Diicul, în Bucureşti; Arh. Statului, Stavropoleos, 13, 16 Contract pentru biserica din Oniceni cu calfe din Bucureşti; Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1909, I, p. 46. 1804, zidari bucureşteni, Arh. Statului, Radu-Vodă, CXXI, 2. 1806, Muşat, din Bucureşti; *ibid.*, 3-4. 1806 Neagu, CXXI, 4. 1815. Leontie, *ibid.*, Condica domnească, 84, p. 46.

[5] Iorga, şi Balş, *L'art roumain ancien* şi foaia de zestre a Mariei, *l. c.*

drianopol, şi chioşcul Callimachilor de la Iaşi era acoperit cu osteneala a doi zugravi [1]. Apoi şi la facerea de icoane [2].

În Ţara-Românească, doi mari pictori religioşi, un Grec şi un Slav, au aşternut în Biserica Domnească de la Argeş o măreaţă serie de chipuri şi scene care va face din această biserică una din ţintele cele mai cunoscute ale pelerinagiilor de artă.

Vladislav Iagello, regele de curînd creştinat al Poloniei, îşi adusese zugravi ruso-greci pentru capela sa din Wavelul Cracoviei [3]. Moldova avea pictori încă de la 1445, ca un Ştefan [4], une ori Greci, ca acel Gheorghe din Trikkala care e înmormîntat în biserica domnească din Hîrlău [5]. Alexandru Lăpuşneanu trimetea la Veneţia ca să-i vie meşteri de picturi de acolo pentru frumoasa-i ctitorie de la Slatina [6]. Dar pănă în cea d'intăiu jumătate a secolului al XVII-lea numărul zugravilor pomeniţi în documente e foarte restrîns, de şi o întinsă şi frumoasă operă picturală acopere atîtea lăcaşuri din amîndouă ţerile. Pe cît e de lung şirul uricarilor, pisarilor, „caligrafilor" [7], acela al „tahigrafiior", lucrînd pentru manuscripte în mănăstiri, pe atîta de anonim se presintă opera acestor harnici şi cuvioşi artişti. În Ardeal vedem, odată, pe Măierani recomandînd

---

[1] *Doc. Callimachi*, II, p. 118 (1763-4).

[2] Cele mai vechi la Ambras, lîngă Innsbruck şi într'o mănăstire din Cefalonia, la Biblioteca Batthyányi din Alba-Iulia (v. Drăghiceanu, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, April, Iunie 1926, la cronică) (cf. foaia de zestre, citată, a Domniţei Maria).

[3] V. şi *Revista Istorică*, VI, p. 192.

[4] *Uricariul*, XI, p. 58.

[5] Iorga, *Inscripţii*, I.

[6] După un document publicat de C. Esarcu în *Revista pentru istorie, arheologie* şi *filologie*, Iorga, *Istoria comerţului*, I, ed. a 2-a.

[7] Pătraşco caligraf, „dascăl domnesc"; *Arhiva* din Iaşi, I, p 500; *Revista Istorică*, X, p. 233. Cf. lista din *Documents paléographiques moldaves* a lui I. Bogdan, prefaţă de N. Iorga, V. şi *Arh. istorică*, I, p. 146, no. 202 (an. 1680).

Saşilor pe zugravul sătean de la biserica lor [1]. Se ştie ceva numai despre condiţiile în care, la o vreme de scădere a vechiului meşteşug, Vasile Lupu, împrietenit cu Petru Movilă, Mitropolitul Chievului, şi-a adus de la acesta meşteri, cari au lăsat ucenici de ţară [2].

Brîncoveanu va avea meşteri formaţi în Veneţia [3], şi doisprezece tineri boieri învăţau pe la 1740 în acest oraş probabil şi zugrăvia [4], pe vremea cînd un Liotard zugrăvia pe Constantin Mavrocordat la Iaşi, şi pe el însuşi cu barbă, supt işlic de boier.

De-odată, după 1670, putem pătrunde în oarecare intimitate a acestor zugravi ai vechiului regim moldovean. Iată Mihai zugravul din 1678 [5], Ştefan zugravul din 1682, care face o cumpărătură, în Iaşi, de la Alexandra zugrăviţa [6]. Alexandra, „Alicsandra cè bătrănă zugrăviţă", e „fămeia zugravului lui Neculai celui bătrăn den Iaşi" şi casa pe care o vinde în 1685 e lîngă a Anuţei lui Ştefan zugravul menţionat mai sus [7]. Pe atunci iscăleşte, tot în capitala Moldovei, greceşte, un zugrav Constantin . Dacă, la 1692, un Dimo iea numai titlul de „zugrav", tovarăşul lui, din aceiaşi Moldovă, ţine să fie „istoriograf" [9].

Moldova mai are de-a lungul unui întreg veac mulţi zugravi de la cari nu s'a păstrat numele. Excepţiile sînt rare: Mihai de la 1698 în Focşani [10], Ion din 1738 [11], Grigore, Ioan

[1] Hurmuzaki, XII, p. 1175.

[2] Ei au lucrat la Trei Ierarhi şi la Golia.

[3] Del Chiaro, *Rivoluzimi della Valachia*, ed. Vălenii-de-Munte 1914, tabla.

[4] Banul Mihai Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, cap. Răducanu Cantacuzino; reprodus şi în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, an. 1926, articolul Vălenii-de-Munte.

[5] *Studii şi doc.*, VII, p. 184.

[6] *An. Ac. Rom.*, XXXV, pp. 345-6, reprodusă în Iorga, *Scrisori de meşteri*.

[7] *Ibid.*, p. 346, reprodus *ibid.*

[8] Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, VI, p. 123, no. 117.

[9] *Studii şi doc.*, XI, p. 281, no. 38.

[10] *Studii şi doc.*, VII, p. 323, no. 33. V. şi *Rev. Istorică*, X, p. 253 (an. 1700).

[11] Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, XIII, pp. 44, 81.

de supt Callimachi [1], Balomir din Iași [2]. Mai puțini sînt dați cu numele la Munteni. Rusul Tihan (Tihon) fiul lui Ivan (1703), David, care face drum la Brașov, Mincul de la 1800 [3]; la 1698 în Tîrgoviște lucrau zugravii Constantin, Ioan și Stan [4]; la Craiova Simon Oprovici e destul de cunoscut, în 1771, ca să fie chemat a împodobi biserica arde'eană din Poiana Sibiiului [5], precum alt Craiovean, Simon, își înseamnă numele în satul vecin, Apoldul-de-jos[6], apoi: Nicolae zugravul din Pitești, care se află în 1776, cu Ioan din Deva, la Gura Sadului [7], iar cu mult înainte de dînșii —dacă trecem cu vederea pe zugravul cu inscripție slavonă de la Sîngiorgiul-Streiu al Inidoarei[8]—, Caian Constantin și Stan cari zugrăvesc biserica din Inidoara însăși, la 1684 [9]. Școa'a din Rășinari și din Săliște, care a durat până în zilele noastre, vine de la astfel de împrumutați[10]. Tot așa Poplaca, Veștemul, Caransebeșul intră în acest curent de artă [11], care se transmite până la Geoagiu, la Petrid, la Turda [12], prin meșteri ambulanți, și până la acel însemnat pictor abrudean de care va fi vorba în alt capitol.

Zugravii formează, ca și alți meșteri, familii în care arta se întinde de la unul la altul sau trece ca moștenire. Astfe' la 1759 întîlnim pe un călugăr Teofil, care e fiul lui

---

[1] *Studii și doc.*, XV, p. 194, no. 545 (an 1766-7); *Revista Istorică*, X, p. 160.

[2] *Ibid.*, VII, p. 236.

[3] *Studii și doc.*, XV, p. 132, n-le 79, 80; XVI, p. 351; *Revista Istorică*, X, p. 233.

[4] *Studii și doc.*, XV, p. 369, no. 1070.

[5] *Ibid.*, XIII, p. 147, no. 499.

[6] *Ibid.*, p. 38, no. 6 (an. 1772).

[7] *Ibid.*, p. 109, no. 317.

[8] Articolul meu în *An. Ac. Rom.* pe 1926.

[9] *Studii și doc.*, XIII, p. 118, n-le 362-3.

[10] Zugravi la Crețești (Dolj), *ibid.*, XV, p. 84, no. 223 (an. 1772).

[11] *Ibid.*, XIII, p. 201, n-le 709, 710.

[12] *Ibid.*, p. 76, no. 184 (an 1787); p. 104, no. 313 (an. 1771); p. 144, no. 480; p. 195, no. 684 (an. 1760); p. 196, no. 689 (an. 1742).

Gheorghe zugravul, iar fraţii lui Gheorghe, Matei şi Dima, sînt şi ei zugravi. De şi au moşie la Focşani, de unde fac negoţ, cu sare şi altele, trecînd la Munteni, unde se mărită din nou văduva lui Gheorghe, ei sînt priviţi ca „oameni streini" [1]. Pe „Tofil zugravul monah ot Putna" îl găsim în aceiaşi an judecndu-se cu Catrina zugrăvoaia şi cu Ion zugravul [2].

Domnia îşi are de la o bucată de vreme în Moldova meşterul ei, „zugravul cel domnesc". Un Ştefan poartă acest titlu la 1730 [3]. Cîte un zugrav se poate ridica şi în ranguri de boierie, cum e casul la 1739 cu Sulgerul Costea zugravul [4].

Dar se observă că de la un timp aceşti artişti cari cu degete adesea înfiorate de taina celor înfăţişate încondeiază chipul Mîntuitorului, al Maicii Domnului, al sfinţilor şi sfintelor, mucenicilor şi muceniţelor, poartă titluri bisericeşti, ca acel călugăr din Putna harnicului fost Mitropolit Iacov, Tofan. Pe la 1700 avem un călugăr zugrav [5]. Zugravul Vasile din 1742, care luase asupră-şi să facă „o catapetiazmă la mănăstire la Niamţu", e frate cu diaconul David [6]. La 1731 popa Ursul din Iaşi e zugrav [7], ca şi un preot Ion de pe la 1760 [8]. Apoi, la Rîmnicul-Vîlcii în 1748 popa Gheorghe şi diaconul Badea [9], la Bucureşti, în mahalaua Sîrbilor la 1775, popa Toma [10]; pe acelaşi timp la Breaza, pe Prahova, diaconul Manole (lîngă zugravii laici Manole şi Răducan) [11],

[1] Revista *Ion Neculce*, I, pp. 308-9.

[2] *Documentele Callimachi*, I, pp. 425-6, no. 21.

[3] *Studii şi doc.*, V, p. 104, no. 116; *Revista Istorică*, X, p. 238.

[4] *Uricariul*, XVII, p. 200; *Studii şi doc.*, XVII, p. 200 şi urm.

[5] *Ibid.*, IV, p. 85, nota 1.

[6] Revista *Ion Neculce*, III, p. 81. Nepoatele lui David diaconul, 1760; *ibid.*, p. 85.

[7] *Ibid.*, pp. 82-3.

[8] *Ibid.*, p. 80.

[9] *Studii şi doc.*, XV, p. 321, no. 912.

[10] *Inscripţii*, I, p. 345, no. 877.

[11] *Revista Istorică*, X, pp. 63-4.

în 1794, la Veştem, popa Ioan Grigorievici [1]. La 1765 Teofil monahul fiul lui Dima zugravul, venit, cu fraţii, din Ianina, lasă averea unei nepoate [2]. Cutare, ca Stan zugravul din Tordaş, la 1782, e fiu de preot [3]. Cutare altul se mîndreşte cu dăscălia lui ca „dascălul Grigorie zugravul Ranitie" din Sărăcineştii Vîlcii [4]. Din ce în ce mai mare e apoi numărul zugravilor de sat, al „chiparilor" cum li se zice la Sălişte [5], statornici sau rătăcitori, cari înlocuiesc pe oamenii de bresle din oraşe [6].

Unii lucrează „în casă" la cineva [7]; alţii fac contracte — şi cu biserici străine, ca a catolicilor din Iaşi, unde Ştefan zugravul face în 1793 „tabernacului", „scaunul de de-asupra" şi un înger —, asigurîndu-şi, ca Ioan şi Gheorghe, cei cari lucrează la Băliceşti pentru Dumitrachi Clucerul, hrană, dar şi vin şi rachiu „pentru osteneala stări în picioare" [8].

Ca mijloc de a învăţa era slugăria şi învăţătura la un meşter. Avem învoiala, de pe la 1770, între zugravul Constantin şi fiul lui Radu, copil de casă, care va sta un an şi jumătate, plătind 30 de taleri pe an; în acest cas nu se ajunse la niciun capăt, mama copilului cerîndu-l îndărăt, iar

[1] *Studii şi doc.*, XIII, p. 201, no. 708.

[2] Academia Română, *Creşterea colecţiilor*, an. 1911, p. 140. — Un portret, de vre-un zugrav indigen, al episcopului Filaret de Rîmnic e dat *ibid.*, an. 1910, I.

[3] *Ibid.*, p. 194, no. 693.

[4] *Ibid.*, p. 155, no. 531. Popa Bunea la Bucureşti în 1813, *Inscripţii*, I, p. 330, no. 816.

[5] *Studii şi doc.*, XIII, p. 40, no. 11; p. 128, no. 111.

[6] *Ibid.*, p. 38, no. 36 (Poiana Sibiiului); p. 73, no. 169 (Calborn); p. 90, no. 242 (Sălişte); p. 101, no. 298 (Gelmar); pp. 122-3, n-le 378, 386, (Letca); p. 166, no. 571 (Sălişte); p. 198, no. 696; p. 210, no. 752 (Zîrneşti); p. 246, no. 706 (Suceava); Academia Română, *Creşterea colecţiilor*, an. 1908, IV, p. 279, (Vasile Porucicul, la Chişinău). — V. şi lista ce am dat în Iorga şi Balş, *L'art roumain ancien*.

[7] „Cănd am fost la dascălul Samoil în casă", spune Aron zugravul din Şoimuş pe la 1778 (*Studii şi doc.*, XIII, p. 188, no. 646).

[8] *Literatură şi artă română*, VI, p. 691; reprodus în *Scrisori de meşteri*.

[9] *Ibid.*, pp. 690-1.

Vodă hotărînd că „nu se găseşte cu cale om slobod a se ţinè ca un rob, făr de voie" [1].

Ioan zugraful se gîndise încă de la 1785 să facă o şcoală la Rîmnicul-Vîlcii, „de a învăţa copiii la meşteşugul acesta", — cea d'intăiu „Şcoală de Bele Arte" [2].

Pentru lucru, ei se îndreptau după vechea „Erminie", tradusă din greceşte în româneşte, de mult ce o cereau necărturarii [3]. Tratatele de pictură greceşti nu lipsiau. Şi se pare că în adevăr la 1775 un Nicolae Zalomit ar fi scris în Ţara-Românească o operă, originală sau compilată, asupra subiectului [4].

Alexandru Lăpuşneanu trimetea în Polonia după colori pentru zugravii săi [5]. Mai tărziu se tîrguia materialul în oraşele ardelene. Se cumpărau: feteale, sau tefeale, de aur, făioară albă de Veneţia cu ocaua, hărtioare de „cărmil" roşu cu duzina sau „tuţunul", lazur albastru şi verde, indibi (indigo), chinovar pisat şi nepisat, chilermeniu, ohră, (ocre) supţire, coloare de piatră („culur piiatră"), arsenic, „minău" (miniu), „vernelacu" (vernis laque), şi, bine înţeles, penèle, adecă, în graiul timpului, cu testeaua, „condeae, mai supţiri şi alte mai de mijloc şi alte mai mari", care în ţară se făceau, iar în Ardeal „se găsiau făcute gata" [6].

Săpunari sau **soponari** (Moldova) se găsesc încă din veacul al XVII-lea: la Iaşi, la Vasluiu (Iosif săpunariul) [7]. Ca-

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, p. 94, nota 3.

[2] *Ibid.*, V, p. 416, nota 1.

[3] *Literatură şi artă romînă, l. c.*

[4] Litzica, *Catalogul manuscriptelor greceşti ale Academiei Romîne*, pp. 523-4 (an. 1795).

[5] Hurmuzaki, XV, p. 696, no. MCXXXI.

[6] *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 229. V. şi *ibid*, pp. 217, 220; XXIX, p. 15 (an. 1797, 1800).

[7] *Studii şi doc.*, V, p. 76, no. XIX; revista *Ion Neculce*, II, p. 286. Un „soponar" ieşean la 1763, Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1914, p. 137.

tastiful brîncovenesc pomenește la Munteni pe „Dobre Tătarul i brat ego Stoica Săpunariul" [1].

În veacul al XVI-lea **ceasornicele** se cereau și se reparau în Ardeal [2]; într'un cas, la 1554, Alexandru Lăpușneanu trimete din Moldova argint pentru a i se face un ceasornic la Brașov [3].

Se credea că întăiul **ceasornicar** e Gaspard Caillé din Iași, „Gașpar Caliè ceasornicarul Franțuzul", sau „Gașpar Calè Franțuz", de la 1670-6 [4], care-și cumpără casele de la un boier în 1671 [5]. Avem însă pe Petre ceasornicarul încă din Februar 1649 în același oraș [6]. Ceasornicele din acest timp erau, bine înțeles, numai „ceasornice de sin", și sarcina ceasornicarului stătea numai în a le drege [7].

---

[1] *Studii și doc.*, V, p. 362.

[2] Cf. Hurmuzaki, XI, pp. 787,790; XV, p. 491, no DCCCCXIII (an. 1553).

[3] *Ibid.*, XI, p. 790.

[4] *Studii și doc.*, V, p. 89, no. 60; p. 90, no. 63.

[5] Erbiceanu, *Mitr. Moldovei*, pp. 2-3.

[6] Ghibănescu, *Surete și izvoade*, III, p. 139.

[7] „Ceasornic de sîn, să să driagă"; *Studii și doc.*, V, p. 155 (an. 1814).

CAP. IV.

Vechiul meşteşug şi modele străine.

Am urmărit până în secolul trecut pe zugravi fiindcă meşteşugul lor a fost scutit de orice influenţă străină hotărîtoare, menţinîndu-se în vechea direcţie tradiţională. Străinătatea a lucrat însă puternic prin relaţiile tot mai strinse cu viaţa, mult timp mai isolată, a ţerilor noastre, asupra celorlalte ramuri de meserii. Materialul a devenit altul, sosind gata făcut din ţeri unde lucrau alte ateliere decît cele ale căsuţei ţerăneşti, şi ale Curţii boierului, cu ceata de robi la îndemînă pentru orice. Şi, odată cu acest material, a venit alt obiceiu de a-l întrebuinţa, alt gust pentru a-l împodobi.

Perioade se pot fixà în aceste mari schimbări, care au transformat esenţial vechile noastre meşteşuguri, înainte de a se ajunge la o prefacere tot aşa de adîncă în condiţiile inseşi de organisare a meşteşugarilor.

Este, întâiu, mai ales în Ţara-Românească [1], o puternică undă orientală, care izgoneşte sau ineacă tot ceia ce până atunci, prin Ardealul ale cărui cetăţi şi-au pierdut autonomia şi cu dînsa energia, iniţiativa, puterea de înrîurire, sau prin Polonia, întrată în fasa luptelor interne şi împărţirilor, ni venise din Occident. Nu atita lumea turcească, al cării caracter simplu, patriarcal se păstrează din veac în veac,

[1] Dar în Moldova şi tuiulgii, cari fac tuiuri pentru Domn după obiceiul turcesc; *Studii şi doc.*, XV, pp. 295-6, no. 852 (Tîrgul-Frumos, c. 1820).

aduce această revoluție în moda clasei de sus, singura interesantă supt acest raport, ci Constantinopolul, marea cetate contopind în ea atîtea curente și resumînd atîtea desvoltări istorice. Luxul fantastic, făcut pentru a viață care a ajuns indolentă până la trîndăvie, risipa de splendidă decadență a Capitalei pentru care muncesc toate provinciile, aceasta îndeamnă pe Romînii bogați de pe la 1680 înainte la un alt fel de viață, copiat după acela, atît de impunător și plin de irezistibile ispite, al Bizanțului otoman. Moldova e în stare, prin situația ei geografică și prin amintirile ei, să reziste mai bine, dar principatul Cantacuzinilor și al Brîncoveanului, mai pregătit pentru Domnia fanariotă, care desăvîrșește revoluția, se supunea acestor noi cerințe ale timpului până la cinchirea pe divanurile din jurul odăilor cu plafoane și stucaturi turcești, până la mobilarea cu mesuțe rotunde sau poligonale, încrustate cu sidef, până la prînzurile a căror etichetă cere mînecile goale fluturînd pe veșmîntul larg, până la capul ras cu codița atîrnînd la ceafă ca la musulmani [1].

Dar e **mai ales o altă îmbrăcăminte.** Tratatele încheiate cu Austriacii de la 1718 înainte, deschizînd Dunărea ca și pasurile muntelui, aduc însă, peste vre-o cincizeci de ani, supt ocrotirea consulatelor, **un aflux de obiecte, de unelte felurite,** și el face ca în orice domeniu omul, deprins cu fabricația casnică sau cu produsul vechilor bresle-frăție libere, să deie de fabricatul venit de peste graniță și purtînd pecetea unei civilisații moderne, de mult despărțită de datinele speciale ale inventivului și variatului ev mediu. Pretutindeni lucrul de duzină apare astfel în locul celui de producție spontanee, cu mult mai interesant în felurimea lui.

Moda francesă, aceiași în toată Europa cultivată, va cîștiga apoi o biruință definitivă și durabilă asupra fabricatului, avînd încă un caracter local și național, din celelalte monarhii ale Apusului. Acuma nu mai e vorba numai de

---

[1] V. introducerea la Iorga, *Documente privitoare la Constantin Brîncoveanu.*

stofă şi de croială, de pieptănătură, de usanţele în odăile de primire devenite nişte saloane ca la Paris, la Viena, la Petersburg, dacă nu şi la Pera, decăzută, şi la Fanarul, rob. Intr'un nor de pudră şi într'o dulce musică de **épinette,** în fluturarea farbaralelor, panglicuţelor şi dantelelor, în scînteierea galoanelor vine şi **o nouă mobilare a casei,** cu tot ceia ce poate aduce după sine. Bizantinisaţi în forma otomană pe la 1680-1720, „nemţiţi" pentru cîteva decenii după începutul guvernării Fanarioţilor, întreruptă prin desele şi destul de îndelungatele ocupaţii imperiale, austriece şi ruseşti, boierii romîni se francisează în momentul cînd vîntul parisian bate pe toate graniţele, chiar şi pe aceia de Miazăzi, căci Turcii ei însişi, supt mai mult decît un raport, au primit, fie şi cu oarecare hesitare şi stîngăcie, moda cea nouă.

Încă de la 1557 în principatul muntean se purtau „caftane de „maia", de „mîncaş" şi de „lonir", alături de dulămi de postav [1]. Babachi terzi dintr'un act bucureştean de la 1571-2 pare să însemne: croitorul Babachi [2]. Adamasca neagră la o ghiurdeà sau ghiordie făcea parte din îmbrăcămintea unui boier de pe la 1650 [3], pe cînd „dulama bagreniţă, de felandrăş", de postav „flandrisch", de Flandra, nu ieşise încă din us [4]. La 1620, în Muntenia se poartă însă „dulămi cabaniţe cu guler vulpe de atmişcele roşii" [5]. Pacelele de sobol, rîs, jder împodobesc dulămi de atlas şi de tabin, pe lîngă contăşuri [6]. La 1678 o foaie de zestre

[1] *Revista Istorică*, I, p. 60, no. 1.

[2] *Arhiva Istorică*, I, p. 40, no. 44.

[3] *Studii şi doc.*, V, p. 120, no. 12.

[4] *Ibid.*, p. 13, no. 1. Vezi şi *ibid.*, V, p. 14, no. 60 (an. 1619); Aricescu, *l. c.*, p. 347.

[5] *Arhiva istorică*, I, p. 139, no. 200.

[6] *Studii şi doc.*, VII, p. 176. Haine de sarasir, *ibid.*, V, p. 298, no. 23. Şi celelalte casuri sînt din întăia jumătate a secolului al XVII-lea, afară de ultimul, din 1678. Cf. şi *Arhiva istorică*, I, p. 62, no. 69 (an. 1687). Chindeş (=contăş) de atlaz albastru, modă ungurească, 1693, *Studii şi doc.*, XIV, p. 247.

presintă aceste varietăți de stofă: „sucnă șahmarand, alb, verde, agraban, de tabin agraban cu fir, de atlas alagè cu fir de hatà cu flori de fir, de adamască turugi, timbare de telen galbăn, de șahmarand și cu izme de mărgăritare[1]". „Timbar verde de postav turcesc" se pomenește la 1696[2]; se fac sucne și de hataià[3], contășe mahut[4], timbare de lastră[5], „belacoase de catifea cu galoane de hir, petială"[6], „belacoase cu fir" grele, embirboz" și „cu petială di galioane de fir"[7], „mîneci de tulpan cu colțurile de fir cu fluturi de argint poleit"[8] „timbare cu zagarale" de soboli[9], „tivilichii"[10] „ghiordii de coftirie", pănă și în Ardeal (1670), rochii de „beldireà"[11], „rochii de beal-ceamenie", căptușeli cu „idal cacum"[12], rochii de „șamalageà" (de alageà de Șam, Siria)[13], cîte un „habaciu" cu blane negre[14], „tătarce blănite cu sangeap"[15], haine de savaià[16], „atlazuri cu flori de fir cu șatrange", „roichii de atlaz cu flori de fir în șatrange, cu antereul lor", „giubele de ghermesut"[17], „genedane de teletin"[18], „dulămi cu an-

[1] *Ibid.*, VII, p. 177.
[2] *Ibid.*, p. 213, no. 26.
[3] *Ibid.*, p. 191.
[4] *Ibid.*, X, p. 423 (an. 1734). Cf. *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 68 (Moldova, 1734).
[5] *Ibid.*, VII (Moldova, 1735-6); și „timbare șahmarand ghiurghiuliu".
[6] *Ibid.*, p. 191. In general, *ibid.*, p. 190 și urm.
[7] *Ibiid.*, p. 194.
[8] *Ibid.*, V, p. 318, no. 90 (an. 1730).
[9] *Ibid.*, VII, p. 194 (Moldova, 1735-6).
[10] *Ibid.*, V, p. 156, no. 104 (an. 1745).
[11] *Arhiva* din Iași, X, p. 259 (Muntenia, c. 1750).
[12] *Studii și doc.*, XI, p. 266, no. 7.
[13] *Ibid.*, X, p. 340, no. 21 (Brașov, 1764).
[14] *Ibid.*, XVI, p. 376 (Moldova). Unui mîrzac i se dă pe la 1690 un „contoș cu paceà de jder, cu zagarale de samur, cu ciaprage de fir" (catastiful brîncovenesc); *ibid.*, V, p. 371.
[15] *Doc. Văii Teleajenului*, p. 87, no. 2 (c. 1750).
[16] *Ibid.*
[17] *Studii și doc.*, XI, pp. 267-8 (an. 1772).
[18] *Ibid.*, VI, p. 231 (Moldova, 1784).

tereu stambolsalisă alb" (şal de Stambul), „bineşe şal căptuşite cu maltin", „conteşe blănite cu nafe", „saiele şi cu antereu lor de citărie, de vară", „giare turungii"[1], benişuri de enghiurşal (şal de Angora) negru, blănite cu „singiap alb"[2].

Din Constantinopol, terzimanul Ioan Callimachi trimete „o deghermiă de iaminiia", „un pambliu cu fir" nepoatelor sale de frate[3]. La nunta lui Dimitrie Cantemir cu domniţa Casandra Cantacuzino, Brîncoveanu trimete cu Vel Aga „2 lastruri, taleri 100, i la 2 hataiale cu flori de fir t. 60 şi la 2 sigideale t. 20 şi la o pacea samur..., t. 80"[4]. Din şal se fac giubele, caftane (de şal „evri"), straie, de lastră[5], dulghet[6].

Abaua pătrunde tot mai mult, ajungînd pănă la fabricaţia populară[7]. O breaslă anume vinde bogasie, de veche întrebuinţare[8], apoi „giubele de zuf", de hatai, de ghermesut, care

---

[1] Şi „o ghiordè de norcă"; *ibid.*, VII, p. 256, no. 170 (Moldova, 1795).

[2] *Ibid.*, p. 233, no. 103 (Moldova, 1784). Cf. şi *ibid.*, V, p. 499, no. 79; VIII, p. 153, no. 5 (an. 1777). V. şi Academia Română, *Creşterea colecţiilor*, an. 1909, p. 215.

[3] *Studii şi doc.*, XXI, pp. 242, 243, no. 5.

[4] Aricescu, *l. c.*, p. 490. Total 410 taleri. Se dă solului şi postav şai şi postav *feld* (de Ardeal).

[5] *Doc. financiare şi economice*, p. 167 (an. 1777); *Studii şi doc.*, VII, p. 153, no. 5; p. 225, no. 69 (Moldova, 1773: „strae de şal, cusute cunaturile cu carsac"; „strae de lastră"; *ibid.*, p. 223, no. 64 (Moldova, 1765).

[6] Dulghet roşu în coţi; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 406 (Muntenia 1790).

[7] Pe la 1660, neaflîndu-se bumbac ieftin la Braşov, se cumpără abà; *Studii şi doc.*, X, pp. 52-3, no. 1. „Stati abăgeriul" la Iaşi, *ibid.*, VI, p. 84, no. 44 (c. 1663). Abageri în Moldova, *ibid.*, VII, p. 184. Abagiu la Ploeşti: Dima; *ibid.*, V, p. 499, no. 79.

[8] Bogasie trimeasă pe la 1660 din Polonia la Braşov; *ibid.*, X, p. 53, no. 1. „Bogasieri prăv, carii nu sănt la briasla neguţitorilor", *ibid.*, VII, p. 44, no. 109 (an. 1748-9). Uliţa Bogasierilor la Bîrlad, 1815, Antonovici, *Doc. bîrlădene*, II, p. 127.

poate fi „exaricà" şi „octaricon" [1], cu profilurile de zavadea veche şi înlăuntru sandrace" [2], rochii de „maltin, cu „nafè" şi jder, şi de „stamboloşală" [3], de „citarea de Hindie" (India) [4], de unde, ca şi din Constantinopol, vin ghermesuturile [5], malotèle tot de „maltuh", anterie „lahori" (de Lahora) [6].

Aceasta înseamnă însă o necontenită împuţinare a lucrului de casă şi de atelier pe care stofele răsăritene, frumoase şi de o faimă de atîtea ori seculară, le puneau în umbră, căutînd să le înlăture. Găsim „fote de tulpan" în catastiful brîncovenesc [7], din acel tulpan care se vindea cu cotul în Ţara-Românească de pe la 1620 [8]. Chingile sînt prinse în paftale de Ţarigrad [9]. Cămăşile sînt de „melez" [10]. Se preferă brice „mocadin" ca la Craiova în 1713 [11]. Găsim „brîie de Ţarigrad", plătite 30 de lei în 1735-6 (Moldova), brîie „cu stele" [12], brîie cumpărate de-a dreptul la Ţarigrad [13]. Steagurile, „praporele" se fac, în veacul al XVIII-lea, la Moldoveni, din „sandal" albastru, ibrişim, cu „topuz şi „funtă", din „sandal galbăn şi albastru" [14]. Aceiaşi modă se observă la „hărşalele de postav" [15]. Lîngă rochiile obişnuite se înseamnă „degremele de saric cu flori albe", „de-

[1] *Documentele Callimachi*, II, p. 118.
[2] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 403 (an. 1790).
[3] *Studii şi doc.*, VI, p. 109, no. 173 (c. 1796).
[4] Melhisedec, *Cron. Romanului*, II, p. 129.
[5] *Documente Callimachi*, II, p. 120 (an. 1763-4).
[6] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, p. 432 (an. 1793).
[7] *Studii şi doc.*, V, p. 362.
[8] *Arhiva Istorică*, I, p. 139, no. 200.
[9] *Studii şi doc.*, V, p. 156, no. 100.
[10] *Ibid.*, VII, p. 131, no. 48 (Botoşani, 1794).
[11] *Ibid.*, p. 8, II, 1.
[12] *Ibid.*, p. 191. Şi „colan" cu paftale de argint.
[13] *Ibid.*, Preţul e de 30 de lei.
[14] *Doc. financiare şi economice*, p. 72 (an. 1792). Se pomeneşte şi suliţa, canafurile, coada de suliţă, „bogasiul alb pentru sămne".
[15] „Cusele cu cămaşa de postav roş"; *Studii şi doc.*, VII, p. 233, no. 103 (Moldova, 1784).

gremele tulpan pentru sarîc" (sînt opt feluri de „sarîce") [1]. „Proboadele de Ismail, cap de mătase" împodobesc la Bucureşti în 1752 capetele [2]. „Mesele", feţele de masă, se mai zic: leşeşti, dar alături apar cele de Ţarigrad în Moldova de pe la 1735-6 [3]. Avem tot pe atunci „năfrămi de Ţarigrad, cîte 30 lei, de celi lungi", odată cu „năfrămi răţăli cusute cu fir în capăt", de veche datină ori cu „aclas cu fir" „cu sîrmă"; „năfrămi de tulipan" sau tulpan, şi „cusute cu mătase" se caută . „Peşchirele de taftă cu fir şi cu petială, de pus împregiurul mesei", se întîlnesc cu cele „de Ţarigrad" în aceiaşi Moldovă de pe la jumătatea veacului [6].

Încep a se întrebuinţa perdelele, în locul cărora trebuiau să fie odată năfrămile, maramele de fereşti [7], „perdele de canavaţi cu rînduri" [8] La aşternut, saltelele se fac din adămască sau dămască [9] şi din „atlaz cu flori de mătasă" Sînt poloage „de taftă alageà, cu sandal căptuşite" [10] „de hataè veche cu flori de hir i cu belciugi de argint" [11]. Perinele se confecţionează acum din cutnie de Ţarigrad, din sangulie cu flori; făcute din tiriplic—ca şi şervetele—, sunt umplute cu mătasă [12]. Plapoma, oghialul sau „obialul" e de taftă albastră [13], de belacoasă verde cu flori. Cearşafu-

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, pp. 432-3 (an. 1793).
[2] *Ibid.*, II, p. 481.
[3] *Studii şi doc.*, VII, pp. 194-5.
[4] *Ibid.*, p. 192.
[5] *Uricariul*, XI, p. 125 (Moldova, 1745); Iorga, *Doc. Văii Teleajenului*, p. 87, no. 2 (c. 1750).
[6] *Studii şi doc.*, VII, p. 223, no. 64 (an. 1765); XIV, p. 174, no. 735 (Ardeal).
[7] Perdea în Moldova la 1784; *ibid.*, VII, p. 232, no. 102.
[8] *Ibid.*, p. 223, no. 64 (Moldova, 1765).
[9] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, p. 433; *An. Ac. Rom.*, XXXVI, p. 934; *Studii şi doc.*, XI, p. 267 (Muntenia, 1792).
[10] *Ibid.*, VII, p. 191 (Moldova, 1734).
[11] *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 69 (Moldova, 1734).
[12] *Studii şi doc.*, XI, p. 267, no. 8 (Muntenia, 1772); *Revista Istorică*, II, p. 39 (Oltenia, c. 1760); V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, p. 433 (an. 1793).
[13] *Studii şi doc.*, VII, p. 234 (Moldova, 1784).

rile—terminul, cum am spus, e turcesc— pot fi de pînză, dar „cusute cu tiriplic şi împlute cu fir", ca la Constantinopol, de şi, împreună cu ele, în Ţara-Românească de la sfîrşitul veacului al XVIII-lea se menţionează elemente din vechea garderobă românească: „feţe de pînză leşască cu orbote", „reţele de pernă de pînză leşească", „şervete de pînză leşească", „peşchire"—cuvîntul vine din acest Orient acum normativ— „de pînză de ţară" [1].

Croitorii „prîv", de prima clasă, cei de a doua şi simplii „cîrpaci" [2], lucrează acuma piese de îmbrăcăminte ale căror nume ciudate li arată originea.

De pe la 1750 mai ales fabricaţia apuseană se adauge la asaltul dat lucrului de mînă al satelor şi oraşelor noastre.

Am spus că forme, „fasoane" nouă de veşmînt se introduc în această epocă, şi se vor menţinea. La 1726 lîngă nădragii de postav aflăm „sarachiu" de aceiaşi materie [3]. Tătarca apare ca haină obişnuită [4]. La 1777 se împărţiau, de Curtea moldovenească, anteree albe ceauşilor [5]. De pe acelaşi timp e apariţia iamurlucului [6]. Şarvanale, haine de noapte, cu „ceprage" sînt încă din 1619 [7]. Fustanlîcul agababaniu e de prin 1780 [8]. Satîrilor domneşti li se dau la Iaşi, în 1777, „10 topuri cotnie galbănă pentru unsprezece şal-

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 403 (an. 1790).

[2] *Studii şi doc.*, VI, p. 44, no. 109 (cislă din Moldova, 1748-9).

[3] *Ibid.*, XIV, p. 33, no. 29 (an. 1726).

[4] Tătarca de postav, blănită cu spinare de răs"; *ibid.*, VII, p. 356 (an. 1812).

[5] *Doc. financiare şi economice*, p. 166 (an. 1377). „Anterei cătăneşti" la trei cărătaşi, *Doc. Callimachi*, II (an. 1763-4). „Antereu de maniţă", 1796; *An. Ac. Rom., lit.* XXVIII, p. 212.

[6] „Iamurluc de postav vînăt cu başlic"; *Studii şi doc.*, VII, p. 234 (Moldova, 1784).

[7] *Studii şi doc.*, V, p. 13. V. şi Şăineanu, *o. c.*, II.

[8] Melhisedec, *Cron. Romanului*, II, p. 129.

vari" [1]. La 1796 un şcolar scrie: „Să-mi trimiţi postav ca să-mi fac nădragi, iar nu nădragi strânşi, ci cu şalvari ori poturi[2]". Se poartă „ciacşiri", de „ilbichir roş", şi altfel [3]. Întîlnim „ciac,irlăcuri enghiureşali" [4], postav roşu dat pentru ciacşirlicuri [5], „dunlucuri", „stofă somichi" [6].

„Stofa", „ştova" apuseană e pomenită numai la 1772-1790 [7]. Dar încă de mult se aducea „canavăţ" (canavazzo) din Italia, „cheneafaş" [8], pentru tot felul de costume [9]. Tot spre negoţul italian din secolul al XVIII-lea ne trimete menţiunea „rochiei lastre cu naturale" din 1735-6 [10]. Din Veneţia se aducea pe vremea lui Vodă-Brîncoveanu un anume fel de adămască: „adămasca vinet că" [11]. Măhrama de Veneţia, întrebuinţată în Ardeal, e tot de pe atunci [12], ca şi „sandalul de Veneţia" [13], „şărveturile de Veneţia cu horgote" [14]. Atlazul „fiorintin", figurînd lîngă „postaje ecstra", e din 1764, Moldova [15]. Odată cu „tabacheri de purţulan" vine „zăbranic de Niapoli" [16]. Postavul ardelean, şai, felandreş, poate

---

[1] *Doc. financiare şi economice*, p. 166. Nădragi în Ardeal, c. 1770; *Studii şi doc.*, XII, p. 85, no. 157 (c. 1770).

[2] *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 216 nota 2.

[3] *Ibid.*, p. 212; *Studii şi doc.*, VII, p. 256, no. 170 (Moldova, 1795).

[4] *Doc. economice şi financiare*, p. 85 (an. 1805-6).

[5] *Ibid.*, p. 166 (an. 1777).

[6] *Documentele Callimachi*, II, p. 125.

[7] „Giubea de samur cu rochii de ştovă"; *Studii şi doc.*, VI, p. 109, no. 173.

[8] *Ibid.*, XII, p. 81, no. 144 (Ardeal, 1766).

[9] „Dulamă de canavăţ înblănită": *ibid.*, V, p. 822, no. 103 (Muntenia, 1745).

[10] *Ibid.*, VII, p. 194 (Moldova).

[11] *Ibid.*, p. 213, no. 26 (an. 1696).

[12] *Ibid.*, XII, p. 45 (an. 1747). *Ibid.*, p. 46, no. 90, în Ardeal, la 1740, „bogaciu" (boccassino), care poate fi din acelaşi izvor.

[13] *Arhiva* din Iaşi, X, p. 257 (an. 1755). „Zăvasă dă sandal dă Veneţia"; *Studii şi doc.*, XI, p. 266, no. 7 (an. 1740).

[14] *Ibid.*, XIV, p. 44, no. 35 (Oltenia).

[15] *Doc. economice şi financiare*, p. 44.

[16] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, p. 491 şi urm. (an. 1794)

și brecleș, nu ieșise din us [1]. Anglia va da încă de pe la 1740 stofa care-i poartă numele, „anglia" [2]. Din anglie se fac mintii, sucne cu șurț, „cu chipce și ipigele și brâul ei de argint [3]". Avem „perine și macaturi englizăști" [4]. „Basmalele di olandă", ca și cele de „ibri", înlocuiesc năframele pe la 1770 [5]. Postavul poate fi și de Olanda [6]. Se poartă „capoturi" [7].

Din Polonia aducea la 17774 Tănase negustorul din Botoșani marfa sa [8].

Dar țerile germane, acum bogate în manufactură, trimit mai mult decît orice alți exportatori în Orient. Firește că Ardealul e plin de marfa lor, variată, ieftenă și nu totdeauna urîtă, cum m'am putut convinge văzînd probele de stofe trimese lui Hagi Constantin Pop, marele negustor romîn din Sibiiu, și astăzi aflătoare, după multe peripeții, în Museul Camerei de comerț din București. La 1747, un catalog de lucruri cuprinde cele ce urmează : „tupoltăc" (de unde moldovenescul: tobultoc), „finet", „fachiol alb", „rochie cu hir cusută", „ștuc postav vasmelirt", (weiss-meliert) „anglie", „ștuc golon lat", și o „șlofimț" **(Schlafmütze.** bonetă de noapte)[9]. La noi apare postavul din care se fac „capoate" [10], cartonul care servește și la saltele [11]. Fără a părăsi aclazul — și „periplocat", „atlăjăl" [12] — se iea „rips

---

[1] „Dulamă de șai neblănită"; *Studii și doc.*, XIV, p. 307, no. 43 (c. 1750).

[2] „Mantie de anglie"; *ibid.*, XIII, p. 243, no. 30; *Studii și doc.*, XII, p. 216 (Ardeal, 1747).

[3] *Studii și doc.*, XII, p. 188, no. 9 (Făgăraș, 1787).

[4] *Documentele Callimachi*, II, p. 111 (an 1763-4).

[5] *Ibid.*, VII, p. 153, no. 5 (Moldova, 1777).

[6] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, p. 491 și urm. (an. 1794).

[7] *Ibid.*, pp. 259-60 (Moldova, 1801).

[8] Academia Romînă, *Creșterea colecțiilor*, an. 1907, p. 203.

[9] *Studii și doc.*, XII, p. 216. Dar și o dulamă verde la Bran, în 1782; *ibid.*, X, p. 224.

[10] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 903.

[11] *Revista Istorică*, II, p. 30.

[12] „Atlăjăl în șatrange", V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 406.

vărgat", pentru rochii în Oltenia pe la 1760 [1], flanelă [2] „zofă de cea neagră, ţesută în patru iţe" la Viena [3]. Cămaşa poate fi un „forhemet" **(Vorhemd)** [4]. Din Beciu vine chepeneagul pentru Ardeleni [5]. „Ciorapii nemţeşti de mătase" concurează la Bucureşti „condurii de catifea cusuţi" , cînd şalul cu patru iţe e luat din Viena, „fabrică de Beciu" [7], cînd umbrelele de sandal vin de prin Apus [8], ca şi pieptenele de bagà, periile de Beciu [9]. Vechea horbotă — sînt rochii cu horbotă şi „rochii blondă" [10] —, e înlocuită cu spiţuri [11]. „Floretul", „fluda" apar la export, cu „cătărămi nemţăşti" [12]. La 1790 se poartă în Muntenia la copii „căiţă nemţească" [13]. Într'un târz'u se poate alege între rochia de bagzeà, cea de marinar, cea de „stambă" (origine italiană: **stampa**), „inghinească" şi cea de „tratidan" (drap des dames" [14]). „Pînza moschicească se luptă cu citul oriental pentru şervete, „mese", plapome, cearşafuri [15].

---

[1] *Ibid.*

[2] *Doc. economice şi financiare*, p. 45 (an. 1764).

[3] *An. Ac. Rom., lit.*, XXIX, pp. 14-5 (an. 1797).

[4] *Studii şi doc.*, XII, p. 174, no. 376, Se cere în Ardeal de un ucenic de şcoală şi „pănză de cămaşă"; *An. Ac. Rom., lit.* XXVIII. p. 10, nota 2.

[5] „Chepeniag de Beciu"; *Studii şi doc.*, XII, p. 100, no. 187, p. 98, no. 184 (ambele an. 1778): „cărpă de mătase, bundă, chepeneag"; p. 94, no. 181 *(idem)*: pe lîngă „brîne săseşti", „chepeniag de Beciu vînăt".

[6] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 403 (an. 1790).

[7] *An. Ac. Rom., lit.*, XXIX, p. 14 (an. 1797).

[8] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 403 (Muntenia, 1790).

[9] *Ibid.*, p. 406.

[10] *Studii şi doc.*, XI, p. 93, n-le 18-9.

[11] „Căiţe de spiţuri" *ibid.*, XII, p. 146, no. 298 (Ardeal, 1803).

[12] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, p. 491 şi urm.

[13] *Ibid.*, IV, p. 403.

[14] Stoica Teodorescu, *Telega*, p. 418.

[15] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 405; *Documentele Callimachi*, II, p. 124 (an. 1763-4); *Doc. economice şi financiare*, p. 45 (an. 1764). Numai „babei din casă" i se dau „benişe de postav sa'l vînăt, giubele tătăreşti de şal negre-verzi, blănite cu sîngiap"; *Studii şi doc.*, VII, p. 234 (Moldova, 1784).

Croitorii de țară lucrau și în noile împrejurări. Îi vedem, la începutul veacului al XVIII-lea, făcînd și țerancelor rochii de alageà, călțuni negri, etc. [1]. Îi aflăm pretutindeni, de la Rîmnicul-Vîlcii [2] la Vălenii-de-Munte [3], și la Botoșani [4], și la Iași [5]. Întîlnim pe croitorul Ienache și soția Sora închiși la Brașov în calitatea lor de chizeși la 1723 [6]. Ei nu lipsesc nici din sate [7], unde în curînd numărul lor se va înmulți foarte mult.

Lucrul acestor meșteri se vădește în cutare socoteală moldovenească de la 1772: „**Am făcut** o giubè de stofă vînătă ca mura, tij una cu cacom. **Am cumpărat** o rochie de stofă galbănă cu fir. O rochie cu fir atlas roșu **am prefăcut** și antereu nou am cheltuit. **Am făcut** o rochie asteri" [8]. Coseau bucățile de stofă și adăugiau buzunarele, care se chemau „sinuri" [9]. Avem și unele socoteli care arată prețurile. Dacă nu pentru Ardeal, unde cutare croitor face caftane la îngropări [10], în socotelile domnești ale Moldovei care, la 1763-4 [11], presintă aceste comenzi pentru steaguri : „Un stiag ce s'au făcut la beșlii... 60 lei pe atlaz pentru 4 stiaguri, la dunalmà [12]... 85 coți, un rup sandal... la 10 stiaguri... Croitoriului de lucru... Găitanuri cu cănafuri ce s'au făcut la stiaguri".

Ca și în secolul al XVII-lea, croitorii au casele lor pro-

---

[1] *Ibid.*, p. 9, no. 1 (Oltenia, an. 1713).
[2] Stoica croitorul, 1723; *Rev. istorică,* VIII, p. 153.
[3] *Studii și doc.*, XV, p. 243, no. 695 (an. 1814).
[4] Pănțelii și Chira croitori. V. și Zaharia croitor; *ibid.*, VII, p. 123, no. 10. Tănasie „crau", 1766; *ibid.*, p. 125, no. 17 Ioniță Munteanul, *ibid.*, XXI, p. 472, no. 2 (c. 1830).
[5] Revista *Ion Neculce*, II, p. 290.
[6] *Studii și doc.*, X, p. 328, no. 9.
[7] In Dolj, *ibid.*, XV, p. 84; XIV, p. 91, no. 97 (c. 1770).
[8] *Ibid.*, XXIII, tabla.
[9] Herodot, p. 350.
[10] *Studii și doc.*, XII, p. 83, no. 156 (c. 1770).
[11] *Doc. economice și financiare*, pp. 39, 45; *Documentele Callimachi*, II, p. 124.
[12] Iluminație.

prii ori cu bezmen, şi ni s'au păstrat actele de cumpărătură. La Iaşi, în 1754, „Aniţa croitoriţa" declară că ţine ca bezmenară o casă de la biserica Sf. Nicolae [1]. Ceva mai târziu, „Antohi croitoriul", „Antohi crav", cumpără o locuinţă în Muntenimea-de-sus [2]. Un meşter de sat, la Telega, Milea, e judecat pentru că „a tăiat patru pruni şi cereşi altoiţi" în livada unei femei, vecina lui [3]. Li se dă o cinste deosebită: La 1751 Ioan croitorul din Iaşi, proprietar de vie, e dintre ostaşii beşlii ai Curţii [4]. Croitorului din Vălenii-de-Munte la 1814 i se acordă titlul de „chir State" [5]. Vedem pe un Mihai croitorul dîndu-şi copilul la dascălul românesc din Cernavoda, Ioan, ca să înveţe carte [6].

Străini nu se întîlnesc niciodată, până la Moldova de la începutul secolului al XIX-lea. Doar între Chiprovicenii bulgari pe cari pe la 1720-30 Austria îi colonisă în Oltenia sînt şi croitori [7]. Întîlnim **basmagii** la o epocă foarte târzie [8]. dar basmalele se aduceau de peste graniţă. „Basmaua nemţească", „batista" [9], cîştigă tot mai mult teren. E „tipărită": „basmă picată în tipar" [10]. De la Sibiiu se comandă „basmale de cele ce portă domnele la piept"[11]. Dumitrana Ştirbei vrea „basmă de orbotă albă de gît" [12]. Trebui ca Fanarioţii, duşmani ai luxului, pe care caută să-l împiedece prin adevărate edicte somptuoare, să opreas-

---

[1] *Studii şi doc.*, V, p. 107, no. 134.
[2] *Documentele Callimachi*, II, p. 162, no. 5.
[3] Stoica Teodorescu, *Telega*, pp 198-9 (an. 1821).
[4] Bianu, *Catalogul mss. româneşti*, I, p. 52.
[5] *Studii şi doc.*, XV, no. 695. Are şi o calfă.
[6] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, II, pp. 163-4. V. capitolul precedent.
[7] *Sartores*, pelliones, tonsores: *Studii şi doc.*, V, pp. 139-9, no. 75.
[8] *An. Ac. Rom.*, XXVII, p. 147 (Bucureşti, 1836).
[9] *Studii şi doc.*, VII, p. 17, no. 10 (c. 1816); p. 356 (an. 1812).
[10] *Ibid.*, X, p. 224 (Bran, 1760).
[11] *Ibid.*, VIII, p. 8, no. 36 (an. 1783).
[12] *Ibid.*, p. 11, no. 5, (an. 1785).

că formal „flude și linez sadedică i în cusături și basmale”[1].

Mănușile se mai confecționează în casă, de **mănușari.** O socoteală domnească din Moldova, la 1776, spune explicit: „pentru o mănușe ce s'au făcut” [2]. Sînt însă în mare parte articole de import: „mănuși de lînă”, „mănuși cusute cu aur” [3], „mănuși flanel” [4].

Mătăsarii noștri se păstrează în această vreme: „diaconul Marin Mătăsariul” de la Iași [5], Sandu mătăsarul de acolo [6]. Apoi alții: la Putna [7], în Ploești [8], în Oltenia și aiurea [9]. Ei fac și frîne, hățuri de mătasă [10]. Alături se așează mătăsarii greci, pe cari-i aflăm de pe la 1740[11]. Schimbări aduse de moda cea nouă europeană nu se observă însă.

Cizmăria se menține în mare parte și ea după vechea datină. Se lucrează cizme — și „cizme galbene[12]”—, specificîndu-se, în Ardeal „cizmele muierești” [13], ciubote, cu „turiace” și fără [14], conduri, papuci [15]. Socotelile Domniei moldovenești din 1777 ne lămuresc asupra varietăților: „ciobote negri la 12 fustași de vartă”, „ciobote roșii la fustași

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, V, pp. 306-7 (an. 1794).

[2] *Doc. economice și financiare*, p. 56.

[3] *Studii și doc.*, XII, pp. 6-8, no. 120 (Ardeal, 1784).

[4] *An. Ac. Rom., lit.*, XXIX, p. 13 (an. 1790).

[5] *Studii și doc.*, XIV, p. 47, no. 39 (Oltenia, c. 1730).

[6] *Ibid.*, XVI, p. 116 nota. V. și revista *Ion Neculce*, II, p. 29 (an. 1755).

[7] *Studii și doc.*, VII, p. 345, no. 24 („Costandin sănu Mătăsaru”).

[8] *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 109.

[9] *Studii și doc.*, XIV, p. 100 (an. 1780). V. și Stan Mătăsarul în 1785, *ibid.*, V, p. 506, no. 88.

[10] *Ibid.*, XII, p. 174, no. 376 (Ardeal, 1817).

[11] *Ibid.*, VI, pp. 319-20, no. 375.

[12] *Ibid.*, X, p. 225, no. 5. Cf. *ibid.*, VII, p. 9, no. 1 (an. 1713).

[13] *Ibid.*, XII, p. 63 (Sad, an. 1752).

[14] „Ciubote nu prè lungi în turiace”; *ibid.*, XI, p. 56, no. 49 (Moldova, 1724).

[15] Papuci negri; *ibid.*, VII, p. 9, no. 1 (Oltenia, 1713).

de spre Doamna, la mehteri creştini, la trîmbiţaşii Curţii, la vătavii grajdului", „ciobote galbene la 14 ciohodari", conduri şi **iedecuri** la spălătorese [1].

Cizmari, ciubotari se întîlnesc pretutindeni în număr mare[2], şi la ţară [3]. La Bîrlad ei au la 1735 un staroste [4]. Proprietari de case, ca şi croitorii, îi vedem, făcînd vînzări şi cumpărări [5]. Ca şi aceia, ei pot ajunge şi la oarecare boierii: pe la 1740 trăiau în Iaşi Ion cibotar Uşeriul" şi „Gavril cibotar, Şetrărel" [6]. Avem şi pentru această breaslă o urmă de tarif: în Moldova la 1743 se înseamnă această plată: „1 leu am dat pe o pereche cibote lui Păladi monah"[7].

Moda turcească a răsbătut şi în acest domeniu. Socotelile domneşti pomenite mai sus arată că Vodă şi familia lui, oameni născuţi adesea, trăiţi mult timp la Ţarigrad urmează a se încălţa ca acolo. De aceia se notează: „ciboti i conduri i papuci cu mestii i tirlici ce s'au dat Mării Sali Vodă, Mării Sale Doamnii şi Mării Sale beizadelelor şi Măriilor Sale Domniţelor" [8]. Cizmele şi papucii de Ţarigrad apar în scrisori muntene de la sfîrşitul veacului [9]. Tirlicii, „papuci cu tirlicuri", ajung destul de răpede a fi de o întrebuinţare generală [10].

Ardealul românesc firește s'a mutat de mult ca gust la

---

[1] *Documente economice şi financiare,* pp. 54, 166 (an. 1757-7).

[2] *Studii şi doc.,* XI, p. 57 (Suceava, 1735); VII, p. 125, no. 15 (Botoşani, 1765); p. 67, no. 59 (Odobeşti, 1792); XXI, p. 118 (Orheiu, 1798); *Bul. Comisiei Istorice,* IV, p. 107 (Ploeşti, 1775); VI, p. 23, no. 8 (Botoşani, 1742). V. capitolul precedent.

[3] *Studii şi doc.,* XIV, p. 98 (Oltenia, 1780); XXI, p. 263, no. 9 (Putna, Crucea-de-sus: „Strătulat, ficiorul ciubotariului şi Ion Ciubotarul, Radul Ciubotar, Grigoraş Strătulat, ciubotar").

[4] Antonovici, *Doc. bîrlădene,* II, p. 24, no. 16.

[5] *Documentele Callimachi,* II, p. 161, no. 4 (an. 1763): casă vîndută de un ciubotar unui cîrciumar, în Muntenimea-de-sus

[6] *Studii şi doc.,* VI, p. 253, no. 383.

[7] *Buletinul Comisiei Istorice,* I, p. 269.

[8] *Doc. economice şi financiare,* p. 166 (an. 1777).

[9] *An. Ac. Rom.,* XXIX, p. 227.

[10] *Studii şi doc.,* XIV, p. 311, no. 52 (Oltenia, c. 1780); V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* III, p. 488 (Galaţi, 1785).

cele apusene. În 1754 socoteli de acolo cuprind ce urmează: „șuh glat, strimfi vineș, ainrah, pată albă, chindraș (**Kinderschuh**) glot" [1]. Dar și în Moldova din 1777, importația din Occident se înfățișează pe neașteptate: „cioboti negri nemțăști la 4 cărătași" [2].

Scoarțele vechi românești, „moldovenești" [3], se păstrează, ca și cergele, dar **covorul** oriental se introduce în acest moment. Încă din 1678 e vorba de șase, de opt „covoară hagimiș", adecă de Persia [4]. „Scoarțele turcești", „chilimurile" [5], cîte „o mahlă cu covoră și cu scoarțe", ba chiar cu „perdeale de Țarigrad" se întîmpină tot atuncea [6]. Se zice une ori: „covoare seasideà" [7]. Socotelile lui Vodă-Brîncoveanu chiar au această mențiune cu privire la covoarele de import: „S'au dat la Vel Cămăraș pentru covoarăle și perdealele caselor ot Tîrgoviște, ce au cumpărat de la Țarigrad" [8]. Avem și prețuri: două covoare se vînd la 1777 în Moldova cu 30 și 80 de lei [9]. Încep să se cumpere însă, la Moldoveni, chilimurile de Breslau [10].

Doar **șlicarii** își fac și mai departe, rostul la căciuli, de „hîrșie neagră" sau altfel [11]. Avem și tariful lor pentru Moldova: Odată: „2 lei de lucru pentru o gugiumană". Altă

---

[1] *Studii și doc.*, XII, p. 67, no. 120 (an. 1754).

[2] *Doc. economice și financiare*, p. 166.

[3] *Studii și doc.*, VII, p. 72, no. 88 (an. 1823).

[4] *Ibid.*, VII, pp. 176, 1179. Alte „covoare agimești" (c. 1740), *ibid.*, VI, p. 544.

[5] *Corespondența lui Aman*, p. 295. „Chilim de Țara Turcească, vărgat", *Revista Istorică*, II, p. 30 (c. 1700).

[6] *Studii și doc.*, VII, p. 191 (Moldova, 1730). V. și *ibid.*, pp. 232-3 (Moldova, 1784).

[7] *Ibid.*, XI, p. 266, no. 7; VII, p. 191 (Moldova, 1735-6), p. 195 (*idem*).

[8] Aricescu, *l. c.*, p. 87. V. și *Studii și doc.*, XIV, p. 43 (Oltenia, 1726); VII, pp. 322-3, no. 102 (Moldova, 1784); V, p. 318, no. 90.

[9] *Ibid.*, VII, p. 153, no. 5.

[10] Revista *Ion Neculce*, II.

[11] *Studii și doc.*, X, p. 224 (Bran, 1760). V. mai sus, pp. 43-4.

dată: „4 lei postav saita albu i taftă leşască pentru căptuşala şlicului gospodu". Ori: „1 leu, 105 bani de postav saita albu pentru işlic gospodu, 1 leu de lucru acestui işlic, 3 lei, 45 bani pe sandal, pentru acoperemântu işlicelor [1]".

Mindirigiii coase din bumbac aşternuturi, puind înuntru şi păr de capră [2].

În activitatea şi rostul **carătaşilor** se petrec mari schimbări în cursul acestei epoce de transiţie. Vechiul car de transport [3], vechea căruţă, acum cu roatele „încălţate", „cercuite" [4], iese din mîna meşterilor de tradiţie, ca şi „carăta cu telegari", „rădvanul" din veacul al XVII-lea [5]. Dar acuma se adoptă harabalele [6], cu postav, căruţele tătăreşti ale Crîmlenilor [7], căruţele de Giurgiu, „giurgiuveneşti", „ghiurghiuvanice", şi la vechile rădvane se adaogă „cafasuri" ca la vehiculele care transportă haremurile [8].

„Căruţa nemţească" se introduce [9]. Butcele-şi fac apari-

---

[1] *Documentele Callimachi*, II, p. 121 (an. 1762-4). Cf. Antonovici, *o. c.*, II, pp. 119-20, 126-7; revista *Ion Neculce*, III, p. 73.

[2] *Studii şi doc.*, XXI, p. 199 (Moldova, 1824); 128 (an. 1828); 467 (Botoşani, 1811); Revista *Ion Neculce*, II, p. 290 (Iaşi, 1766).

[3] Car cu blănărie, căvăfie, citarii; *Doc. economice şi financiare*, p. 110 (an. 1812).

[4] *Studii şi doc.*, XXIII, p. 337 (Moldova, c. 1830). „Chelne de car", *ibid.*, XXI, p. 119, no. 5 (după 1821). O descriere de căruţă, la 1812: „una dă cai, legată, 2 roate şi 3 ochiuri dă lamoc şi crucile şi ţohturile dă her", *ibid.*, VII, p. 356 (an. 1812); „Căruţă cu opt cercuri de her"; *ibid.*, XIV, p. 309, no. 48 (Oltenia, către 1760).

[5] *Ibid.*, VII, p. 233, no. 103 (Moldova, 1784); p. 234.

[6] *Ibid.*, XXI, p. 427 (an. 1828).

[7] Revista *Ion Neculce*, II.

[8] „Căruţi giurgiuveneşti ferecate, rădvan cu căfasuri ferecate şi spănzurate în curèle"; *Doc. economice şi financiare*, p. 37 (an. 1764). „Car ghiurghiuvanic", *ibid.*, p. 78 (an. 1805-6).

[9] Se cere din Sibiiu una la 1822; *Studii şi doc.*, VII, p. 65, no. 420 (Oltenia).

ţia [1], probabil întâiu pe calea polonă, cum pare să indice numele. Sînt „butce cu şase telegari" peste care „curărarul" pune „un teletu (teletin) nou şi postav"[2]. Ele sînt astfel „înfăşurate". Pot fi şi „butce turceşti" de acest fel [3]. Ce se întrebuinţa pentru transport în vremea butcelor, pe la 1760, reiese din aceste socoteli moldoveneşti: „Butca cia mică ce s'au făcut Mării Sali beizadè Alixandru... Ce s'au cheltuit cu meremetul la carăta fetelor... Bogasii, aţă, la broaşti i bunghi... 2 rădvani... Pentru zugrăvitul unuia..., pentru ferecat altul... Meremetul unii leftici a Mării Sali beizadè Alexandru[4]".

De pe la 1780 lucrul caretaşilor de ţară e tot mai mult îngustat de năvala importului din Apus. Se comandă carătele în Ardeal mai ales de boieri olteni[5], dar şi de Vlădica Iosif din Argeş, care avea atîtea legături peste munţi [6]. El cere acolo şi vehicule de purtat, „căruţe de patru cai pentru trebuinţa drumului, însă încheiate ca o ladă (cu coviltiriu cu piele)[7]", „car bun, legat cu fier"[8], pe lîngă butca de postav negru pentru călătorii personale [9].

Dar de la un timp ceia ce se doreşte e marfa nouă occidentală, ce se numia pe atunci „naimodul". Pentru boierul oltean Otetelişanu, se cere o butcă **englesă** sau „de Beciu", „frumoasă, ţapănă, uşurică, şi — mai eftioară", avînd pe ea şi „corone"[10]. Contelui Constantin Dudescu, vestit pentru drumurile lui, cu „fraţi de cruce" francesi, până

---

[1] „1 butcă vechi ce să meremetisăşti acum di către un tocmit herari", *ibid.*, XXI, p. 414 (după 1821).

[2] *Ibid.*, XIV, p. 157, no. 162 (an. 1798); XII, p. 144, no. 295 (an. 1802). Ordin către un „faur" din Sibiiu ca să dreagă butcă şi roţile; *ibid.* „Butcă cu bobou" în Moldova, la 1784; *ibid.*, VII, p. 234.

[3] *Ibid.*, XII, p. 174, no. 376 (Ardeal, 1817).

[4] *Documentele Callimachi*, II, p. 126.

[5] *Studii şi doc.*, VIII, p. 5, no. 18.

[6] *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 198 (an. 1784).

[7] *Studii şi doc.*, VIII, p. 225.

[8] *Ibid.*, p. 217 (an. 1798).

[9] *Ibid.*, p. 212 (an. 1796).

[10] *Ibid.*, p. 9, no. 47; p. 10, no. 50 (an. 1784).

la Paris, îi trebuie o adevărată **carozza** occidentală [1]. Tudor Vladimirescu însuşi face din Viena, pentru amicul său Glogoveanu, socoteala preţului unei „caleşti de frunte": „mai jos de 1.800 de florinţi nu să poate lua" [2]. Poate supt influenţa rusească, într'un moment cînd şi prin sate se strecoară cîte „un Muscal ca să facă cară de lună" (sic) [3], se încetăţeneşte bricica, brişca, „ordinară" sau „pe răzoară"[4], brişca „acoperită şi fericată" [5]. O lungă ocupaţie rusească va impune „droşca", şi cu „patru telegari" [6], şi birja (trăsura „cetăţenească") [7]. **Săniile,** albe ori zugrăvite, se fac după nouă gusturi [8]. Pentru nevoile ordinare se aleargă, încă de prin 1820, la „căruţele jădoveşti", adevărate diligenţe care merg de la Iaşi la Galaţi [9].

În marea îmbulzeală a modei, care necesitează şi unele măsuri de apărare [10], mergînd pănă la ameninţarea cu spînzurătoarea, vin şi meşteri de înoire apuseană, cari lucrează la noi. Un răvaş de la 1832 are acest cuprins: „Am făcut o **caliaşcă**" (franc. calèche) la Vais Neamţul de la Lipscani de vale, în Şelari, de modă. De-ţi va plăcea fasonul întocma ca de modă, mă rog a număra taleri o mie doo sute şi a lua caleaşca la dumneata. Tocmeala mi-au fost: cafenie faţa; cum zic: de modă, numai fără felinare" [11]. Consulul austriac la Bîrlad e pe acea vreme caretaşul Andriko Manaki [12].

---

[1] *Ibid.*, XII, p. 108, no. 211 (an. 1785).

[2] *An. Ac. Rom.*, XXXVII, p. 137.

[3] Stoica Teodorescu, *Telega*, p. 283.

[4] Hurmuzaki, *Supl.*, I[3], p. 152.

[5] *Studii şi doc.*, XXI, p. 290. Tot acolo „căruţă ferecată", „cocii de un cal ferecată, rădvan..., sanii vechi" (de două şi patru persoane), „coş de sanii zugrăvit".

[6] *Corespondenţa lui Aman*, p. 155, no. 334 (după 1830).

[7] *Doc. Tudor*, la an. 1849 (şi vătaf de birjari la Craiova).

[8] *Corespondenţa lui Aman*, p. 194, no. 91; *Studii şi doc.*, XXI, p. 477.

[9] *Doc. economice şi financiare*, p. 142 (an. 1824).

[10] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, V, p. 307.

[11] *An. Ac. Rom.*, XXXIV, p. 85.

[12] *Revista Istorică*, X, p. 159 (an. 1837). V. şi „sacà de căraţ apă, cu cotiga ei"; *Studii şi doc.*, XXI, p. 427 (an. 1828).

Hamurile trec de-adreptul la „naimod”[1], afară doar de frîiele turcești[2]. Încă la 1678 Moldovenii le cereau de la Liov[3]. Brîncoveanu la comandă la Brașov[4]. „Ceaprazuri de Sibiiu cu fluturi” se întîmpină mai tărziu[5]. Din Brașov trimete pribeagul Nicolae Roset „hamuri nemțești” rudelor sale din Moldova[6]. Șleaurile ardelenești sînt de usagiu comun[7]. La Chișinău, în 1763-4, se lucrează „bulgării”, un fel de piei[8]. Din Rusia se iea numai „harapnicul, biciu căzăcesc”[9].

Șelarii se răspîndesc și la sate[10]. „Șeaua rumănească” nu se părăsește, dar alături apare „șeaua frîncească”[11] „șeaua pozargic cu scările de alamă și cu ha[r]șă postav”[12]. Descripția de la 1802 a unei șele de acest din urmă model e lămuritoare: „șă cu oblăncile îmbrăcate cu argint, însă și poliite... 1 harșă, cu cabarile de argint, iarăș poliite, 1 harșă cusută cu sirmă”[13] Aceleiași mode-i aparține cutare „raht pe curele cu ciucuri, albastru”[14].

---

[1] *Studii și doc.*, X, p. 224 (Bran, 1760).

[2] V. hamuri rotași... cu căpețelele lor”, *Studii și doc.*, VII, p. 355 (Moldova, 1812).

[3] *Ibid.*, p. 179.

[4] *Ibid.*, X, pp. 88-9, no. 1.

[5] *Ibid.*, VIII, p. 24, no. 116 (an. 1792).

[6] *Ibid.*, V, pp. 56-7. Cf. și *ibid.*, XXI, p. 428 (an. 1828).

[7] *Studii și doc.*, VIII, p. 107, no. 3 (Ardeal, 1754); XXI, p. 373 (Moldova, 1829). Pentru țesăli, perii, piepteni de cai; *ibid.*, XII, p. 110, no. 217 (Ardeal, 1787).

[8] *Documentele Callimachi*, II, p. 130.

[9] *An. Ac. Rom.*, XXVIII, pp. 208-9.

[10] Cf. *ibid.*, VI, p. 45, no. 109 (1748-9); XII, p. 187, no. 8; *Revista Istorică*, IV, p. 84 (1826-7, Moldova), Iorga, *Doc. Văii Teleajenului*, pp. 85-6, no. 1 (an. 1741).

[11] *Studii și doc.*, XXI, p. 428 (an. 1828): „5 șeli vechi, strcati: 2 nemțăști și 3 moldovenești”.

[12] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 404; *Studii și doc.*, VII, p. 356 (an. 1812).

[13] *Studii și doc.*, VII, p. 259, no. 185 (Moldova).

[14] *Ibid.*, p. 23, no. 108 (Craiova, 1792).

In ce priveşte pe **săhăidăcari,** într'o vreme fără războaie odată numai aflăm, în socoteli domneşti, la 1764, menţiunea „plăţii săhăidăcarilor, pentru aşternuturile lor" [1].

Bucătăria veche românească, mai ales cea din Moldova, era influenţată, de Apusul vecin [2]. În Iaşi găsim o **„borşăriţă"** după datina polonă, la 1760. La Munteni numele de „socaciu" (1631), unguresc, arată originea noii îndeletniciri [3]. Cu datinele turceşti se ivesc **maghirii.** Un bucătar din Iaşi e „tăuşan", din insulele Arhipelagului [4]. Meşteşugul se învăţa prin încredinţarea copiilor în sama unui meşter: „l-am dat într'un han ca să înveţe bucătăriia, şi l-am dat încălţat, îmbrăcat" [5]. Se găteşte acum la Curtea Moldovei altă listă de bucate. Dar şi aceasta va fi înlocuită cu a „bucătarului frînc", frances, din 1763-4 [6].

Cofetarii, cari, cum am spus, par a fi de foarte veche datină, de cînd Genovesii din Caffa şi de aiurea primiau cu **confectiones,** cu **confetti,** se găsesc, deosebit, — am mai arătat-o — pe la 1700, în ambele ţeri .

Răpede cîştigaţi de reţetele turceşti, ei fac „baclavale, prăjituri i zaharică" (1764) [8], „zaharică albe, roşii, galbene" (şi în Ardealul de modă nouă) [9]. Cu prilejul unui „zăefet la

---

[1] *Doc. economice şi financiare,* p. 45 (an. 1764).

[2] Revista *Ion Neculce,* I, p. 115. „Socacii, curechearii şi grădinarii hătmăneşti"; Bianu, *Doc. româneşti,* II (1907), p. 189.

[3] Herodot, pp. 229, 330.

[4] Erbiceanu, *Mitropolia Moldovei,* p. 323 (an. 1792). Iscăleşte greceşte.

[5] Iorga, *Inscripţii,* I, pp. 345-6, no. 880.

[6] *Doc. Calimachi,* II, p. 124. Acolo şi „gărdinariul frăncu". Dar „plăcinta cu sorţi" se păstrează; *Doc. economice şi financiare,* p. 164.

[7] Pe lîngă locurile arătate mai sus. *Revista Istorică,* V. p. 70; *Studii şi doc.,* VI, p. 149, no. 35 (Savu Cofătariul, Iaşi, 1709).

[8] *Doc. economice* şi financiare, p. 38.

[9] *An. Ac. Rom.,* lit., XXVIII, p. 212 (an. 1796); comandă la Sibiiu.

chioşcu domnesc" din Iaşi, în 1805-6, se gătesc „douăsprezece paneri zaharecale" [1].

Neschimbaţi, **căldărarii**, în parte numai Ţigani, se întîlnesc adesea. Constantin căldărarul poate fi citor, în 1785, la Sf. Arhangheli din Craiova[2], un altul, la Chişinău, e hagiu[3].

Spoitorii, „ce spoesc vasele de cuhnii", apar, ca şi în socotelile brîncoveneşti, şi în Chişinău la 1798[4].

Potcovarii sînt tot Ţigani, dar şi Turci, ca „Mustafà Turcul potcovariul şi că fămeia Maghiula şi feciorul lor Dimu", cari au casă în Iaşi, ori ca Alì Potcovarul . Dar **lăcătuşii** încep a fi Nemţi în Moldova [6].

În lucrul uneltelor de metal, Constantinopolul întăiu cîştigă teren în veacul al XVIII-lea. Se întrebuinţează „linguri cu coadă, de Ţeligrad" [7]. Pe lîngă „sfeşnicile leşeşti" care mai sînt în us[8], avem „sfeşnice mari de arămi de Ţarigrad" [9], cu mucările lor, tot de aramă[10]. Această aramă este, sau va a-

---

[1] *Doc. economice şi financiare*, p. 78.

[2] *Studii şi doc.*, XV, p. 67, no. 181. Ţigani, *ibid.*, XXI, p. 172 (Moldova, 1794), 287 (an. 1825), 413 (d. 1821).

[3] Hagi Gheorghe Căldărarul, *ibid.*, p. 118 (an. 1798). Căldărar la Făgăraş, 1809, *ibid.*, XII, p. 200, no. 36 (an. 1809); la Craiova, c. 1820, *Doc. Tudor*, pp. 112, 141; la Bîrlad, 1825. 1824, Antonovici, *o. c.*, I, p. 42, no. 34; 104, no. 36; la Botoşani 1764-5, *Studii şi doc.*, VII, pp. 124-5.

[4] *Ibid.*, V, p. 362; XXI, p. 117.

[5] Secolul al XVIII-lea; *ibid.*, V, p. 74, no. 3. Potcoave ce vin din Turcia la Munteni, 1792; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 330, nota.

[6] *Rev. Ist.*, IV, p. 84 (Moldova, 1823).

[7] *Studii şi doc.*, XII, p. 95, p. 181 (an. 1778).

[8] *Ibid.*, VI, p. 544 (c. 1740).

[9] *Ibid.*, VII, p. 192 (şi un „sîpet mari de Ţarigrad"). V. şi *ibid.*, p. 196 (Moldova, 1735-6).

[10] *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 69 (Moldova, 1734) V. şi „mucări cu tăblălaţăl lor", la 1821, în Moldova; *Studii şi doc.*, VII, p. 262, no. 197.

junge a fi în curînd: alama galbenă, cu ale cării fabricate se mîndrià Orientul cu mult înaintea frumoaselor obiecte pe care le dă Danemarca [1]. Într'o listă din Moldova la 1784 aflăm lighene cu ibric, sfeşnice de argint, tacîmuri de masă, blide şi talgere de cositor, solniţe, scatulce, „tave cu zarfuri argint şi felegene", „stropitoarea argint" şi „afumătoarea", care aparţin aceloraşi articole de menaj orientale [2]. „Felegenele de tumbac" (alamă), „galbene cu zarfuri", se găsesc în Moldova, la 1784, pe toate mesele [3], lîngă lingurile de tumbac şi cositor. Cuţitele sînt însă tot de cele „cu mănunchele negre şi de os" [4]. „Ţintele galbene" şi „ţintele de fier meşin" aparţin aceluiaşi paragraf[5].

Îndată însă Apusul, prin bîlciul de la Lipsca mai ales, năvăleşte cu alte produse metalurgice. Aflăm „tablă lipţcăniască" [6]. Blidele şi talgerele de cositor au altă înfăţişare decît aceia, foarte veche, pe care li-o dădea Răsăritul în forma ultimă, turcească [7]. Se pomeneşte „o tavă de cele de Beciu cu 8 păhare", lîngă „grătarul de her", „sufertaşul", ibricele orientale, „hiarele de ciorapi" şi rusescul ceainic de inovaţie [8]. „Tablalele de Lipţca" sînt mai tărzii [9]. „Blehul" **(Blech)** vine din aceleaşi părţi germane şi avem o „tablà de bleh văpsită frumos pentru cinstit"[10]. „Fulculiţa proastă de os" [11] e înlocuită cu „furcuţa" de carne", cum se întrebuinţa 'n Ardeal la 1803 [12]. De la Lipsca,

[1] Sfeşnice de alamă către 1818, în Ţara-Românească, *ibid.*, p. 18, no. 12.

[2] *Ibid.*, p. 232, no. 102.

[3] *Ibid.*, p. 234.

[4] *Ibid.*

[5] *Doc. economice şi financiare*, p. 45 (an. 1764).

[6] *Ibid.*, p. 129 (an. 1822). Tipsii şi blide, taiere de cositoriu în Ardeal la 1803; *ibid.*, XII, p. 146, no. 297.

[7] Tocuri de blide şi talgere, *ibid.*, VII, p. 223, no. 64 (Moldova, 1765); *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 69 (an. 1734).

[8] V. V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, pp. 404-5 (Muntenia, 1790).

[9] *Revista Istorică*, VII, p. 148.

[10] *Studii şi doc.*, XII, p. 174, no. 376.

[11] *Ibid.*, VII, p. 262, no. 197 (an. 1821).

[12] *Ibid.*, XII, p. 146, no. 297.

Lipţica, se aduc, pe lîngă furculiţele nouă, cuţitele,—cele de Danzig [1] ajungînd în discredit—, linguri de ciorbă, de argint [2], şi de sigur ciorbalîcuri, linguri mari de supă, polonicele noastre [3]. Se cer şi din Sibiiu cuţite, linguri, solniţe [4]. După vechea „scatulcă mare cu şăpuri creştal de Zdansca" [5], vine „scatulca cu ceşte poliite şi alte lucruri într'ănsa" [6], pe care o trimete Occidentul. „Tipsioare de dulceţuri" par a fi de aceiaşi proveniență [7]. Cazanele se comandă în Ardeal, la Sibiiu, la Braşov [8] Episcopul de Argeş Iosif cere în Ardeal sfeşnice de „cele de acioaie", „să nu fie tocmai din cele mari" [9]. Prin doctorul romîn Molnar, scriitorul, Ardealul trimete până la Căldăruşani sfeşnice, şi anume din „alamă turciască, iar nu bătută, şi date în strung, cu lustru frumos" [10]. Un „policandru neghiob" e prefăcut, după dorinţa Vlădicăi, la Sibiiu în sfeşnice [11]. De import prin Ardeal sînt, pe lîngă „călămările de cristal cu scăueş roş, cu clopoţel" şi „călămarul de cristal cu scăunaş verde", foarfecile, şi cele de hîrtie [12]. Se introduc „meşanele" (maşinile) de cafea [13], „măngălăul di călcat straie" [14], sau „man-

---

1 Revista *Ion Neculce*, II. Pentru cuţitele de „Lipţca" şi *Studii şi doc.*, VII, p. 356 (an. 1812).

2 *Studii şi doc.*, XXIII, p. 315 (Moldova, 1811).

3 *Doc. economice şi financiare*, p. 129 (an. 1822).

4 *Studii şi doc.*, VIII, p. 34, no. 173 (an. 1796).

5 *Ibid.*, VII, p. 192.

6 *Ibid.*, XVI, p. 92, no. 19. Şi totuşi, la începutul veacului al XIX-lea în Moldova, garnitura de masă turcească apare „2 tăblali di cafè şi cu dulceţi, şăsă linguri, şăsă furculiţă di tumbac şi tri cuţăti di os"; *ibid.*, VII, p. 262.

7 *Ibid.*, VIII, p. 23, no. 108 (Oltenia, 1792).

8 *Ibid.*, XII, p. 168, no. 260 (an. 1811). „Cazane pentru prefăcut rachiu"; *ibid.*, p. 153, no. 293 (Ardeal, 1804).

9 *An. Ac. Rom.*, XXIX, p. 10 (1785).

10 *Ibid., lit.*, XXVIII, pp. 232-3.

11 *Ibid.*, p. 225. Un „sfeşnicar" în Moldova după 1821; *Studii şi doc.*, XXI, p. 415.

12 *Ibid.*, VII, p. 262, no. 198; p. 263, acelaşi nr. (Moldova, 1827).

13 Pe lîngă „ibricele pentru cafè, de lut"; *ibid.*, p. 263, no. 198.

14 *Ibid.*, XXI, p. 415 (c. 1821).

ghinul mari de călcat strai" [1]. „Spunculiţe", „undrele", se menţionează atunci întâiu [2]. Împrumutul merge până la „broaşte de uşă nemţeşti" [3], la „soba de fier turnată" [4], la „soba de modă" [5], la tulumbe cerute în Ardeal [6], la comenzi de sîrmă-„drod" (drot) [7], la „condeie de plumb şi nişte cărămi (sic) nemţeşti" [8]. Cunoaştem întîmplător şi preţurile care se cereau pentru asemenea articole importate la 1815, în Moldova: „1 toc cu şasă părechi cuţăti, cu furculiţăle şi lingurile lor, şi un scăueş mic argint, a cărora preţul este şasă sute lei" [9].

La începutul secolului trecut se făceau comenzile la anume meşteri din Ardeal: un Oltean lasă astfel la Sibiiu lui „meşter Gheorghe Valtiter, în uliţa Cisnădii", material din care să-i facă „tipsii în cornuri", „castroane de bucate" şi „castronaşe de hrean" [10]. Treizeci de ani mai tărziu, egumenul de Hurezi scrie: „Este ca să viie din năuntru acolea la vamă un Neamţu, fabricant, cu cinci cazane ale mele" [11]. Încă din 1795 la Craiova ciuma ucidea la un han şi nişte meşteri de fier nemţi [12]. Tot acolo lucra la 1825 fierarul I. Baumann [13].

Clopotarii continuă a fi străini, sau măcar ardeleni. În Ardeal la Inidoara este în 1805 o jupănească Dima Eva clo-

[1] *Ibid.*, p. 429, no. 7 (an. 1828).
[2] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 407 (Muntenia, 1790).
[3] *Ibid.*, p. 406. Balamale la Porumbac, *Studii şi doc.*, XIII, p. 41, no. 236 (an. 1805).
[4] *An. Ac. Rom.*, XXIX, p. 15 (an. 1814).
[5] *Doc. Callimachi*, II, p. 143 (an. 1813-4): „mai proastă" şi „de fher noî".
[6] *An. Ac. Rom., lit.*, XXIX, p. 10, nota 1. V. şi „cîntari mari de tulumbă"; *Studii şi doc.*, XXI, p. 427 (an. 1828).
[7] *An. Ac. Rom.*, XXIX, pp. 16-7 (an. 1799).
[8] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 406.
[9] *Studii şi doc.*, XXI, p. 191.
[10] *Ibid.*, XII, pp. 143-4, no. 294 (an. 1802).
[11] *Ibid.*, XIV, p. 177.
[12] *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 203.
[13] *Corespondenţa lui Aman*, p. 81, no. 206.

potăriţa [1]. Iosif de Argeş cere la Sibiiu un clopot „cu glas bun" [2]. Gheorghe Wolf din acest oraş, care dăduse atîta lucru de metal lui Brîncoveanu : Evanghelii, tipsii, inele, lucra pentru Argeş din cositor de Olanda; dar el are un frate la Bucureşti [3]. Acest „Volf clopotariul din uliţa Cisnădii" face şi policandre [4]. Braşovul furnisează partea lui pănă la lucrul din 1878 al unui Andrakowski [5]. Un Bota, care face clopotul pentru Topolniţa lui Caragheorghe, clopot rămas în Craiova, trebuie să fie şi el Ardelean, dar, fireşte, Romîn [6].

La Iaşi se toarnă după 1828 şi clopote din tunuri turceşti [7], cum, după anexarea Bucovinei de Austrieci, se topiau tunuri la Pătrăuţi [8]. Se ceruse la Iaşi, de presidentul Divanurilor româneşti, Chiselev, „o limbă de clopot pentru Bucureşti" şi ea se face la „fabrica din Bocovina" cu preţul de 870 sorocoveţi, 2 puişori, cuprinzînd şi vama [9].

Armurieri de ţară nu apar încă, dar se aduc de afară, şi din Veneţia (pentru Moldova în 1763-4), pistoale şi flinte [10].

Teslarii moldoveni se menţin după datină [11], ca şi **ro-**

---

1 *Studii şi doc.*, XIII, p. 120, no. 371.
2 *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 225.
3 *Ibid.*, XXIX, pp. 17-8.
4 *Studii şi doc.*, XII, p. 144, no. 295.
5 *Ibid.*, VII, p. 18, no. 11 (c. 1818); X, p. 70 şi urm., 90 şi urm., 105-6; Stoica Teodorescu, *Telega*, p. 280.
6 Iorga, *Clopotul lui Caragheorghe*, în *An. Ac. Rom.* Cf. *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale*, VIII, p. 58.
7 Erbiceanu, *Mitr. Moldovei*, pp. 285-6, 462.
8 *Revista Istorică*, IX, p. 170.
9 Erbiceanu, *Mitr. Moldovei*, p. 473 (c. 1830).
10 *Documentele Callimachi*, II, p. 114.
11 *Studii şi doc.*, XXI, pp. 458 şi urm., 461, no. 2 (Botoşani, 1779).

tarii de acolo [1] şi **tîmplarii** munteni [2], pentru lucruri mărunte: crivate, sanduce, tavale de scînduri [3], sfeşnice care se zugrăvesc [4], apoi sipete [5], tetrapoade la biserică [6], poate bisactele [7]. Dar la 1792, Hagi Stan Jianu, boier oltean, trimete un dulap la dres în Ardeal, unde i se pare că sînt măsari mai buni [8].

Dar mobila nu mai e în mîna acestor meşteri. După 1810 apar paturile de modă, „canapelele de culcat, de tisă", „mesele de tisă", „scaunele de tisă cu jeltşurile lor şi cu citurile lor", „scaunele de lemn prost, negri, îmbrăcate cu plisă, de sofragirii", de la Mosiù Jan, scaunele îmbrăcate cu adamască, cu cit, cu meşănă, canapelele cu şal. Socotelile moldoveneşti cuprind această menţiune: „dascălului Gal pentru o canapè cu şasi scaone şi 4 oglinzi ce s'au luat pentru Curte [9]".

Se continuă doar cu „facerea **şindilei**"[9], întrebuinţîndu-se la şindilit şi cutare, băiat „slut şi nu tot în minţile lui care ştie să şindrilească" [10].

---

[1] *Ibid.*, VI, p. 186 (c. 1780). Învoială de rotari la Botoşani 1837; *ibid.*, VII, p. 149, no. 115.

[2] *Ibid.*, XV, p. 243, no. 696 (Vălenii-de-Munte, 1814). Blane şi speteze la sicrie; *ibid.*, XXIII, p. 45 (Oltenia, c. 1820).

[3] „20 scănduri ce s'au făcut 3 tavale de dus bucate"; *Doc. economice şi financiare*, p. 38 (an. 1764). V. şi *ibid.*, p. 219 (an. 1826) şi *Studii şi doc.*, XXI, p. 441 (an. 1834).

[4] „Zugrăvitura sfeşnicelor celor de lemn"; *ibid.*, XIII, p. 256, no. 97.

[5] „Săpit cu cheli îmbrăcat"; *ibid.*, VII, p. 262, no. 197 (Moldova, 1821). V. şi X, pp. 327-8, no. 8 (Braşov, 1720).

[6] „Tratapod de 45 flor."; *ibid.*, XIII, p. 161, no. 552.

[7] „1 pazactea"; *Corespondenţa lui Aman*, p. 195, no. 92 (c. 1820); *Studii şi doc.*, XV, p. 243, no. 636 (Vălenii-de-Munte, 1814). Blane şi speteze la sicrie; *ibid.*, XXIII, p. 45 (Oltenia, c. 1820).

[8] *Ibid.*, VIII, p. 23, no. 108,

[9] *Doc. economice şi financiare*, p. 132; *Studii şi doc.*, V, p. 166; VII, p. 262, n-le 197-8; XXI, p. 414.

[10] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, p. 70.

Nevoia de a furnisa Turcilor lemnărie pentru corăbii dădu în acest secol un mare avînt industriei țerăneşti de cherestea. Încă pe vremea lui Brîncoveanu se exportau catarge, se fabricau cuşaclîcuri sau scînduri pentru căptuşală, ustuacicuri sau poduri de vase [1]; se notează săniile „ce au dus catarturile la Giurgiu". Acum se lucrează pentru trimeterea pănă la Ismail, la Sulina şi la Vozia (Oceacov), la Hanul, la Angora, stîlpi, babale, lemn criş, mesecriş, chirisie flamură, hatelie, duşumele **(dusemel)**, „mesesi", scînduri tahtasă sau ortù-tahtasă, gugiù-tahsî, top-conndaclarî, tarhanè, făcute la Neamţ şi Bacău [2], bastarde, trîncheturi, canatlicuri, tecnelicuri, mătrace, pe lîngă vulgarii dulapi [4]. Vedem la 1882 un boier „stănd în munţi trei luni de zile întru tăere catarturilor Sucevei" [5]. Un „marangoz" supraveghiază livrarea [6].

Ai noştri, cari ştiau să lucreze dubase (de unde **dubăsari**, tîrgul Dubăsarilor) [7], făceau supt Brîncoveanu caice pentru Sultan, „cu cherestea, cu meşteri, cu pînzele, cu funiile" [8]. Condica de socoteli scrie : „10 tal. s'au dat la un meşter de la Giurgiov ce au venit de s'au tocmit caicele să le facă, dar pentru osteneala lui, căci au venit de s'au tocmit să le facă"[9]. Acuma, cheresteaua de la Olteniţa va merge şi la Ismail, şi sătenii se vor preface în **şeicari, şi ghimigii**"[10]. De altfel, „caice duc glastre pe Prut" [11]. Şi alte

---

[1] Aricescu, *l. c.*, pp. 79, 92; *Studii şi doc.*, V, p. 374.

[2] *Documentele Callimachi*, II, p. 111 (an. 1763-4; cf. p. 125: „butuci de tisă, scănduri de teiu şi de nuc" pentru Galaţi); *Doc. economice şi financiare*, pp. 35, 65, 77, 125 şi urm.

[3] *Ibid.*, p. 126.

[4] Galaţi-dulap stejari, *ibid.*, p. 161.

[5] *Ibid.*, p. 126.

[6] *Ibid.*, p. 145. Cheresteaua Orheiului, *Studii şi doc.*, XXIII, p. 133 (c. 1760).

[7] V. *Arh. ist.*, I, p. 11.

[8] Aricescu, *l. c.*, p. 541.

[9] *Ibid.*, p. 314.

[10] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, pp. 323-4.

[11] *Doc. economice şi financiare*, p. 142 (an. 1824).

socoteli spun: „Se fac, la Căşcioare, şăici cu fier adus de la Roman la Focşani şi mai trebuieşte lemne, scînduri şi o funiie şi 220 fulăi, lopătari din judeţul Vlăştei şi Ilfov"[1].

Un rol important au în această vreme **boiangiii.** Îi vedem văpsind şi hamuri: „hamurile", scrie un Oltean, la 1822, „le-au văpsit boiangiu, însă doo bucăţi de un feli şi doo într'alt feli, adecă unele deşchisă şi altele mai închisă"[2]. Boielile le pregătesc ei singuri (şi „boiă de spălat"[3]), sau le cumpără de la ţeranii cari le fabrică după foarte vechi procedee, asemenea cu acelea întrebuinţate de femei pentru admirabilele lor ţesături, procedee indicate de un Italian în **Caronni in Dacia:** astfel un ţeran, furnisează la 1799 clientului său bucureştean „40 de cîntare boiă de căpriţe"[4]. Sînt şi femei care exercitează acest meşteşug, ca Maria boiangioaica din 1775[5]. Cutare boiangiu îşi trimete la 1733 fiul la dascălul Şerban din Bucureşti ca să înveţe carte[6]. Grigore boiangiul din 1822, care merge la Constantinopol, are de soţie pe doica de la Doamna lui Grigore-Vodă Ghica[7]. Găsim pe un boiangiu ieşean destul de bogat ca să facă uşa de la biserica Sf. Constantin[8]. Dar odată apare, semn de alte vremi, deocamdată numai în Ardeal, un „ferbăr nemţesc"[9].

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 506.

[2] *Doc. Tudor*, p. 202, no. 244.

[3] Revista *Ion Neculce*, II.

[4] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VIII, p. 98. Să nu fie un văpsitor Ştefan Gălbănar ot Orheiu, din 1630? *Studii şi doc.*, VI, p. 537.

[5] *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 108.

[6] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XIII, p. 336.

[7] Litzica, *Catalogul mss. greceşti ale Academiei Romîne*, p. 214, no. 421.

[8] *Studii şi doc.*, XV, p. 200, no. 572.

[9] *Ibid.*, XII, p. 67, no. 120 (an. 1754). V. şi Bibl. Ac. Rom., ms. 4236, fol. 104; Arh. Statului, Zlătari, 1716, şi 20, netrebnice. 10 (Bucureşti, 1739-48); *ibid.*, *Cond. domnească*, 52, fol. 347 v-o., 351 (1776-1802), 86, fol. 79 (1782) (comunicaţii ale d-lui Iuliu Tuducescu); Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an.

În sfîrșit, în ultima fasă a vechiului regim de îmbrcăminte lucrul de casă e aproape cu totul înăbușit. El nu mai figurează în socoteli de moștenire și în foi de zestre. Numai în lumea țerănească el își păstrează și toată valoarea și toată frumusețea.

Cumpărăturile de materii și piese gata făcute după moda Occidentului n'au împiedecat moda răsăriteană de a se continua mai ales în anume cercuri de burghesie. Pănă tărziu în secolul al XIX-lea avem „bohcele de buhur de Țarigrad" [1], „cămeși de helalie", de hasà, de melez [2], benișuri enghiurșalî, ceacșiri de plisă perviia, catifele, caftane de pambriu [3], „giasuri de Țarigrad cu flori la căpătăie, iar pîn prejur cu chenaruri" [4], rochii de dibet și ghermesut, salope de atlaz [6], ori altele, „fața pambriu cu catifè prin prejur, blănite, cu blana înnăuntru, salvie, și gulerul cu samuri" [7], „degremele de tulpan alb, de legat" [8], „tămbare de șahmarand cu pacè de sobol, cu șireturi de fir", „sucne de canavață cu flori de fir, cu petile cusute cu sîrmă, cu sponce de argint" [9], „fermenele de bucumeà" [10], benișuri de atlaz [11],

1910, p. 49 (la București, „în boiangì"; an. 1788); Bibl. Ac. Rom., 64, I, 203-4, CLXXIX (Iași, 1800-4); Arh. Statului, *Cond. domneascà*, 46, fol. 62 (Bucureștii, 1803), 90, fol. 282 (București, 1815) (comunicație a aceluiași).

[1] *Studii și doc.*, XXIII, p. 48 (Oltenia, c. 1820).

[2] *Ibid.*, p. 317, no. 6 (Moldova, c. 1811); XXI, p. 202 (Moldova, 1824).

[3] *Doc. economice și financiare*, p. 131 (an. 1822).

[4] *Studii și doc.*, XXIII, p. 49.

[5] *Revista Istorică*, VII, p. 148 (an. 1840).

[6] *Ibid.*

[7] *Studii și doc.*, XXI, p. 201 (Moldova, 1824).

[8] *Ibid.*, p. 202.

[9] *Ibid.*, VI, p. 250, no. 955; VII, p. 55, no. 28 (1818). V. și „39 coți maltin ghirghiliu", *ibid.*, XXI, p. 199 (Moldova, 1824). „Biniș de poală îmblănit cu cacom, tătarcă de atlaz, vărgată cu fir, cu șireturi, rochie atlaz vărgată cu fir, cu antereu ei, fustă de maldeh, rochie ghermesut sadeà", *ibid.*, VII, p. 18, no. 12 (Muntenia, 1818).

[10] *Revista Istorică*, VI, p. 206 (București, 1818).

[11] *Studii și doc.*, VII, p. 15, no. 9 (c. 1816).

rochii de hasà şi de tulpan [1], de şamalagiu, de chismeriu, de agabaniu, fuste de malton ghinghiurluc[2], checèle de Ţarigrad [3], malotele de ghermesut [4], „filii de hatai", „veznèle", „strafilèle de păioare", „buianale"[5].

Pe la începutul veacului al XIX-lea, unii boieri începuseră să poarte şaluri ca turbane: portrete din acest timp îi înfăţişează astfel „turceşte" şi a trebuit o formală oprelişte din partea Domniei la 1813 [6]. Mai ales la ţară datina orientală se păstrează: pe vremea lui Tudor Vladimirescu se purtau poturi cu copci de argint, ilice, giubele de postav blănite cu nafeà; femeile cereau cepchene cu hargiurile de fir, tuzluci cu găitane de mătasă, cauce şi taclituri[7]. Ori „chiurturi înblănite cu nefeà cu vărgi spinare vulpe[8]", şalvari postav găitan mătasă", epingele, igialicuri [9], mintene cu ceaprazuri de argint [10]. Se găsesc cămăşi de mătasă turcească de Ţarigrad [11], „izmene de paftà" [12].

În orînduirea camerei de culcare se întîlnesc, pe lingă „cearşafuri cusute cu şapte rînduri, grele, cu fir, perinele, cu fir, şervetele, „cusute" şi „vărgate"[13], „aşternuturi cu un

---

[1] *Ibid.*, XXI, p. 190 (Moldova, 1815).

[2] *Studii şi doc.*, XII, p. 123, no. 258 (Ardeal, 1798); *Doc. Văii Teleajenului*, p. 23 (an. 1807).

[3] *Studii şi doc.*, XI, p. 103, no. 24 (an. 1779).

[4] *Ibid.*, XIX, p. 58 (Bucureşti, 1803).

[5] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 403 (Muntenia, 1790). V. şi *Studii şi doc.*, VIII, p. 18, no. 84 (Oltenia, 1790).

[6] Hurmuzaki, XXI, p. 648.

[7] Cf. *Documentele Tudor*, p. 81 şi Aricescu, *Istoria revoluţiei de la 1821*, II, p. 81.

[8] „Straie cu coade samuri", „cu pîntece samuri" şi „cu cacomi" la 1806 în Moldova; *Studii şi doc.*, XXI, p. 186. „Contăş samur de Mosc", 1805-6, tot acolo; *Doc. economice şi financiare*, p. 78.

[9] *Studii şi doc.*, VII, p. 15, no. 9 (Muntenia, c. 1816).

[10] *Ibid.* La 1807, Homorîciu (Prahova), haine de dimie blănite cu nurcă; *Doc. Văii Teleajenului*, p. 22, no. 16.

[11] *Studii şi doc.*, XII, p. 226 (Ardeal, 1817).

[12] Şi de bumbac de casă; *ibid.*, VII, p. 45, no. 57.

[13] *Ibid.*, p. 18, no. 12 (Muntenia, c. 1818).

rând de agabanii"[1] şi de tulpan[2], cultuce de cit, ca şi „perdele de ghermesăt cu pui de fir"[3].

Dar pînza de Braşov pătrunde[4]. Se fac din ea „fultuce" (cultuce), alături de „pernele de carton, căptuşite cu bogasiu"[5]. Din Sibiiu îşi are Dumitrana Ştirbei „materia de giubea" la 1780[6], şi de acolo vine chembrica englesă[7] şi „mese leşeşti" la 1796[8]. „Pohcelele de Ţara Nemţească" apar[9]. Avem, în Ardeal, e drept, „cămăşi faine de Linz" împreună cu „izmene de **Hausleinwand**"[10]; Casa Pop din Sibiiu furnisează însă pînză de Linz şi clienţilor de dincoace de munţi[11]. „Citaria de Lipţca" se întrebuinţa curent de Olteni pe la 1826[12]; avem şi „taclitul de Lipţca"[13]. Cămăşile de Olanda sînt pomenite în Moldova pe la 1811, împreună cu cele de **batistă**[14]. „Stamba" italiană[15], „pînza americă"[16], „chimbricul", chembrica englesă[17] pătrund mai tărziu.

Dar ce răsbate tot mai mult e fabricaţia francesă[18], care

---

[1] *Ibid.*, XXI, p. 130 (Moldova, 1815).
[2] *Ibid.*, XXII, p. 325, no. 12 (Moldova, 1827).
[3] *Ibid.*, VII, pp. 259-60, no. 185 (Moldova, 1802).
[4] *Ibid.*, p. 355, no. 6 (an. 1812).
[5] *Ibid.*, p. 44, no. 57 (an. 1815). V. şi *ibid.*, XII, p. 157, no. 221 (Ardeal, 1804).
[6] *Ibid.*, VIII, p. 4, no. 11.
[7] *Ibid.*, VII, p. 44, no. 57: „cămăşi de chimbric, meletu, pînză supţire".
[8] *Ibid.*, p. 33, no. 163.
[9] *Ibid.*, VIII, p. 355, no. 6 (an. 1812).
[10] *Ibid.*, XII, p. 145, no. 297 (Ardeal, 1803).
[11] *An. Ac. Rom.*, XXVIII, p. 220 (an. 1800).
[12] *Studii şi doc.*, XXIII, p. 45.
[13] *Ibid.*, pp. 47-9 (c. 1820).
[14] *Ibid.*, XXII, p. 317. Batistă pentru cămăşi; *Revista Istorică*, VI, p. 205 (Bucureşti, 1818).
[15] *Ibid.*, VI, p. 137, no. 34.
[16] *Ibid.*, XIV, p. 180 (Oltenia, 1838); Erbiceanu, *Mitr. Mold.*, p. 216.
[17] *Ibid.*, VII, p. 44, no. 57: „Cămăşi de chimbric, meletu, pînză supţire".
[18] Postavuri belgiene, c. 1850, *Rev. Ist.*, V, p. 351.

va cere, pentru „capoduri de iarnă [1]" şi rochii, şi altfel de meşteri dintre croitori. Iată la 1804 **camelotul** care, lucrat din păr de cămilă, nu mai vine din Orient [2]. Apoi rochiile de bazeà [3], capoatele de percal [4], poate „testopanurile fămeieşti" [5], rochiile de croazeà" (croisé) [6], anteriele de dumicaton (demi-coton) [7], „seminţele", „simizeturile" (cu „orbote" şi cu „zăbranic" sau şi „sadè") [8] (chemisettes) „de horbotă" [9], vapelele sau vapelurile [10]— aceleaşi se pare, că „văzduhurile" [11]—, (vapeurs), dradidanul (drap des dames), din care se fac fermenele, giubele, ciacşiri [12], linoul (linot) pentru cămăşi şi izmene [13], catrilatul (cadrilé), cadriletul, cadrilinul [14], plisa [15], pichetul [16], pica [17] nanchinul sau nanchinetul, anghinetul [18],

---

[1] *An. Ac. Rom.*, XXXVII, p. 23 (an. 1814).

[2] Il cere episcopul de Argeş, Iosif la 1804, *ibid.*, XXVIII, p. 225.

[3] Bucureşti, 1818; *Revista Istorică*, VI, p. 205.

[4] *Studii şi doc.*, XXIII, p. 49 (Craiova, c. 1820).

[5] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 403 (Muntenia, 1790).

[6] *Studii şi doc.*, VII, p. 355, no. 6 (an. 1812).

[7] *Ibid.*, XIV, p. 180 (Oltenia, 1838); *Rev. Ist.*, VI, p. 205 („mintean de dimicoton"; Bucureşti).

[8] *Studii şi doc.*, VII, p. 45, no. 57 (an. 1815); XXI, p. 202 (Moldova, 1820): „o săminţetă blondă, doî săminţeturi cu valpeluri".

[9] *An. Ac. Rom.*, XXXVI, p. 935 (Moldova, 1825).

[10] *Ibid.*, p. 935 *(idem); Studii şi doc.*, XXI, p. 201 (Moldova, 1824).

[11] Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 261 (an. 1813).

[12] *Studii şi doc.*, XIV, p. 180 (Oltenia, 1838); XXIII, p. 49 (Oltenia, c. 1820); *Doc. Văii Teleajenului*, p. 67 (an. 1842).

[13] *Studii şi doc.*, XXI, p. 202 (Moldova, 1824); XXII, p. 49 (Craiova, c. 1820).

[14] *Ibid.*, VII, p. 18, no. 14; p. 44, no. 57 (an. 1815).

[15] *Ibid.*, p. 15, no. 9 (Muntenia, c. 1816). Alături de „arbechir", pînză de Diarbecr.

[16] *Ibid.*, XII, p. 174, no. 376. (Ardeal, 1817).

[17] *Ibid.*, VII, p. 263, no. 198 (an. 1827). Şi „izmeni olandă".

[18] „Năbragi de anghinet"; *ibid.*, XII, p. 174, no. 376 *(idem)*, Se fac în Ardeal haine de „anghin, pentru vară"; *An. Ac. Rom.*, XXIX, p. 45 (an. 1823).

flanelul sau flanela [1], caşmirul [2], „foranţul" [3], „creditorul" [4], „gaza", „petinetul [4], musilinul (mousseline) [6], chiar „şalul franţuzesc" [7]. Pe lîngă vechile „spiţuri" şi „galoane" [8], panglicele, cordelele, care se cer [9], podoaba e făcută din blonde sau „blionduri", din „gherlanturi de flori" [10], din bibiluri şi dantele [11], din bucheturi [12], din „pai" (paille) [13].

Noii vînzători de asemenea „materii" străine, sînt în Moldova „Jădoavce" sau Evrei masculini ca Leiba Grosul şi Iancu Chiorul din 1824 [14]. Se croiesc ori se cumpără gata pantaloni alături de arhaicii ceacşiri [15].

Ardealul purta „manşete vineţi" încă de pe la 1817 [16]. „Căltunii" de odinioară, „colţunii" rămaşi în Moldova [17], sînt

---

[1] „Nădragi de flanel pentru iarnă"; *Studii şi doc.*, XII, p. 174, no. 376 (Ardeal, 1817).

[2] *An. Ac. Rom.*, XXXVII, p. 30, no. 3 (an. 1815).

[3] *Ibid.*, XXI, p. 201 (Moldova, 1824); *Doc. familiei Mano*, p. 459 (an. 1814).

[4] *Studii şi doc.*, VIII, p. 51, no. 706 (an. 1811); XII, p. 146, no. 298 (Ardeal, 1803): „creditor lilafarb, cîrpă de burdunariu".

[5] *Ibid.*, XXI, pp. 198-9 (Moldova, 1824).

[6] *Ibid.*, XII, pp. 144-5 (Ardeal, 1802). Interesantă listă de îmbrăcăminte ardeleană.

[7] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VII, p. 260, nota. Şalgii în Moldova, Melhisedec, *Cron. Romanului*, II, p. 156 (c. 1800).

[8] *Studii şi doc.*, XII, pp. 145-6, no. 297 (Ardeal, 1803).

[9] *Ibid.*, XXI, p. 190 (Moldova, 1815). Cu alte stofe, purtînd nume curioase, ca „nemeteţuri".

[10] *Ibid.*, VII, pp. 44-5, no. 57; VIII, p. 51, no. 306 (Muntenia, an. 1815).

[11] *Doc. Mano*, p. 459.

[12] Rochie de şal alb cu bucheturi, rochie cu „petială de petinel"; *Studii şi doc.*, XXI, p. 201 (Moldova, 1824). „Şal cu bucheturi"; *ibid.*

[13] „2 rochii : una cu petială şi una cu pai"; *ibid.*, p. 199, (Moldova, 1824).

[14] *Ibid.*, pp. 199-200.

[15] *Ibid.*, p. 373 (Moldova, 1829); *Revista Istorică*, VI, p. 206 (Bucureşti, 1818).

[16] *Studii şi doc.*, XII, p. 174, no. 376.

[17] *Ibid.*, XVI, p. 92, no. 19, an. 1811.

noii „ştrimfi dă mătasă, dă tiriplic, fini", cari întră în „pantohii dă mătăsărie" ori „dă piele" [1].

Se poartă „batiste cu fir şi peteală" ori „basmale purţulan" [2], („basmale dă nas" [3]), „batiste zugrăviti prin pregiur", „batiste cu margini pe di lături" [4], „basmale dă Lipţca, dă cele mari sau dă cele negre" [5]. Umbrelele de pînză se importă [6], „stocparisoalele", „corturile cele de ploaie" (şi de muşamă verde), ca şi „apărătoarele", nemţeşti, evantaliile [7].

Tot din Apus vin şervetele: se face socoteala la Craiova, prin 1820, a „unui tuţun şervete cu mesele lor, dă Lipţca[8]".

Vechii **plăpumari** [9] nu mai lucrează cu basmă şi „canefas", cu „cit de Tocat", cu cutnie, cu „cit de cel bun", cu mătasă, cu ghermesut [10].

Braşovul dă pături Moldovei [11]; Craiova are saltele „dă ştofiţă fir dă fir" [12], „plapome de pambriu sadea, iar prin prejur cu chenaruri dă cele dă Viena" [13]; prostiri de olandă, de „batistă cu horbotă", se fac în Moldova [14] şi macaturile

---

[1] *Studii şi doc.*, XXI, p. 49 (c. 1820). Cf. *ibid.*, XXI, p. 198 (an. 1824). „Ciorapi bumbac supţiri"; *ibid.*, XIV, p. 180 (Oltenia, 1838). „Şuh pantofi" de la Sibiiu, *ibid.*, VIII, p. 33, no. 163.

[2] *Ibid.*, p. 44, no. 57 (an. 1815); VIII, p. 85, no. 30 (an. 1796).

[3] *Ibid.*, VII, p. 45, no. 57 (Muntenia, 1815).

[4] *Ibid.*, XXI, p. 202.

[5] *Ibid.*, XXIII, p. 46 (c. 1820). Cf. „măramă de batistă de s'au legat la gît"; *ibid.*, XII, p. 207, no. 49 (Făgăraş, 1817).

[6] *Ibid.*, VIII, p. 85, no. 30 (an. 1796).

[7] *Ibid.*, XII, p. 146, no. 298 (Ardeal, 1803); V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 405 (Muntenia, 1790).

[8] *Studii şi doc.*, XXIII, p. 49.

[9] Cei din Bucureşti, 1823, *Inscripţii*, I, p. 336, no. 61.

[10] *Studii şi doc.*, V, p. 156, no. 104; VII, p. 15, no. 9; p. 18, no. 12; p. 44, no. 57; XII, p. 70, no. 367; p. 123, no. 258; *Doc. Văii Teleajenului*, p. 23; p. 50, no. 45; *Doc. Mano*, p. 459.

[11] *Studii şi doc.*, VII, p. 355, no. 6 (an. 1812).

[12] *Ibid.*, XXII, p. 49 (c. 1820).

[13] *Ibid.*, Şi feţe de pernă de *linot* cu horbote.

[14] *Ibid.*, XVI, p. 92, no. 19 (an. 1811); XXI, p. 202 (Moldova, 1824).

sînt de „pînză neamțască" [1]. Perdelele la ferești se fac de alte stofe [2].

Cărămidarii se pot urmări până la 1673: astfel socotelile pentru clădirea schitului Fedeleşcioiu cuprind „cărămida de la Jăblea, ce s'au făcut la 80.000, tocmeala căte 1 leu, fără cheltuiala adusului" [3]. La Bucureşti ei ocupau o întreagă mahala [4]. Domnia-i pune să lucreze pentru dînsa [5]. Cei de la „margine" în Moldova dau cîte 10.000 de bucăți pe an către 1740, şi Vodă chiamă de la Putna zece cărămidari şi un „miimar", un clăditor, „meşter de lemn" [6]. Ei făceau şi țiglă şi „chiunghiuri pentru aducire apii" (în Moldova) [7].

Tinichigiii, cunoscuți mai de mult în Moldova, prin vecinătatea ei specială, aduceau o industrie de peste Dunăre: la 1840 la Bistrița Oltului, lucrau „maistări izrailiteni tinichigii din oraşul Brăila" [8].

O nouă îndeletnicire era aceia a **constructorilor de vase.** În Moldova, la 1786 erau oameni pentru „meremetul caicului gospod ot Jijie" şi la 1795 se făceau acolo zece bărci cu tunuri [9].

Pentru aceasta se recurge şi la meşteri de **sfoară şi od-**

---

[1] *Ibid.*, p. 429, no. 7 (an. 1828). V. şi ciudatele numiri vechi din aceiaşi colecție, XI, p. 24 (an. 1779).

[2] Pentru cele de şal verzi, de cit, *ibid.*, XXI, p. 441 (an. 1834).

[3] *Studii şi doc.*, V, p. 485.

[4] *Inscripții*, I, p. 318, no. 768. V. şi Cărămidăria din Bîrlad, 1813, Antonovici, *Doc. Bîrlădene*, II, p. 156.

[5] Pentru „cărămizile ce să fac pentru Curte vechi", *Doc. economice şi financiare*, p. 73, no. 1792.

[6] *Studii şi doc.*, VI, p. 236, no. 227; p. 244, no. 303.

[7] *Doc. economice şi financiare*, p. 73 (an. 1792); *Studii şi doc.*, XII, p. 119, no. 243 (Făgăraş, 1795).

[8] *Studii şi doc.*, XV, p. 84 nota. Cf. *Doc. Aman*, p. 195, no. 1. V. şi mai sus.

[9] *Doc. economice şi financiare*, p. 7; *Doc. Callimachi*, II, p. 506, no. 152.

goane [1], cari lucrează şi pentru poduri [2]. Găsim la 1822 „odgoanele, funiile făcute la Tutova i Tecuci... spre legare salupurilor" (şalupelor) „cu catartele" [3]. Dar de mult sfoara se aducea din Braşov, unde erau şi cunoscuţi „funari" [4].

Pentru „podirea", cu bîrne şi scînduri, cu „podele", care atunci ţinea lor de pavagiu, a oraşelor noastre şi pentru întreţinerea acestor „poduri" [5], al căror nume pe străzi principale din Capitala României abia a dispărut, rămînînd calificaţia de „podari", apoi pentru adevăratele poduri peste ape, pentru caldarîm ca şi pentru pietruire [6], trebuiau, nu numai săteni, scutiţi de bir, ci şi oameni cari să se îndeletnicească anume cu acest lucru. Socotelile fanariote arată de pe la 1770 în ce sta această îndoită sarcină. În Ţara-Românească un **podar** se întîmpină încă înainte de 1600 la Tîrgovişte [7]; în secolul al XVIII-lea Iaşul îşi avea „podarii gospod" [8]. Astupînd gropile cu nuiele şi nisip sau pămînt, întinzînd „po-

[1] Moldova, 1825; *Studii şi doc.,* XXI, p. 291.

[2] An. 1792; *Doc. economice şi financiare.*

[3] *Ibid.,* p. 26. Pentru păpuşi de sfoară", v. *Doc. Aman,* p. 17, no. 25.

[4] *Studii şi doc.,* X, pp. 62 şi urm., 78 şi urm.; XII, p. 123, no. 259 (Ardeal, 1798): „jupân Cărstiia Funaru".

[5] In principatul muntean se propune odată ca această întreţinere să se plătească prin monopolisarea cărămidăriei şi olăriei în douăsprezece judeţe (V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* VIII, p. 674). Pentru dresul podurilor bucureştene în 1782, *ibid.,* I, p. 293. „80 de dulgheri ce am hotărît a se da la Casa podurilor, să-i împliniţi ori dintre posluşnici boiereşti sau iamaci, ori birnici", *ibid.,* X, pp. 823-4 (an. 1813). „Este şi un lucru necuviincios în politie să nu poată cineva pe poduri umbla de tină şi necurăţenie"; *ibid.,* I, p. 505. La Iaşi, sarcina se dă unui număr de negustori; *Rev. Ist.,* I, p. 218-9.

[6] „Caldarămul de la poarta cia mare"; *Doc. Callimachi,* II, p. 131 (an. 1763-4). „La carăle ce-au cărat gunoiu şi pădure şi măncare oamenilor de au tocmit drumul de piatră"; *Doc. economice şi financiare,* p. 45 (an. 1764). La Iaşi, în 1792, *ibid.,* p. 63. V. şi *ibid.,* p. 85 (an. 1805-6): „facire podului E-şului", „facire podului de la Movilău". Caldarîmgii la palatul ţarigrădean al lui Şerban Cantacuzino; *Studii şi doc.,* XXIII, p. 85.

[7] *Arhiva Istorică,* I, p. 35, no. 38.

[8] Grigoraş Crudu; revista *Ion Neculce,* I, p. 91.

dinele" şi „urşii", lucrau la Bucureşti în 1794, pe lîngă cîte un Bulgar, un Sîrb, Dragul din „Ostrov, în Ţara Turcească, la Turtucaia", „podari puţini, zdraveni şi vrednici de slujbă" [1].

O meserie fireşte mult mai grea, cerînd în adevăr oameni speciali, cari se ispitesc de aiurea şi cari se ţin cu privilegii deosebite, e aceia a alimentării oraşelor cu apă, grijă de care nu se puteau lipsi Fanarioţii veniţi din oraşul măreţelor apăducte romano-bizantine.

Suiulugii — numele e turcesc —, „cişmegiii" de o speţă mai savantă, apar deci cu veacul trimeterii normale din Constantinopol a Domnilor noştri. Ii precedaseră însă „meşterii de gîrlă" pe cari-i găsim, cu vătafii lor, încă din secolul precedent, la Putna [2]. Încă din 1622 vedem pe Ştefan-Vodă Tomşa din Moldova scutind la Huşi „de toate dabilile şi de toate angheriele şi de jold şi de podvoade şi de cai de olac şi de alte mâncături mai mărunte, de toate câte simptu pre alţi mişei a dumimeale prin trăgoveţi pre ceşti doi fântânari, anume Iliiaş şi Palcău, ce ei simtu de treaba fântânei domneşti"; ei sînt scutiţi astfel „de toate mărunţişurile", şi „dobitocul lor încă să nu-l trageţi printru alţi oameni" [3]. Ii regăsim pe cei doi „fîntînari domneşti" de acolo şi în 1656 [4]. În principatul muntean însă, Vodă-Brîncoveanu trebuia să scrie la Braşov pentru un „meşter carele ne lucrează la un meşteşug ce va să facă aici, la o fântână..., să încarce sulinarile şi alte lucruri ce mai sânt de treaba fântânii aceştiia" [5]. La Sibiiu în 1728 avea „boltă" de negoţ un jupîn Hristea, care era „feciorul cişmegiului"[6]. În deosebire de simplii puţari şi fîntînari, de cari se află şi pe la sate [7], tehnicianii de Ţarigrad aduceau arhaice for-

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, p. 786 şi urm.
[2] *Studii şi doc.*, VII, p. 364, no. 4 (an. 1639).
[3] Melhisedec, *Cronica Hușului*, II, pp. 45-6.
[4] *Ibid.*, p. 103.
[5] *Studii şi doc.*, X, p. 107 (an. 1709).
[6] *Ibid.*, p. 417.
[7] *Ibid.*, XXI, p. 292 (Moldova, 1825).

me perfecţionate. Erau la 1757-9 în Iaşi doi fraţi, Dima şi Constantin, ca „suiulgii haznalelor oraşului" [1]. Dincoace de Milcov Dumitru suiulgibaşa era întrebuinţat încă din 1781, rămînînd în slujbă pănă la 1798; urmaş al lui e un Stroe din 1804 [2]. Un act privitor la „olacul de apă ce se află în grădina caselor" lui Dinicu Golescu, a „caselor ce le are din susul Bucureştilor", cu „acareturi i alte înfrumuseţări", ne face să cunoaştem opera îndeplinită prin ajutorul lui Dumitru de neobositul reformator fanariot. El aduce apa de la Crîngaşi din jos de Giuleşti pentru două cişmele şi se adaugă cea din Crevedia lîngă Creţuleşti [3]. O cişmea funcţiona la boiangii [4], alta pe atunci, „lîngă clubul cel mare pe Podul Mogoşoaii, în dreptul Clucerului Deşliu" [5]. Ruşii, în ocupaţia lor de la 1806 la 1812, „legase prin contract" nouă cişmele „la cişmegii", fiecare proprietar fiind dator a-şi face haznaua [6].

Meseria lui Petru **ceasornicarul** şi a lui Gaspard Caillé continuă a găsi clienţi. În Moldova se întrebuinţau ceasornice cialăr şi besactà după moda turcească [7], avînd cutia de metal preţios, dar şi de simplu tumbac [8]. Mai tărziu Curtea Moldovei, care avea încă de la 1763-4 un „ceasornicar (ce) drege ceasornicele" [9], face să se însemne în socoteli „un ceasornic de aur cu diiamanturi şi mărgăritare, ce s'au cumpărat de la Nicola Dimitriu pentru trebuinţa Curţii" (1805-1806) [10]. Se întrebuinţa şi cutare „ciasornicar jidov de la

[1] *Doc. Callimachi,* I, p. 426, no. 22; revista *Ion Neculce,* I, p. 104; p. 63, no. 165. Şi Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor,* an. 1911, p. 141.

[2] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* II, p. 503; V, pp. 398-9; VII, p. 539; XI, p. 466 şi urm., 886.

[3] *Ibid.,* p. 102, no. 18 (an. 1819).

[4] *Ibid.,* I, p. 511, nota.

[5] *Ibid.,* IX, p. 914.

[6] *Ibid.,* X, p. 913 şi urm.

[7] *Doc. Callimachi,* II, p. 110 (an. 1763-4).

[8] *Doc. economice şi financiare,* p. 78 (an. 1805-6).

[9] *Doc. Callimachi,* II, p. 124.

[10] *Doc. economice şi financiare,* p. 81.

Hanul" [1]. De şi se comandau ceasornice în Germania, şi pentru Turcii din Constantinopol, la 1763-4 [2]. Moldova-şi avu la Iaşi cîtva timp un ceasornicar geneves, de aceiaşi limba ca vechiul Caillé. Îndeplinind şi un modest rol secret de informator, Arlaud se aşezase la Iaşi încă prin 1763 şi se însurase probabil cu o Romîncă: în adevăr fata lui, măritată cu agentul diplomatic polon Boskamp purta numele de Bălăşica[3]. Casa din Iaşi a lui Arlaud, care părăseşte atunci ţara, e încredinţată ceasornicarului grec Grigore Teodoridi [4].

Între ocupaţiile pe care nu era să le schimbe moda e şi aceia a **legătorilor de cărţi.** Urmaşi ai meşterilor călugări cari legau în argint, aceşti modeşti industriaşi, cari nu întrebuinţau decît pielea lucrată în Răsărit pănă la roşul marochin cu grăuntele supţire şi înlocuiau lemnul înaintaşilor cu cartonul, mucavaua turcească, puind une ori în schimb foi de vechi manuscripte sau tipărituri rare, prinse împreună cu cleiu de peşte, ei leagă şi „retează" [5]. Une ori sînt preoţi, ca popa Iosif „legătoriul de cărţi" din Oltenia pe la 1730 [6], ori ca Isaia popa de la Poplaca un veac mai tărziu [7], ori ca popa Mihai din Iaşi, c. 1760 [8].

Legători mireni ieau la lucru o carte de biserică pentru a o „tocmi" pentru un leu şi un loc la pomelnic, ca Ion legătorul ieşean la 1713 [9], ori scad plata pentru a fi numiţi la liturghie [10]. Îi aflăm pretutindeni: la Focşani, la

[1] *Doc. Callimachi*, II, p. 115.

[2] *Ibid.*, II, p. 125. Şi oglinzi.

[3] Hurmuzaki X, p. 1; *ibid.*, II, p. 111; Filitti, *Scrisori franceze*, p. 13.

[4] Hurmuzaki, X, p. 551.

[5] „Legător de cărţi care să o releze"; *Studii şi doc.*, XII, p. 168, no. 359 (Ardeal, 1811).

[6] *Ibid.*, XIV, p. 39.

[7] *Ibid.*, XIII, p. 139, no. 454.

[8] Bianu, *Cat. mss. rom.*, I, p. 70, no. 19.

[9] *Ibid.*, XV, p. 133, no. 370. Vasile legătorul de cărţi muntean la 1822; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XIII, p. 336 nota.

[10] Astfel un legător de sat la Zvorîta, care lasă 30 de parale din 6 taleri; *ibid.*, XV, p. 327, no. 936.

Rîmnicul-Vîlcii [1], şi aiurea în Oltenia [2]. Avem şi preţurile: pe lîngă cel de mai sus, casul muntean din 1828 în care se ieau 23 de taleri, sumă foarte mare [3]. Ardealul îşi are „puhpinterii" săi romîni, ca Moise Popovici de la Becicherecul Mare [4], dar clienţii de dincoace se adresează —urmînd datina unui Vodă-Brîncoveanu— de pe la 1800 la străini, ca Samuil Handrecău, care leagă pentru scriitorul oltean Pleşoianu, la 1829 [5]. Boierul Vasile Balş lega la Cernăuţi [6]. Încă de la 1798, se ivesc legători evrei, la Munteni [7].

Tipografii, cari la mănăstirea Neamţului vor fi toţi călugări, se ridicau adesea din rîndurile necărturarilor. Avem astfel un psalt tipograf [8], un tipograf Pavel Clopotarul (Moldova, 1796) [9]. Aşezate şi lîngă şcoli, cum voiă să facă, la 1709, pentru Sfîntul Sava din Bucureşti, învăţatul arhidiacon şi viitor Patriarh de Ierusalim Hrisant Notara [10], tipografiile aveau atingere şi altfel decît prin mînuirea slovelor cu cultura timpului [11]. Odată, la Iaşi, în 1796, „aşăzător slovelor" e diaconul Teodor, precum diacon fusese Coresi, şi pe vremea aceia protopopul Strilbiţchi îşi purta meşteşugul de tipar bisericesc din loc în loc. Oricum, oameni evla-

---

[1] Gavriil, legător de cărţi ot Focşani, *ibid.*, XV, p. 333, no. 988.

[2] „Ion legătorul de cărţi săn Cărstea", *ibid.*, I, p. 458, no. 17.

[3] „Meşteri ce leagă cărţile" (1796), *ibid.*, VIII, p. 32, no. 159.

[4] *Ibid.*, XV, p. 251, no. 724.

[5] *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 267. Evanghelia legată la Sibiiu în sec. al XVIII-lea, *Studii şi doc.*, XIII, p. 202, no. 712.

[6] *Ibid.*, VII, p. 263, no. 201 (an. 1827).

[7] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VII, p. 211, nota 2. Legători din secolul al XIX-lea, mai ales clerici, C. Bobulescu, *Crucea-de-sus*, Bucureşti 1926, pp. 17, 74, 77.

[8] *Studii şi doc.*, VII, p. 12. Un dascăl, Barbu, la Mitropolie (mort 1783), Bibl. Ac. Rom., ms. 640, fol. 74.

[9] *Studii* şi doc., XII, p. 154, no. 5.

[10] Hurmuzaki, XIV, p. 413.

[11] V. *L'ornementation du vieux livre roumain*, în „Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale", an. 1922 şi

vioşi meşterii tipografi fac daruri de cărţi pe la biserici, ca „tipograful Erdache" la Voila Făgăraşului [1]. Aşa, în 1808, cu „popa Ioniţă, sin popa Costandin tipograf, Bucureşteanul", care iea cu 9 lei, 9 parale o carte de la „Simion tipografu şi de la Ioanu tipograful, Vistiernicul tipografii al sfintei Mitropolii Bucureşti", iscălind pe notiţele lui de danie „ierei Ion tipograful" [2]. Formarea ucenicilor se făcea şi cu copii veniţi din alte părţi în Principate, unde de la începutul veacului al XVII-lea, după importantul capitol precedent, lucrul de cărţi nu încetase o clipă. Astfel la 1766 găsim în Ardeal, vînzînd cărţi, un Dumitru Lăcătuş din Chioara, care învăţase meşteşugul la Bucureşti [3]. O socoteală de la Rîmnicul-Vîlcii ne iniţiază în nomenclatura şi tehnica tipografică din acest veac al XVIII-lea [4].

Erau şi **turnătorii** în ţerile noastre. La 1789 se cere din Ardeal, „plumb întărit" pentru turnat. Numai lucrările de litografie se comandau aiurea: la 1796 nişte hărţi sînt cerute din Rîmnicul-Vîlcii la Sibiiu [5]. Eliad aduse din Viena „un teasc de litografie" pe la 1832 [6], şi tot de acolo va fi venit şi al lui Asachi, mai vechiu ceva, în Moldova.

Către sfîrşitul veacului apar tipografii privilegiate. Astfel cea din 1783 a lui Nicoli Lazăr vameşul în Bucureşti [7], şi apoi a lui Caracaş, Clinceanu şi Topliceanu, tot acolo [8]

în *Procès-verbaux et mémoires du Congrès international des bibliophiles*, Paris, 1923 (şi tiraj a parte) şi *Studii şi doc.*, XIII, p. 154 no. 5.

1 *Ibid.*, p. 209, no. 747.

2 *Ibid.*, XV, p. 192, no. 59. V. şi un Stancu tipograful în Bucureşti, la 1784; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, p. 400.

3 Imbuta in Valachia civitateque Bukarest arte typographica; *Studii şi doc.*, XIII, pp. 257-8, no. 107.

4 V. Iorga, *Scrisori şi zapise de meşteri*, p. 17 şi urm.

4 *An. Ac. Rom.*, XXIX, p. 58.

5 *Studii şi doc.*, VIII, p. 32, no. 16.

6 *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 265.

7 V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, p. 269 nota 1.

8 *Ibid.*, X, p. 427 şi urm.

CAP. V.

Bresle vechi și bresle noi.

Am pomenit de mai multe ori breslele, care, şi pentru alte ocupaţii decît acelea cu meşteşugul, se întîlnesc din vremea cea mai veche — de şi nu lipsesc documentele pentru începuturi—, legînd împreună un număr de oameni de aceiaşi profesiune în jurul unor îndatoriri religioase şi morale, de solidaritate, de apărare a dreptului şi de petrecere onestă. E aici momentul să le caracterisăm înainte de a arăta în ce fel le-a înlocuit, pe aceste d'intăiu formaţiuni, spontanee, libere, binecuvîntate numai de Biserică şi ocrotite de Domnie,— bresle de caracter occidental, venite prin Galiţia polonă sau prin Ardeal—, noile bresle, de pecete arhaică orientală, sprijinite pe privilegiul, controlul şi penalităţile Statului.

Avem, din fericire, ca tip al acestor asociaţii, mai ales moldoveneşti — principatul de Nord fiind mai mult în legătură cu Apusul—, statutul, înoit la 1781, al breslelor din Roman.

Aici **nu e vorba de o singură specialitate.** În ţara unde breasla cioclilor se alcătuia, la 1730, din toate celelalte: blănari, croitori, ceprăzari, abageri, săhăidăcari, zlătari, cizmari, săpunari, curelari, olari, trăistari, teslari, şelari, lăcătuşi, pînzari, pietrari, stoleri, soronari, tălpălari, şi făclieri[1],

[1] *Studii şi doc.*, VI, p. 430.

asociația romanțcană cuprinde aceste îndeletniciri: „blănarii, croitorii, bărbiiarii[1], abagearii, cu cojocarii", plus „breasla de târgu de Roman". Membrii se privesc ca „frați", strînși laolaltă pentru slujba bisericească la Sfinții Voevozi și pentru datorii filantropice: „să ospăteze săracii și mișeii și străinii și să-i adape". Par amintiri simple și bune din creștinismul primitiv al eleimosinelor și agapelor. Din ele va resulta, pe lîngă multă ajutorare, și împodobirea, de multe ori chiar înălțarea din temelie sau repararea temeinică, a atîtor biserici.

Afară de aceasta, „frăția" se întemeiază pentru petreceri cinstite și bine orînduite, fiecare aducîndu-și întru aceasta „poclonul". La praznic se vor veseli „cu voroave înțelepțești și cu cîntări dumnezeești, nu cu giocuri și cu haburi, nici c'un fial de cîntece lumești, ci dzăc, nici cu cuvinte deșearte sau cu minciuni sau sfadă". Orice „nebunie" e oprită supt pedeapsă.

Autoritatea e exercitată, monarhic, de bătrînul, de „starostele" breslei. „Carii ar cuteza a lucra fără știrea starostelui, nedîndu-și bărbînța"— ce vechiu termin, care, pomenit în acte genovese din Caffa în secolul al XV-lea, însemna o măsură de brînză: „berbeniță"!— „după obiceiu. acela să nu fie volnic a lucra", supt pedeapsă de blăstăm arhieresc. Starostele are dreptul de a culege pe an cîte doi orți—și aceasta o monedă, polonă, din secolul al XV-lea— „de dughiană de blănari, de băibărăcari, de cojocari și de abageari". Pentru praznic, plata, în mîna lui, e de doi lei și jumătate, „precum au fostu obiciaiu de vacu, iară ficiorul meșterului carele a fi di[n]tru părinții de loc, acela să-ș dea 1 leu bărbănța". Ucenicii se ieau numai cu voia lui, altfel: „căte zile a fi slujit acel ucenic, atîțea orți să dia". Tovărășiile atîrnă tot de el: „a să însoți meșter cu meșter la niscareva negoț". Tot lui îi revine să iea zăloage,

[1] Un *coiffeur* francez la București în 1850, *Documentele Știrbei-Vodă*, p. 120. Pentru Andronachi bărbierul domnesc care-și iea casă, la Iași, „înpotriva chervasăriei ce se zice a lui Macaria", Bibl. Ac. Rom., 58, V.

gloaba, cum şi, de la cei ce petrec cu zgomot şi scandal, patru lei, în afară de cele o sută de toiege.

Fiind el „cap breaslii", „nime să nu aibă voe a întoarce cuvîntul starostelui sau a-l sudui, sau a-i zice cuvînt de scandală; căci cel ce „nu va veghea voe starostelui", îşi va primi aceiaşi sută de toiege — în a căror aplicare se făceau de sigur reduceri, fiind dată obişnuita slăbiciune omenească, — plătind şi din pungă cinci lei gloabă.

Ştiindu-se cu cîtă energie poate să apere o femeie pe soţul ei contra autorităţii, un întreg paragraf e consacrat resistenţei femeieşti, de bună samă probabil experimentată. „Aşijderea femeaia a fiecărui meşter, cînd va vrea starostele cu fraţii să certe pre vre un frate pentru vina lui, fimeaia acelui frate ce iaste datoru să ia certare să nu vie ia şi să-i părtinească şi să gălcevească sau să suduiască pre staroste; iară, de va veni să gălcevească, să ia parte şi ea depreună cu bărbatul ei, pentru gălciava ei." Cum meşterul e dator să meargă oriunde-l va trimete starostele, putînd fi adus şi cu sila, se adauge, ca necesară măsură de precauţie, potrivit cu aceleaşi obiceiuri de familie: „şi femeaia lui sau ficiorii lui sau rudele lui să nu aibă voe a sări pe porunca starostelui, să scoaţă pre acel vinovat".

Nu e voe să se aducă vre-o „sfadă" înaintea „giudeţului mirenescu". Totul se hotărăşte şi se împacă la episcopul singur, — ceia ce arată şi mai bine adevăratul caracter, arhaic, patriacal şi bisericesc, lipsit de orice constrîngere din afară, al tovărăşiei de „fraţi".

E adevărat că într'un timp cu alte obiceiuri, cînd Statul, influenţat de monarhia absolută turcească, se amesteca în toate, aceste legături, cu aşa de aspre sancţiuni de modă veche, tindeau a se desface. Obrăznicia tinerească, în relaţie cu alte moravuri, şi întărită de oameni din alte părţi, cari vin în oraş, caută să se afirme contra acestor constrîngeri. „Dară acum", — spune episcopul de Roman, Ioanichie, care se referă la o confirmare din veacul al XVII-lea a statutului — „de doi, trei ani necăutându-se aceste bresle, s'au rădicat cătva meşteri tineri, **alţii de aiurea veniţi,**

şi nu bagă samă pe starostele de breaslă, şi s'au stricat şi obicinuitului praznic.., din pricina nesupunerii meşterilor". De aceia s'a simţit nevoia de a rosti o nouă întărire a Bisericii pe numele lui Ion sin Iftimi, starostele [1].

Cu mai puţin element de patriarcalism îndătinat şi cu o influenţă, uşoară de înţeles, a breslelor, „ţehiurilor", împrumutate sau aduse din ţerile germane, sînt normele, de sigur şi ele destul de vechi, de şi n'avem documente decît tot din veacul al XVII-lea, ale breslei cizmarilor sau pielarilor, tabacilor din centrul românesc al Făgăraşului, încunjurat de satele „boierilor" de supt munte şi ale tovarăşilor lor plugari. Şi ei sprijină biserica lăsată în sama lor mai mult,— şi la început nu erau două biserici faţă în faţă, ca după Unire. Şi aici e grija „ospăţului". Socotelile lor îi arată contribuind şi la „o ridicare de biserică săsască, de milă", la „un popă de băraţi", adecă un Franciscan, la îngroparea unei femei sărace [2]. Oameni simpli, neştiutori de carte, ei plătesc şi „la un cetitor care au poftit să ne cetească cărţile de belit" [3]. Şi aici este un fond comun, în care întră şi „lada feciorilor, adecă a meşterleghenilor". Aceiaşi impunere de ucenicie: trei ani pentru „inaşi". Şi se prevede: „feciorii de meaşteri care mearge la tîrg d'intîiu, ca să dea nănaşul 10 potori la acel tîrg"; altfel 5 dutce amendă. Nu se specifică drepturile starostelui, care trebuie să fie ca acelea ale „capului breslei" din Roman, dar aici avem jurămîntul „bătrînilor", de stil foarte vechiu, care lipseşte dincolo: „În numele sfintei Troiţe, Tatăl, Fiul, Duhul Sfînt, jur eu — sau jurăm noi — precum ne vom ţinea toate articuluşurile cinstitului ţehi şi poruncile celor mai mari deregători. [Mai nou:] Şi la orice judecată voi lua sama şi la nime n'oi părtini şi numai sufletului: aşa să-mi ajute Dumnezeu. Şi meşteşugul din mîna noastră pănă vom trăi nu l-om da (şters: şi orice pricină vom vedea înpotriva ar-

---

[1] Melhisedec, *Cronica Romanului*, II, p. 11 şi urm. Confirmarea anterioară e din 1624-5. Analog e statutul făclierilor din Botoşani (1794), aici, la *Apendice*.

[2] *Studii şi doc.*, XII, p. 216, no. 9.

[3] *Ibid.*

ticuluşurilor cu sufletele noastre drept vom arăta şi vom da înnainte.) Aşa să ne ajute Dumnezeu"[1].

Şi în principatul muntean trebuie să fi fost bresle după aceste norme, şi la ele se gîndiau calfele de la patru alcătuiri profesionale, reglementate acum după sistemul de Stat, cînd cereau să li se îngăduie „a face un şetlic, ce-l şi numesc trifinţie **(sic)** cu cheltuiala cutii lor", „adecă să se adune la un loc să facă chef cu mîncări şi băuturi după adetul lor", fără „nicio netrebnicie în această adunare" [2].

Asupra acestor datine se întinse, şi anume la o dată precisă, în Domnia muntească, după 1774, a lui Alexandru Ipsilanti,—un reformator de vocaţie, chemat a da o nouă aşezare ţerii pe basa tratatului ruso-turc de la Chiuciuc-Cainargi—, milenara practică imperială cu privire la meşteşuguri, formula **rufeturilor,** care, cu tot acest nume turcesc, e absolut bizantină.

Căci aceste măsuri nu sînt decît copia acelora care, secole întregi, au stăpînit vechea industrie a Bizanţului. „Cartea Prefectului" din vremea împăratului Leon cel Înţelept (secolul al X-lea), atît de fericit descoperită acum cît va timp, împiedecă,în adevăr, pe ὑεστιοπράται, vînzătorii veşmintelor de lux, de a ţinea şi haine de un preţ mai mic şi de „a da ceva din cele oprite celor de afară", aceasta supt pedeapsă şi de amendă şi, în rîndul întăiu, de bătaie; ei au datoria de a presinta prefectului, pentru ca acesta să-şi puie pecetea, „marfa care trebuie să se dea barbarilor". Oricine întră în breaslă se cere să fie presintat de persoane care să dea mărturie că e un om de treabă: cu acest prilej el plăteşte şase bani de aur acestei bresle, τῷ συσθήματι. Pentru a fi cineva stăpîn în breaslă, cu prăvălia lui, οἰκόκυρος, i se impune a scoate după porunca starostelui, eparhului, zece monede. Nu poate fi cineva şi „vestioprat", vîn-

[1] *Ibid.*, p. 215, no. 6.

[2] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VIII, p. 99 (an. 1801).

zător de astfel de veşminte scumpe, şi „sericoprat", care desface marfă de mătasă: o alegere neapărată, altfel pedeapsă: amendă ori bătaie. A creşte chiria unui tovarăş, făţiş sau pe ascuns, aduce aspră pedeapsă: bătaia şi tunderea. Starostele breslelor se numeşte de prefect; el, acest προστάτης, poartă numele de **exarh** al acestuia. Marfa adusă se aşează într'o casă anume, de unde se face împărţirea. Smomirea ucenicului se opreşte supt aspre sancţiuni. Se pedepsesc lumînărarii cari amestecă în ceară materii străine, inferioare. Pitarilor li se fixează nartul după preţul grîului cumpărat, meşterilor de clădire li se interzice a-şi părăsi clientul pentru un cîştig mai mare: altfel îi ajunge bătaia, tunderea, surgunul. Ei au timp de şase până la zece ani răspunderea clădirii pe cari au ridicat-o [1].

Să cercetăm acum la Romîni această operă, concepută şi executată în spirit străin pentru singurul principat muntean, înainte de a-i vedea urmările, deosebite de acelea pe care păstrarea sistemului patriarcal le are pentru Moldova.

Începînd şi în acest capitol cu industriile alimentării, Fanarioţii au găsit la noi pitari, „chitari" [2], brutari (şi în Moldova) [3], liberi de orice legătură în relaţiile cu calfele [4] şi cu cumpărătorii. Totuşi se pare că o breaslă în sens moldovenesc exista şi la Bucureşti în 1763, căci un Stanciul vătaf de brutari se presintă ca unul din ctitori la biserica Stejarului [5].

La 1775 însă, supt Alexandru Ipsilanti, se stabileşte oficial rostul vătafului. Va primi 1 taler de la cei „cu coptor", 60 de bani de la „cei ce vînd cu zeciuiala", iar sarcina lui va fi să fie pînea bună, „nu crudă, ca să tragă la cintar, sau proastă, ori mai mică" şi să îngrijească de pro-

[1] *Le livre du préfet ou l'édit de l'empereur Léon le Sage sur les corporations de Constantinople,* ... publié .. par Jules Nicole, Geneva, 1893.

[2] Bogdan Arman sin Chitariului, Botoşani, 1742; *Studii şi doc.*, VII, p. 123, no. 6.

[3] *Ibid.*, VI, p. 45, no. 109 (an. 1748-9).

[4] *Ibid.*

[5] *Inscripţii,* I, p. 337, no. 848.

visie, de „zaherea" pe o lună în cas de înghiață morile [1]. Spitalelor li se dau brutari anume; „frangilagii", cei ce fac franzele, pîne „francă" [2], „jemlarii au în Moldova, de la Curte, hacul lor anume [3].

Războiul din 1789 introducînd călcări ale regulamentului, în 1791 e înlăturată darea luată asupra brutarilor din București de zapciii poliției: 70 de parale de cuptorul de pîne [4]. Se fixează tot odată nartul, prețul curent, după norme vechi din Constantinopol, orașul unde e primejdie mare cu mulțimea doritoare, și supt Turci, de **panem et circenses**: „jimbla albă cu drojdii de hămei..., pînea albă de grîu spălat, fiind împreunate trei mîni de grîu, precum obicinuiesc brutarii..., simitul alb..., covrigii albi [5]..., prescurile i colacii și pînea ce-i zice corn, care se lucrează de mueri, iarăși albă..., covrigii care fac iarăși femeile..., cei mărunți cu drojdii" [6].

Cum brutarii cei mai „ehlierzi" (cinstiți), se spune în privilegiul dat cu acest prilej, se plîng că de la începerea hostilităților „mulți iabangii sermainsizi" (venetici fără capital) li fac concurență, neaducînd pînea la tîrg" și, „cînd nu se vede buluc de pîne în tîrg", ceilalți, jăluitorii, răspund, dar totuși acei intruși vin și la obor și strică prețurile, se cere ca brutarilor cari coc în fie care zi să li se dea prioritatea la cumpărat, rămîind numai pe urmă „făinarii, sau mai bine să le zicem: matrapazii", cu lăsarea la o parte a „ficlenilor lăpădați de rufet". Aceasta se și acordă, dar impunîndu-se beneficiarilor privilegiului anumite îndatoriri; a găti făină pe trei luni, ca nu cumva să flămînzească orașul prin înecarea de ape sau înghețarea morilor [7].

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, II, p. 180.

[2] Al Sf'ntei Vineri din București la 1775; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, II, pp. 269-70.

[3] *Ibid.*, IV, p. 347 nota 1.

[4] *Ibid.*, IV, p. 347, nota 1.

[5] Un „covrigariu pentru jăble", 1782, *Studii și doc.*, XII, p. 102, no. 196.

[6] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, pp. 302-3, nota.

[7] *Ibid.*, pp. 304-5, nota.

Reglementarea oficială urmează neîntrerupt. La 1792 Vodă află că în Ialomița, „acolo de unde vine grîul", se dau 80-90 dramuri la parà", și aceasta nu albă și curată, pe cînd la București 150, și vor fi și 200, fiind ieften grîul. brutarii ialomițeni sînt luați la socoteală [1]. Un nou nart stabilia plata de 11-2 lei chila de „grîu de frunte, spălat", celalt avînd a se lua cu 8-9 lei; dar pînea de o parà poate să nu aibă mai mult ca 135 de dramuri [2]. Cînd, peste doi ani, ajunge a lipsi grîul, se ieau de guvern 150 de chile de la „cumpaniști", ocrotiți de agentul austriac, unii capanlîi și gelepi (măcelari exportatori), și se împart la brutari [3]. Pentru această lipsă Domnul se plînge că brutarii, „după multe vicleșuguri și vinovății trecute ale lor, acum unii își închid cuptoarele" sau „furnurile", „și fug și se ascund, ...cu pricină că n'au zaherea sau că n'au sermaià" (capital), „să cumpere zaherea". Ei sînt amenințați cu ocna pe viață dacă nu lucrează, scoțind zilnic pîne din două cuptoare; și simigiii sînt invitați a deschide „fumuri" [4]. Brutarul Cristodor e mînat, pentru lipsă la cîntar, „în tîrg la trei răspîntii și bătut cu cîte cinzeci toiage la tălpi și apoi din mijlocul tîrgului trimes la ocne", spre învățătura celorlalți, amenințați cu ștreangul [5].

Prigonirea brutarilor neascultători urmează. În 1796 unii sînt, de fapt, trimeși la salinele din Telega, fiindcă făceau cumpărătura la obor cînd era grîul mai scump, — peste ceia ce se chiamă „cișniul", prețul mijlociu, ca să crească și ei prețurile; se pune în vedere și „țintuitul urechilor prin tîrg" [6], întocmai ca la Constantinopol. La 1803, fiind iarăși lipsă, li se impune simigiilor să nu mai lucreze covrigi

[1] *Ibid.*, p. 306, nota.
[2] *Ibid.*, p. 307, nota.
[3] *Ibid.*, VI, pp. 768, 770.
[4] *Ibid.*, pp. 764-5.
[4] *Ibid.*, pp. 765-6. Cf. *iibid.*, V, p. 338.
[5] *Ibid.*, p. 238. Cf. prețurile din *Studii și doc.*, VII, p. 222, no. 62.
[6] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VII, p. 106 și urm. Pentru cișniu, v. Șăineanu, *o. c.*, II, pp. 135-6.

şi simiţi pănă în primăvară [1]. Ispravnicii din provincie cari nu poartă grijă de pîne bună şi ieftenă sînt taxaţi de „măgari" prin adresă a Domniei [2]. Brutarii de prin sate erau supuşi „dreptăţii" proprietarului: astfel la Gherghiţa Mitropolia intervine oprind pe meşterii de acolo, între cari un fiu de măcelar şi Armeanul Măgîrdici, Petre Dogarul [3].

Ocupaţia rusească aduce măsuri aspre din partea comandanţilor împărăteşti. Breasla jimblarilor e reunită silnic cu a simigiilor şi a brutarilor, în 1810 [4]. Nemulţămiţi de vre-o altă măsură, brutarul din Ploeşti Marin şi Tănase simigiul se alătură la răsculaţi, între cari şi un pescar şi un bărbier [5].

Întoarcerea Domniei aduce aceleaşi măsuri=grijă de făină, care, la un îngheţ al morilor, se dă din magazie, căutîndu-se şi de-a lungul Dîmboviţei, la toţi morarii, obligaţia de a se face pravilii, impunerea de pîne „bună, albă şi curată", nartul oficial [6]. La 1817, legare silnică a jimblarilor de brutari [7]. Cu un an înainte de oprise vînzarea pînii afară din brutării: „Trebuinţa este să fie politia îndestulată de pîne şi nu face trebuinţă a o căra pe la băcănii şi pe la alte prăvălii, ca să o vînză chiar la brutăriile lor, unde nu dau nicio zăciuială, căci o vinde oamenii lor, ale cărora simbrii sînt întrate în cheltuiala de taleri 15 pe zi, cum şi a prăvăliei" [8].

În sfîrşit iată şi o măsură mai cruţătoare pentru breasla în sama căreia se punea flămînzirea poporului. La 1818 se recunoaşte că slujbaşii Agiei, supraveghetorii de pănă atunci, „nu au frica lui Dumnezeu, pentru interes al lor în parte", aşa încît lasă pînea mică, neagră şi necoaptă. Aga-şi va avea venitul său de 2.000 de taleri pe an. Supuindu-se breasla inspecţiei a doi-trei boieri din cei mai mari,

---

1 V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VIII, p. 665. Nou nart de pîne, *ibid.*, XI, pp. 327-9. Alte măsuri pentru pîne bună, *ibid.*, pp. 921-2.

2 *Ibid.*, VIII, p. 665 (an. 1806).

3 *Ibid.*, XIII, p. 311 nota; p. 313, nota (an. 1822).

4 *Ibid.*, IX, p. 622.

5 *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 122.

6 V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, X, p. 877 şi urm.

7 *Ibid.*, X 2, p. 223.

8 *Ibid.*, X, pp. 924-5.

i se dă o alcătuire ca a „rufeturilor" țarigrădene: un staroste ales înaintea boierimii de întâia clasă și întărit de Domn (se alege Babic), patru „proești" (proestoși), un Logofăt, un ceauș; va fi vechea loggie genovesă, adausă la Constantinopolul bizantin moștenirii romane, **longea,** pentru judecăți și adunări [1].

Acești brutari bucureșteni puteau fi printre fruntașii orașului. Manea vătaful de brutari face în 1814, după o călătorie la Ierusalim, biserica Manea Brutaru [2]; fratele lui e popa Ioan [3].

Sistemul breslei turcești, a „rufetului" trece și la Iași, pe la 1803 [4], și la Galați, unde „rufetul pitarilor" face o icoană la Sfînta Vineri în 1814 [5]. Breslașii erau în parte Greci, și se pare că ei au pus la cale peste vre-o treizeci de ani un fel de grevă [6].

În restul Moldovei nicio urmă de reglementare domnească. „Calfele și lucrătorii pităriilor" stau alături și supt Regulamentul Organic [7]. „Chitarii" și „chităriile", cu „edecurile" lor, se presintă ca în vremea veche [8]. Pe lîngă franzelarii de lux [9], pitărie mai aleasă e a **furmagiilor** sau **formagiilor,** ca la Botoșani, la Telinești (Iacob și Necola, la 1798) [10]. Am pomenit acel inventariu de formagii care cuprinde: „covata, cîmpina de trei mîni, gripca de pîne, sitele, doi poslovaci, un capac de gura cuptorului, o masă de plăcinte,

[1] *Ibid.*, X², p. 224.

[2] *Inscripții,* I, p. 318, no. 769; p. 319, no. 770 (an. 1787), 771-2.

[3] „Popa Ioan brat Manea Brutarul"; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* VII, pp. 382-3 (an. 1798). Un brutar la Vălenii-de-Munte, Dinu, în 1814, *Doc. Văii Teleajenului,* pp. 36-7, no. 31.

[4] *Uricariul,* I, p. 106.

[5] *Studii și doc.,* XV, p. 343, no. 988.

[6] Hurmuzaki, *Supl.* I⁶, pp. 346-9 (an. 1841).

[7] Cînd cei din Iași dau o icoană bisericii Rufenilor; *Studii și doc.,* XV, p. 194, no. 543.

[8] *Ibid.,* VII, p. 220, no. 55 (Bîrlad, 1756-7); Antonovici, *Doc. bîrlădene,* I, p. 82, no. 17 (an. 1798: Ivan), p. 88, no. 22 (c. 1806).

[9] Cf. *Inscripții,* I, p. 347, no. 885 (an. 1857).

[10] *Studii și doc.,* XXI, pp. 119, 471.

lăiți, două culmi de pus panacoadi, o sătă di cernut făină"[1].

Brăharii[2], brăgarii, fabricanții de bragă, apar cu veacul al XVIII-lea. La 1733 Iașul avea și o „uliță a Brăhăriei"[3]. Breasla exista în Muntenia la 1780, cînd un vătaf o conducea: „lucrul lor din meiu" e din nou permis la această dată, în pănă la douăzeci de prăvălii, dacă dau Orfanotrofiei 600 de taleri pe an, îndatorindu-se a nu lua materialul, „zahareaua", în țară; „cei mai de frunte" să fie căsătoriți[4]. Dar la 1796 rămăsese un singur **bozagiu,** Iani, cu patru copii și două fete de măritat, oprit și el de a lucra din causa lipsei de grîne; i se îngăduie **bozagilîcul,** în măsură de două chile de meiu iarna și 6 baniță vara[5]. Cele douăzeci de bragagerii existau în 1803[6].

Rachierii țerani se întîlnesc și la sfîrșitul secolului al XVII-lea[7]. Se bea încă mied[8], dar Vodă-Brîncoveanu împărția vutcă și „orelcă", horilca de la pomenile moldovenești de atunci[9].

Sașii cei vechi aveau **berării** la noi. În secolul al XVIII-lea Germanii introduceau din nou băutura. Astfel Alexandru Dos încearcă la Roman, în 1816, alții — seria, începînd la 1740-1, cu Franz și Ioan, „care au venit acum din Țara Ungurească și sănt meșteri bărari"[10] —, la Iași, Krebs și Kube

---

[1] *Ibid.*, VII, pp. 147-8, no. 106 (Botoșani, c. 1820-30). Se frige și carne. Tot așa simigiii din București (Prager, *Blănăria în trecutul Țerilor Românești,* București, 1906, p. 136, no. XLI); p. 141.

[2] *Studii și doc.*, XXI, p. 453.

[3] Revista *Ion Neculce*, pp. 99, 101, 113.

[4] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, pp. 446-7.

[5] *Ibid.*, VII, p. 112, nota 4. Privilegiu și la 1791; *ibid.*, IV, pp. 287-8, nota.

[6] *Ibid.*, XI, p. 355.

[7] *Studii și doc.*, X, p. 184, no. 13; XIII, p. 113, no. 345, *Rev. Ist.*, II, p. 155.

[8] *Arhiva Istorică,* I p. 64, no. 71: la o îngropare în Moldova, c. 1690.

[9] *Ibid.*, și Aricescu, *o. c.*, p. 225.

[10] *Studii și doc.*, VI, p. 443, no. 1675; Hurmuzaki, X, p. 597; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, X², p. 376.

la Bucureşti în 1826. Dar despre aceste industrii de fabrici mai departe.

Alte îndeletniciri în legătură cu hrana rămîn nereglementate. Astfel industria — exercitată în Moldova mai mult de Armeni, în special la Botoşani,— a **pastramagiilor**[1]. Se exporta pastramă şi în Turcia[2], dar Iosif, episcopul de Argeş, cerea din Ardeal o provisie de ghiuden[3]. Tot aşa şi **oţetarii**, cari fac o biserică, cercetată şi de măcelari, la Bucureşti.

Bucătarii fură supuşi de reforma lui Ipsilanti, după însăşi a lor cerere, puindu-li-se vătaf un anume Panait, „pămîntean", bucătarul domnesc sau accì-başa, purtînd titlul aceluia al Sultanului. Îl aflăm şi la 1791[5] pe „Panait Ahcì-başa al cuhniei gospod". În 1792 ei înşişi, bucătarii din Bucureşti, cer din nou a li se admite breasla, cu acesta drept staroste, iar cercul de activitate să fie „numai şi numai pentru trebuinţa nuntelor şi a praznicelor obştii"[6]. Aceasta se şi acordă, ahcì-başa păstrîndu-şi titlul de la Curte, căci, se spune în 1797, ar fi „cu necinste a se numi din accì-başa domnesc vătaf de bucătari". Breasla avea „paraclisul ce este din dreapta la biserica domnească ot Curtea Veche", cu „tejghea cu lumînări de ceară"[7].

Mai tărziu, în 1793, bucătarul domnesc fiind un Petre, breasla nu-i primeşte pretenţiile, stăruind a se păstra „Panait Grecul, bucătar, carele s'au însurat aici şi se află pămîntean", ca unul care „a fost îndemnător şi silitor dintru întăiu a se face această orînduială între dînşii"[8].

Venind la îmbrăcăminte, **abagerii** îşi aveau isnaful la Craiova pe la 1800, cînd dădeau o icoană la biserica Oota[9].

---

[1] *An. Ac. Rom.*, XXVII, p. 147 (Bucureşti, 1836).

[2] La 1803, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XI, pp. 255-6.

[3] *An. Ac. Rom., litt.*, XXVIII, p. 212.

[4] *Inscripţii*, I, p. 285 şi urm., V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, pp. 374-5, nota.

[5] *Ibid.*, IV, p. 218.

[6] *Ibid.*, p. 287, nota.

[7] *Ibid.*, VII, p. 121, nota.

[8] *Ibid.*, V, pp. 286-7, nota.

[9] *Studii şi doc.*, XV, p. 70, no. 195. La Botoşani, Petru Naghi cofetar, Gorovei, *Monografia oraşului Botoşani*, p. 85 (an. 1820).

Legătura dintre cei de la Bucureşti şi pînzari, pe basa constantinopolitană, o cunoaştem printr'un act de la 1781. Au staroste şi ceauş, epitropi, cu platä ca şi starostele, care face „adeverinţe de zapis" şi „răsplăteşte" în „adunare" pentru „necinstirea" bătrînilor, înaintîndu-se şi raport al „starostiei" la Vornicul politiei; ceaşul ţine catastih pentru capitaţia Visteriei. Meşterii au hram comun, al Sfîntului Petru şi Pavel, se îndatoresc a închide la Înviere şi la cele douăsprezece praznice împărăteşti; „precum şi din pînzari să nu fie volnici să dea la Jidovi cămăşi sau pînză în numitele zile". Pentru cutie se ieau de abageri de la client 20 de parale la 30 de bucăţi, iar pentru cele de Maraş 20 la 20; clienţii obişnuiţi, „cumpărătorii", plătesc după „mîna" din care fac parte, cîte 20, 15 şi 10 lei pe an la cutie, plus două parale Sîmbăta. „Nimenea din braslă să nu aibă voe a deşchide prăvălie unde nu-l va îngădui brasla"; amendă se va lua şi de la „meşterii carii îi vor face tovaroşi din calfe în prăvălia sa" şi de la aceia cari **artorisesc** chiria prăvăliei altuia, şi de la aceia cari zavistuiesc calfele ori le ieau pe ascuns. Cei cu cinci lucrători şi alţi cinci la mahalale nu mai au voie să iea la „odaia prăvăliei" nici „tuzlucari". Străinii trebuie să ceară voie de a deschide prăvălie, dînd şi ei la cutia breslei, căreia calfele-i depun 50 de parale pe an. Pe aceste base Hagi Dinu sin Radu Chiţu se aşează ca „starostea corporaţii abagiilor şi pînzari" [1], Nimic din toate acestea în Moldova, unde aflăm pînzari liberi pănă şi prin sate [2].

În ce priveşte confecţia, **zăbunarii** îşi căpătau privilegiile lor încă din 1780, apoi din 1784, 1785 şi 1793, şi ele erau confirmate la 1797 [3], apoi la 1813 şi 1819 [4].

[1] *Ibid.*, II, pp. 195-8; *Studii şi doc.*, VII, pp. 36-7, no. 28.

[2] Ivan Pînzarul, în Ţinutul Vasluiului, 1816; *Studii şi doc.*, VI, p. 177, no. 147.

[3] Prager, *o. c.*, pp. 144-61, n-le XLV-VI; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, V, pp. 285-6, nota; VII, p. 113, nota 2. Zăbunari, *Studii şi doc.*, V, p. 28, no. 16 (Muntenia, 1679), VII, p. 9 no. 1 (an. 1713); Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, V, p. 339.

[4] Prager, *o. c.*, pp. 147-51.

Ei singuri au voie „să înple cu bumbac şi cu lînă", vînzînd „marfa de zăbunărie" în Bucureşti şi aiurea, „antiree voiniceşti şi zăbune femeieşti şi copilăreşti şi altfel de zăbune mari"; dar sînt datori să aibă lucrul gata „spre vînzare şi îndestularea ţăranilor ce vin de pe afară, cari nu se pot zăbovi cu aşteptarea pănă se face haină"; „nici Armean, nici Giurgiuvan, nici croitor" n'are voie a-i concura. Şi aceştia îşi au cutia şi starostele, amenzile pentru cine strică lucrul sau „calcă legătura breslei a lucra la prăvălieşi"; şi pentru nevoile Curţii tot prin staroste pot fi chemaţi [2]. La 1801, numindu-se şeful lor, iorgangibaşa, se întăreşte privilegiul [3].

În 1775 Alexandru Ipsilanti avea acum o breaslă organisată a **croitorilor,** supt terzi-başa, cu numele constantinopolitan, ajutat de bătrîni, şi el dădea acestei căpetenii dreptul de a judeca şi pentru „stricarea hainelor de lucru" [4]. Într'un act din 1776, de întărire a vechilor datini negustoreşti, călcate de acei străini cari, fără a voi să se aşeze şi fără a înştiinţa starostia, vindeau cu mărunţişul, se ocupa şi de neajunsurile pe care noile abusuri din timpul războiului le aduceau **croitorilor,** negustorii avînd obiceiul de a cumula vînzarea stofelor cu croirea lor: „Aşijderea neguţitorii cei cu prăvălii ce vînd marfă şi n'au avut obiceiu, ca, vînzîndu-şi marfa, să o şi croiască ei, să o facă şi haine, ci muşteriul, după ce îşi tîrguia marfa, o da la croitor osebit de i-o croia şi, făcea haine, iar, de la o vreme încoace, obişnuindu-se unii din neguţitori cu prăvălii, de metaherisesc şi

---

[1] V. în privilegiul de la 1780 pentru cei şapte zăbunari: „meşteşugul zăbunăriei, care este ori cîte se umple cu bumbac şi cu lînă"; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, pp. 137-8.

[2] Zăbune de ibrişim: *Studii şi doc.*, XIV, p. 257 (Oltenia, c. 1700). Zăbune de mătasă, *ibid.*, p. 191 (Oltenia, an. 1753).

[3] Urechiă, *Ist. Rom.*, VIII, p. 100, nota, nouă confirmare în 1813, *ibid.*, X², pp. 220-1. Apoi în 1819, *ibid.*, XII, p. 371 şi urm., nota. Staroste de iorgangii, 1814, *ibid.*, X², p. 224. Cf. şi *ibid.*, VII, p. 113, nota. Pentru Moldova, fără breaslă, v. *Buletinul Comisiei Istorice*, I, pp. 234-5 (an. 1743).

[4] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, II, p. 177.

meşteşugul croitoriei, cari, după ce îşi vînd marfa, o şi croiesc şi lucrează haine ei singuri şi la alţi neguţitori iarăşi sînt de nimic alişveriş, rămînîndu-li mărfurile nevîndute [1]".

„La Craiova se şi face o învoială între croitori şi cei cu prăvăliile, înaintea a „neguţători şi meşteri bătrîni ai breslei", în acel sens că „neguţătorii prăvăliaşi" „să aibă voie după vechiul obiceiu a croi şi a lucra haine de vînzare numai de cele mici, iar alte haine mai de credinţă, cu cheltuieli mai grele, să nu fie slobozi a lucra ei, ci să le dea la croitori să le facă", aşezîndu-se şi preţul pentru acestea [2].

Hrisovul dat în 1781 de Alexandru Ipsilanti defineşte rosturile îngăduite fiecăreia din categoriile meşterilor de îmbrăcăminte. Negustorii şi oricari alţii „să nu fie volnici a lucra meşteşugul croitoriei, adecă să croiască sau să coasă materii cu fir i alte cumaşuri, ori... cu mătase, i de bogasier i alăgele i de postav bun". Dar şalvaragiii au drept să lucreze din „postav de ţară" pentru ţerani, cosînd haine gata; abagiii se ţin la marfa lor de abă; zăbunarii la „haine de bumbac". Dar pentru folosul satelor venite la tîrg li se impune croitorilor „ca, pe lîngă cele „gata haine vechi ce ţin telalii [3]", „să facă primirea de tot felul de haine trebuincioase ţeranilor şi călătorilor", cari nu-şi pot pierde vremea aşteptînd. Tot odată se confirmă organisarea de breaslă după normele arătate mai sus, precum şi la analisarea învoielii, contemporane, dintre abageri şi pînzari. Starostele, terzi-başa, are patru epitropi, un ceauş care aduce la judecată pe cei cu vre-o vină. Se fixează ce trebuie să dea la cutie oricine întră în breaslă, cu aceiaşi scutire pentru fiul de meşter urmînd tatălui său, şi cît stagiu

[1] Urechiă, *Ist. Rom.*, I, p. 98.

[2] *Ibid.*, II, pp. 184-5. Cf. şi *ibid.*, I, p. 281, nota 4. Se hotărăşte în acelaşi timp că de beilic se vor da numai doi croitori, la Caimacam.

[3] V. în confirmarea de la 1820: „telalii cărora aceasta le este hrana, cu haine gata, date de obşte"; *ibid.*, XII, p. 385 şi urm.

se cere în ucenicie. Se ieau măsuri contra celor ce-şi părăsesc stăpînul: „calfele başcalii ce vor lucra haine cu plată în prăvălii, întru a căror nădejde stăpînii dughenilor croiesc muşteriilor haine din destul, iar apoi, la vreme de păs, ei se prefac ia alţii şi îi lasă în necaz" [1].

Regimul lui terzi-başa se dovedi însă cam aspru. Micii croitori fură opriţi de a lucra tot o dată şi pentru negustori şi pentru muşterii [2]. Se vede de acolo că la 1791, cînd se produce conflictul, pe lîngă mai marea căpetenie era şi un simplu staroste ca pentru celelalte bresle. Domnul hotărăşte să fie „slobozi a lucra lucrul lor şi a face aliş-verişul lor" [3].

Privilegiul fu înoit în 1793, după isprăvirea unui război care atinse şi pe aceşti meseriaşi — unul se sinucide pentru că a omorît pe neferul turc care-i necinstise nevasta [4]. Croitorii bucureşteni av,eau biserica Flămînda [5]. Erau o breaslă puternică, în stare să răspingă, cum a fost casul în 1812, cu un prea tînăr Ioniţă Craioveanu, şefi „fără ipolipsis" ne-„ipolipsicoşi" [6].

Satele muntene îşi aveau pe atunci mai peste tot locul modeşti croitori: ba la Telega în 1810 întîlnim trei cu acest meşteşug, avînd proprietăţi ca şi ceilalţi săteni [7]. La mănăstiri călugării îşi făceau rase cu lîna adusă une ori din Ardeal [8].

---

[1] *Ibid.*, II, p. 192 şi urm.

[2] *Ibid.*, IV, p. 292, nota. Cf. şii *ibid.*, XI, p. 797.

[3] *Ibid.*

[4] *Ibid.*, VI, p. 575.

[5] *Ibid.*, V, p. 282 şi urm. Nart pentru îmbrăcămintea şi încălţămintea proastă, *ibid.*, IV, p. 323, nota; p. 329. Numire de terzi-başă în 1803, *ibid.*, XI, p. 278.

[6] *Ibid.*, pp. 796-7. Confirmarea privilegiului în 1813, *ibid.*, X[2], p. 221. Carte de staroste în 1820, *ibid.*, XII, p. 384, nota. Privilegiul din 1820 fixează ca plată pentru deschiderea de prăvălie patru galbeni stamboli şi doi pentru terzi-başa; *ibid.*, p. 385 şi urm., nota. Cf. şi *Inscripţii*, I, p. 355. Tarife în Bucureşti, *Revista Istorică*, VI, pp. 205-6 (an. 1828).

[7] *Studii şi doc.*, XIV, pp. 98-9, 103, no. 106 (an. 1780); Stoica Teodorescu, *Telega*, pp. 188-90, 192-3.

[8] *An. Ac. Rom., lit.*, XXIX, p. 14.

Şi, iarăşi, în Moldova, starostii funcţionează liberi ca odinioară, fără nicio impunere din partea Domnului, de sigur cu vechea binecuvîntare arhierească [1].

Alexandru Ipsilanti reface şi „vechiul" rufet al **şalvaragiilor,** care, „din prefaceri vremilor, căzuse din obiceiul lor". Ei sînt osebiţi de croitori, avînd ca specialitate recunoscută, nu numai şalvarii, ci şi „dulămi, mintene, giubele, iamurluce", pe care să le facă „cu bune cusături şi curat", adăugindu-se că „să nu le înşire numai, fără niciun temei, de a se descoase în puţine zile". Breasla e constituită în condiţiile obişnuite, cu staroste şi cinci „proeşti", cu ceauş şi cutie [2]. Şi ei aveau legături cu bisericile, unde-i vedem dăruind icoane [3].

Ibrişingiii, cari lucrează cu ibrişin, fiind prea puţini, sînt reuniţi, la 1820, cu croitorii, după însăşi a lor cerere [4].

Încă de la 1780 găsim la Munteni tariful **blănarilor,** însemnîndu-se conteşul de samur, coburul de cacom, giubelele femeieşti, blana de nurcă şi nafea, tătarca, binişul şi giubeaua de sîngeap, tivilichia de cacom, de sîngeap şi, alături, „prefacerea, mutînd blana pe altă faţă" [5]. Cu un an înainte, cum se socotia că „blănarii din Bucureşti au început a face feluri de înşelăciuni norodului la vînzarea mărfii lor, că misăzile le face mici, de nu poate ajunge a se face o blană", iar „preţul îl cer scump foarte, pe cît nu fac", se numesc doi boieri epitropi cari cu şeful breslei, numit, ca la Constantinopol, chiurci-başa — dintr'un chiurci-başă se coboară şi Ipsilantiştii, sau Psiolii —, şi cu

---

[1] *Studii şi doc.*, VII, p. 126, no. 24; p. 129, n-le 34-5, 37; p. 130; XXI, p. 459 (starostele Tănase la Botoşani, 1777-81). V. croitori la Bîrlad în 1812, Antonovici, *Doc. bîrlădene,* I, p. 259. „Negul croitoriul" lucrînd o vie în Moldova la 1802; *Studii şi doc.*, VII, p. 139, no. 65.

[2] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, pp. 289-90, nota.

[3] *Studii şi doc.*, XI, p. 102, no. 18 (Bucureşti, 1819); XXV, p. 147 (Bucureşti, 1863); *Inscripţii,* I, p. 333, no. 833; p. 336, no. 61; p, 353, no. 906.

[4] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* XII, pp. 390-1, nota.

[5] *Ibid.,* II, p. 191.

„alți trei-patru bătrîni ai breslii lor", să fixeze numărul tanelelor de fiecare blană și prețul de vînzare [1].

La 1794, breasla, formată tot de Ippsilanti, la 1780, întărită la 1786 de Vodă Mavrogheni, căpăta un nou privilegiu, care înșiră și el „sîngepii de Nicsi", „blana întreagă de zardavoleși" [2] (zardavà = samur), „blana întreagă de șandrace", „blana întreagă pîntece de sîngep negru", „blana de rîși", „blana de crocu", „blănile ce le fac mici pentru panighiruri" (bîlciuri), înoindu-se și tariful de mai sus [3]. În 1795 se făcea osebire formală între acești „cojocari supțiri", de o parte, și, de alta, ișlicarii și „cojocarii groși". Nouă întărire la 1795 și 1799 [4]. Constantin Ipsilanti dă un hrisov aparte la douăzeci și trei blănari străini cu nouă călfi, așezați încă de pe vremea tatălui său, scutindu-i de cotărit, iar de fumărit numai dacă stau la han fără a-și face acolo lucrul, avînd a se judeca numai la Marele Vameș [5]. În 1806 se ivește discuție asupra numărului de tanèle impus, și blănarii observă că „măsura blănilor nu este cu putință a o face precum să arată în hrisoave, căci s'au schimbat felurimea hainelor ce să purta mai nainte și sînt siliți a face blănile după cea de acum modă a hainelor". Revenind acest proces, Domnul pămîntean Grigore Ghica întărește vechiul privilegiu, în care blănarii sînt apărați de concurența „cazacliilor" cari „aduc marfă din Țeara Căzăcească" și a celor ce aduc „marfă Rumele" [6], de Rumelia, de a bogasierilor cari vînd haine blănite gata, de a celor ce desfac „vulpile, jderii, pisicile și alte mărunțăi de cojocărie", bogasieri, abagii, Brașoveni, mătăsari, croitori, Armeni, Ovrei, „brăslași", slujitori, slugi de ale străinilor „de prin alte părți".

---

[1] Prager, *o. c.*, pp. 54-5, no. IX.

[2] V. zardavo-pacea, pacea de samur; *ibid.*, p. 105. Și „zardavobuni", *ibid.*

[3] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XI, p. 274 și urm., nota.

[4] *Ibid.*, V, pp. 284-5, nota. „Misăzi de oae pentru înblănitul giubealii", *An. Ac. Rom.*, XXVIII, p. 212 (an. 1796).

[5] Prager, *o. c.*, pp. 116-7, no. XXVII. V. și *ibid.*, pp. 19-20, no. XXVIII. Numirea vătafului celorlalți (an. 1811), *ibid.*, pp. 120-1, no. XXX, pp. 122-3, no. XXXII an. 1824).

[6] La spețe se adaugă: „tanèle cu cafaleli lor", „Sîngepi ne-

La sfîrșitul anului se confirma și vechea orînduire interioară a breslei [1], de care rămîn osebiți străinii cei douăzeci și trei însemnați în privilegiul din 1803 [2].

Cu totul altfel în Moldova tradițională. Un timp, și în veacul al XVIII-lea, se urmează cu meșterii lucrînd fiecare deosebi, fără vre-o legătură [3]. La Botoșani era un centru important al lucrului de blănărie [4]. Săpunari, șlicari, cojocari participă la fabricație. Iașul își avea și el blănarii, între cari întîlnim și pe unul care e calificat de Ungur [5]. Blănarul Sandul avea, la 1743, o moșie, Colăneștii [6].

---

gri", „sîngepi de Sibir", „sîngepi proști", „carsaci cu bogazurile (gurile) lor", „pacele de samur cu făscăi", „blană de veveriță", „blană de elangicuri", „blană de croculungul"; Prager, *o. c.*, pp. 98-107.

[1] *Ibid.*, pp. 107-10. Un chiurcibașa la Craiova pe la 1800, ctitor la biserica Oota; *Studii și doc.*, XV, p. 70, no. 194.

[2] Papiu Ilarian, *Tesaur*, II, pp. 322-3, no. VIII.

[3] Și șube; *Studii și doc.*, XIX, p. 18 (de urs, de ianod; Basarabia, 1839).

[4] Neculai, Toader, blănarii ș. a.; *ibid.*, VI, p. 264, no. 436; VII, p. 123, no. 8. V. și Iorga, *Breasla blănariilor din Botoșani*, în *An. Ac. Rom.*, XXXIV, p. 7.

[5] Vasile blănariul și soția, fata lui Iordachi Cracatiță; *Doc. Callimachi*, II, p. 162, n-le 5, 6. „Costandin sin Savii, staroste de blănari", 1799; *Studii și doc.*, VII, p. 139, no. 62; *An. Ac. Rom.*, XXXIV, no. 11, nota 1. Blană săngiap, de Sibiiu, *Doc. Callimachi*, II, p. 110; blană carsac, *ibid.*, p. 118 (an. 1763-4). Blănarul ungur, 1766, revista *Ion Neculce*, II, p. 279; III, p. 91 (an. 1771). Supt Ruși în războiul de la 1806 la 1812, revista *Ion Neculce*, III, p. 129 și urm. Blănari din Bîrlad, Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 32, no. 24; p. 53; p. 59, no. 14; pp. 69, 71, no. 3; p. 243, no. 2 (an. 1798). Pe la 1790 ei fac o biserică; *ibid.*, p. 127. Din Vasluiu; *Studii și doc.*, VI, p. 167, no. 100. Din Folticeni, *ibid.*, p. 237, no. 112 (an. 1785). Din Suceava (1768: Manole), *ibid.*, VII, p. 224, no. 66. Din Cîmpulungul Bucovinei, Stefanelli, *o. c.*, p. 130 și urm. (an. 1782). Varietăți de blăni, *Studii și doc.*, VII, p. 225, no. 69 (an 1773). „Mieii ce se taie de blănari", *Uricariul*, VI, p. 471. Din Chișinău, mai mulți, *Studii și doc.*, XXI, p. 116 și urm. (1798), pp. 119-20. Blănar, care se face diacon și preot, ca socrul, pe la 1820, în Ion Ionescu (de la Brad), *Agricultura română de la Bradu*, Roman 1886, pp. 13-4.

[6] Bianu, *Catalogul mss. rom.*, I, p. 60.

La 1760, din porunca Domnului, **dar și din a Mitropolitului,** frate cu acesta — e vremea de început a Callimachichilor—, un mare număr de meșteri „au cerut ei cu voe lor ca să facă briasla blănărească la Botoșani" și, „adunînd toată briasla la un loc", „rădică staroste cu voe tuturora" pe Andrei Șlicarul, puindu-i alături patru epitropi [1]. La 1768 apoi Gavriil Mitropolitul „li așează osebită breaslă", în aceste condiții: hram la Sfîntul Ilie, care e și la Bîrlad patronul breslei [2], a căruia biserică va fi ocrotită și împodobită de dînșii [3]; în acea zi „să fie datori a merge la casa starostelui ca să slujască"; formarea unei cutii, hrănită și din gloaba pentru neascultarea de staroste, „după obiceaiul vechiu" (6 zloți), pentru lipsă de la înmormîntări, pentru smomirea de ucenic (12 zloți, plus 100 de toiege ucenicului), de la „blănarii străini" cari „scot pielceale ce sînt de meșteșugul aceștii bresle", „după veachea așăzare și obiceiu" (20 de zloți). Ucenicul dă la primirea lui între calfe, cu voia starostelui și a breslei, 5 zloți „bărbință", fiul de meșter urmînd tatălui doar jumătate, blănarul străin bărbința toată [4]. Vodă intervine numai cu „cartea cea domniască pentru tăetul meilor" [5].

Andrei Șlicarul găsi însă că „frații" sînt prea neascultători ca să-i poată conduce: el demisionă deci, „se supără", la 1772. Îndată breasla, „rămasă ca o turmă fără păstor", îl rechiamă, admițînd ca amendă pentru nesupunere 5 oca

---

[1] *Breasla blănarilor din Botoșani,* p. 7.

[2] Biserica de acolo „zidită și făcută cu toată zestre ei prin agiutorul numitii bresle a blănarilor": Antonovici, *Doc. bîrlădene,* I, p. 319.

[3] Împrejmuirea cimitirului, *Breasla blănarilor din Botoșani.* p. 16. Odăjdii pentru preoți, *ibid.,* p. 17. Dascălul e și ceauș și i se dă, după treisprezece ani, un loc de căsuță. Ajunge și preot; *ibid.,* p. 23. Împărțire la breslași de locuri pentru casă, pp. 25-6. V. și *Studii și doc.,* XXI, p. 457 și urm.

[4] *Breasla blănarilor din Botoșani,* p. 5.

[5] *Ibid.,* p. 22.

de ceară breslei, 10 lei gloabă „judecătorului de Botoşani", plus 50 de „beţe în tălpi" [1]. La 1795 îl înlocuia un Manole sin Ioniţă, iar fără niciun amestec de sus; e ales cu „bună voia şi primire noastră", zic meşterii, cari cer „boerilor dregători" o simplă „carte" de recunoaştere [2].

După o plîngere la Domn şi un ordin de acolo, la 1797, „Armenii dughengii care ţin bogasierii aice în Botoşani" se îndatoresc a nu mai „cumpăra de acum şi a ţinè prin dughenile lor orice fel de gujulii", „cum şi strai gata blănite, adecă maloteli, caţaveici, care le lucrau tot la briasla blănarilor", având voie a lua de la „neguţitorii lăturaşi ce vor aduce săngiap de vănzare la acest oraş şi blani gata" „tanèle" sau blăni pentru a blăni „straiele de vînzare ce vor face", dar nu pentru a vinde deosebit [3].

La rîndul lui, Mitropolitul Veniamin întăreşte statutele breslei, care cuprindea tineri veniţi din Hotin, Suceava, Cernăuţi, Folticeni, din satele Pătrăuţi, Dănuleni, Stănceşti, —fiul preotului,— Vlădeni, Zvancea, un fiu de diaconiţă văduvă, un nemeş, un ginere de vameş, un fiu de dascăl, un şlicar [4], adăugind că, pănă ridică marfa, materia primă, orice meşter e dator a da şi altuia. Havaetul îl vor da şi cei cari „lucriază meşteşugul acesta la mahalale, pe la casele lor, şi, numai la zioa tărgului obicinuesc de sept căte puţină marfă cu rogojina la uliţi". Se prevede că străinii nu pot fi primiţi la lucru. „Niciunul din breslaşi să nu fiia volnic a priimi ucenic la învăţătura meşteşugului din limbi streine, adecă din Armeni sau din Jidovi, pentru ca nu după vremi să să întăriască aciastă briaslă prin minile lor, şi ca să nu rămiie aceste bune aşezări, ce sănt făcute spre folosul şi podoaba bisericii, spre răsăpire. De va veni vre un meşter blănariu armean strein, dintr'alt oraş, aicea şi va vrea

---

[1] *Ibid.*, p. 9 Tudose blănarul din Botoşani cu moşia la Cătămăreşti în 1785, *Studii şi doc.*, VII, pp. 344-5, no. 23.

[2] *Breasla blănarilor din Botoşani*, p. 10.

[3] *Ibid.*, p. 11.

[4] *Ibid.*, p. 15 şi urm.

ca să-l aşăze şi să lucreze meşteşugul acesta, să nu fiia volnic" [1]. Vom vedea ce va ieşi de aici.

Starostele şi epitropii aveau şi voia de a împărţi cu bezmăn, cu „embatic" locul liber al bisericii lor [2].

O singură dată, la 1805, vedem Domnia amestecîndu-se în rosturile generale ale blănarilor, şi aceasta pentru a osebi privilegiul lor de al altora, vecinii lor, de cari va fi vorba îndată: cojocarii. „Cuşmele şi blanele" se atribuie acestor „cojocari supţiri" cari sînt blănarii. Şi cu acest prilej relaţiile între cele două categorii de meseriaşi se luminează începînd încă de la 1761, cînd se rupe vechea legătură dintre blănari şi cojocari [3].

La acea dată, reformatorul „filosoful" domnesc din Moldova hotărîse ca de la Paşti pănă la Ispas blănarii singuri, deosebiţi şi ei de „blănarii greci ce lucrează la blăni supţiri", să cumpere pielcele de miel şi să taie miei pentru pielcele, cojocarii neavînd voie chiar după acest termin să ieie piei de blăni, ci numai de cojoace. După aproape o jumătate de veac, probabil în faţa concurenţei străine, cele două bresle se cer a fi reunite, şi li se acordă. Dar îndată blănari şi cojocari îşi aduc aminte că „într'aceste două bresle dintru început au fost vrajbă şi gîlcevi", ceia ce aduce noua osebire [4].

Despărţiţi de cojocarii başcalii [5] şi de işlicari, blănarii îşi au privilegiul întărit la 1799 şi precisat la 1826, cînd con-

---

[1] *Ibid.*, pp. 13-4. Un Chiriac Blănariul la 1801; *Studii şi doc.*, VI, p. 139, no. 64. Ajunge staroste la 1812. Văduva lui în 1822. Un nepot de olar, calfă cu dughiană, *ibid.*, p. 22. Cf. cu *ibid.*, VII, p. 141, no. 77. Ghimeş blănarul, c. 1830; *ibid.*, XXI, p. 471.

[2] *Ibid.*, pp. 25-6 (şi în *Scrisori de meşteri*). Actul, din 1825, e dat de starostele Ioniţă Popa, de protopop şi de „ipitropii" Dabija, Schipor şi Necşoiu.

[3] Prager, *o. c.*, pp. 45-6. Scutirea ei de camănă la 1741.

[4] Codrescu, *Uricariul*, III, p. 140 din ediţia 1-a.

[5] Pentru cei doisprezece cojocari başcalii din Bucureşti, cu prăvălii la Sf. Gheorghe, în 1819, Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1910, p. 298.

curența bogasierilor e strict oprită ca să nu se piardă cu totul breasla. Grigore-Vodă Ghica hotărîse împotriva anaforalei boierilor, favorabilă celor din urmă [1].

Vechii **cojocari** munteni arată să fi fost legați permanent cu croitorii, stînd ca și aceștia supt privegherea lui terzi-başa, care era astfel și cuiungi-başa, căpetenia meșterilor de cojoace, avînd a osebi, la îndeplinirea funcțiilor sale de judecată, pe unii de alții: „să judece pe cei de supt breasla lui, adică croitoru cu croitoru, cojocaru cu cojocaru, care vor fi avînd pricini între dînșii pentru ale meșteșugului, i pentru ucenici și călfi, cum și cei ce va cădea în vină de stricarea hainelor la lucru". De această asociație se ocupă și creatorul breslelor „turcești", Alexandru Ipsilanti, la 1775 [2]. Dar, la 1776 încă, același Domn apăra pe „pămîntenii negustători cojocari" de noua concurență legală a „cojocarilor streini, creștini" și a Armenilor [3]. La 1778 cojocarii singuri își aleg staroste pe Daniil Ciupag [4]. Cojocarii făceau însă individual asociații cu işlicarii [5], de cari ne vom ocupa și în deosebi.

La 1779 Alexandru Ipsilanti, întemeiat pe „hrisovul ce au, vechiu", prețuiește acest „meșteșug ales", și, constatînd că „isnaful n'are niciun nizam", și că nu sînt „cunoscuți" cojocarii, li dă ca epitropi pe Marele Cămăraș și doi boieri de frunte, cari să cerceteze starea de lucruri pentru ca, împreună cu chiurci-başa și cinci-zece fruntași ai meseriei, să înlăture pe cei cari, „neștiind meșteșugul cum se cade, fiind puțintel deprinși a cîrpi și împunge cu acul, să numesc cojocari". Comisia va redacta „nizamul", care lipsește, statutul [6]

---

[1] Prager, *o. c.*, pp. 93-8. Confirmare de privilegiu în același an, *ibid.*, pp. 98-106. Adaus în Decembre, *ibid.*, pp. 107-10.

[2] *Ibid.*, p. 47.

[3] *Ibid.*, pp. 52-3, no. VII.

[4] *Ibid.*, p. 48.

[5] Proces în 1784, *ibid.*, p. 51.

[6] *Ibid.*, pp. 64-6.

Ca o breaslă separată cojocarii capătă tot la 1779 întărirea dreptului lor de protimisis la cumpărarea, în primăvară, de la Mocanii cu oile, a „hîrşiilor de stîrpituri şi de gemeni spre a le lucra pentru bilşugul oraşului Bucureşti şi pentru chivernisala lor" [1]. În schimb li se impune o anumită lungime a misăzilor şi un anumit tarif [2]. Cei din Gorj sînt apăraţi de amestecul „mătăsarilor şi mămularilor", de cari se plînseseră că din causa lor „sînt numai cu numele cojocari, iar alişverişul lor nu pot să şi-l facă cu această amestecătură" [3].

La 1780, se încearcă de Domnie o singură breaslă unită pentru „blănari, cojocari, işlicari şi matrapazi", consideraţi ca negustori, chiurci-başa avînd a servi ca element de legătură, cu autonomie interioară pentru fiecare specialitate [4]. La 1784, Vodă făcea însă breaslă organisată pentru cojocarii singuri, cu obişnuitele organe, de la staroste la ceauş, trecînd prin „epitropi" şi „purtătorii de grijî" [5].

Dar la 1785 e rîndul işlicarilor, cari ceruseră o cercetare cu carte de blăstăm în prăvăliile concurenţilor lor [6], să fie apăraţi de „amestecătura" cojocarilor başcalii. Acestora li se interzice să cumpere „pei de cele stîrpituri sau pei albastre, cari sînt de trebuinţă meşteşugului işlicăriei", pentru a face din pielcelele mieilor avortaţi „căciuli cazaclieşti sau boznieceşti", iar din hîrşii altfel de căciuli. Scusa că se vinde material amestecat la „tîrgurile de prin alte ţeri" ca şi de către Mocani e răspinsă. Fiecare, e porunca Domnului, să se ţie de lucrul său [7]. Aşa se vorbia şi la Bizanţ.

În schimb, pe acelaşi principiu, breasla e ocrotită contra bogasierilor şi altora, cari „nu numai aduc marfă de cojocă-

---

[1] *Ibid.*, pp. 53-4.
[2] *Ibid.*, pp. 54-5, no. IX.
[3] *Ibid.*, pp. 55-6, no. X.
[4] *Ibid.*, pp. 66-74; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, II, pp. 187-92.
[5] *Ibid.*, I, p. 439 şi urm., nota.
[6] O dughiană de şlicar în Chişinău, 1798; *Studii şi doc.*, XXI, p. 118.
[7] Şi Prager, *o. c.*, pp. 58-61, no. 18.

rie de la panighirurile Ţerii Turceşti',' dar ieau din ţară pentru prăvăliile lor şi „lucrează cu mînile lor" sau cu ale simbriaşilor, „îmblănind şi tot felul de haine ţărăneşti", fără a vinde fabricaţia lor la isnaful blănarilor. Astfel aceşti usurpatori trimet pe la tîrguri „tot feliul de haine blănite cu feliuri de blane", pe cînd cojocarii nu pot vinde nimic şi n'au cu ce-şi ţinea calfele, care li sînt şi smomite. Ordin se dă ca blănile aflătoare la aceia să se vîndă singurei bresle care e îndrituită a practică meşteşugul [1]. La 1786, prin noul privilegiu al cojocarilor, „groşi" şi „supţiri" (aceştia au patru din şase „proeşti"), cărora li se fixează taxele pentru cutie, se prevede din nou că bogasierii n'au voie să facă marfă „cojocărească" nici să blănească „gordii sau liviichii, sau jubele". Din nou se impune Cazacliilor a deschide marfa la sosire — ca şi cei ce vin din Rumelia, Braşov şi Lipsca—, şi vor da la cutie 30 de bani la 60 de lei. La marfa mai uşoară ce soseşte: „sîngeap. cacom, iaţcă, dihor, pisică", împărţirea, şi cu blănarii, se va face după anumite norme. Se ieau măsuri ca fabricaţia să fie pe „măsura hotărîtă" şi neputredă, precum şi ca să nu se **mizduiască** vama [2].

Trec cîţiva ani însă, în această fluctuaţie a raporturilor dintre meşteşugari, şi iarăşi işlicarii sînt alături cu cojocarii başcalii, despărţindu-i numai de breasla blănarilor şi de „chiurci-başa" al cojocarilor', adecă al celor „supţiri" [3] (1794). La 1796 însă işlicarii smulg cojocarilor îndatorirea —e vorba de un „aşezămînt prin sînge, cu voia şi primi-

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, pp. 447-9, nota; Prager, *o. c.*, pp. 61-3. Pentru cojocarii din Bucureşti la această dată de 1785 şi V. A. Urechiă, *l. c.*, p. 375 nota. Cf., pentru Oltenia, *Studii şi doc.*, XIV, p. 283, no. 66.

[2] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, III, pp. 56-60; Prager, *o. c.*, pp. 74-80. Întărire la 1788, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, III, pp. 53-4.

[3] *Ibid.*, V, p. 270 şi urm., nota; Prager, *o. c.*, pp. 81-6. Privilegiul pentru cei supţiri, uniţi cu blănarii, *ibid.*, pp. 86-92 (an. 1795).

rea tuturor"— de a nu furnisa ei pe preţ mai mic materialul de işlice [1].

O breaslă era şi la Craiova, pe basa vechii companii, „cumpănii" austriece, breaslă care se judeca la 1804 cu vameşii pentru hîrşiile, „pieile de miel albe sau negre", de la „fătăciunea oilor", „dupeste cîmp" [2], şi ea încearcă la 1818 să oprească pe „neguţătoraşii" din Caracăl [3] de a-şi face vînzare şi în această ramură, ceia ce se admise de Caimacam, dar cu un hotărît refus din partea lui Vodă-Carageà[4]. La începutul veacului funcţionau bresle şi la Tîrgovişte [5], la Slatina [6], la Ploeşti [7], la Rîmnicul-Vâlcii [8]. Prin sate-i găsim amestecaţi cu ţeranii, al căror fel de viaţă-l împărtăşesc, avînd ogoarele şi viile lor [9],— aceştia, bine înţe-

---

[1] *Ibid.*, pp. 110-1 (confirmarea oficială la 1799). Casele lui Vasile cojocarul, *ibid.*, VII, p. 98 (an. 1797). Cf. şi *ibid*, p. 212, nota „Cojocarii subciri" la 1836, *Inscripţii*, I, p. 352, no. 903.

[2] *Ibid.*, pp. 130-2. La biserica Sf. Arhangheli e ctitor Ioachim cojocarul; *Studii şi doc.*, XVI, p. 67, no. 181. Nume de cojocari, lîngă un sticlar, un boiangiu, un cizmar, un cibucciu, *Revista Istorică*, VII, p. 175 (an. 1792).

[3] Un Stăvărache, un Ivanciu, ctitori la biserică; *Studii şi doc.*, XV, p. 60, no. 160. V. şi p. 59, no. 158, (c. 1800); *An. Ac. Rom.*, XXXVI, p. 719 (an. 1838).

[4] Prager, *o. c.*, p. 113, şi urm. V. şi p. 120, no. XXIX, p. 124 şi urm.

[5] *Ibid.*, pp. 132-4. Uniţi cu tabacii, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.* X², p. 223. V. şi *Studii şi doc.*, XV, p. 92, no. 252 (c. 1830). La Oota, Sandu Cojocar, cu rufetul; *ibid.*, XV, p. 70, no. 194 (c. 1800). V. şi *Doc. Tudor*, p. 112, no. 141.

[6] Prager, *o. c.*, pp. 134-6. Şi ei se ceartă cu vameşii ca să nu dea o a doua vamă după cea luată de la măcelari. Cei din Bucureşti se plîng că la cercetarea în prăvălie, li se face „zmăcinărie" în marfă, care „se frămîntă", *ibid.*, p. 137. V. şi *ibid.*, pp. 139 şi urm., no. XLIII.

[7] *Ibid.*, pp. 138-9, no. XLII. Cf., pentru anul 1775, *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p .107.

[8] Ctitor pe la 1835; *Studii şi doc.*, XV, p. 313.

[9] *Studii şi doc.*, XII, p. 129, no. 265 (c. 1800); Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, VI, p. 205 (an. 1795); Stoica Teodorescu, *Telega*, pp. 188-8 (şi un unchiaş Mateiu); *Corespondenţa lui Aman*, p. 56 (an. 1820); p. 97, no. 232; pp. 102-3, no. 248. Unul strînge lînă, *ibid.*, p. 156, no. 337, (an. 1836).

les, fără nicio legătură cu breslele orăşeneşti, principiul fiind acela că o breaslă se osebeşte numai atunci cînd se iveşte concurenţa între cei ce exercită aceiaşi ocupaţie. La Drăgăşani cojocarii Pătru, Dincă sînt ctitorii bisericii Sf. Ilie, în 1834 [1].

Cojocarii umblă tîrgurile: pe cei din Craiova-i aflăm la bîlciul din Rîureni, în 1819 [2]. Prîn Ardeal nu odată găsim cojocari romîni, ca, la Apoldul-de-jos, unul care face un tetrapod la biserică [3]. Cutare cojocar din Bucureşti la 1824 e „proin vameş" [4]. Ba la Ocna Sibiiului popa Ion Cojocariul arată profesia sa ori a părintelui [5]. În Timişoara, cartierul Fabric, „mahalaua rumînească", adăpostia în 1833 un „rufet al cojocarilor" [6].

Cu totul altceva e în Moldova, unde, afară de osebirea din 1805, făcută mai sus, cojocarii nu par să fi avut o breaslă în faţa celei a blănarilor.

Încă la 1775 apare la Iaşi şi starostele de cojocari alături de alţi şapte şefi de bresle [7]. În cîteva alte oraşe, meşterii apar răzleţi. Astfel la Bîrlad, unde, în 1812, Arsenie cojocarul, vînzîndu-şi casele, spune că „le-a avut descălecătură veche ca şi alţi Bîrlădeni" [8], la Galaţi [9], la Odobeşti [10].

Şlicarii, asociaţi un timp cu cojocarii başcalii, aveau la 1773, în Bucureşti, o căpetenie, pe calpacci-başa al Dom-

---

[1] *Studii şi doc.*, XV, p. 302, no. 870.

[2] *Ibid.*, VIII, p. 89, no. 66.

[3] *Ibid.*, XIII, p. 38, no. 36. Un cojoc, un „chieptariu", la Făgăraş, pe la 1820; *ibid.*, XII, p. 208, no. 53.

[4] Arh. Statului, Condica veliţilor boieri, 17, fol. 328 (comunicaţie a d-lui Iuliu Tuducescu).

[5] *Studii şi doc.*, XIII, p. 139, no. 456 (an. 1806).

[6] *Ibid.*, p. 197, no. 692.

[7] *Ibid.*, XXIII, p. 23. Un cojocar în 1755, revista *Ion Neculce*, II, p. 296.

[8] Antonovici, *Doc. bîrlădene*, II, pp. 123-5, no. 100. Un Ioniţă a Cojocăriţii în 1792; *ibid.*, I, p. 82.

[9] *Studii şi doc.*, XII, p. 204, no. 43 (an. 1813).

[10] *Ibid.*, VII, p. 70, no. 84 (an. 1819).

nului, Iane. Dar întâiul privilegiu al breslei constituite nu e decît din 1784, de la Alexandru Ipsilanti; condiţiile sînt cele obişnuite [1]. El e întărit la 1787 [2]. Prin sate se fac în voie căciuli (şi „căciuli femeieşti" [3]), de **căciulari** [4].

Alăturea de işlice se întrebuinţau la Munteni fesuri („fesuri albe" în 1793) [5]. Şăpcile, introduse de Ruşi, se primesc odată cu veacul cel nou şi mai ales cu ocupaţia de la 1806 la 1812 [6]. Cele d'întâiu pălării s'au adus de sigur din Ardeal [7]. Pălării de Lipsca se vindeau la Craiova în epoca lui Tudor [8]. Dar încă din 1815 Ploeştii aveau un **pălărier**, pe Ioachim [9].

Şlicarii din Moldova, pomeniţi între cele opt bresle, n'au lăsat documente despre rosturile lor. Nici ei n'au avut un „isnaf" sau „rufet" de datină turcească, cu „nizamul" lui.

Tabacii din Bucureşti numiau o uliţă în 1752[10]. Domnia li acorda încă din 1766 scutire pentru scumpia de care aveau nevoie pentru lucrul lor [11]. La 1785, cînd se plîng că vameşii de la oborul Tîrgului-de-afară li ieau vamă de la „scumpia şi alte ierburi ce aduc de peste cîmp" — li se obiectează că le şi vînd —, tabacii nu formau o breaslă,

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, pp. 443-4, nota. Un işlicar la Bucureşti în 1785, *ibid.*, p. 509, nota.

[2] *Ibid.*, III, pp. 54-6, „Un işlic bărbătesc, un calîp de işlic", 1790, *ibid.*, IV, pp. 404-5. Un Păun işlicarul avea la 1799 o simigerie, care-i e oprită, fiind „cu adevărat pricinuitoare de primejdii şi de multă supărare la atîtea prăvălii vecine" (*ibid.*, VIII, pp. 105-6).

[3] *An. Ac. Rom.*, XXXVII, p. 145.

[4] *Corespondenţa lui Aman*, p. 146 (an. 1833).

[5] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, p. 436.

[6] *Studii şi doc.*, XXI, p. 374 (an. 1829); *Revista Istorică*, VI, p. 206 (an. 1818).

[7] Sofiica Salmon, „palariţa", la Sibiiu, 1793; Leoniar (Leonard) Şuster, acelaşi an; *ibid.*, XII, p. 116, no. 230.

[8] *Ibid.*, XXIII, p. 49 (c. 1820).

[9] *Doc. Văi Teleajenului*, pp. 23, 95, no. 14.

[10] *Studii şi doc.*, V, p. 498, no. 72.

[11] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VII, p. 112, nota 3.

ci li se spune numai: „toți cîți să hrănesc cu meșteșugul tăbăcăriei de săftiene aici, în București" [1]. Ei își vor continuà această sfadă și pentru „rînsa și sovîrfu, cum și frunza de măr" [2]. Grămădiți în mahalaua Tabacilor, ei provoacă din partea vecinilor plîngeri că „tabacii ce sînt puși cu tabac-hanelele pe marginea gîrliței ot Radu-Vodă..., cu gunoiul ce-l aruncă, au îngustat matca și au început apa a face mîncătură". Meseria lor era așa de supărătoare prin „samanul și rînza ce aruncă în mijlocul drumului", încît „s'au făcut moviiă. de nu mai pot trece carele... și un batac în care s'au înomolit doi cai a trecătorilor și, neputînd să se scoață, acolo s'au prăpădit" [3]. Aveau un vătaf, și acestuia i se cerea să arăte la carvasară ce marfă aduc [4]. Refusau să dea vama pentru „frunzele" și „buruienile" necesare [5].

Tabacii lucrează în libertate de orice constrîngere în breaslă la Tîrgoviște[6], la Pitești, unde ei sînt la 1748 printre fruntașii orașului—contracte ale lor îi îndatoresc a da „marfă. bună, albă, curată, nepătată" [7]—, la Argeș [8], la Craiova [9], ca și prin sate [10]. Aceștia din urmă au de lu-

[1] *Ibid.*, I, pp. 453-4, nota.

[2] *Ibid.*, XI, p. 273.

[3] *Ibid.*, XIII, pp. 288-90, nota. Se vorbește și de „iazul Bucureșteanca".

[4] *Ibid.*, IV, p. 254 (an. 1792). Pentru mahală v. *Inscripții*, I, p. 345, no. 879. „Mahalagiii ot biserica Sirbilor din București, tabaci", V. A. Urechiă, *Istoria Rom.*, XIII, p. 340 și urm., nota. Un tabac la 1856, *Inscripții*, I, p. 370, no. 940.

[5] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, X², p. 223 (an. 1913). Pentru scutirea „scumpiei, rînsei, cum și celorlalte frunze" (și a pieilor din afară), *ibid.*, XII, pp. 395-7, nota.

[6] Lazăr Tabacul reface Biserica Roșie (*Studii și doc.*, XV, p. 354, no. 1007 (an. 1828).

[7] *Ibid.*, XIV, pp. 211-3, n-le 4-5 (ieau 21 de taleri pentru lucrul a 300 de piei).

[8] *Ibid.*, pp. 188-9, no. 4 (același an; același tarif: „tăbăciala pieilor, de sută căte tl. 7").

[9] *Corespondența lui Aman*, p. 165, no. 3 (an. 1802).

[10] *Studii și doc.*, XIV, pp. 77-8, n-le 77-8 (c. 1750); p. 310 (c. 1770); *Doc. Tudor*, p. 19 (an. 1811).

cru cu lînarii, negustorii de lînă: „eu foarte mult sînt supărat cu tabacii", se scrie către un fruntaș dintre aceștia, tatăl pictorului Aman, în 1820 [1]. Ori, în altă scrisoare: „Și, pentru lînă neagră, de n'or vrea tabaci să-mi vănză lăna cea albă, fără neagră, caută să iau și neagră, și să o primești cu doao parale sau trei mai jos" [2].

Se lucrau și piei de capră verzi [3], piei de bivol [4]. Făcînd „felurime de saftian și mesini și tălpi", ei le vindeau la cavafi pentru încălțăminte „la norodu de obște" [5]. Se face „de douazeci și opt de negustori din Brașov, Șapte Sate, ce sînt în ținutul Brașovului, sudiți chesaricești, ca negustori cu piei de capră", și un export în Ardealul lor, de „meșine de oaie și sahtiene" [6].

E interesant și înduioșător casul acelor săteni din Preajba olteană, proprietate a lui Hagi Stan Jianu, cari fac o școală, căpătînd de la Cîrmuire voia de a înlocui birul prin darul de zece parale la suta de piei (1783, 1792 [7]).

În Ardeal se menține pănă pe la 1840 țehiul timarilor din Făgăraș, cari au „contractușe de uric", pentru bolțile lor și trăiesc după vechile datini supt goțmănia „cinstitului meșter bătrîn" țehmeșterul, latameșterul mare și mic și notarișul, precum și alți bătrîni, îngrijind de zugrăveala bisericiilor, îngropîndu-și morții [8], plătindu-și școala cu învă-

---

[1] Tabacii smulg „piei de oi moarte de la lînari"; *Studii și doc.*, VIII, p. 13, no. 58 (an. 1787).

[2] *Corespondența lui Aman*, pp. 4-5. V. p. 167, no. 9: „Eu rămăsei de minciună cu lănă, dar, frate, nu este greșală de la mine, ce este a tabacilor, bată-i Dumnezeu pe ei, că au ișit preț pe lănă mai mult".

[3] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XI, pp. 253-4 (an. 1803).

[4] *Studii și doc.*, XXI, p. 439 (an. 1834).

[5] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XI, p. 276.

[6] *Ibid.*, XI, p. 252 (an. 1803). Pentru piile de vacă și capră exportate „affabricatae et confectae rursus", care „haud in exigua quantitate revehuntur in Valachiam", v. *Studii și doc.*, XII, p. 177, no. 332 (an. 1820).

[7] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, p. 269; IV, pp. 123-4.

[8] „Uneltele țehului cele de săpătura morților"; *Studii și doc.*, XII, p. 216, no. 9.

țătorul ca „Ioan Fogarașii, dascălul normalicesc Făgărașului și reghiușului țehiului", din 1799[1]. La Almăj, la Poșorta, la Tîrgul Murășului[2], se întîlnesc întîmplător tineri romîni, la deosebitele date din veacul al XVIII-lea, fără a se pomeni însă țehiul, breasla. În acel centru săcuiesc, cu sate de-ale noastre prin prejur, vedem la 1824 pe un Ștefan Pantea, care pleacă la Făgăraș, să-și facă ucenicia la „jupăneasa Creștina tăbăcărița" [3]. Pe acel timp Timișoara avea „muit cinstitul țeh al tabacilor" în „mahalaua rumînească" [4].

Socotelile țehiului făgărășean cuprind mențiunea „cheltuieii Beclerenilor" (oamenii din Beclean) „care au avut pricină cu **ciorogarî** pentru căce le-au luat peile din mănă" [5]. Iașul își avea și el ciorogarii, al căror nume s'a întins asupra dealului Șorogarilor de lîngă oraș [6].

Tăbăcarii din Moldova sînt foarte rari. O cislă-i pomenește la 1748-9 [7], iar viitorul oraș Focșani începe de la satul Stoeștii, devenit mahalaua Tăbăcarilor [8].

Încă de la 1775 Alexandru Ipsilanti dă un privilegiu fundațional breslei reunite a **„cavafilor** și **cismarilor, papugiilor** creștini pămînteni din București", pentru „cisme, papuci, meși și tot lucrul căvăfesc i papugesc", apărîndu-i prin acest solemn monopol de „Turci papugii și cavafi", contra cărora se plînseseră la 1767 încă, supt alt

[1] *Ibid.*, p. 4. V. și *ibid.*, p. 214, no. 1, 3; pp. 215-6, no. 9; p. 216, no. 10; XIII, p. 95, no. 263; p. 97, n-le 271-2.

[2] *Ibid.*, VIII, p. 87, no. 52 (Chirilă Pintea de la Moroș-Vașarheiu); XIII, p. 150, no. 513 (c. 1771); *Corespondența lui Aman*, p. 181, no. 49 (c. 1818).

[3] *Studii și doc.*, XII, pp. 210-1, no. 63.

[4] *Ibid.*, XIII, p. 197, no. 692.

[5] *Studii și doc.*, XII, p. 216, no. 9.

[6] Revista *Ion Neculce*, I, p. 119 (an. 1797). Pentru starostele de soronari din Bîrlad la 1743, Antonovici, *Doc. bîrlădene*, II, p. 24. Solonari ce curăță grăsimea vitelor, Gorovei, *o. c.*, p. 312.

[7] *Studii și doc.*, VI, p. 45, no. 109.

[8] *Ibid.*, VII, p. 323, nota 5.

Domn. Aduși să dea ei înșii un hoget formal, Turcii nu vor mai putea vinde decît marfa adusă de ei, nici cumpăra ceva de la indigeni, săftienele venite din Turcia trebuind să treacă și ele la breaslă. Armenii papugii, din țară și străini, sînt supuși la aceleași restricții [1]. Știm din alt act, datat tot 1755, că papugiii sau cavafii aveau un staroste ales, dar că trebuiau să plătească, toți cizmarii, ciobotăritul dregătorului care se îngrija de încălțămintea lui Vodă, ici-ciohodarul [2].

Un nart al încălțăminții se stabilește numai la 1792, și el conține enumerația acestor categorii: „papuci femeiești galbeni cu călciiu și fără de țopi, asemenea papuci liochii, conduri cu terlici și cu țopi liochiu de copil, de la cinci, șase ani pănă la nouă și zece..., papuci cu terlici femeiești liochii cu țopi și postav roșu înlăuntru pantofi de copii liochii cu țopi de la trei ani pănă la șase ani și opt ani, pantofi galbeni cu țopi, de copii..., perechea de postali pestriți de copii mici, cizme liochii de copii de la șapte pănă la zece și doisprezece ani, cizme galbene, conduri cu țopi galbeni și cu meși lungi femeiești..., conduri cu terlici și cu țopi liochii, cizme galbene muierești bune fără de căptușală, papuci galbeni femeiești și fără de țopi" [3]. „Cizme voiniceți", „cizme roșii turcești de om mare cu două cusături, căptușite, cu carîmb lung", „surăturile căptușite", „iminei bărbătești" și roșii și negri de săftian, „cizmele, papucii cu meși bărbătești, cu postav sau fără de postav" se întîmpină în același nart [4].

„Breasla cizmărească" e pomenită la București. în 1813,

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, II, p. 178-9.

[2] *Ibid.*, p. 178. La 1785, carte pentru „starostele de papugii din București" ca să-i judece pe meșteri, pe 4 ucenici și calfe după vechea datină: *ibid.*, I, p. 145, nota. Altă carte de staroste de papugii, la 1791, *ibid.*, IV, p. 292, nota.

[3] *Ibid.*, IV, pp. 312-3, nota. — Conduragii la București, în 1794, *ibid.*, VI, p. 286.

[4] *Ibid.*, pp. 312-3, nota. Nart pentru cavafi („iminei negri pirpirii") la 1805, *ibid.*, VIII, p. 664, nota.

cu nouă membri, deosebit de papugii [1]. Mutați, după focul de la 1804, în dosul Sfîntului Gheorghe Nou și lîngă biserica lui Răzvan, cavafii cer la 1817 „a-și face samare la prăvăliile lor, zicînd că aceste samare nu supără pre nimeni în strada unde stau ascunse". La 1820 cizmarii, pantofarii, papugiii și iminigiii sînt în ceartă cu cavafii [3].

Pe lîngă cizmari lucrînd individual, ca la Caracăl [4], ori la Pitești [5], sau la sate [6], unele orașe au breslele lor. La Craiova privilegiul e din 1806 și-l apără meșterii contra abagiilor ce vin cu marfă de Tîrnova, „cizme, iminii și papuci", afară de „seraclîc, adecă șeale, frîne și altele". Cu acest prilej se statornicesc condițiile de funcționare ale breslei, care cuprindea șase prăvălii de cavafi (la deschiderea de prăvălie se dau 44 de taleri, iar starostelui „o pereche papuci de Țarigrad") [7]. Știm de aiurea că la Craiova fiecare prăvălie de cizmar datoriă polcovnicului trei taleri [8]. La Pitești cavafii și cizmarii fac breaslă cu croitorii [9].

În Moldova, care dădea saftiene și „piei verzi" și pentru Ardeal [10], între cei opt staroști pomeniți în cea de-a

---

[1] *Inscripții*, I, p. 330, no. 816; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, X², p. 223. Pantohi la 1815, *Studii și doc.*, VII, p. 45, no. 57.

[2] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, X², p. 223. Cizme cu călțunii lor, 1817, *Studii și doc*, VII, p. 15, no. 9. „Ciahșiri dă șal" și papuci, *ibid.*, XXIII, p. 45 (c. 1820).

[3] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XII, pp. 390-1, nota.

[4] Unde Toma Cizmariul, către 1800, face o biserică; *ibid.*, XV, p. 59, no. 158.

[5] Cizmari, papugii; *ibid.*, XII, p. 370 nota (an. 1819).

[6] *Studii și doc.*, XV, p. 241, no. 693; p. 243, no. 696 (Vălenii-de-Munte); XXIII, p. 148 (Oltenia); *Corespondența lui Aman*, p. 73, no. 166; *Doc. Tudor*, p. 19; Stoica Teodorescu, *Telega*, p. 208; *Doc. Văii Teleajenului*, p. 71, no. 90 (Mizil, an. 1846).

[7] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XII, p. 380 și urm. (nota).

[8] *Ibid.*, p. 390, nota.

[9] *Ibid.*, X², p. 222 (an. 1815). Papugii în mahalalele Craiovei, la 1830, *Corespondența lui Aman*, p. 126. Un pantofar la 1842, *Inscripții*, I, p. 354, no. 905. În Ardeal, cizmași „străini", *Studii și doc.*, XII, p. 116, no. 230.

[10] Un Sava tăbăcar cumpără la 1781 pe Prut pentru negustorul ardelean Hagi Constantin Pop. (*ibid.*, VIII, p. 82, no. 7).

doua jumătate a secolului se află „cibotari ce lucrează săftiene" şi „starostele de ciobotari ce lucrează teletin" [1]. Dar aici nu e vorba de vre-o impunere administrativă. Ci, la 1767, vechea breslă a ciobotarilor, despărţindu-se de tălpălari cu cari erau într'un „catastiv", merge la Mitropolitul Gavriil şi-i cere întărirea statutului de pe vremuri. Prescripţiile sunt aceleaşi ca pentru blănarii moldoveni. Breasla e apărată de orice amestec. Să punem întâiu al cizmarilor: „Cizmarii să-şi păzească cizmăria, cum şi ciobotarii ciobotăria, să nu aibă voie a lucra teletin sau iminii sau opinci, nici să vîndă, după cum au fost din veac; iar ciobotarii să fie volnici a cumpăra piei, păzind a sa rînduială". Armenii şi Evreii pot cumpăra oricîte ciubote, dar n'au voie să le vîndă alături cu ciubotarii, ci numai „la alte tîrguri". „Năimitul Moldovean, de se va băga la Armean, să aibă a da herăia: un ort ciobotarilor." Meşterii nu pot vinde marfă de-a Armenilor şi Evreilor. Ciubotarii pot lucra tălpălăria. Supt pedeapsă de confiscare nu se poate vinde marfă de aceasta venită „de aiurea" fără voia starostelui şi plata unei taxe. Tovărăşia cu un negustor e interzisă. Căvaşii (pluralul de la căvaf) se pot face din ciobotari, dînd o ocă de ceară la praznic, dar pentru a putea vinde ei au a răspunde această ofrandă bisericii [2]. Mitropolitul Veniamin va întări mai târziu breasla, al cării monopol e înoit de Domnie la 1827 [3].

Breslaşi se mai găsesc apoi, la Iaşi, unul din ei fiind şi cîrciumar de profesie [4]. La 1823 şeful cavafilor, cavaccibaşa, era un Armean, căpitanul Sava [5]. Ceva mai târziu însă, la 1832, se punea la Biserica Albă piatra de mormînt a Ruxandei, fiica starostelui Vasile Cizmariul [6]. Tot un Armean, Măgîrdici, se aşează în Botoşani, pe un loc al mănăstirii de la Păpăuţi, „în mahalaoa Sf. Neculai cel Sărac",

---

[1] *Ibid.*, XXIII, p. 23 (an. 1775).
[2] V. A. Urechiă, în *Convorbiri literare*, XXII, pp. 800-2
[3] *Ibid.*, p. 799.
[4] *Studii şi doc.*, VII, p. 86, no. 44.
[5] *Ibid.*, pp. 86-7, no. 44.
[6] *Ibid.*, XV, p. 192, no. 530.

dînd ca arendă „o părechi papuci negri cu mestii pe tot anul, însе papuci negri buni, după cum ni-a plăcè" (egumenului) [1]. Un conduragiu, Mihalcea, lucra la Odobeşti puţin după începutul acestui veac al XIX-lea [2].

Trăistarii erau prea puţini şi prea săraci ca să încerce o breaslă ori ca să li se impuie ceva [3]. Dar Domnia înţelegea să li supravegheze munca şi preţurile. Astfel cetim în 1792 următoarea mustrare a Domnului muntean: „Domnia Mea am zis cum că o traistă se cumpără acolea cîte 20 parale şi opincile un zlot şi altele asemenea, foarte peste măsură; de care ne-au prins mirare: cum de o îngăduiţi aceasta în vreme ce acestea sînt lucruri ale locului de acolea ?" [4]. De obiceiu, se află prin sate [5]. În Moldova trăistarii figurează la cisle în 1748-9 [6]. Traiste se poartă şi în Ardeal, lucrate prin case [7].

Olari erau mulţi la Bucureşti, şi cu biserica lor [8]. Şi pe aceştia Cîrmuirea-i are în vedere numai supt raportul fiscal. Supt Alexandru Ipsilanti se taxează astfel Ploeştenii, vechi olari: „Birul ce au să dea olarii din Ploeşti. cîte 200 bani

---

1 *Ibid.*, VII, pp. 143-4, no. 84. Cizmari la Bîrlad, Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, Cf. şi Gorovei, o. c., p. 314 („ciubote moldoveneşti"); *Studii şi doc.*, XXI, p. 289. La 1829, în Moldova, „2 părechi turetci, una de vax şi una de săfteian"; *ibid.*, p. 373.

2 *Ibid.*, VI, p. 69, no. 77.

3 La Ploeşti, în 1775, *Buletinul Comisiei Istorice*, IV, p. 107.

4 V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 324, nota. V. şi *ibid.*, VII, p. 124, nota (an. 1797); *An. Ac. Rom.*, XXVII, p. 147 (Bucureşti, 1836).

5 Doi trăistari fraţi fac lui Aman saci pentru douăzeci de taleri, în 1808, *Corespondenţa lui Aman*, p. 170, no. 21. V. şi *ibid.*, p. 197, no. 98 (an. 1825).

6 *Studii şi doc.*, VI, p. 45, no. 109. „Traiste pentru cai", *ibid.*, XXIII, p. 336 (c. 1830). V. satul Trăisteni, în *Arch. soc. şt. şi lit. din Iaşi*, I, p. 112.

7 Şi o „mosărcă mare"; *Studii şi doc.*, XII, p. 86, no. 160 (an. 1771).

8 *Ibid.*, V, p. 498, no. 72; *Inscripţii*, I.

de cuptorul de oale pe dreptul de vînzare de la gura cuptorului, iar, scoțînd la tîrg cu carul, va plăti cîte 25 bani de carul cu oale și 2 vase" [1]. Olarii moldoveni, cari făceau și sobe [2], stau alături cu **străchinarii** în cisla din 1748-9 [3].

Statutul **șelarilor** e din Domnia lui Alexandru Ipsilanti, la 1787, fără a se pomeni, nici în acest cas, vre-un privilegiu anterior. El cuprindea punctele obișnuite, copiate după cele bizantino-otomane. Între cei trei-patru epitropi, „mai bătrîni și mai de cinste", pot fi și străini [4]. Dar mai tărziu Carageà oprește pe străin de a-și avea prăvălii în București [5]. La 1819, statutul lor e întărit de dînsul [6]. Pentru celelalte provincii românești, materialul lipsește.

Săpunarii munteni dădeau Vornicului de harem, care îngrijia de odăile Doamnei, deci și de „toaletă", ca săpunărit un ban de ocă, din ce lucrează cu „cherhanalele" lor [7], asemenea cu ale lumînărarilor, și ei meseriași cu fabrică, dar mai legați de aceasta, de care va fi vorba în capitolul următor. La 1815 se și face o „simfonie" între aceste două bresle. Se prevede un monopol pentru „isnaful breslei săpunarilor de aici din București, cari fac și lucrează săpun de aici de țară și iarăși ei îl vînd cu tărăbi și pră-

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, p. 112 (an. 1770-80). Olari la Craiova, *Studii și doc.*, I, p. 259 (an. 1781).

[2] *Buletinul Comisiei Istorice*, I, p. 275 (an. 1743).

[3] *Studii și doc.*, VI, p. 45, no. 109. Un blănar, ginere de olar, 1756, *ibid.*, V, p. 250, no. 126 (an. 1756). La Botoșani, *ibid.*, VII, p. 9, no. 111 (an. 1833). V. și *ibid.* V, p. 239, no. 98 (Vasile olariul la Iași); an. 1742. Un Constantin olariul, șoltuz de Suceava, 1735, *ibid.*, XI, p. 57. V. și *ibid.*, XIV, p. 99 (an. 1780).

[4] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, III, p. 61. Șelari în București la 1791, *ibid.*, IV, pp. 165-6.

[5] *Ibid.*, X[2], p. 221 (an. 1813).

[6] Bianu, *Catalogul manuscriselor românești*, I, p. 127.

[7] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XI, p. 163.

vălii de obşte", făcîndu-se cu această ocasie şi osebire între „săpunul cel bun care este ca cel de Tîrgovişte" şi „săpunul cel prost care se cheamă cialcamă" [1]. Aflăm săpunari răzleţi la Caracal [2] şi prin deosebite sate [3]. Erau, prin oraşe, meşteri bine văzuţi şi cu oarecare aplecări spre învăţătură. Căci descoperim în 1778 pe un Tudor Săpunarul care învăţase „în zilele Nemţilor" la „Ştefan dascălul" şi putea „ieşi la osfeştanie cu episcopul Inochentie" (de Rîmnic) [4]. Şi la 1794 vedem un copil de săpunar dat la şcoală [5]. În Moldova „soponarii" nu arată să fi fost prinşi în breaslă [6].

Zlătarii, cărora li se zice acum **cuiungii,** „breaslă cuiungerească", au încă de la 1775 legătura lor de tip nou, şi pentru a se pedepsi „cei ce vor cădè în vină pentru schimbatul aurului, argintului şi a altor giuvaeruri" [8]. Cuiungibaşa e acela care-i supraveghează (pentru giuvaiere e, deo-

---

[1] *Ibid.*, X[2], p. 222. V. şi Bianu, *Catalogul mss. româneşti,* I, pp. 127, 274.

[2] Ctitori de biserică, *Studii şi doc.,* XV, p. 60, no. 160 (c. 1800).

[3] Litzica, *o. c.*, p. 30 (sat în Ialomiţa); *Doc. Văii Teleajenului,* pp. 15-89; *Studii şi doc.,* XXIII, p. 151 (an. 1818).

[4] *Ibid.,* p. 161, no. 111.

[5] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* VI, p. 266.

[6] „Fîntîna soponarilor" la Bîrlad, Antonovici, *Doc. bîrlădene,* II, p. 115. „Săpon prost pentru căruţi"; *Doc. economice şi financiare,* p. 64 (an. 1792).

[7] Un deal al zlătarilor în Oltenia, la 1790, *Studii şi doc.,* XIV, p. 128. Argintari bucureşteni la 1791, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* IV, pp. 164-5, nota.

[8] Urechiă, *Ist. Rom.*, I, p. 281; II, p. 177. Lucru de buhurdare, „burdare" de argint, *Studii şi doc.*, XI, p. 267 (an. 1772); solniţe de argint, *ibid.*, V, p. 323, no. 103 (an. 1745). Cingătoare de argint, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* II, p. 481 (Iaşi, 1792). „Undrea dă argint", *Studii şi doc.*, VIII, p. 356 (an. 1812). Hamailii de argint, Aricescu, *Rev. din 1821,* II, p. 81. Numire de cuiungi-başă, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* III, p. 65 (an. 1788). Un Filip argintar, 1793, *ibid.,* VI, p. 431.

sebit, **giuvaergi-başa)**[1]. El vinde săricica şi şoricioaica necesare pentru lucrul meşterilor [2]. Odată un zlătar falsifică monedă şi complicele lui e un profesor de chimie, Nicolae Castrişanul (1815) [3]. Sînt şi zlătari prin oraşe mai mari (Craiova) [4], sau şi pe la tîrguri şi sate [5].

Cei puţin tot aşa de bogată în argintării, Moldova, care înşiră în catastifuri şi foi de zestre, în socoteli străchinuţi de dulceţi, linguriţe, solniţe, zarfuri, sadea şi cu flori [6], bumbi, harşale cu raht, bastoane de dregători [7], îsi are la 1775 starostele de „cuiungii" [8].

Meşteri se mai află la Huşi, la Botoşani, la Bîrlad, la Chişinău, şi aiurea.

Dar, încă de la 1799, vedem că se reiea obiceiul comenzilor în Ardeal, de unde episcopul de Argeş aduce racla Sfinţilor Sergiu şi Bah [10]. De mai nainte încă începuse, cum se va vedea în alt capitol, concurenţa străinilor în interior.

[1] *Ibid.*, pp. 700-1. La această dată de 1793 e Elizar, probabil un Evreu. Filii de diamant, *Studii şi doc.*, XXIII, p. 48 (c. 1820).

[2] Şi Toma argintarul *ibid.*, XII, p. 395, nota (an. 1819). Argintarii mai tărziu, Bianu, *Doc. românești*, pp. 123-4, no. 140. Ţigani zlătari, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VIII, p. 105 (an. 1799).

[3] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, X, p. 426.

[4] In 1821, Matei, *Corespondenţa lui Aman*, p. 66, no. 160.

[5] *Doc. Tudor*, p. 19 (an. 1811: Ocnele Mici); *Studii şi doc.*, XV, p. 243, no. 696 (Vălenii-de-Munte, 1814).

[6] Dar şi „1 tavă de tinichè de felegeani"; *ibid.*, VII, p. 233, no. 103 (an. 1784). V. şi *ibid.*, XXI, p. 186 (an. 1803); VII, p. 256, no. 170 (an. 1795); *Doc. Callimachi*, II, p. 124 (an. 1763-4); *Doc. economice şi financiare*, p. 167 (an. 1777).

[7] *Doc. economice şi financiare*, p. 134 (an. 1812): „tocmitul bastoanelor şi pe 52 dramuri de argint ce au pus la 7 bastoane de iznoavă". „Plata bastonului Vornicului de harem pe 123 dramuri argint şi, sacăzul şi lemnul, plata argintarilor ce au făcut trii piluri şi lucrul... şi cumpărătoare ştofii".

[8] *Studii şi doc.*, XXIII, pp. 24, 225, no. 69 (an. 1773). Ţigani *ibid.*, XVI, p. 337, no. 113 (nume muntene; 1777).

[9] Erbiceanu, *Mitr. Mold.*, pp. 216 (d. 1821), 410-1 (1825); *Studii şi doc.*, XXI, p. 117 (Chişinău, 1798); Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 329 (an. 1846).

[10] *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 219.

Faţă de **fierari** „Ţigani şi Sîrbi", se iea numai, în 1794, măsura de a se împărţi materialul după o anume normă; erau şi „hierari teşghetari" [1]. Neaşteptată această ivire a fierarilor sîrbi, adecă din Bulgaria, balcanici, asemenea cu acei căldărari romîni de peste Dunăre, din cari a ieşit nesfîrşita vervă populară, aşa de adaptată sufletului de aici, a lui Anton Pann „fiul Pepelei". Intr'un tărziu găsim la Bucureşti „opştea corporaţii **covacilor**[2]".

Ca **butari** erau socotiţi, în principatul muntean, nu fabricanţii de buţi, ci acei „ce încarcă şi descarcă buţile". Ei erau „orînduiţi", la aceasta; deci, iarăşi, Statul fanariot se amesteca în rosturile lor [3]. Fabricanţii erau **dogari**, al căror isnaf era legat la începutul veacului al XIX-lea de biserica bucureşteană a Oborului Vechiu [4]. În Moldova, **butnari** liberi [5].

Iată acum şi situaţia pe care o creiază în Ţara-Romănească meşterilor de clădire noul sistem turcesc de organisare.

În ce priveşte industria zidirii, **cărămidarii** munteni lucrau cu „calîp de la Domnie" în 1792 [6]. În Moldova, cu „cămeşluiala" lor de „hamuri", ei sînt de la un timp în legătură cu ce-i învaţă Nemţii din Bucovina [7].

---

1 V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, V, p. 307.

2 *Inscripţii*, I, p. 342, no. 865 (an. 1851).

3 V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, pp. 281, 415, nota (1782--3).

4 *Inscripţii*, I, p. 330, no. 818. Pentru „dogăria" muntean, *ibid.*, IV, p. 328, nota.

5 *Studii şi doc.*, V, p. 557, no. 4 (Roman, 1801); VII, p. 94, no. 22 (Cernăuţi, c. 1760).

6 „Cărămidă cu adusul (sau de pe loc), însă să se deae calîp de la Domnie, mia 2,60", V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 332, nota, an. 1792.

7 „Cărămidarii ce au cămeşluit doă hamuri de cărămidă ce au rămas de la Neamţu din Bucovina" (li se dă rachiu). Brînză „tot la cărămidari pentru cămeşluială"; Erbiceanu, *Mitr. Moldovei*, p. 56 (an. 1839).

Cu **dulgherii** din Bucureşti, breaslă numeroasă şi neastîmpărată, reglementaţia fanariotă avu necontenit de lucru [1]. La 1793 lemnarii, uniţi cu zidarii, se plîng de arhitectul domnesc, „maimar-başa", care-i înjură, îi iea de beilic, etc. Cum se arată că n'au „longie" în care să se aleagă conducătorii, înţelegem că dorinţa de a păstra breasla după sistemul nou îi stăpînià [2]. De fapt, încă din 1784 se scuteşte „Toader maimar-başa de lemnari. i de **zidari** i **strungari** şi **tîmplari**", care lucrează şi pentru Curte. Are dreptul să iea de la zidarii pămînteni 11 parale pe an, iar de la cei ce vin pentru lucru şi pleacă pe urmă, 22, plus havaetul de la preţuiri, pe care-l împarte cu „bătrînii" breslei. Lucrează, în administraţia sa, cu „un ciauş de lemnari" şi „un ciauş de zidari" [3]. Domnia fixase la 1792 şi tariful acestor meşteri uniţi supt marele supraveghetor al clădirilor: „zidarul de lucru pe zi, bani 60, iară ucenicii de dulgheri sau de zidari de lucru pe zi, 36; tîmplarul pentru lucru pe zi, 105" [4]. Cutia milosteniei de obşte" a breslei funcţiona în 1795 [5].

Un fost maimar-başa e trecut peste Dunăre doi ani după plîngerile menţionate [6]. În acest an 1795 se ieau apoi măsuri de orînduire nouă.

„Isnaful lemnarilor i al zidarilor, cărămidarii şi nisiparii" din Bucureşti arătaseră că lucrul li e cu „chedèr" (pagubă) şi „zăticnire", „cu luarea teşcherelelor de la staroste", cînd tocmai e de lucru departe, aşa că „li se strică ghindelicul". Cer să fie liberi în schimb pentru 1.500 de taleri ce vor da la cutie şi la stărostie. Li se îngăduie a se adresa starostelui dacă-i sileşte cineva. Starostele va fi un

[1] Dulgheri cari, lucrînd la biserica Mihai-Vodă, ar fi găsit o comoară; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, pp. 589-90 (an. 1793).

[2] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, pp. 694-5.

[3] *Ibid.*, I, pp. 444-5, nota. O carte de maimarbaşă, 1791, *ibid.*, IV, p. 293, nota.

[4] *Ibid.*, pp. 331, nota, 332, nota.

[5] *Ibid.*, VI, pp. 657-8.

[6] *Ibid.*, p. 560.

om de treabă; dintre străini, șaisprezece să fie calfe cu cîte un vătaf de fiecare ocupație (și nisiparii), avînd dreptul de a fixa prețurile, de a da pănă la o sută de toiege, de a trimete la „gros", de a inspecta mahalalele. Dar, în schimb, li se impune o amănunțită reglementare, ori dacă e vorba de lucrul obișnuit, ori de acela „cu ghiotura". A nu se întinde pe podu cu binaua ce vor lucra pe la unii alții sau a face case din căpătîiul podului înainte, pe lîngă drumu lui ca să lungească podurile și în afară de București". (mărgenirea cuminte a razei orașului). „Namestiile și alte acareturi" să nu strîmteze strada, cum s'a făcut, „încît pe alocurea nu pot trece două care alăturea." Starostele va fi gata, cu șaisprezece calfe, la cas de foc. Se precisează tot ce datoresc meșterii: vor face zidirea „cu tencuială, cu sobele, cu tavanurile și cu pardoseala", cu ușile, cu ferestrele, cu paturile, fie dacă e cu rupta, fie că starostele alege meșterii, împărțiți pe două clase sau „mîni". Dulgherilor li se va plăti $2^1/_2$ taleri mia de șindrilă, iar „pentru catul de sus cîte parale 2 și jumătate uluca" [1].

În 1796 vedem pe „starostele de binale" alegînd patru meșteri [2], dar în același an se constată că breslele reunite nu-și dau cuvenita taxă la cutia de ajutor [3]. Privilegiul e înoit la 1797 pentru zidari, lemnari, tîmplari și strungari (fără nisipari), confirmînd organisația supt un maimarbașa cu bătrînii lui și cinci proești, plus ceaușul. Se prevede a nu se lua arvună de la mai mulți clienți, a nu se „năpusti" strada cu cărămizi și nisip [4]. După un act ceva mai tărziu se vede că maimarbașa avea „ofichiu" cu caftan, ca boierii, iar ai lui puteau fi și „iamaci după la ogiacuri" (soldați). „călărași de pe la lipcani" și „oameni domnești" [5]. Mai-

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, pp. 289-91; VI, p. 695 și urm.,

[2] *Ibid.*, p. 700.

[3] *Ibid.*, p. 660. Reparații la mănăstirea Dealu, *ibid.*, VII, p. 19, nota. La Argeș. *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 221; XXIX, p. 16.

[4] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VII, p. 114, nota. Carte de maimarbașa la 1802, *ibid.*, XI, p. 269-70.

[5] *Ibid.*

marbașa Lazăr, fost „epistat de maimarbașa" era la 1802 „proin (fost) poicovnic", deci iarăși un militar [1].

El nu era însă ascultat și de aceia demisionă, „și mai vîrtos pentru troposul cu care i se arată acei ce își metahirisia în treaba aceasta". Dar, după „cutremurul ce s'a întîmplat de la Dumnezeu", fiind atîta de lucru, boierii nu vreau să-l lase [2]. El va rămînea încă multă vreme [3].

În 1819 Alexandru-Vodă Suțu are să judece o neînțelegere între breslele asociate ale lemnului, tîmplarii și dulgherii. Se constată cele cu urmează: „Nici mai nainte, nici de cînd s'au făcut această hotărîre, dulgherii n'au fost opriți a nu lucra împreună cu binaua și uși și ferestre, și tîmplarii metahirisesc de fac scaune, mese și dulapuri; iar cine voiește se tocmește și cu tîmplar de face și uși și ferestre de tîmplari". Domnul pune chestia din punctul de vedere al clienților cari au nevoie de lucrul mai ieften al dulgherilor; dacă s'ar da hotărîrea pentru tîmplari, aceștia ar putea să ridice încă mai mult prețurile. „O fereastră ce se face de dulgheri", zice el, „cu taleri 6, tîmplarul mai jos de 7 taleri 15 nu o face i o ușă ce se face de dulgher cu taleri 12, tîmplarul o face cu taleri 30 și mai mult... Cînd vor fi opriți dulgherii, urmează ca tîmplarii să mai scumpească lucrul lor [4]."

---

[1] *Ibid.*, p. 273 și urm.

[2] *Ibid.* O anchetă la maimarbașa, *ibid.*, p. 929 (an. 1808). Un contract de zidari în 1809, *Studii și doc.*, VII, p. 44, no. 55. Altă carte de maimarbașă, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XI, p. 793 (an. 1811).

[3] Și în 1813, *ibid.*, X², p. 219. Urmaș în 1819 prin alegere, *ibid.*, XII, p. 375 nota. Un Minea Dulgherul la București, Litzica, o. c., p. 27, no. 40. Tarif de dulgheri în 1818, *Rev. Ist.*, VI, p. 205. V. pentru împătrita breaslă și V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IX, p. 131.

[4] *Ibid.*, XII, p. 376 nota. Dulgheri în Buzău, *ibid.*, VI, p. 738. V. și *Corespondența lui Aman*, p. 57, no. 138 (c. 1820-30); „pentru dulgheri ce au făcut ușile; la fereste..., ce au dat la dulgheri ce au făcut esli grajdului" Cf. și *Inscripții*, I, pp. 329-30, no. 813 (an. 1832). Dulgheri lucrînd la biserica Troița din Craiova, la coperiș. Mănîncă la cîrciumă, *Corespondența lui*

În acelaşi an, Suţu face o nouă grupare a meşterilor de clădire, legînd într'o singură „cumpanie" pe zidari, dulgheri şi tîmplari, „care sînt uniţi la ale lor meşteşuguri, neputînd săvîrşi unul fără de altul întregimea unei binale". Îi „alcătuieşte în cruci, şi crucea unită din două nume, oricarele va fi din acele meşteşuguri, adecă zidar, lemnar şi tîmplar", dar „să nu unească crucele cu nepotrivirea meşteşugului, ci zidar cu zidar, lemnar cu lemnar şi tîmplar cu tîmplar, ca să nu fie amestecare la unire". Starostele va fi ajutat de epitropi, cîte trei de fiecare ramură (unul dintre ei poartă ciudatul nume de „Mocio Ipodromus"; celelalte nume sînt româneşti). Din venitul lui maimarbaşa se ieau 750 de taleri pentru străzi, pentru „cutia podului", restul mergînd la cutia „cumpăniei". Membrii, toţi „hălăduitori", „şăzători în Bucureşti", sînt scutiţi de dijmărit şi vinăriciu, dacă dau 24 de taleri de cruce fa fiecare patru luni, cinstindu-se după plac între sine; li se atribuie şi nouă scutelnici [1].

Cum se vede, măsura priveşte numai Capitala; prin oraşele de provincie, prin tîrguri şi sate zidarii, pietrarii, lucrează fără nicio constrîngere [2].

În Moldova, afară de rechisiţii pentru Curte şi autorităţi — la 1775-6 se aduc pentru palatul domnesc 81 lespezi şi 37 cară de ipsos de la Gîrcina [3] —, atît dulgherii, cari aveau la Botoşani în 1815 un staroste, Dragu (supt el: Gheorghe Mustaţă, Ion Muraru, Ion Tătaru şi Gligore cel Miti-

Aman, pp. 142-3, no. 311; p. 156, no. 339 (an. 1832). Datorie pe vin, *ibid.,* p. 156, no. 339. Dulgheri din Telega bat la 1795 nişte zapcii spătăreşti, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.,* VI, p. 560.

[1] *Ibid.,* XII, p. 377 şi urm., nota. La 1859 era numai „corpul pietrarilor", în Bucureşti; *Inscripţii,* I, p. 347, no. 887.

[2] *Studii şi doc.,* XIV, p. 102 (c. 1780); *Doc. Tudor,* p. 21, no. 24; *Doc. Văii Teleajenului,* p. 40, no. 35 (an. 1819).

[3] *Doc. economice şi financiare,* p. 55. La 1825-6: „pentru 680 lespezi ce s'au făcut la mănăstire Slatina"; *ibid.,* p. 149. „Pentru facire unii simine" (cheminée) „în Curtea gospod", *ibid.,* p. 148 (aceiaşi dată). V. şi „chioşchiul de ceia parte de heleşteulu de la Frumoasa, supt Cetăţue"; Antonovici, *Doc. bîrlădene,* III, p. 295.

tel), cît şi pietrarii, „chetrarii", cu „calfele" lor care ridică la 1837 pentru breasla blănarilor biserica Sf. Ilie, lucrează pe sama lor, după vechiul obiceiu [1].

Zugravii nu fură constituiţi în breaslă. Niciodată însă ei nu fură mai larg răspîndiţi asupra ţerii, unde, mai ales în Ţara-Românească şi cel din urmă sat ţine să-şi aibă, cu plata gospodarilor de acolo, o biserică frumos zugrăvită, după străvechea datină [2]. Se lucrează la Bistriţa olteană, la Argeş, supt supravegherea harnicului episcop Iosif, care pune să-i facă şi icoane pe muşamă după model din Mitropolie, ca în Rusia [3]. Meşterii sînt sau laici, une ori lucrînd în tovărăşii întîmplătoare, cum e casul cu „cel mai mic între zogravi Gavriil Andronescul zograf, avînd ajutoriu pre fratele de monahi Costandin şi pre Andronic", în 1811 [5], alte ori călugări [6]; ba găsim odată şi un polcovnic (1823) [7]. Tîrgovişteа [8], Rîmnicul-Vîlcii [9], Ploeştii, unde lucrează Hagi

---

[1] *Studii şi doc.*, VII, p. 144, no. 87 (Botoşani: Dragu); XVI, pp. 214-5, no. 96 (an. 1779, Iaşi: Gheorghe Scurtul şi Simion „chetrari"); *Breasla Blănarilor din Botoşani*, pp. 28-9. Mihaiu Popoiu, „maestru de chetrari" la Bîrlad în 1861, Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 170 şi urm. Cf. socotelile pentru zidirea bisericii Sf. Spiridon din Iaşi, în revista *Ion Neculce*, II, pp. 296-7.

[2] O listă în Iorga şi Balş, *L'art roumain ancien*.

[3] *An. Ac. Rom.*, XXVIII, pp. 215, 219-20; XXIX, p. 26.

[4] *Studii şi doc.*, XIII, p. 210, no. 753. V. în *Literatură şi artă romînă*, IV, pp. 690-1 (an. 1816-9), contractul lui Ioan zugravul şi tovarăşul Gheorghe zugravul pentru mănăstirea Bălăceşti. Cf. şi *Scrisorile de meşteri, Corespondenţa lui Aman*, p. 94 („răspetii", crucifixe) şi V. A. Urechiă. *Ist. Rom.*, X, p. 421, nota 3. Teohari şi Chiriţă în 1835, *Inscripţii*, I, p. 371, no. 942. Un Dragomir, *poleitor*, *ibid.*, p. 341, no. 761 (an. 1857).

[5] *Studii şi doc.*, XIII, p. 210, no. 754.

[6] *Revista Istorică*, V, pp. 199-200 (an. 1826).

[7] *Inscripţii*, I, p. 341, no. 867. Şi ibid., p. 330, no. 817.

[8] *Studii şi doc.*, XV, p. 359, no. 1028 (an. 1854).

[9] *Ibid.*, p. XV, p. 314 (an. 1831).

Tănase Anghel (1851, 1861) [1], îşi au pictorii. La Craiova e o întreagă şcoală, cu zugravii Gheorghe, Ilie, Fotache, Barbu Coşovici, până la 1850 [2].

Pictorii de portret apar: une ori dintre boieri.

Astfel cei ce lucrează pentru bogatul negustor Aman, cel ce face portretul lui Iancu Văcărescu [3]. Negulici zugrăveşte pe Eliad, şi bursierii lui Vodă-Ştirbei vor deschide şcoala de pictură modernă la noi, cu P. Alexandrescu, cu Lapati şi mai ales cu Teodor Aman [4].

O şcoală ardeleană, pornită şi influenţată de tradiţia Principatelor, se formează, dar numai ca individualităţi nelegate între ele. Astfel, la Braşov, unde e de lucru la Sf. Nicolae din Şchei, Constantin de la 1796 [5], Ioan Pop şi tovarăşul său Iancul zugravul din 1805-28 [6], la Făgăraş, Ioan Fogaraşi din 1818 [7], la Abrud un om de un mare talent, Simion Silaghi, de la 1795 până pe la 1810 [8], la cari se poate adăugi Arădanul sîrb Ştefan Toreţchi, căruia i se datoreşte îngrijita catapeteasmă a catedralei din Blaj [9].

În Moldova găsim zugravi la Iaşi, la Galaţi, la Bacău, şi până la Cîmpulungul Bucovinei [10]. La 1847 o icoană de

---

1 *Ibid.*, p. 248, no. 711; Stoica Teodorescu, *Telega*, pp. 279-80.

2 *Studii şi doc.*, XV, p. 85, no. 231 (an. 1832); p. 67, no. 183 (an. 1848); *Doc. Tudor*, p. 112, no. 141 (c. 1820); *Rev. Istorică*, X, p. 65 (an. 1837).

3 *Corespondenţa lui Aman*, p. 155, no. 343 (an. 1853); *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 365.

4 *Ibid.*, XXVII, p. 99; *lit.*, XXIX, p. 190. Mai ales frumoasa biografie a lui Teodor Aman de regretatul pictor Horaţiu Dimitriu, în revista *Clipa* pe 1926.

5 *Studii şi doc.*, XIII, p. 80, no. 198.

6 *Ibid.*, XII, p. 213, no. 71; XIII, p. 65, no. 141. Cf. *Revista Istorică*, VI, p. 288.

7 *Studii şi doc.*, XIII, p. 181, no. 620.

8 *Ibid.*, p. 130, n-le 425-6; XIII, p. 202, no. 716.

9 *Ibid.*, p. 58, no. 115. V. şi *ibid.*, VIII, p. 169, no. 20.

10 *Revista Istorică*, II, p. 98 (an. 1803); *Studii şi doc.*, XV, p. 27, no. 59 (an. 1840); p. 343, no. 987 (an. 1828); Stefanelli, *Doc. cîmpulungene*, pp. 318-9 (an. 1804).

la Patruzeci de Sfinţi din Iaşi pomeneşte pe **iconarul** Ioan Vasiliu şi pe „soţia sa Zamfira prezvitera"[1].

Din Ardeal Hagi Constantin Pop cerea corespondentului său episcopul Iosif de Argeş un zugrav pentru biserica lui „din groapă" la Sibiiu. Vlădica-i scrie că n'ar vrea un „cîrpaciu", că la Bucureşti este un Grec, dar, „din pricina cutremurului fiind stricate besearicile şi dregîndu-se, să întrec care să-l apuce mai întîiu"[2]. În curînd însă invasia străinilor se va produce şi în acest domeniu, şi vechea tradiţie va trebui să se piardă.

---

[1] *Studii şi doc.*, XV, pp. 118-9, no. 313.
[2] *An. Ac. Rom.*, XXVIII, p. 225.

CAP. VI.

Meşteri şi fabrice.

Cea mai veche fabrică la noi poate să fie aceia de sticlă pe care a întemeiat-o Matei Basarab, sau mai curînd un înaintaş, căci la 1621 sînt sticlari în Tîrgovişte.[1]. Dragomir Vornicul spune Braşovenilor că stăpînul său are „aciastă sticlărie, carea iaste de treaba Măriei Sale", cerînd, în urma unui răvaş al aceluiaşi, „pentru pămîntul ce să află în olatul cetăţii" supt ascultarea „judeţului" braşovean[2]. Supt Brîncoveanu, Del Chiaro vorbeşte de sticla albăstrie care ieşia din fabrică[3]. Pe la 1791 Sava şi Coman lucrau sticle la Tîrgovişte, urmaţi de un „cuiungiu" Minea[4]. Mai întîlnim în acest principat sticlari, la Craiova[5] şi prin sate, unii calificaţi de Nemţi, sau Unguri[6]. Pe la sfîrşitul secolului următor însă, Iosif episcopul de Argeş lua sticlă de la o „glăzărie" ardeleană, cerîndu-şi-o fără zgrăbunţă şi fără strîmbături"[7]; se aduceau şi „ochiuri de sticle pentru ferestri"[8], în Moldova.

---

[1] Încă din 1622 un Pavel Sticlaru la Tîrgovişte şi Stan Sticlaru, ca marturi la contractul pentru facerea schitului Vălcani; Hasdeu, *Arch. Ist.*, I, p. 22, no. 32.

[2] *Studii şi doc.*, X, p. 108.

[3] *Rivoluzioni della Valachia*, ed. Iorga, 1914, tabla.

[4] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 469; Cf. *ibid.*, X [2], p. 225.

[5] *Revista Istorică*, VIII, p. 175 (an. 1792).

[6] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, X[2], p. 225 (Ştefan sticlarul, Neamţ, 1818); *Studii şi doc.*, VI, p. 319, p. 765; p. 443, no. 1672 (aceştia în Moldova, pe la jumătatea veacului al XVIII-lea).

[7] *An. Ac. Rom.*, XXVIII, p. 213.

[8] *Ibid.*, p. 219.

În Moldova nu fusese nicio fabrică înnainte de 1700. Se aduceau de peste graniță „geamurile mari și mici", apoi, de la o vreme, „solnițele de sticlă", „sticlele de apă", „carafile", „păharele de cristal", une ori „poleite cu aur", ca și „ceștile de cafe cu farfuriori", „zaharnițele" [1].

Cei „doisprezece Ungureni sticlari de la Bacău", cari dau pe an Domniei „500 de table de sticlă, de fereste, și căte 100 sticle de băut apă", către 1740, par a fi fost niște fabricanți [2].

La 1786 un Evreu întemeiază la Hîrlău cea d'intâiu fabrică vrednică de acest nume, și ea trece de la dînsul la un „Petre Mazi, Neamțu", care și el o vinde lui „Saber", adecă Francesului Chabert [3]. Tot un Evreu, Moise Ovreiul, avea la 1794 o fabrică de sticlă în Dîmbovița. De fapt o întemeiaseră „6 sticlari domnești vechi, ce dau sticla de trebuință Curții"; ei asociaseră numai pe Moise. Cînd pleacă, și un Mina Ciungul are și el dreptul de a lucra sticlă, Evreul oferă sticlă și „table curate" Domnului, care ordonă o cercetare [4].

Un Ceh, Simon Kohani, încearcă, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, o nouă fabrică de sticlă și cristal.

O mențiune într'un document arată că Matei-Vodă avea și o „moară de hîrtie" după modelul celor din Ardeal [5]. O nouă fabrică fu întemeiată încă pe vremea lui Alexandru Scarlat-Vodă Ghica la 1768, de tipograful grec, din Ianina, Nicolae Lazaru, și de fratele său Iani [6], lîngă frumoasa biserică a lui

[1] *Studii și doc.*, VII, p. 234 (a. 1784); p. 262, no. 197 (a. 1802); *Doc. Callimachi*, II, p. 110 (a. 1763-4); *Doc. economice și financiare*, p. 13 (an. 1764).

[2] *Studii și doc.*, VI, p. 319, no. 765.

[3] *Ibid.*, XI, p. 84, no. 165; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, p. 230.

[4] *Ibid.*, V, p. 303 și urm.

[5] V. *Grafica romînă*, an. 1925; *Arhivele Olteniei*, același an. Pentru ilusia unei fabrici în secolul al XVI-lea din causa capului de bour din hîrtia întrebuințată în Moldova, v. *Negoțul și meșteșugurile*, pp. 180-1 și în *Istoria Romînilor în chipuri și icoane*, ed. Craiova.

[6] V., pentru datoriile lui, V. A. Urechiă, *Ist. Romînilor*, I, pp. 474-5. Cf. și *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 216.

Mihai Căpitanul Cantacuzino, la Fundenii Doamnei, pe apa Colintinei, moşie racoviţească prin căsătorie. După războiu, o alta fu creată nu departe de Snagovul tipăriturilor lui Antim Ivireanul, pe moşia schitului Turbaţi, la Batiştea. Alexandru Ipsilanti nu lipsi să li acorde protecţia sa prin actul din August 1776, care constată patruzeci de lucrători străini, datori numai cu 4 lei bir pe an; în schimb pentru douăzeci de topuri de hîrtie date Cămării Domneşti se îngăduia culegerea de „cîrpituri", aducerea lor de peste Dunăre, exportul într'acolo cu vamă de numai două la sută. Lucrul urmă, fără cîştig, până la 1784 [1].

O nouă fabrică fu făcută de Alexandru-Vodă Moruzi pe Sabar, la „Caţichi", în locul pe care poporul îl numeşte încă aşa, „Moara de hîrtie"; ea era menită să aprovisioneze toate cancelariile ţerii. Şi acesteia i se acorda dreptul de a strînge „pînzeturi" şi de a exporta cu vamă scăzută, timp de cinci ani deocamdată. Patruzeci de săteni cu totul scutiţi şi patru sălaşe de Ţigani fierari erau lucrători. Vodă o trecu apoi Mitropoliei, în schimb pentru valoarea moşiei şi pentru jumătate numai din cheltuielile făcute cu aşezarea „harturghiei" [2].

Pentru Fanarioţi era o îndoită datorie de cîrmuitori: să introducă ordinea turcească, prin înregimentarea oricării acţiuni individuale, dar, în acelaşi timp, să se puie la nivelul Apusului, urmînd direcţia indicată de filosofi, reclăditorii, după principii, ai lumii întregi. Iar aceştia, aruncînd în circulaţie şi nouă teorii economice, glorificînd munca, recomandau — şi-i urmă un Frederic-cel-Mare al Prusiei, o Maria Teresa, un Iosif al II-lea în Statele austriece — întemeiarea de „manufacturi", adecă de fabrici.

Era şi un scop fiscal: oprindu-se importul, se ţinea aurul în ţară, care era socotită ca bogată şi, în curentul general

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, p. 95, nota 2.

[2] V. *Negoţul şi meşteşugurile*, pp. 190-3. Cf. Urechiă, *Domnia lui Moruzi* (în An. Ac. Rom.")„ p. 688 şi urm., *Rev. Istorică*, X, p. 152.

contra luxului, se încuraja şi se făcea posibil felul de viaţă simplu, corespunzînd moralei antice, predicată în şcoli.

Contemporanul în Moldova al lui Alexandru Ipsilanti, Grigore Alexandru-Vodă Ghica, se simţi şi el îndatorit cu o astfel de creaţiune. Găsise în ţara peste care ajunsese a domni o risipă de bani cu scumpe postavuri orientale: postav saita, postav roşu, pentru malotele, postav milir [1]. Aproape de hotarul Moldovei era însă la Zaleszczyk, pe moşia contelui Poniatowski, o fabrică de postav, cu meşteri aduşi din Germania. Protestanţi, ei nu se putură bucura însă de nicio concesie religioasă, în Polonia aşe de intolerant catolică. Căutară deci să-şi facă biserica, şcoala pe pămîntul moldovenesc, şi bunul Domn Ioan Teodor Callimachi li dădu la 1759, urmînd şi datinele ţerii, fără nicio greutate această învoire, pe care o confirmă şi fiul lui, Grigore-Vodă, în 1762. Aşa se întemeie colonia, **slobozia**, de la Filipeni.

La 1764, Ghica, aflînd că păstorul, Ioan Iacob Scheidemantel, om învăţat, corespondent de Academie, e în ceartă cu epitropii, dă ideia unei noi fabrice de postav, învoindu-se Scheidemantel, satul Chipereşti pe Jijia, al urmaşilor lui Piper, se prefăcu, prin act domnesc de scutire, în Filipenii Noi. Fabrica se înalţă îndată lîngă noile clădiri de cult şi învăţămînt, Ioan Daniel Christiani fiind numit căpitan al coloniei.

Fabrica sau, cu terminul turcesc obişnuit atunci, **cherhanaua** a durat doi ani. Domnul izbuti să impuie postavul său ieften luxoasei boierimi moldovene. „Împăratul" din Constantinopol primi el însuşi în dar o „bală" din Chipereşti, trimeasă pentru a arăta destoinicia vasalului său. Dar din toată întreprinderea n'a rămas, după izbucnirea noului războiu dintre Ruşi şi Turci, decît „o pomenire pămîntenilor, căci nu mai fusese altă dată în ţară" [2].

---

[1] *Doc. Callimachi*, II, pp. 112-4 (an. 1763-4).

[2] Ienachi Kogălniceanu, în *Letopiseţe*, III, pp. 252-3; Wickenhauser, *Die deutschen Siedelungen in der Bukovina*, II, Cernăuţi, 1888; Iorga, *Acte şi fragmente*, I, pp. 375-7, 380-4. O expunere, şi pe basa altor izvoare, în Hurmuzaki, X, pp. XXXVI-VII. Pen-

Dar la 1-iu Ianuar 1766 vedem pe acest îngrijit gospodar după obiceiul Apusului ocupîndu-se de „fabrica de scos postajă" „pentru cè mai multă eftinătate a lăcuitorilor ţerii aceştia". Cu **ciniile** sau **ergaliile,** adecă maşinile ei, cu „oameni streini dintr'alte părţi de locuri", el o închiriè spitalului Sfîntului Spiridon din Iaşi [1].

În noua sa Domnie de la 1774 înainte, Ghica luă măsuri contra **casabaşlîcului,** lui casap-başa împărătesc, care lua oile din Moldova, une ori şi cu sila şi, potrivit cu prescripţiile tratatului de la Chiuciuc-Cainargi, trece acest negoţ unui Sandu Panaite. Aceasta putea folosi şi unei eventuale refaceri a „postăvăriei".

În Domnia munteană a lui Alexandru-Vodă Ghica, boierul Radu Slătineanu deschisese o altă „postăvărie" la Pociovalişte, nu departe de Bucureşti. Privilegiul, întărit de toţi Domnii următori, capătă o nouă şi deplină confirmare la 1784. Colonia de postăvari, cu doi preoţi şi un cîntăreţ pentru nevoile ei sufleteşti, cuprinde cinzeci de „lude străini", ale căror rosturi speciale se înşiră: „pieptănători de lînă", ţesători, văpsitori, tunzători", pe lîngă lemnarii, covacii sîrbi, „făcătorii de pive" necesari; „spre trebuinţa de tors" sînt, deosebi, alţi o sută de străini. Se aduc de peste graniţă nu mai puţin de 2.000 de oi, care trebuie încrucişate, pentru calitatea lînii, cu soiul de ţară. Fabrica e scutită de orice arendă a moşiei alta decît 250 de taleri pe an, de toate drepturile boiereşti, de orice dajde afară de 2 la sută la vînzarea cu ridicata, a se plăti de cumpărător, şi de paraua de cot închinată orfanilor. Pociovalişteа are tîrg. Cumpărătura de lînă o pot face postăvarii de aici înaintea celor de ţară [2].

Ceva mai tărziu se fixează preţul postavului produs, de trei „felurimi", şi întinderea bucăţilor, lăţimea trebuind să fie de un cot, cinci rupi şi un gref [3].

---

tru legea sumptuară a lui Grigore Ghica, v. actul publicat în Furnică şi analisat în *Istoria comerţului*, II.

[1] *Studii şi doc.*, V, p. 63, no. 284.

[2] Urechiă, *Ist. Rom.*, I, p. 454 şi urm., nota.

[3] *Ibid.*, pp. 456-7, nota (an. 1785).

Un Chiot, Hagi Chiriac Arbut, fu așezat ca director, „epistat" al fabricei refăcute de Slătineanu după războiu, și la 1795 se căpătă și o întărire din partea Împărăției turcești [1]. De la Domnie se asigura plata pentru „ergalii, unelte și alte avandalîcuri"; se promitea „tort" de la postăvarii bucureșteni, „lîna supțire" din cinci județe și 10.000 de ocă de „văpsea pațachină" [2]. Se căutau și copii pentru a-i învăța meșteșugul, zece copii săraci de la doisprezece ani în sus [3].

Să fie o altă fabrică cea pomenită în 1794, la Băltenii din Ilfov, cu frumoasa biserică a lui Hrizea, încunjurată de un peristil oprit în absidele străinilor [4]?

Austriacul Gaudy, care introduce „meșteșugul de torsul bumbacului după al Englesilor tertip" [5], se adauge îndată, ca și Grecul Ioan Papa Polizoi, și alt Grec[6], Teodor Arcuda, la conducătorul de pănă atunci al postăvăriei, și el aduce din Ungaria oi spaniole în țară [7]. Arbut rămîne însă „epistatul", și contra lui se produce mișcarea din 1799 a țeranilor, cari preferau să fie lăsați la muncile lor agricole în loc de a înlocui ca scutelnici pe străinii plecați. Procesul se desbate înaintea lui Vodă. Contractul lor prevedea ca întăia mînă să dea 40 de ocă de lînă, a doua 36, a treia 22; iar ei, spune Arbut, nu dau decît 20, 18 și 11, ceia ce li se admitea totuși cu condiție „să toarcă supțire". Aveau și o săptămînă liberă. Dar, în loc să vie înșii, își trimeteau

---

[1] *Ibid.*, V, pp. 291-3, 294 și urm., nota, 295.

[2] *Ibid.*, și p. 296, nota.

[3] *Ibid.*, VI, pp. 692-3, p. 773. Cf., *ibid.*, V, p. 297 și urm., 300 și urm. La 1797 se dau la Pociovalișle două sălașe de Țigani fierari și o pivă; *ibid.*, VII, pp. 111-2. V. și *Ist. comerțului*, II, p. 109.

[4] *Ibid.*, pp. 692-3. Un sat Postăvari, în Dîmbovița, *ibid.*, VI, p. 776 (an. 1793).

[5] *Ibid.*, XI, pp. 214 și urm. 301.

[6] Un German din Aachen pleacă îndată; Hurmuzaki, XIX, p. 650, no. DXLVI; p. 698, no. DXCV; p. 704, no. DCII; pp. 785-6, no. DCCXIV; p. 801.

[7] *Ibid.*, VIII, p. 631; XI, p. 296 și urm.

copiii, scăzîndu-se producţia la abia patrusprezece ocale de postav pe an [1]. Cereau acum o săptămînă de deplină libertate după cea de muncă. Hotărîrea domnească e favorabilă meritosului „epistat" străin, Săptămîna ţinea de Luni dimineaţa pînă Sîmbătă seara; lucrul va fi „supţire. după forma fabricei"; se vor acorda congedii de boală. Plata e numai pentru săptămîna lucrătoare, dar pentru cealaltă, dacă vin la fabrică, li se asigură 60 de parale pe ocă. Lipsa va fi amendată cu cinci taleri. O săptămînă nelucrată, pentru care sătenii oferiau doar un leu, va fi plătită doi zloţi [2].

Cu aceasta sătenii nu se odihniră însă. La 1803 ei acusau la judeţul domnesc pe Arbut că li iea 40-50 de taleri, că „apururea îi bate". „Epistatul" declară că nu primeşte lucrul acasă, care e „gros şi prost", dar oferă o ocă de mălaiu pe zi [3].

La Pociovalişte-Afumaţi se produse încă o bucată vreme un postav albastru şi cenuşiu asămănător cu cel ce se făcea odinioară în Moldova vecină [4].

La 1813 o Companie austriacă voise să întemeieze pe lîngă o moară de hîrtie şi o fabrică de postav [5].

Să adăugim îndeletnicirea, de fabrică, **găitănarilor** din Dealul Spirei [6]. La Braşov lucrul lor îl făceau **trocarii** din Schei cu „troacele" lor.

---

[1] V. şi *Negoţul şi meşteşugurile*, pp. 187-90.

[2] *Ibid.*, VIII, pp. 87-92.

[3] *Ibid.*, XI, pp. 274-5, 293 şi urm. Postăvari de sate, *ibid.*, VI, p. 622 (an. 1749); *Studii şi doc.*, XV, pp. 197-8, no. 659 (an. 1794). Postăvari de la Sibiiu, *ibid.*, XII, p. 116, no. 230 (Sibiiu, 1793).

[4] *Voyage en Krimée, suivi de la relation de l'ambassade envoyée de Pétersbourg à Constantinople en 1793, publié par un jeune Russe attaché à cette ambassade*, Paris, 1802; resumat în *Arh. soc. şt. şi lit.*, III, p. 217. Cf. *Ist. comerţului*, II, p. 48-9. (Citaţiile de la p. 49, nota 1, privesc însă alt volum din Hurmuzaki).

[5] *Doc. Callimachi*, I, p. 182, no. CXXVII.

[6] Urechiă, *Ist. Rom.*, XI, pp. 442-3 (an. 1806); *An. Ac. Rom.*, XXVII, p. 147 (an. 1836).

Boiangiii din Bucureşti se formează ca breaslă în 1781, cu întărire în 1788: „s'au unit cu toţi cei ce au intrat la rufetul acesta şi s'au aşezat ca să fie numai o cherhaneà de lucru meşteşugului acestuia în Bucureşti..., făr de a nu ţinea aiurea prăvălii de boiangerii". Cherhaneaua lor e la biserica Zoodochos Pighi, biserica lui Mavrogheni-Vodă „la poarta de jos a Curţii Vechi", ctitorul breslei. N'au să răspundă decît 300 de taleri şi 20 de făclii albe în post[1]. Ei cereau monopolul profesiei lor[2]. La 1803 erau în război cu fabrica de postav, care voiă să li oprească „mengheneaua", maşina de egalisat suprafaţa stofelor văpsite şi de a li da „moire". Expunerea lor către Domn arată că „mengheneao lor este mică, care să metaheriseşte numai la vechituri, după ce le vopsesc le dă lustru, care nu se amestecă în lucru ce este a fabrici". Dacă ei sînt opriţi, să nu se permită boiangiului de dincolo a văpsi lucruri vechi şi a ţinea „altă menghenè mică de vechituri". Mai fusese o „menghenea" liberă în oraş, a unui **basmagiu** care a murit anul trecut; a lor a fost adusă anul trecut cu cheltuială de peste 600 de taleri. Sentinţa domnească interzise amînduror părţilor de a trece dincolo de căderea lor specială[4].

Un alt proces e cu „epistaţii **fabricei noua de şaliuri, ghermesituri**, amestecîndu-se fabrica şi la meşteşugul lor", şi iarăşi li se învinueşte mengheneaua, „care este drept numai fabricei d'a o avea", şi Domnul recunoaşte că numai ei i s'a dat dreptul de „şaldangelîc" cu zisa menghenea. Prăvălia cu boiangiu a fabricei nu lucrează, de altfel, pentru public. Boiangiii îşi pot însă „menghenì" acolo lucrurile lor vechi sau nouă[5]. În schimb, boiangiii erau apăraţi de orice imixtiune din partea basmagiilor, abagiilor, ceaprazarîlor,

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, III, pp. 61-2.

[2] *Ibid.*, VIII, p. 661; Cf., *ibid.*, p. 658.

[3] Corporaţia postăvarilor avea hram la Delea Nouă; *Inscripţii*, I, p. 335, no. 842 (an. 1859).

[4] *Ibid.*, XI, p. 291 şi urm.

[5] Se spune că boiangiii „dau lustru cu hier"; *ibid.*, p. 281 şi urm.

ibrişîngiilor şi mătăsărăgiilor armeni"[1]. La 1814 încă li se confirma breasla[2].

Şi prin oraşele celelalte ale Ţerii-Româneşti boiangiii îşi aveau — astfel la Craiova — „ergaliile meşteşugului boiangerii": o socoteală le preţuieşte 2 000 de taleri[3].

La 1803 se pomeneşte fabrica de **testemeluri** înfiinţată de Grigore Ghica, viitorul Domn, definind-o astfel: „Fabrică de saldangialîc, în care să se lucreze ghermesituri, şaliuri şi alte cumaşuri ce se lucrează de mătase i fir i mintene, cum şi prefacerea mătăsurilor Ţarigradului, care se aducea de neguţători cu mare cheltuială". În schimb pentru un venit de 400 de taleri pe an mănăstirii Mărcuţa i se dau acestei fabrici cu menghenea dreptul de a-şi avea la Bucureşti prăvălia de boiangerie, 100 de scutelnici la lucru, 50 alţii pentru cărat lemne, ş. a., 2 sacagii, 3 dulgheri, 3 zidari[4].

La 1808 un anume Stănuţă, fiul lui Teodorache Ţarigrădeanul, îşi avea fabrica de **basmale turceşti**, adecă de testemeluri, „tulpanuri", „boccele, macaturi, perine, plapome, brîne", „şi orice alt lucru se face cu mijlocul calăpurilor acestui meşteşug", cu monopol pe cincisprezece ani, prelungit mai tărziu pe încă doi şi jumătate. Îl concurau „Sîrbi băjenari de peste Dunăre, de la Şiştov, uniţi cu Cincu, Hristea, Bogoiu, Lăbul, fugari de la Stănuţă; un Anghel şi Constantin, cari se oferiseră şi ei a face o nouă fabrică la Herestrău şi la Colintina Florescului şi fuseseră refusaţi[5]. Fabrica urmează şi mai departe la Mărcuţa[6]. La 1819 era şi aceia a lui Anghel de mai sus, unit cu Zguri şi cu Manole Culoglu, dar în neînţelegere, „voind a înşela unul pre

---

1 *Ibid.*, p. 283. Cf. şi *ibid.*, X², p. 377 (an. 1813.

2 *Ibid.*, p. 221.

3 *Corespondenţa lui Aman*, pp. 174-5, no. 37 (an. 1814); *Revista Istorică*, VIII, p. 175 (Craiova, 1792); *Studii şi doc.*, XV, p. 59, no. 158 (Caracăl, 1800).

4 Urechiă, *Ist. Rom.*, VIII, pp. 87, 659-601; IX, p. 561.

5 *Ibid.*, XI, p. 801 şi urm.

6 *Ibid.*, X², p. 225.

altul şi a desrădăcina şi a isgoni pe ceilalţi din tovărăşie". Domnul e silit a o trece boierului Manole Băleanu; pentru 1.000 de taleri la spitalul Filantropiei, se pot ţinea treizeci de scuteinici şi face prăvălie în Bucureşti [1]. Fabrica, oprită în 1828, cînd în Mărcuţa prădată se aşezară ciumaţii, va dură până la 1849 măcar [2]. Ghermesuturi se lucrau în Bucureşti şi la Hanul lui Marinco, în 1822, iar testemele şi în căsuţa de pe Podul-de-Pămînt, unde era numai „o văduvă cu trei fete" [3].

Încă de pe vremea lui Duca-Vodă, care era pe vremea lui cel mai mare creator economic în părţile acestea ale Sud-Estului eropean, se extrăgea din cenuşa bătrînilor copaci ai Moldovei, **potaşul**, care se vindea în Polonia cu un cîştig ce îmbogăţia pe Domn şi cîţiva negustori din Liov. La 1798 numărul acestor „cherhanele" crescu foarte mult, în dauna ţeranilor cari nu mai puteau culege lemne în păduri. Trebui ca Domnia, supt Alexandru Callimachi, să intervie, oprind cu sila o industrie care aducea pagube unei clase aşa de importante a populaţiei [4]. Şi acum ca şi cu o sută de ani înainte potaşul moldovenesc se trimetea, dar prin mijlocirea Evreilor din Suceava şi Cernăuţi, până la „Danţca" noastră, Danzigul (pol. Gdansk) [5]. Se aştepta şi un firman turcesc pentru oprirea definitivă a acestor fabrici, răsărite aşa de răpede, ca din pămînt [6].

Tot unui îndemn venit din Polonia se datoreşte—numele însuşi o arată—întemeiarea, din produsele cîmpului, din ceia

---

[1] *Ibid.*, XII, p. 399 şi urm., nota. V. şi Hurmuzaki, X, p. 299.

[2] *An. Ac. Rom.*, XXVII, p. 105. V. şi *Doc. Văii Teleajenului*, p. 50, no. 45 (an. 1827). Testemeluri în Moldova, 1780-1812, Melhisedec, *Cron. Rom.*, II, p. 129; *Doc. economice şi financiare*, p. 110. Cf. şi *Ist. comerţului*, II, p. 112.

[3] *Negoţul şi meşteşugurile*, p. 195.

[4] *Doc. Callimachi*, I, pp. 122-4, n-le LXXIV-V; pp. 125-6, no. LXXVIII.

[5] *Ibid.*

[6] *Ibid.*, p. 126, no. LXXVIII.

ce se numia atunci: „zahareaua", cerută stăruitor şi de Turci, a **velniţelor** de rachiu. Boierii din amîndouă ţerile pretextau că au grîne stricate şi cereau voie să întemeieze astfel de fabrici, în Ţara-Românească, **poverne**, pentru a „fierbe" rachiu. La 1756, „alăturea cu hotarul tîrgului Sorocii, pe din sus de tîrg, pe un părăuţ", erau „velniţile jidoveşti", fabricînd în ţară horilca, al cării import era oprit[1]. Tot un Evreu era acela care, în 1785, la Bucureşti căpăta dreptul „să-şi lucreze zahereaua, atît acea udă ce a apucat de a întrat în apă, cît şi cea neudată care s'a aflat a o avea cumpărată pentru trebuinţa povernei" [2]. Dar boierii se înfăţişează îndată pentru a-şi urmări cîştigul, în dauna şi a aprovisionării şi a sănătăţii locuitorilor. Astfel la 1792, Banul Dimitrie Ghica, frate şi tată de Domn, care descopere că are la Fierbinţi „bucate stricate".

În anul următor, şi această industrie stricătoare fu oprită, măcar oficial. Hotărîrea Domniei e netedă: „Povernele de rachiu sînt oprite de a mai lucra" pentru „a nu se cheltui zaherelele de hrană la lucru de băutură" [4]. Mănăstirea Sadova cerea atunci să i se îngăduie a preface în băutură nu mai puţin de o sută şaizeci de chile de bucate pe care le pretindea ude [5]. La 1820 vedem că, peste momentane oprelişte, se permitea povarnagiilor a-şi exercita urîta meserie[6].

Rachierii se deosebiau de aceşti povarnagii prin aceia că-şi scoteau băutura din vin. La 1797 vedem pe trei dintre dînşii cumpărînd materie de fabricaţie de la locuitorii a trei judeţe: Focşanii munteni, Buzăul, Secuienii [7]. Ii

---

1 Melhisedec, *Cron. Huşului*, I, p. 251. *Velniceri*, Gorovei, *o. c.*, p. 280.

2 V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, pp. 452-3, nota.

3 *Ibid.*, IV, pp. 350-1, nota.

4 *Ibid.*, VI, p. 269.

5 *Ibid.*, p. 693. Scutire pentru povarna unui Grec în acelaşi an, *ibid.*, p. 694.

6 *Ibid.*, XII, pp. 408-9, nota. Povarnagiu de sat în Prahova, *Rev. Ist.*, II, p. 187.

7 *Ibid.*, VII, p. 122, nota.

aflăm la Tîrgoviște [1], la Craiova, unde sînt ctitori la Sf. Gheorghe Vechiu, și aiurea. După reglementațiile erei constituționale de la 1834 înainte îi vedem uniți în „corporație" cu cîrciumarii și chiar cu cofetarii [2], despre ale căror orînduieli de breaslă nu știm nimic.

Rachieri avea și Moldova, pe lîngă cîte un **vutcar**, de modă rusească, rămasă după ocupațiile militare, ca acel Armean Cerchez, pe care-l găsim la Chișinău în 1798 în tovărășia unui rachier și unui căldărar, Romîni [3]. Cîștigul de la spirtoase—aici e vorba de otrăvitoarea horilcă a Evreilor poloni — ispitește și aici, peste orice altă grijă, pe proprietarii de moșii. La 1814 îi vedem invocînd exemplul Muntenilor pentru a cere îngăduință să facă horilcă din pîne stricată, dar și din săcară și hrișcă, pentru că aceste produse nu se cer la Constantinopol; spre a cîștiga fiscul, ei oferă a da 60 de parale taxă pe vadră. Domnia admite, dar cu „cărți de slobozenie", cu **permisuri**, și supt anume condiții: să fie anul bun și să nu se întrebuințeze grîu sau orz, pe care le cere capanul împărătesc [4].

Berăria moldovenească e mai veche decît cea de la Munteni. La Roman exista una la 1798 [5], iar, în 1814, fabrică bere Constantin Petradi, un Grec, căruia prin act domnesc i se cerea numai să dea marfă bună și cu „prețul cuviincios". I se acorda monopolul în schimb pentru o sută de lei dați anual la cutia milelor: „În cătă vreme va lucra berăriia mai sus numitului, altul nimine, de orice stare ar fi, să nu fie volnic a dișchide al doile bărărie în tărgul Romanului, cum nici a aduce de aiure beri spre vănzare" [6]. Doi ani mai tărziu, episcopul Gherasim întemeiază berăria

---

[1] *Studii și doc.*, XV, p. 94. Cf. *ibid.*, p. 69, no. 188.
[2] *Inscripții*, I, p. 328, no. 809 (an. 1853).
[3] *Studii și doc.*, XXI, p. 120.
[4] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, X², pp. 377-8.
[5] *Doc. Callimachi*, I, p. 481, no. 176: „Orînda vinului, a rachiului, a medului, a berii numai a stăpînului moșiii să fie".
[6] *Doc. Callimachi*, I, p. 516, no. 210.

bisericii, şi pentru bolnavii de la spitalul Precistei, sau supt pretextul lor. Domnul apără berăria episcopală de ajutorinţă şi de orice alte contribuţii şi acordă situaţia, ocrotită, de scutelnici „oamenilor străini trebuincioşi pentru lucrul berii, ce-i va aduce Sfînta Episcopie de piste hotar"; ca singură condiţie e să se dea la spital berea „cu o pără mai gios, fiind pentru trebuinţa bolnavilor" [1]. Petradi nu se înţelesese cu Vlădica şi acestuia însuşi, spune Iordachi Drăghici Banul către Gherasim, nu i se admite monopolul, **apalto**, care „nici pentru un tîrg din ţară, nu o priimeşte" Vodă, dar se dă asigurarea că în orice alt privilegiu se va prevedea înţelegerea cu Scaunul episcopal [2]. Nu trecu vreme şi, în acelaşi an chiar, Alexandru Dos, „Austriac", căpătă voie de a ridica, în înţelegere cu Cutia Milelor, de care atîrnau toate berăriile, încă o fabrică [3]. Instalaţia costă, „cu edecul, marfa şi altile ci-au trebuit", pănă la 2.000 de lei. Dar episcopul nu lasă pe concurentul său să lucreze. Convins că n'avea dreptate cînd, la început, credea asigurării „că Prea Sfinţie Sa episcopul nu iaste bărar", omul era gata acum să plece dacă ar fi despăgubit. Dar ameninţa cu Agenţia şi Cîrmuirea Moldovei. Amintia lui Gherasim că nu şi-a plătit renta cuvenită faţă de Cutia Milelor [4].

La Iaşi, unde Potemchin, favoritul Ecaterinei a II-a, făcuse pe boieri să bea „bere englesă", în 1793 medicul danes de la Sf. Spiridon, Herlitz, soţul Berlinesei Margareta Bötticher, avea berăria lui [5]. Un Müller o cumpără la moartea, în acelaşi an, a doctorului [6]. Apoi Ienachi Nicolau Altăn şi fratele Iordachi cumpără în acelaşi an 1817 un loc în Muntenimea-de-sus „ca să dişchidă bărării", ceia ce

---

1 *Ibid.*, p. 524, no. 231.
2 *Ibid.*, no. 232.
3 *Ibid.*, p. 531, no. 247.
4 *Doc. Callimachi*, I, pp. 537-8, n-le 254-5.
5 Hurmuzaki, X, p. 39, no. XXXIX.
6 *Ibid.*, *Supl.* I², p. 297, no. CDVII.

i se admisese de Domn încă din 1816. Se îndatorește a împărți cîștigul cu proprietarul terenului [1].

În Țara-Românească, monopolul era asigurat, după o adevărată licitație, la 1809, lui Ioan Timpel, zis Neamțul, din Gotha, care-și asociase pe vărul său, Prusianul Andreas Kube. O încercare de concurență din partea unui Austriac, la 1815, fu oprită; niciun localnic nu se presintase în concurență. Timpel își stabili fabrica afară din oraș, pe gîrlă, mărgeni o cantitate de material și dădu 300 de lei pe an la Cutia Milelor. Berăria lor arse în 1821. Refăcută la 1824 de fiul „Neamțului", Frederic, care muri în curînd, și de Kube, acesta adăugindu-și o moară de cai, se înădi ca ajutor un Krebs, din Mannheim. Dar după puțin timp acesta întemeiază o fabrică de rachiu și oțet, apoi și de rom, privilegiul domnesc îndatorindu-l a nu întrebuința decît fructe. Începînd a face bere, e oprit, confiscîndu-i-se de consulatul prusian instrumentele și materialele, dar, după un drum acasă, el revine ca supus frances și deschide fățiș cîrciuma lui [2].

O industrie întinsă și puternică a fost în decursul celor două din urmă veacuri aceia a **săuarilor, luminărarilor,** și **făclierilor.**

Săuarii se întîlnesc, alături de făclieri [3], numai în Moldova și încă din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, numele unui Hristodor și al fratelui, Canilo, arătînd în de ajuns originea lor grecească [4]. Unul din ei, Franguli, ajunse chiar Vameș Mare [5].

[1] *Doc. Callimachi*, I, p. 544, no. 264. Cf. *ibid.*, p. 295. — La 1843 un Evreu are berărie la Iași, pe Podul Lung; Academia Română, *Creșterea colecțiilor*, an. 1906, p. 113.

[2] Hurmuzaki, X, pp. 382-5, no. CCCCLXIX; pp. 389-90, no. CCCCLXXVI. — La 1828, se acorda un privilegiu văduvei hirurgului Krebs de la Pantelimon, probabil același cu berarul de mai sus; Arch. Statului, *Condica domnească*, 103, fol. 644 (comunicație a d-lui Iuliu Tuducescu).

[3] Unul are moșie la 1674 (Academia Română, *Creșterea colecțiilor*, an. 1908, I, p. 73).

[4] *Studii și doc.*, VII, p. 184; XI, p. 93, no. 208.

[5] *Ibid.*, V; p. 133.

În Ţara-Românească se admit, la 1784, supt Ipsilanti, ca luminărari, datori să aprovisioneze Capitala, oricine „îşi iea dajdea de la Visterie şi sinet de la Cămară". Toamna, la strînsul săului, se fixează nartul, pe care pristavul îl anunţă obştii. Avem a face la această dată cu o breaslă deplin constituită, în condiţiile cunoscute [1]. I se fixă şi nartul după cererea lor, de urcare, „ca să nu ne stingem cu totul, fiind oameni săraci şi cu case grele şi cu dajdie": 12 parale oca din său de capră [2]. Lumînărarii de făclii, lucrate din ceară („lumînăria de ceară"), erau deosebiţi [3].

Pe acea vreme, în 1783, Dănuţ lumînărarul li făcea concurenţă. Un „Alexandri străinul" nu se putuse ţinea de făgăduiala de a vinde cu un taler mai jos ca făcliile de Veneţia, ci luase chiar trei parale mai mult. Făcîndu-se la 1785 noua „cherhaneà", i se impunea lui Dănuţ a desface făcliile de ceară fără său cu un leu şi cinci parale mai ieften. Luminările lui sînt oprite însă [4], cînd, în 1784, se încredinţează fabricarea făcliilor unor „oameni cari să o caute în credinţă, cu poruncă şi hotărîre ca niciun fel de amestecătură într'însele să nu fie", luîndu-se tot săul şi lumînările de său din deposit. Vel Aga căpătă sarcina de a supraveghia fabrica [5].

La 1792 „lumînăria domnească", pentru lumînări de său, se scotea la mezat [6]. Lumînărarii puteau cere oficialităţii materialele necesare, şi astfel îi vedem, în acelaşi an, pretinzînd Postelnicului să li se asigure 80.000 de ocă „său curat de capră, în schimbele", pe lîngă cel vechiu [7].

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, I, pp. 459-60, nota.

[2] *Ibid.*, I, p. 482, nota. Alt nart la 1793, *ibid.*, VI, pp. 269, 670. La 1795, *ibid.*, V, pp. 247-8, nota. La 1796, *ibid.*, VI, p. 673. Pentru lumînări albe, roşii, *ibid.*, pp. 674, 677-8. Nart în 1803, *ibid.*, XI, p. 348 şi urm. Pe 1811, *ibid.*, p. 911. Pe 1812, *ibid.*, p. 831 şi urm.

[3] *Ibid.*, I, pp. 415-6, nota.

[4] *Ibid.*, p. 459 şi urm., nota.

[5] *Ibid.*, p. 461, nota.

[6] *Ibid.*, IV, p. 265, nota 1.

[7] *Ibid.*, p. 324, nota. Se lucra şi cu său de vacă şi oaie, luat de la măcelari, *ibid.*, p. 326, nota.

Peste doi ani, ocupîndu-se din nou de preţ, fixat acum prin „ceşniu", se decide strămutarea cherhanelei afară, departe, „pentru ca să lipsească primejdia şi putoarea din oraş". Din acel său să aibă voie a lucra şi săpun de ţară, ca mai nainte [1].

„Neguţătorii cherhanagii" rămîn a se judeca apoi cu „vechii lumînărari", pentru suma de 14.000 de taleri, „plata cherhanalei", redusă apoi la 7.500, de dat la termine [2]. „Mumgiii" erau cercetaţi din timp în timp ca să se vadă de pot sau ba îndestula oraşul [3]. Li se interzice să întrebuinţeze pe lîngă său „felurimi de murdalîcuri cari pricinuesc nesuferită putoare [4]".

În schimb li se asigura „contraciilor", la 1816, 230.000 de ocă de său de capre şi vite mari pe an [5]. Săpunarii se împotriviseră la încălcare [6], pănă ce se luară, la acea dată, măsuri, iar cele definitive în 1819 [7], unindu-se breslele supt un singur staroste; două părţi din său date la lumînări [8].

Atunci, la 1819, se căuta o îmbunătăţire a calităţii lumînărilor de său, încredinţînd grija lor unuia „carele ştiind meşteşugul lucrării lumînărilor de său cu multă osebită curăţenie la făptura lor decît lumînările ce le fac lumînărarii Bucureştilor şi cu atîta lumină frumoasă arderea lor încît şi vremea o depărtează cu mai multe ceasuri, pe lîngă asămănarea formei lumînărilor din tîrg" [9].

Pentru lumînările de ceară, grija de a nu se pune în ele

---

[1] *Ibid.*, V, p. 278 şi urm., nota. Cf. şi *ibid.*, pp. 245-6, nota; Bianu, *Catalogul mss. româneşti*, I, p. 274.

[2] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VII, p. 110, nota 5.

[3] *Ibid.*, p. 539. Termenul de mumgiu şi în Moldova, la Bîrlad; Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 90, no. 25; p. 245, no. 4. Lumînărari în 1805, V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, XI, p. 351.

[4] *Ibid.*, p. 923 (an. 1811).

[5] *Ibid.*, X, p. 925 şi urm.

[6] *Ibid.*, VIII, pp. 92-3 (an. 1799).

[7] Săpun de Tîrgovişte şi „cealcamà"; *ibid.*, XII, p. 403, nota. V. şi mai sus.

[8] *Ibid.*, p. 404, nota.

[9] *Ibid.*, XII, p. 405, nota.

său era aşa de aspră încît la 1797 cumpărătorul fu bătut şi marfa confiscată. Pentru a fi numai ceară „safi", curată, se iea vînzarea de la cochii vechi şi se dă unui om domnesc. Monopolul celor galbene fusese desfiinţat în 1809, dar, în 1812, era vorba a-l introduce [1]; celelalte lumînări, avînd „scăzămînt la nălbit", pot fi vîndute cu un taler mai scump: se dă un privilegiu domnesc la 1819 lui Riza Zisul, om „cu ştiinţă de acest meşteşug al nălbitului cerii şi al făcutului lumînărilor" [2]. Anume biserici aveau fabricile lor, ca Patruzeci de Sfinţi din Bucureşti (1793) [3], ori episcopia de Rîmnic (cherhaneaua lumînărăriei de ceară albă" la 1764, la 1796-7) [4].

În Moldova găsim un staroste de făclieri în 1779 la Iaşi [5], fără a şti ceva asupra breslei [6]. Dar făclierii, mumgiii lucrează separat, fie la lumînările de său, pentru care cutare „neguţitoriu Andreiu făclierul" merge să cumpere săul de capră la Armenii din Botoşani [7], fie la cele de ceară, chiar zugrăvite [8]. S'a păstrat privilegiul, din 1794, al făclierilor din Botoşani, supuşi Mitropoliei şi protopopului; orînduiala e cea îndătinată. Il dăm la documentele acestei lucrări.

Venim la unele încărcări ambiţioase, dar trecătoare.

La 1797 se permite unui arendaş să întemeieze la Bucureşti **„o moară de păsat"** sau o „chiuă de păsat" [9]. Două

[1] *Ibid.*, VII, p. 110; IX, p. 597; XI, pp. 346-81.

[2] *Ibid.*, XII, p. 405 şi urm., nota.

[3] *Ibid.*, VII, p. 119.

[4] *Ibid.*, p. 18, nota. Cf., şi *ibid.*, IV, p. 350. Un Hristea lumînărar la Piteşti, *An. Ac. Rom., lit.*, XXIX, p. 21.

[5] Revista *Ion Neculce*, III, p. 80. Dar un Ioniţă făclierul e, la 1781, staroste de ciocli la Botoşani, *Studii şi doc.*, VII, p. 129, no. 35.

[6] V. „luminile de său ce ardu la fînarurile cele mari de la uliţe" în 1763-4: *Doc. economice şi financiare*, p. 130.

[7] Erbiceanu, *Mitr. Mold.*, p. 426 (an. 1826).

[8] *Doc. economice şi financiare*, p. 71 (an. 1792). „Hărtii zugrăvită ce au pus la sfeşnici"; *Doc. Callimachi*, II, p. 140 (an. 1813-4).

[9] *An. Ac. Rom.*, XXXV, p. 64.

mori, la Ageşti, (în Ilfov) şi la Corneşti (în Dîmboviţa), serviau, în 1792, lui Scarlat Greceanu, Logofătul ca să fabrice **arpăcaş**, menit şi la export în Turcia şi în Moldova; se făcuse şi un magazin la Bucureşti[1]. La 1778 Dumitrachi Turnavitul (din Tyrnavu sau din Tîrnova bulgărească) vindea lui Costachi Hatmanul, care o trecea apoi Domniţei Ruxanda Hangerì, „o fabrică de fidea. cu ergalii de aramă şi de lemnu"[2].

În Moldova Francesul Lincourt face **moară** şi morişcă de **oloiu** (uleiu) la Iaşi, în 1814[3]. Tărziu de tot, supt Ştirbei-Vodă, Italianul Barabino va riscà o **fabrică de macaroane** la Bucureşti[4]. În sfîrşit întemeietorul învăţămîntului mai înalt în principatul muntean, Petrachi Poenaru, voia să meargă la Arras pentru a introduce **fabricarea zahărului de sfecle**[5].

La 1803 în dorinţa de a spori numărul „meşteşegurilor de mină", adecă al „manufacturilor" utile. Gaudy, de la Agenţia austriacă, şi Grecul Ioan Popa Polizoi (probabil traducătorul Polizoi Kontu) plănuiesc „acel nou meşteşug după a Englezilor tertip, adică **meşteşug de torsul bumbacului**, cu care meşteşug se face o mare înlesnire, că poate un om scoate bumbac tors într'o zi cît ar putea să scoaţă cu alte meşteşuguri în trei, patru săptămîni". Li se dă monopol de cherhană, pe douăzeci de ani, cu cincisprezece scutelnici, acordîndu-se în schimb Cămării, pe an, „cîte douăzeci şi cinci suluri de tors supţire şi bun, de cel mai de frunte"[6].

---

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, IV, p. 349, nota 1.

[2] *Studii şi doc.*, V, p. 163, no. 117; *Scrisori de meşteri*. Apendicele documente.

[3] Hurmuzaki, pp. 559-60, no. 15. Il aflăm cu Dubert, Chabert („Şaidar"), Genille şi „Ruja" în revista *Ion Neculce*, III, p. 10. O moară cu aburi la Ţigăneşti în 1856 a lui Célestin Peytavin pentru Caimacamul Vogoridi : Academia Română, *Creşterea colecţiilor*, an. 1906, p. 113.

[4] *An. Ac. Rom.*, XXVII, p. 105.

[5] *Ibid., lit.*, XXVIII, p. 249.

[6] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VIII, p. 661; XI, pp. 298-9. Cf. mai sus, p. 169.

De sigur că se lucra într'un fel de fabrică **chihlimbarul,** care se găsia şi în ţară [1]. La 1812 în Moldova apar „Petre Lavercu şi Piler" ca „fabricanţi de **tabac**" [2]. Cea mai interesantă încercare e însă, la 1827, a lui Dumitru Carastat, venit din Basarabia („ci să află din a stănga Prutului"), care vrea să facă în Moldova o „fabrică de tabac", şi. anume, „fără a amesteca acele materii vătămătoare ce li obicinuesc cei mai mulţi pentru neştiinţă, precum cenuşă, chiper roşu, var, cuişoare, spirturi mirositoare şi altele asămene, care, după dovezile nestrămutate a acelor mai ispitiţi doftori, sănt cele mai întâiu pricini a durerii de cap, a slăbăciunii vederii, a gutunarului şi a altor patimi". Se cere monopolul pe doisprezece ani, şi el se şi acordă, „oprindu-să Jidovii şi alţii care, pentru nebăgare de samă, cu volnicie de la sine, fac tabacuri vătămătoare",—pentru a nu ieşi moneda din ţară cu „tabacuri streine", fabricantul putînd şi exexporta: „slobod să fie a scoate şi peste hotar". Dar timp de doi ani se vor da 500 de lei la şcoală, 1000 în curs de alţi zece, fabrica rămîind după această dată a aşezămîntului de învăţătură, căruia-i revin şi amenzile de la contravenienţi [3]. La 1821 era lîngă Cîmpulungul muntean o fabrică de tutun [4]. Numai în 1855 funcţiona fabrica de **cărămidă** cu maşini a Serdarului Filipescu. Pe atunci un Vásáry propune să facă la Bucureşti **fabrică pentru poleit** cu aur şi argint pe cale electro-chimică [5].

Porţelanul, farfuria pătrunsese de mult la noi, ajungînd tot mai rare blidele de metal. Găsim, pe lîngă obişnuitele

[1] „O părechi di mătănuţă de chehrimbar"; *ibid.*, XXIII, p. 319, no. 9 (Moldova, c. 1818).

[2] *Doc. economice şi financiare*, p. 109. Odată Molnar scrie lui Hagi Constantin Pop; „vigurile ceale ce prin mahine în Sad s'au tors şi prin ţehiul de aici s'au hotărît de prea bune"; *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 231-2 (an. 1814). Arhimandritul de Argeş cere la 1797 un ciur de ales grîu „cum am văzut la Porumbac"; *ibid.*, XXIX, p. 14.

[3] V. Apendicele Acolo e vorba şi de un „tăietor de tutun", la 1815.

[4] *Negoţul şi meşteşugurile*, p. 106.

[5] *An. Ac. Rom.*, XXVII, p. 106.

tăiere: „chesele de ciorbă", „zăharniţe de marmură", „castroane de răsol", „taiere de părţălan pentru confeturi, friptură sau ciorbă" (acestea în Ardeal), „scatulce de porţulan" pentru piper şi sare, pentru zahăr şi dulceaţă[1] Odată boierul Barbu Ştirbei comandă din Ardeal, de unde vin şi altă dată, „porţolane felurite", o ladă de farfurii pentru douăzeci şi patru de persoane [2].

Între 1774 şi 1778 un ofiţer frances Ledoulx de Sainte-Croix, adus din Braşov, de Lucacchi della Rocca, cumnatul lui Grigore Alexandru-Vodă Ghica, încercă pe o moşie a acestuia, la Prut, luată în arendă, o fabrică de porţelane, dar, neînţelegîndu-se cu proprietarul, fu silit să plece [3]. La 1806 boierul Constantin Filipescu se gîndi la o fabricaţie în ţară: „un nou meşteşug, adecă făcători de farfurii", cu privilegiu pe zece ani şi atribuire de douăzeci de scutelnici [4].

Adăugim pe acel Teodor Mamelegioglu care, în 1826, „a adus nou meşteşug de a face postavurile vechi ca noi spălîndu-se şi curăţindu se de pete [5]".

---

[1] *Studii şi doc.*, VII, p. 256, no. 170 (Moldova, 1795); p. 262; (*ibid.*, 1802); XII, p. 171, no. 376 (*ibid.*, 1817); p. 179, no. 340 (Ardeal, 1822).

[2] *Ibid.*, VIII, p. 6, no. 24 (an. 1781). *An. Ac. Rom., lit.*, XXVIII, p. 228 (an. 1811).

[3] Cf. *Negoţul şi meşteşugurile*, p. 196; Cf. Sulzer, *Gesch. des tranesalpinischen Daziens*, III, p. 9.

[4] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VIII, p. 661; XI, pp. 299-301.

[5] V. Apendicele.

CAP. VII.

C r i s a.

Asupra acestei societăţi economice, care era complectă, cuprinzînd în acelaşi timp desvoltarea tradiţiei locale, adoptarea, măcar într'unul din principate, a normelor arhaice bizantine, transmise prin Turci, şi reproducerea în mic a „manufacturilor" recomandate de „filosofia" apuseană, se abătură, pe lîngă năvala, cu neputinţă de oprit, a fabricatelor apusene, două porniri distrugătoare, puind capăt unui regim armonisat în elementele lui compunătoare: **concurenţa străinilor neasimilabili** şi **noua doctrină de Stat abstractă, anti-tradiţionalistă.**

Unii din imigraţi sînt răsăriteni, dar puţini: nu va fi din partea aceasta primejdia. La 1793, în Bucureşti un Ienachi e chiurci-başă, stînd în două odăi cu chirie, dar soţia, copiii i-au rămas la Constantinopol[1]. Doi ani mai tărziu, un Istrati cojocarul, Dîrstorean, se cere acasă la dînsul, la Silistra[2]. Oameni cari nu înţeleg să rămîie în ţara unde ei, Slavi sau Greci, de şi întîlnesc aceiaşi religie şi pot învăţa uşor o limbă plăcută, n'au prins rădăcini. Sînt cei cari vin, ciştigă, economisesc şi pleacă. Speţa va exista tot mai mult de acum înainte.

Apusenii acaparează izvoarele de venit, ca unii cari reprezintă noua modă nebiruită în curînd stăpînă pe o în-

[1] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, pp. 738-9.
[2] *Ibid.*, p. 832.

treagă societate boierească şi chiar burghesă, dar ei se întorc la familiile lor lăsate în urmă şi une ori se şi pierd, chiar supt raportul credinţii, în mediul românesc. Bărbierii orientali [1] vor fi înlocuiţi prin coaferi din Occident. Croitori de modă nouă au fost pomeniţi mai sus. Zinca Deleanca scrie în Ardeal lui Hagi Constantin Pop, marele negustor sibiian, adese ori menţionat: „Prin dumnealui dohtor Molnar am trimis patru rochi ale mele că să le dea la croitor, să le driagă: doo de malteh, şi una de stambă şi alta de batistă" [2]. În hîrtiile lui Dimitrie Aman se face pomenirea „prăvăliei unde şade un Antonie Neamţu, cizmaru" [3].

De la un timp, cînd Alexandru Ipsilanti întrebuinţează pentru clădiri, pentru facere de vase Ragusani şi Greci din Italia [4], un „Maurer Polier Johann Ratner", căruia i se zicea la noi „Ioan Ratner Neamţul", iea asupră-şi o sumă de clădiri. Astfel la Băneasa lui Ienachi Văcărescu, unde e ajutat de doisprezece meşteri nemţi, cum, de altfel, străinul Teodor János îi face rame de fereşti la casa de ţară [5]. Lui Vodă el însuşi, care-l chemase prin episcopul de Buzău, meşterul sas Rathner îi promisese a-i face o biserică [6]. Cu

---

[1] Hurmuzaki, XV, p. 502. Şi Ştefan-cel-Mare avuse „bărbier" apusean, *genoves*, dar acela e medicul lui Vodă; Iorga, *Acte şi fragmente*, III, p. 43; „maestro Zoane, barbero del dicto Vaivoda", la 1498. — O Ilinca spiţăreasa, † 1791; Academia Română, *Condica domnească*, 27, caiet VII, fol. 6 Vo. (comunicaţie a d-lui Iuliu Tuducescu).

[2] *An. Ac. Rom.*, XXVIII, p. 49, nota 1.

[3] *Corespondenţa lui Aman*, p. 65 (an. 1821).

[4] V. şi *Ist. lit. romîne în sec. al XVIII-lea*, II, pp. 17-8.

[5] *Studii şi doc.*, III, p. 79, no. 7 (an. 1784). Se plăteşte 1000 de cărămizi din roşu 2 taleri şi jumătate.

[6] Şi tariful, *ibid.*, p. 79, no. 8 (an. 1785).

[7] In 1782. V. *Literatură şi artă romînă*, VI, p. 688 (proces de injurii cu un Iosif Rovelli, la 1795).— Episcopul va aduce, la 1792, de peste hotar doi zidari şi doi lemnari, Academia Română, *Creşterea colecţiilor*, an. 1910, p. 167. Un Iosif Baiardi, inginer şi arhitect, *ibid.*, an. 1907, I, p. 50. Tîmplarul Königsberger la Iaşi, în 1834, *ibid.*, an. 1905, p. 113. V. şi *Scrisori de meşteri*, p. 42 şi urm.

chizăşia unui lipscan, el se îndatoreşte la 1785 a face mănăstirea Poiana pe deal, lîngă Cîmpina, boierului Pană Filipescu [1]. În Moldova contemporană socotelile domneşti inseamnă la 1792 cei 600 de lei daţi unui inginer străin, cei 100 lui „Matei i Leopold, fraţi, arhitectori", aceiaşi sumă „calfei Andoni", al lor [2]. O biserică în Roman, ale cării cheltuieli s'au păstrat în aceleaşi registre, e făcută de „meşteri nemţi", cărora, după „tocmeală" prin „zapis", li se dau 1.500 de lei. La Mitropolia din Iaşi lucrează în 1839 „Şolţ şi Franco Fatiriu, mecanici", cu „cioplitorii de piatră", cari „prefac" după „planul nou", cu meşteri de rînd, dintre cari un „Rus" şi un Romîn, ceilalţi fiind cu toţii Nemţi, ceia ce se simte şi din terminologia socotelilor, cu „şuhuri în cvadrat" şi alţi termini ca aceştia [3]. În acelaşi an 1840 Dimitrie Aman se adresează unui Andrei Kraus, pe care-l numeşte şi „zidar" şi „arhitect" pentru a-i face „tipare" şi „ciubuce" [4], şi la Bîrlad o biserică e încredinţată „arhitectorului" Ioan Sîrbeschi [5]. Arhitecţii Kubelca, la Frumoasa, „Herr Leopold" la Banu din Iaşi sînt chemaţi în Moldova, în timp ce la Munteni aflăm pe Hartler, Giulini, Tabai [6]. Prefacerile de biserici şi mănăstiri fură încredinţate de fraţii Domni Bibescu şi Ştirbei unor Vienesi, un German a făcut Teatrul Naţional din Bucureşti, iar pavagiul Capitalei muntene e datorit lui Freywald (care e şi ar-

---

[1] *Literatură şi artă română*, VI, pp. 688-9. V. şi *Scrisori de meşteri*, *l. c.*

[2] *Doc. economice şi financiare*, p. 70.

[3] Erbiceanu, *Mitr. Mold.*, pp. 55-7.

[4] *Corespondenţa lui Aman*, p. 152, no. 342.

[5] Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, pp. 268-9: „lui Iacov tesţariul..., Heru sîbir dungi sapţîri..., chilivar..., cui di şindilă..., chiroani pentru leaţuri, şuşăli, pardosăli..., tălpoae di pardosăli i corzi..., nueli, par', coveţi, lopăţi, căuşă, ciubere, funii..., dulachi pentru pardosali, scînduri mărunte la cafas. Tabli her albu, pentru beşici i pe coama bisericii". Hrană pentru meşteri zidari olteni la 1842, *Doc. Tudor*, pp. 346-7.

[6] Revista *Ion Neculce*, III, pp. 134-5; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, X, p. 421; *An. Ac. Rom.*, XXVII, p. 119 (1851).

hitectonul" Mitropoliei ieşene), supt cel d'intâiu Domn pământean [1].

Şi pictura bisericească e invadată. Italianul din Veneţia Giorgio Venier ajunge supt Alexandru Ipsilanti, în 1787, „arhizugrav" muntean, deosebit de şeful tagmei zugravilor de ţară, lucrător şi la Curtea domnească, Ioniţă ceauş-başa de zugravi [2]. Clerul muntean face la 1798 icoane pe „table de aramă" [3]. Lui Iosif episcopul de Argeş îi plac „iconiţe făcute de la Vienna" [4]. Aman dă „lucrurile de ipsos" şi „zugrăveala odăilor" unui „Iosif zugraf" care nu arată să fie de la noi [5]. Cunoscutul chip — „cadra" — al Mitropolitului Iacob Stamati e de un pictor străin [6]. Şi cu harnicul, exactul, modestul Chladec Cehul, care va fi învăţătorul în ale artei al lui Nicolae Grigorescu, şcoala de pictură apuseană se instalează la noi [7].

O luptă aprigă se duse înpotriva unor concurenţi mai numeroşi, cari se adaptau cu cea mai mare uşurinţă la orice mediu şi biruiau prin iuţeala lucrului adesea superficial şi prin modestele pretenţii ale unei vieţi căreia totuşi nu-i lipsia nimic din condiţiile de sănătate şi de bună hrănire, Evreii [8].

---

[1] V. locurile indicate în Hurmuzaki, X, p. 666.

[2] V. A. Urechiă, *Istoria Şcoalelor*, I, pp. 76-8.

[3] *An. Ac. Rom., lit.*, XXIX, p. 15 (an. 1798).

[4] *Ibid.*, XXVIII, p. 227.

[5] *Doc. Aman*, p. 152, no. 342.

[6] *An. Ac. Rom.*, XXXIV, p. 472 (an. 1797).

[7] V. articolul d-lui G. Oprescu, din *Omagiul Iorga*.

[8] Zialic Jidovul în Moldova la 1710; Academia Romînă, *Creşterea colecţiilor*, an. 1909, p. 127, „Şcoala jidovească" la Iaşi, 1736, *ibid.*, an. 1908, p. 80. 1744, negustor evreu de horilcă; *ibid.*, an. 1909, p. 200. 1805, la Bucureşti, procesul lui Leibul, Iosif, Isac şi Lazăr; Arh. Statului, *Condica domnească*, 51, fol. 247 (comunicaţiie a d-lui Iuliu Tuducescu). Mendela Jidauca cu dughiană la Podul Vechiu, Academia Romînă, *l. c.*, an. 1907, p. 226. Hangiu evreu la Tîrgu-Frumos, 1818, *ibid.*, an. 1909, I, p. 46; v. şi p. 17, 1820, Ursul Potcovarul, Jidov din Iaşi, sudit; *ibid.*, an. 1908, IV, p. 280, Leibo, sin Herşcu, rachierul Jidovul.

La 1773 era în Bucureşti o „casă a Slăvuţei Ovreica" în care se bea „vutcă"[1]. Un Evreu polon se judeca la 1791 tot în Bucureşti cu vătaful de brutari şi ceata lui, cari i-au stricat la datul în pivniţă şase buţi cu rachiu [2]. Supt Alexandru Moruzi se produce un „rebelion al Ovreilor" cu Samoil Ovreiul în cap [3]. Cînd, pe acest timp, un croitor romîn cearcă să boteze cu sila un copil de Evreu, e „certat" cu o sută de toiege la tălpi şi exilat în Moldova [4]. Evreii aveau voie să facă negoţ cu „felurimi de piei de miel i de jigănii..., făcînd alişverişi neoprit [5]."

Crisa care se desemnează e semnalată limpede de croitorii bucureşteni la 1804, cînd ei protestă că se îmbulzesc Evreii şi sudiţii, cari n'au de dat angarale şi beilicuri şi pot smomi calfele, făcîndu-se „chedir" pămîntenilor. Şi Domnul decide aşa: „Dumnealui Vel Agă. Domniia Mea, croitorii ce lucrează aici în politie nu cunoaştem de sudiţi: cum îndrăznesc dar unii ca aceia a se împotrivi la rînduielile breslei croitorilor şi a nu fi supuşi la cele care sînt acestui isnaf? Ci dar poruncim să cercetezi jalba aceasta şi, fiind arătarea lor adevărată, vercine va fi acela care nu se supune la rînduiala isnafului, să-i pecetluieşti dumneata prăvălia" [6].

Am arătat aiurea [7] cum aceleaşi scutiri au permis Evreilor din Galiţia, lipsiţi şi de orice îndatoriri de breaslă — ei avînd numai breasla fiscală pentru cisluirea „ruptei" lor către Cămara domnească—, să atace şi să distrugă breasla Moldovei, cu caracter frăţesc şi religios, fără stricta solidaritate impusă din Muntenia. Pe la 1770 se pare că un Evreu a putut fi anexat cumva la breasla blănarilor din Botoşani: acel „Zăl-

---

la Iaşi, în 1823; *ibid.*, an. 1909, I, p. 46, Iancu Jidovul, Simon şi Leiba în Botoşani. V. şi pentru Laba Faibiş, şi alţii de acolo, *ibid.*, an. 1910, p. 259.

1 V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, V, p. 215, nota.
2 *Ibid.*, IV, pp. 172-3, nota.
3 *Ibid.*, XI, p. 497 şi urm.
4 *Ibid.*, V, p. 177 şi nota 2.
5 Prager, *o. c.*, p. 116 (an. 1818).
6 V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VIII, p. 657.
7 *Istoria Evreilor în Principate*, în „An. Ac. Rom."

măn sin Ecul șlecar", pomenit în catastif [1]. „Pe acel timp Evreii botoșăneni aveau un „staroste de Ovrei", pe Iosif [2]. „Sămnele boeriilor", toiegele dregătorilor erau lucrate la Iași, în 1792, de „Jidovul Dănilă" [3], argintăria evreiască impunîndu-se tot mai mult. La 1816 Leiba dulgherul, teslarul, face șase dugheni cu pivniță de piatră, și actul pomenește tot odată pe Simăn croitorul și Moscu Șifter „chetrarul" [4]. Cam pe atunci, tot acolo, „Aron croitorul Jidov" [5]. Avram croitorul face căptușeli de salop, haine de pielea-dracului, găitane de rochi, capoturi [6]. La Bîrlad o stradă e a Jidovimii [7], și pănă și olari evrei, de sigur însă numai negustori, răsar la Tîrgul-Frumos [8].

Blănarii romîni încep să decadă, la Botoșani, în fața unei concurențe de o admirabilă solidaritate și de o tactică dibace. La 1822 văduva lui Chiriac Blănarul, Zoița, vinde pentru datorii prăvălia ei la mezat: se presintă un Vîrnav, cinci Armeni și cinci Evrei, suma de 4.000 de lei o dă „Rifca Jidoavca" [9]. E un cas din atitea. La 1830 Haim luftăriul sin Herșcu și Iancu Cușmarul pot lua locuri cu bezmăn — cum fac alți conaționali la Iași în jurul Mitropoliei în vremea unui Veniamin Costachi — ca și oricare din „frații" creștini ai breslei [10]. Iar peste douăzeci de ani, în 1851, în agonie, blănarii botoșăneni arată că „națiia evreiască cu sumeție să amestică fără îndrituire în toate... Creștinii patrioți au rămas cu desăvîrșire inpilați întru o sîmțitoare obijduire". Bieții oameni cer — în zădar — măsuri ca

---

[1] *Breasla blănarilor din Botoșani*, p. 9.
[2] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, II, p. 423 și urm. (an. 1784).
[3] *Doc. economice și financiare*, p. 72.
[4] *Studii și doc.*, VII, p. 145, no. 92.
[5] *Ibid.*, XXI, p. 479 (an. 1816).
[6] *Ibid.*, p. 209. — V. și „Dragomir Șalvaragiul ce-i zice Ovreiul, 1805, Arh. Statului, *Condica domnească*, 51, fol., 247 (comunicație a d-lui Iuliu Tuducescu).
[7] Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 32, no. 24.
[8] *Doc. Callimachi*, I, p. 602, nota 1 (an. 1835).
[9] *Studii și doc.*, VII, p. 146, no. 99.
[10] *Breasla blănarilor din Botoșani*, p. 27.

acelea de la Iaşi contra Armenilor bogasieri şi a Evreilor cuşmari şi croitori [1]. În zădar o cerere către Domnul însuşi arăta cum „obştiia breslii, aceia ci au purtat toate greutăţile în folosul Ocărmuirii, într'atăta au înbrăncat, întru cât acii scapataţi şi agiunşi în staria ninorocirilor au cantandisăt a fi cerşitori, din sângură pricina Evreilor, a cărora răutate şi aerului este nesuferită", cerînd „periorisirea lor di aciastă spiculaţie, de la care sânt îngrădiţi şi departaţi cu vechi priveleghiuri" [2]. Fatalitatea era hotărîtă.

Nu măsurile formelor abstracte erau să aducă o îndreptare, o înviorare. Supt Domnul pământean din Bucureşti Grigore Ghica, breasia măcelarilor iese din formele seculare. Aitele nu se mai simt ocrotite cu aceleaşi forme corporative. Pe basa unei libertăţi teoretice şi păstrînd din trecut doar forme tot mai deşerte de sens, Regulamentul Organic începe prin a crea după plac bresle de o alcătuire mixtă, tot aşa de curioasă ca a sovietelor de meseriaşi din Rusia de astăzi. Sufletul breslei, biserica, joacă un rol tot mai mic. Perdeaua se trăgea, şi iute, asupra unui întreg trecut, şi ea nu s'a ridicat nici azi asupra unei realităţi mai bune. De şi vedem pe meşterii din Roman manifestînd pentru Unirea Principatelor în 1857 [3], ei nu mai represintau un organism viu.

Nu se poate breaslă fără biserică, fără ajutor mutual „frăţesc", fără hram şi ospăţ. O suflare de altruism cald bate în faţă cînd li se cercetează puţinele acte care au supravieţuit. Cînd Toader Hăulică dulgherul din Bîrlad mîntuie, la 1825, o biserică a Sfîntului Spiridon, el iea „din banii călfiei", „din hacul lui", 205 lei şi plăteşte pe „meşterii tocmiţi", cari „i-au lucrat agiutor"[4]. Pănă şi lăutarii ţigani din Botoşani, cînd li se iea stărostia, se plîng că de atunci „au

[1] *Ibid.*, p. 31 şi urm.

[2] *Ibid.*, pp. 33-4; şi în *Scrisori de meşteri.*

[3] Bianu, *Catalogul mss. româneşti*, I, p. 13, Nu s'au publicat. — Pentru Botoşani o statistică plină de învăţăminte în Gorovei, o. c., 1832, p. 80. Mai sînt cuşmari, furmagii, pălărieri, solonari, strâchinari, etc., de-ai noştri.

[4] Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, pp. 277-8; şi în *Scrisori de meşteri.*

lipsit unirea noastră şi alişverişul dintre noi, cît şi a cutiei bisericii unde sîntem închinaţi". Acuma, „umblă besmetici ca albinele fără matcă" [1]. Aceasta e o familie, şi una onestă. Cînd popa lor stă într'o chilie „foarte învechită şi stricată", i se permite a o reface spre locuinţa lui [2].

Vechile bresle n'aveau a face cu Statul, care trăia după normele lui, respectînd viaţa locală, folosindu-se de aşezămintele ei, dar fără a li cere concursul în legiuire, în guvernare sau în control. Noul Stat însă s'a sprijinit de principii de represintare naţională, mai restrînsă sau mai largă. Într-u aceasta însă breslele n'au avut niciun rol.

Prin breslele organisate, avînd rădăcini în viaţa satelor, se filtrau spre tîrguri şi oraşe elemente ţerăneşti destoinice, care, trecînd în marea familie nouă, binecuvîntată de Biserică, nu părăsiau nimic din învăţămintele religioase şi morale ale locului de origine. Satul rămînea şi mai departe în legătură cu acela pe care nu-l mai avea în mîni, dar îl ştia îngrijit, priveghiat şi îndreptat în acelaşi sens. Ce frumos sună, în Ardealul de acum o sută de ani, aceste felicitări, întovărăşite de sfaturi, pe care le dădeau, din tîrgul de la Vaşarheiu, Pantea Toader şi Pantea Vasile fratelui lor Ştefan, aşezat la meşteşug în Făgăraş: „Căsătorîndu-te, cinsteşte şi pre aceia care ţi-o da-o Dumnezeu soţ şi pre toate niamurile avute după sine, că eşti strein în locurile acele. Cinsteaşte-i ca pre părinţii tăi cei trupeşti, şi poartă năravuri bune, şi cu oameni slabi să nu te însoţeşti în soţietate slabă. Fereşte-te de rău şi de urgie, ca din unile ca acèle să nu ţi să întămble ceva rău, că apoi ţie să-ţi împuţi,— ca să auzim şi noi veste bună, să ne bucurăm de tine". Rude de protopop, cei doi fraţi se bucură că viitoarea soţie, „cocoana", copila, e rudă de protopop şi ea [3]. Aşa se legau pe atunci, prin ascensiuni normale,

---

[1] 15 Septembre 1836. *Scrisori de meşteri,* la această dată.

[2] *Breasla blănarilor din Botoşani,* pp. 27-9, 30-1. Şi în *Scrisori de meşteri.*

[3] *Studii şi doc.,* VII, pp. 210-11, no. LXII. Şi în *Scrisori de meşteri.*

fără întrerupere clasele, pe care nu le despărţia invidia şi ura, ale societăţii!

Breslele, formate în Moldova prin voia lor, se desvoltau după propriile lor nevoi. Corporaţiile de azi există prin voia Statului, şi se desvoltă potrivit cu interesele acestuia. Cele vechi se ajutau cu un mîndru sentiment de frăţie; azi, pe basa cotisaţiilor stoarse poliţieneşte şi administrate birocratic, ele primesc un ajutor care samănă mai mult a filantropie oficială. Odată ele rugau pe cineva să li fie şef, îl reţineau din toate puterile, cînd „se supăra" să plece; azi ele suportă adesea cu greu omul, fără tragere de inimă şi putere de lucru, pe care li-l impun, supt scutul Statului, interesele politice.

Calităţile de atunci veniau din principiul dublu al **asociaţiei sufleteşti** şi al **libertăţii de iniţiativă.** Defectele, fatale, de azi vin tocmai din lipsa acestor însuşiri. Şi, alături, fără apărarea unui spirit de vitează resistenţă, venind din lăuntrul organisaţiilor de meşteri, libertatea neţermurită a oricării concurenţe de aventuri, folosită mai ales de străini, tîrăşte în apele ei tulburi ultimele fire de nisip din zidurile de piatră ale simplei, dar nebiruitei cetăţi de odinioară.

DOCUMENTE INEDITE.

Documente inedite

I.

1722, Iunii 15 zi[le], izvod de unelte ce am lăsat în mănăstire în Sînta Vineri, la egumenul Neofit şi la Ionichiia, cum arată izvodul anume în gios şi care cât preţ s'au pus, înpreună cu Lupul ficiorul lui Năstasiia în Iaşi, la Sfănta Vineri, şi l-am dat dumisale pentru o datorie.

Un săcrieş cu urice şi cu zapise de moşii, de vii şi de Ţigani carii sint neînpărţiţi între noi fraţii.

2 teftice noî, 20 lei.
1 covor hagimăscu, 12 lei.
1 oghial de hagem, 8 lei.
6 cergi cu laţe mici, 24 lei.
2 lăvicere, 8 lei.
1 velinţă roşiia, 3 lei.
2 mindiruri de crîşinini, 4 lei.
1 pilotă cu puh, 2 lei.
4 perini mari de săftiian galbăn cu marginile roşii, 4 lei.
13 tingiri cu căpacea noo de Ţarigrad, 48 lei.
2 bărcace de aramă noo, iar de Ţarigrad, 1 leu pol.
8 felegene de şerbet, farfuriia, 3 lei.
1 leturghie tălcovanna, 2 lei.
1 carte Sfada Lumii cu înţăleptul, 2 lei [1].
1 Psaltire de a lui Dosoftei, 1 leu.
1 polustav mic de Chiev, 1 leu.
1 potir de argint de biserică, 15 lei.

[1] De Dimitrie Cantemir. Liturghia e a lui Dosoftei, ca şi Psaltirea.

1 tigae mare cu picioare, 2 lei.
1 păreche călămări de masă cu sădefuri, 4 lei.
1 căldare mare de aramă, 5 lei.
12 blide de aramă noo de Ţarigrad, 12 lei.
8 sähăneie aramă, 4 lei.
12 talgere de cositor, 8 lei.
4 părechi cacre (sic) aramă tot într'un loc, 4 lei.
3 lighinuri cu ibricea, 2 cu căfas, unul slobod, 20 lei.
2 tavale aramă, una mare şi alta mică, 5 lei.
2 tavale aramă, una mare şi alta mică, 5 lei.
1 piuliţă de spijă cu pilug, 1 leu.
8 linguri de argintu, 12 lei.
4 părechi dărlogi poleiţi, 10 lei.
1 şcatulcă cu 8 şipuri 1 leu.
1 tigae de prăjit, 1 leu.
2 solniţe, una de castor, alta de marmurea, 1 leu.
1 caftan de celea ce înbracă boerii, 6 lei.
2 tocuri cuţite de cele mari, 10 lei.
10 părechi cuţite slobode, 3 lei.
9 cărţi de biserică, 30 lei.
1 lighizeu.
1 chieptine de os albu.
1 tocu de linguri de os, de Ţarigradu.
1 tocu de linguri de cimşir.

Aceste toate s'au pus într'un săpăt şi în 2 lăzi şi în 2 mahle care s'au dat pe mâna lui Neofit egumenul şi pe mâna lui Ion cel gros călugărul şi s'au lăsat în biserică în Sfânta Vineri.

Un săpeţel mic cu nişte năfrămi de Ţarigrad s'au fost uitat să să scrie la rându.

Fac peste tot 297 lei.

Afar de un lighizeu şi de chieptine şi un toc de linguri de os albu şi altu toc de linguri de cimşir, aceste toate li-am dat pentru căci nu s'au agiunsu banii.

Ghiorghii biv Vel Spăt

II.

Izvod de ceale ce s'au aflat în duughiana lui Misăilă neguţitorul de la Sveti Sava, lt. 7249, Săp. 3.

1 contăş de post. vănăt cu spinare de vulpe de ţară.
1 pieptar de dimie de bumbac.
1 păreche bernevici de postav supţiri roşii cu mestii.
10 coţi de păndză de ţară.
1 gheordie de bogasiu sandraci sîngiap.
2 scoarţă vechi.
1 mindir cu bumbac cu cit.
2 oghialuri purtate.
3 perini de cit cu bumbac, cu una mică.
1 biniş de postav vănăt vechi cu dihor.
1 biniş de bogasiu singipiu cu sîngiap.
1 băibărac tărciniu **(sic)**, vechi.
1 covor vechi.
1 ipăngia drăgăniască roşie.
2 coţi pol **cit.**
9 coţi astar.
2 şeali, o păreche poclădzi şi 1 cergă care s'au dat la Iani brat **Misăilă.**
2 poloage de lănă.
1 şea munteniască, numai cu curăle.
1 păndză leşască de mindir.
1 păreche ciobote galbeni.
1 părechi pistoale cu tocuri şi cu cămeşi lipscăneşti.
1 puşcă arbănăşască.
1 sabie meschiu ferecată cu fier şi cu 1 bici cu coadă de trestie de maria.
1 lăduncă proastă.
1 căpăstru de cură.
1 piperniţă de Lipsca.
2 frăe, 2 piedeci.
1 ocă aramă însă:
1 căldare cu toartă.
1 tingire cu căpaci.

5 sahanuri.
1 saplaică.
1 tias.
1 lengher.
3 ocă pol 1 talger costor.
4 ocă aramă un lighin cu ibric.
2 părechi pirostii.
3 ocă pol nişte fărmături de fier.
1 cuţitoaie, 1 săcere, 1 satăr, 1 cuţit de bucătărie.
4 ocă cuie de şindilă vechi.
1 băltag, 1 bărdiţă.
1 cleşte butnărescu.
1 pirus **(sic)** de fier alb.
3 plosce.
1 ţol de păr.
1 cleşte, 1 ciocan de potcovit cai.
1 daltă, 2 păivani de fier.
3 litre schiclos **(sic).**
1 solniţă de plumbu.
2 şipuri de plumb de cernială.
1 păreche de desagi de păr.
1 presin de cură vechiu.
1 giantă veche.
1 lăcată stricată cu 2 cui.
1 plută de voloc de plumbu.
12 cărţi greceşti de citit.
3 bucăţăle bogasiu.
1 păreche chiostice, 2 şireturi.
3 cruceliţă.
1 scul mic de mătasă vănătă.
1 păreche foarfece de hărtie.

Ce s'au aflat într'un sicrieş a lui Mihălachi băcalul.

1 cumpănă de galbeni.
1 piatră mehenci **(sic).**
1 păreche cuţite cu plasă de aramă.
1 hărtie cu caraghiunlum **(sic).**

5 pile zlătăreşti.
27 păpuşi de şfară de cele mici.
20 măsuri de fier alb de triaba băcălii.
7 ocă arămi, însă:
4 căldări mici, 1 tava cu căpac şi 1 brădică.
2 ocă văpsală galbănă.
1 chichiţă de fier alb de ciaiu.
1 chichiţă străcată cu dramurile lor fără cumpene.
2 table de numărat bani.
35 pacele vulpe cu 15 necusute.
1 chichiţă, 1 peştiman cu furdale vulpe pacele.
8 dramuri bumbac de cusut la blană.
3 măţă negre şi 1 vănătă.
2 caiuşuri.
1 cumpănă de galbeni.
1 cutie cu o cruce de lemn în sicriiul cel mare.
8 năfrămi cu fir cu 2 turceşti şi 1 meneşterguri turciască, tij în sicriiul cel mare.
1 cot, 2 rupi sandal i pol cot dimie roşie.
2 rupi post. albastru.
7 turale aţă.
1 brău chimerbent.
11 dramuri cuişoare.
2 pungi de fotă turceşti.
3 tichiuri şofran.
1 piatră mihenci.
18 nasturi de aramă nemţeşti.
4 dramuri argint.
2 linguri vechi, 30 dram. argint.
20 nasturi galbeni alamă.
9 dram 3 tichiuri argint [1].

---

[1] O listă de juvaiere, fol. 80. Cf. şi *ibid.*, fol. 90. Cheltuieli de mîncare la o nuntă, fol. 148. Boieri pentru datoria lui Misailă către Lupu, fol. 200 Vo.

(Bibl. Ac. Rom., 3.258, fol. 27, 44.)

III.

Rămăşiţuri de a Ilincăi Slăninoe ce s'au găsăt în mănăstire Dancul şi s'au dat la mâna dum. Ruxandrii Fotioae, 1776, Săpt. 27.

3 căldări mari de velniţă cu căpace şi ţevile lor.
1 sănie mare de aramă.
1 chesă cu blide i 12 talgere costor, 1 blid mare.
1 beşahte cu hărtii scrisori.
1 săpet deşert.
3 castroane de costor cu toarte.
2 chesele de aramă cu bolduri.
1 păreche pirostii costor de pus pe masă.
1 blid mare costor.
1 blid mare de aramă.
1 tingire.
1 păreche hamuri de cai rotaş.
1 căldari mare cu 2 toarte.
1 căldare ca de o cofă de apă cu o toartă.
1 frigari de fier pentru fripturi.
1 sofrà mare de aramă cu flori.
1 bărneţ cu suzsaià (?) fir.
1 prostire cu alesături şi înplută cu fir.
1 ghiuriş de aramă.
1 tingire mare.

(Ibid., fol. 190.)

IV.

26 Octombre 1778.

Constantin-Vodă Moruzi întăreşte privilegiile negustorilor blănari din Iaşi.

Intărire de Mihai Suţu (28 Februar 1795), de Ioan Sandu Sturza (1827).

(Bibl. Ac. Rom., 93/LXIX; 96/LXIX; 101/LXIX; notiţe de d. Iuliu Tuducescu.)

V.

1779, 9 Octombre.

Despărţirea Ioanei din Popa-Rusul de Chiriţă sin Andreiu zăbunarul de la Sf. Gheorghe Vechiu: „fiind fată şi el june, s'au luat amăndoi întru căsătorie". El capătă „năravuri rele", stă la puşcărie şi fuge. Se află vina lui în „istraprahticaoa judecăţii". „Furtişag de o perdea şi doao zarfuri de argint şi o giubea blănită." „S'au apucat de mişălii şi de hoţii, până au încăput şi în puşcărie şi, scăpând, ş'au lăsat soţiia şi au fugit la Brăila de sănt ani cinci şi s'au şi însurat." Acest din urmă lucru îl arată „Antonie zăbunaru şi Toma zăbunarul şi Ştefan postăvarul. Spun că, „într'acest an lt. 1779, mergând la târgul Buzăului, ar fi găsit pe Chiriţă în târg şi, întrebându-l unde să află şi de ce nu vine la nevastă, el ar fi răspuns că şăderea îi iaste la Brăila, slugă la un neguţător, iar, pentru nevastă, deaca i-au pomenit, el cu vrăjmăşie ar fi înjurat-o de cruce şi au zis că n'are nicio nevastă, să-i trăiască nevasta care au luat-o şi, întâmplându-să de i-au văzut şi stăpână-său, adecă la cine slujà numitu Chiriţă, au venit la dănşi, şi, în vorba care vorbea ei pentru nevastă, au zis şi stăpână-său că cu adevărat l-a însurat şi şade la Brăila". Despărţire pe basa pravilei, la „Leu şi Costandin Împăraţi".

(Bibl. Ac. Rom., 623, fol. 75 Vo-6.)

VI.

Din cinstită porunca dumnealui Costache Gherahe biv Vel Post. caimac. Craiovei, ce ni s'au dat prin pitac, ca, după anaforaoa dumnealor veliţilor boeri ce este întărită şi cu luminată pecetea Mării Sale lui Vodă, de judecata ce au avut dumnei Pităreasa Păuna Ştirboica cu vechilul dumneiei Cluceresei Foteascăi, ca, după coprinderea anaforalei, în frica lui Dumnezeu să facem preţuire casălor ce le are dumnei numita Pitărească, date de zestre de la răpt. părintele dumisale Clucerul Costandin Fotescul, după care poruncă a dum-

nealui Caimacamului ne am adunat cu toți aici la aceale case, unde, față fiind atât dumnei Pităreasa Știrboaica, cât și dumnei Clucereasa Fotească, și întâi am cetit anaforao în care la luminată hotărârea Mării Sale lui Vodă să porunceaște către dumnealui Caimacamul a orândui doi boeri cu frica lui Dumnezeu ca prin carte de blestem să prețuiască casăle după starea ce vor fi fost atunci când s'au dat dumnei Pităresei, iar preți să să pue pe cât poate face acum, afară din merematu ce să va fi făcut în urma căsătorii dumnei Pităresi ; la care casă de la trecuta lună lui Fevr. fiind iar noi orânduiți din porunca dumnealui Gheorgache Suțu biv Vel Clucer ce au fost Caimacam le-am fost și prețuit după arătarea meșterilor lemnari i zidari ce din poruncă au fost atunci de față. Dar, fiindcă la acea prețuire pusasăm prețu cât s'ar fi cheltuit la facerea caselor atunci, iar nu cum umblă acum, am adaos acum, încărcând prețuirea cum s'ar putea face acum, mai adăogând și doi păreți de zid ai pivniței, care fiind ca o ascunzătoare, nu i-am priceput noi atunci, iar acum din arătarea dumnei Pităresi i-am văzut și am făcut după cum să arată mai jos anume.

Coturi.		tl.	bani.
$49^1/_3$	tot zidul casăi înprejur, patru păreți.		
$15^1/_3$	doao ziduri ale pivniței, însă fundul casăi de spre uliță și păreatele din dos, de spre grădină, unde la facerea casălor au fost făcut alte doao ziduri temelie casăi, rămăind între păreți pivnița și între zidul temeliei casii ascunzătoare.		
65	tot zidul casei de jur împrejur cu aceale doao ziduri ale ascunzătoarei.		
9	naltu zidului din temelie din pământ până în podu casei, fiind zidul gros într'o 1 pol cărămidă, înmulțindu-să 9 cu 49 fac coturi $445^1/_2$.		
7	naltu la doao ziduri la temeliia casăi, de la ascunzătoare din pământ până în podină, nefiind aceste doao ziduri adânc în pământ potriva cu ale pivniței, înmulțindu-să 7 cu		

15 fac 108 1/2, care face toate zidurile coturi 554, însă cotu de trei palme, din care scădem pentru uşa pivniţei i a casei şi 4 ferestiei, coturi 20, şi rămân bune coturi 534, socotindu-se la un cot căte 93 de cărămizi, zidul întru 1 pl. cărămidă, cum am zis mai sus, după cum la cea mai denainte preţuire am pus de au zidit cărămidă noao, afar din varu ce am socotit că va întra, şi au mersu la un cot 93 de cărămizi, peste tot 49.662 cărămizi, miia po tl. 2, cum umblă, însă tl. 1 pl. preţu cărămizi şi tl. pl. plata cărătului, fac 99,40,

8.000 ocă var la tot zidul, socotind cărămizi una ocă var, fiindcă numai păreţi pivniţei să văd zidiţi cu var după orănduială, iar la păreţi casăi să cunoaşte a fi prea puţin var, miia po tl. 6, cum umblă acum. . . . . 48.—

62 de zile lucru zidarilor, socotind a lucra un zidari pe zi căte 800 cărămizi, plata cu măncarea lor pe zi, căte bani 56, fac. . . . . 28.12.

Nesip, apă, lucru zidului i stămpăratu varului, săpatu la groapa pivniţei, nefiind adâncă, cu tahinu. . . . . 52,—,

Cheresteao, mai încărcând noi acum preţul unde ni s'au părut a fi cu cale peste arătarea meşterilor lemnari ce au fost faţă la preţuirea de 'ntâi, 20 căpriori cu cotoci (sic) lor, socotindu-i drept căpriori unu po bani 45. . . . . 7.60.

4 cosoroabe, una po bani 60. . . . . 2.—.

500 lănteţi, unu po bani 4 1/2. . . . . 18.900.

5.000 şindilă de stăjări, miia po tl. 4 1/2. . . 20.—.

10.000 cue de fier la şindilă, la lănteţu, miia po tl. 3, a. 45. . . . . 33.90.

8 ocă piroae de ceale mari, oca po bani 60. 4.—

6 ferestie la casă, la sacnăsău, una po tl. 1, a. 60. 9.—.

11 grinzi la casa cea mare, una căte bani 90. 8.—.

2 grinzi la sacnasău, po bani 90. . . . . 1.60.

3 grinzi, 10 scănduri la pod în casă, grinda po bani 45, scăndura po bani 12. . . . . 2.15.
9 scănduri, doao grinzi la pat la sacnasău, scăndura po bani 12, grinda po bani 45. . . . . 1.78.
325 podine la casa cea mare, suta po bani 45. . 1.24.
100 podine la sacnasău. . . . . —.30.
1 grindă mare la pivniță, cu stălpi ei. . . . 4.60.
8 grinzi la pivniță, una po tl. 1. . . . . 8.—.
60 scănduri podine la pivniță, po bani 20. . . 10.—.
2 grinzi la stălp, la ușa pivniții, doao scanduri ușa. . . . . 2.60.
16 scănduri la becișor sacnasăului po bani 12. . 1,72.
3 grinzi la beci, una po bani 15. . . . . 1.105.
Plata meșterilor de lemn. . . . . 60.—
Măncarea lor, cu vinu. . . . . 25.—
223.54.

O hodae cu pridvoraşi, ce au fost lipită dinaintea lăngă aciastă casă la căsătoria dumnei Pităresi, care stricănd-o răpt. Clucr. Fotescu la facerea altor case ce au adaos tot într'un zid şi într'un învălişi, care hodae la preţuirea ce am fost făcut noi mai nainte un Stănislav zidariul, ce au arătat că el au zidit la casa cea noao, că ar fi fost în stălpi de lemn şi hodaia de scănduri, i-am fost pus preţi numai tl. 15, iar acum, după arătarea dumnei Pităresei Păuni, ce zise că dedesupt au fost becişor de zid şi pă beaci hodae iar de zid şi denaintea hodăi acel pridvoraşi ce întra în casă, care nefiind lucru de faţă, să să vază, cu tahmin am pus preţi. . . . . 80.—.
tl. bani toată preţuirea.
290,32 preţul zidului.
223,54 cheresteaoa.
80.— odăiţa ce arăt mai sus.
593, 86 toţi banii preţul casălor cum arată mai sus toate anume, noi, după cum ni să porunceşte de cătră dumnealui Caimacamul, urmănd luminata hotărări a Mării Sale lui

Vodă ce să coprinde la întărirea naforali pentru preţuirea casăi, în frica lui Dumnezeu am preţuit toate cum urmează plata acum, adecă suma tl. cinci sute noaăzăci şi trei, bani optzeci şi şase.

Chiriiac Clucer, Athanase Selcian biv. vt. Vist., Zaharie R. biv. 3-ti Logft.

(Colecţia d-lui M. Protopopescu-Pake.)

VII.

1779, Novembre 18. Cererea de despărţire a lui Gheorghie lumînărarul de soţia Zamfira.

VIII.

7289 (1780), Sept. 19. Tudor işlicar se împacă cu soţia Maria, care se îndatoreşte a nu mai fugi.

IX.

1779, Nov. 28. Procesul lui Dumitru Croitoriul din mahalaua Mihai-Vodă cu soţia Maria. „Om cu fire proastă şi blestemată; de cănd s'au luat amăndoi, el dă meşteşug nu să apucă, ci umblă păn cărciume prăpădind al ei din zestre şi face şi înşălăciuni pă la unii alţii cu luare de bani şi-i bea pă la cărciume". Îşi pusese chezaşi fraţii: popa Stanciul şi Pătraşco Croitoriul. Nu se îndreaptă, „ce încă şi o salbă de galbeni şi un şal şi neşte argint şi altele den zestre lea-au luat el fără de ştirea ei şi lea-au prăpădit prin blestemăţiile lui... L-au gonit din casă." Fraţii retrag chezăşia. El nu vrea să deie alţii.

(Bibl. Ac. Rom., 623, fol. 82 Vo, 85-5 Vo, 95 Vo.)

X.

Iacov, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop şi Mitropolit Moldaviei.

În zălile prè-înnălţatului şi de Hs. iubitoriului Domnului nostru Mihai Costandin Suciul Voevod, cu mila lui Dumnezău Domn Ţării Moldaviei, iată, viind înaintea noastră toţi breslaşii făcliiari din târgul Botoşani cu multă rugăminte căzînd, au cerşut ca să ie facem catastiv şi să le întărim şi alte obiceiuri a breslii lor, precum sănt şi a

făclierilor de aice din Iaşi, cum şi praznecul ce însuş ei au ales a prăznui, adecă la zioa sfântului marelui mucenic Dimitrie. Drept aceia, şi noi, văzînd cum că cerirea lor iaste cu cale şi spre paza rânduialei breslei lor, iată lea-am întărit prin acest catastiv, hotărând ca pe tot anul să fie datori a prăznui după cuviinţa creştinească praznecul de mai sus numit, prin ştirea şi sărguinţa starostelui lor. Aşijdirea li-am întărit şi alte obiceiuri ci-au avut din vac, precum să vor arăta mai gios.

1. Pe starostele să-l aliagă dintre dânşii, care să va socoti a fi om vrednic şi, arătându-l la Sfânta Mitropolie, de aicea să să orânduiască.

2. Pentru praznic căţi bani să vor strânge, să facă starostele înpreună cu briasla o cutie pecetluită, şi toţi banii aceia în cutia aceia să între, şi să să aliagă unul din breslaşi ca să poarte cutia cu dreptate.

3. Când va fi zioa praznecului, să aibă a merge toţi făclierii ca să să afle slujind la trebuinţa praznecului, şi căţi bani să vor fi strâns în cutie, să-i facă doo părţi, şi parte să să dea la bisărică, unde iaste hramul, adecă tămâe şi lumânări, iar o parte să-i dea pe la săraci.

4. Orice meşter va smomi şi va lua ucenic de la alt meşter să aibă starostele a-l globi cu zăce lei şi pe ucenic să-l bată cu 50 toiege.

5. Care va vrea să iasă cu dughiana, să lucrezi făclierii deosăbi, întâi să-ş ia voe de la starostele şi de la briaslă, şi aşa să deşchidă dughiana, iar fără ştire starostelui şi a breslii nime să nu fie volnec a deşchide dughiană şi a lucra făclierie, şi osăbit de cei ce să află păn acum la aciastă briaslă lucrând făclierie, nimene altul să nu fie volnec a să amesteca la aciastă briaslă. Aşijdirea să nu fie volnec nimenea, ori din pământeni, ori din străini, a face lumânărie şi a le vinde, fără ştire starostelui şi a breslii, ori furiş, ori fâţâş, pe la mahalale, iar care vor face un lucru ca acesta să le ia ciara şi săul şi să-i şi globască.

6. Oricarile din breslaşi va greşi în pricinile breslii, să nu aibă a merge pe la alte giudecăţi, ce să-l giudece starostele

cu ciialalţi breslaşi şi să-l certe după vina lui. Iar, de va avè vină mai mare şi nu-l va putea aşăza starostele cu ciialalţi breslaşi, să aibă a merge la Sfănta Mitropolie or la protopopul de Botoşani ca să-i judece, cum au fost din vac, însă numai la pricinile ale breslilor, iar, fiind deosăbite pricini, atunci să aibă a merge la dumnealor dregătorii politiceşti.

Aceste toate bune aşăzări şi obiceiuri ce s'au arătat în catastivul acesta le întărim şi cu mare blăstăm legăm ca să fie păzite în veci, şi niminea să nu străce aşăzarea acesta şi obiceiurile lor şi pomenirea sfăntului praznec, ci mai vărtos să întăriască fieştecarile pentru a sa vecinică pomenire, Iar carile va pricinui într'alt chip şi va fi înpotrivitoriu, ispitindu-să ca să străce aciastă bună aşăzare, ori din starostii ce vor fi, ori vre unul din făclieri, ori din alţii străini, unii ca aceia să fie supt strajnic şi înfricoşat blăstăm.

1794, Mart 16.

Iacov, Mitropolitul Moldovei.
(Pecetea cu Sf. Gheorghe.)
† Breslaşii făcliari din târgul Botoşani.
Apostol Placà.
Haretu Gheorghiu.
Panaiot Ioanu.
Iordache Sava.
Dimitrie Gheorghiu.
Nicola Muruj.
Hagi Costandin staroste.
Lupul Jidov gemeni.

Μετὰ θάνατον τοῦ μακαρίτου Νικωλάου Μουρούζι ἀπέρασαν εἰς στὼ κατάστειχον καὶ εἰς τὴν πράσλα ὡ κὺρ Ἰωάνης Τριανταφίλου.
Γεώργιος Φώτις στάροστης τῶν μουρτζίδον, 1812.
Βασίλης τοῦ διακόνου, φεβρουαρίου 20, 812[1].

[1] După moartea răposatului Nicolae Moruzi a trecut la catastih şi la breaslă chir Ioan Triandafil.—Gheorghe Fote, staroste al mumgiilor, 1812. — Vasile al diaconului, Fevruar 20, 812.

(Bibl. Ac. Rom., no. 215, fol. 2-3.)

XI.

Io Costandin Gheorghie Hangeri Vvd. i gospodaru zem. vlahiscoie.

Intărim Domniia Mea anaforaoa aciasta ca să stăpănească dumnealui cinst. şi credincios boerul Domnii Mele Vel Hatman Costache aciastă fabrică cu bună pace, ca un bun cumpărător de la mezat, plătind şi ajutorul cutii după orănduială.

1798, Iuli 9.

(Pecetea gospod.) Vel Logft.

Prea înnălţate Doamne,

Dintre acareturile răposatului Dumitrache Turnavitu care din luminată poruncă Innălţimei Tale s'au dat la mezat spre vănzare pentru înplinirea datoriilor ce să află dator pe la unii, alţii, s'au scos la mezat şi o fabrică de fideà cu ergaiii de aramă şi de lemnu şi cu puţinică vie pe loc mănăstirii Radui-Vodă, cu otaştină de la una sută vedre cinci, care strigăndu-să aciastă fabrică întru auzul obştii mai bine de doaoă luni şi artărdisind din muşterii după obiceiu, la preţul cel drin urmă au rămas asupra dumnealui Vel Hatman Costache cu tl. 274, peste care preţ ne mai eşind ait muşteriu ca să mai înnalţe şi fiindcă au trecut şi peste sorocul mezatului, s'au şi haracladisit mezatu aceştii fabrice pe seama dumnealui numitului, drept aciastă sumă, tl. doaoă sute şaptezeci şi patru. Care bani i-au şi numărat pe deplin la starostie, din care scoţăndu-să telalăc după obiceiu, la leu pe bani şase, ceilalţi să vor da unde vom avea luminată poruncă. Ci, fiindcă dumnealui mai sus numitu cumpărător au cumpărat de la mezat, să roagă înălţimei Tale a i să da şi luminată întărire pentru mai buna stăpănire.

1798, Iulie 8.

Al Mării Tale,
prea plecată slugă,
Panait Ţigară, starostea.

Adeverez cu acest zapis al mieu la casa luminatei Doamne Roxandra Hangerì ca să fie Luminăţii Sale de bună încredinţare că, cumpărând eu de la mezatul domnescu ce s'au făcut lucrurilor lui Dumitrache Turnavitul, pentru înplinirea datoriilor lui, o fabrică de fideà cu ergalii de aramă şi dă iemnu şi cu puţină vie în deal lângă Văcăreşti, a numitului Turnavit, aciastă fabrică cu toate ale ei am vândut-o şi eu din bună voinţa mea Luminăţii Sale Doamnei Ruxandrei în ti. dooă sute optzeci; care bani i-am şi priimit toţi dăplin, şi rămâne casa Luminăţii Sale stăpână desăvârşit pe aciastă fabrică şi vie dinpreună şi cu locul ei ce cu schimbu i-au luat luminata Doamnă de la mănăstirea Radul-Vodă. Pentru care am dat Luminăţii Sale şi sinetul mezatului cu întărire domnească dinpreună cu acest zapis.

1798, Sept. 23.

(Pecetea domnească octogonală cu chinovar, 1797.)
Κοστάκης Χάτμαν. (Costachi Hatmanul.)

(Bibl. Ac. Rom., 260, fol. 110 Vo.)

XII.

15 Novembre 1803.

Marco sin Leiba Jidovul vinde lui Tănasie blănarul, negustor, via lui de la Socola.

(Bibl. Ac. Rom., 236/XXXV ; notiţă de d. Iuliu Tuducescu.)

XIII.

20 Maiu 1810.

Eu Herşul sin Lupu Jăd[ovul] adeverez cu acestu zapis al miu la mâna giupânului Gavril dascal precum că Mihai, ficiorul lui Nistor blănar, ce au ţinut pe Tudora, fata răposatului Andronache Caramalău, rămăind la scăpătăciuni şi la datorie, s'au rugat de mine şi le-am făcut bine cu 600 de lei, cu vadè de 10 ani, cu zapis, puindu-mi şi amanet o dugheană cu casa din dos ce au avut-o zăstre de la so-

crul lui, Andronache Caramalău, dându-mi-o supt stăpânire pentru dobânda banilor păr' la vadé, după coprindere zapisălor ce am dat unul la mâna altue, care zapisă împreună cu acesta s'au dat la mâna numitului Gavril dascal. Care aciastă înprumutare de bani au fostu înainte arderii focului, şi, după ardere, rămâind numai locul făr' bină, şi eu apucându-i ca să-mi dei dugheana cu casa iar la stăpânire, după tocmala ce am avut, n'au dat mâna niciunue din cei iscăliţi în zapis ca să-mi facă dugheană şi casă iar la loc, făr' numai numitului Gavril dascal, la care facere a binalii au cheltuit doa sute cinzăci de lei. Deosăbit, dugheana neavând loc de agiunsu din dos, au mai cumpărat loc de la un protopop Ştefan, care şi pe acel loc au dat una sută lei. Care la toate aceste am fostu faţă, şi, la înplinire vadeli de 10 ani, me-au răspunsu numitul Gavril dascal toţi banii deplin, acele şase sute de lei, pre care i-am primit în mîna mea. Pentru care i-am dat zapisul de datorie ce au fost la mine împreună cu acestu zapis. Şi, când mi-au dat banii, au fostu şi alţi neguţitori cinstiţi faţă. Şi pentru adevărată credinţă am iscălit însumi cu mâna mea jădoveşte.

1810, Maiu 20.

(Iscălitură ovreiască.)

Sandu....

Toader Rojniţă am scris cu primirea amînduror părţilor

XIV.

1813, 30 April. Scutire şi pentru o cîrciumă a lui Costea luminărariul, „fiindcă au slujit cu silinţă la lucrul căselor domneşti până în sfârşit".

„ 13 Maiu. Scutire pentru „Avraam şalvaragiu.... aflându-să la vârsta bătrâneţelor".

„ 8 Maiu. Scutire pentru „Sideri furnaru Ţărigradeanul..., om strein venit aici şi fără niciun părlej".

„ 10 Iulie. Scutire pentru „Nicolae sin Gheorghie povarnagiu dă aici din Bucureşti, de casa lui Constantin Filipescu (ţine o prăvălie).

„ 4 Iulie. Scutire pentru „Marin i sin ego, conduragiu din Bucureşti" (ţine o prăvălie).

1814, 30 April. Scutire pentru „Ioniţă cojocar şi Dinul băcan ot Ploeşti, sud Prahova..

„ 24 Februar. Scutire pentru „Ivan cojocar şi Radul Sărbul ot Bucureşti".

„ 14 Maiu. Scutire pentru „Apostol holteiu, şalvaragiu de aici din Bucureşti".

1816, 21 April. Scutire pentru Ştefan cuiungibaşa din politia Bucureştilor.

1814, 27 April. Scutire pentru „Gheorghe sin Dima. tăbac din Bucureşti, carele fiindcă s'au aflat slujind la cafegieriie căt şi iamac al treilea".

„ 28 Iulie. Scutire pentru „Gheorghe croitor Dăiani sin polcv. Ioan Moldoveanul".

„ 9 Maiu. Scutire „Dinului croitor ot mahl. Mihai-Vodă dă aici din Bucureşti", pentru „greutatea casii şi sărăciia întru care să află".

1815, 25 Februar. Scutire „lui Chiriiac Zatărul, tăitor dă tutun, dă aici din Bucureşti".

(Bibl. Ac. Rom., 357, fol. 125, 140 Vo, 179 Vo, 180 Vo, 209, 209 Vo, 212, 215.)

XV.

10 Novembre 1815.

Scarlat-Vodă Callimachi porunceşte pîrcălabului de Galaţi a da lui Mihail Andonie blănarul tot venitul oprit de la moşia Rădenii. puindu-l şi în stăpînirea unei jumătăţi din ea.

(Bibl. Ac. Rom., 151/XV ; resumat de d. Iuliu Tuducescu.)

XVI.

1820, Septemvr. No. 2.

Matcă de numele tuturor compăniilor ţării alcătuită pe judeţe şi oraşe, i cu banii datoriei răspunderii lor, pe totre-

meniia[1] următoare ot Septv., Octv., Noemvr. şi Dechvr. cum înlăuntru să arată.

(Bibl. Ac. Rom., 245.)

XVII.

Grigore-Vodă Ghica „acestor lude 23 blănari străini i lude 9 călfile lor iarăşi blănari, ale căror nume s'au aşăzat prin osebită foaie supt pecetea Domnii Mele, carei fiind neguţători blănari, oameni streini dă felul lor şi şăzători prin hanuri, veniţi fiind de multă vreme aici în pămîntul ţării şi avînd aceşti cojocari streini şi dajdia lor la Vistiarie, deosebită ruptoare, a da lude 23 din cap în capu po tl.—, care fac tl. — şi lude 9, călfile lor, cîte—, pe an, care fac tl.— şi atît bani lor, cît şi ai călfilor fac pe an tal.—, care bani să aibă a-i da după cum să va orăndui pe mazili, avănd ei şi hrisoave de la trecuţi Domni, după cum s'au văzut şi de către Domniia Mea hrisovul Domnii Sale—". Se strînge darea de nume dintre ai lor. „Fără numai dintr'ănşi care vor ţinea prăvălii la uliţe cu marfă, să plătească pe an un fumărit după vechiul obiceiu, iar în han de va avea odaia de şăzut, pe aceia să nu să supere de fumărit, iar, neavînd dugheană afară, şi va lucra la odaia din han, să plătească fumărit. Şi de cotărit încă poruncim Domniia Mea să nu să supere, fiindcă marfa lor nu să vinde cu cotu." Vel Vameş îi are în samă. Scutiţi de amestecul Vel Spătarului, lui Vel Agă, lui Vel Căpitan de dorobanţi „şi aiţi boieri şi zapcii care după vreme vă veţi orăndui pă tărg".

(Bibl. Ac. Rom., 621, fol. 53 Vo.)

XVIII.

10 Februar 1823.

Ioan Şalvaragiul din Bucureşti, în judecata lui cu un Petre, arată că, la 1810, fiind şezător la Rusciuc, a avut

[1] Tetraminie, termenul de patru luni.

tovărăşie cu un Ganea de acolo şi cu un Tonciul la găitănărie. Tonciul trece în Ţara-Românească.

(Arhivele Statului, Condica Agiei pe 1824-5, fol. 1; resumat de d. Iuliu Tuducescu.)

XIX.

Decembre 1823.

Mănăstirea Văcăreşti e în judecată cu chiriaşii hanului Constantin-Vodă, cari n'au plătit de la 1821 înainte: între alţii: Ştefan cojocarul, Petre cojocarul, Răducan boiangiul, Gheorghe calpacciul, Pascale cojocarul, polcovnicul Hristea cojocarul, Zoiţa cojocăreasa, Rot spiţerul, Matei cojocarul, Dumitru Ceamur, cojocarul, Alecu cojocarul, Diamandi cojocarul, Mihale calpacciul, Mihil spiţerul.

(*Ibid.*, fol. 5.)

XX.

1824.

Elena Polcovniceasa are judecată cu Hristea bumbăcarul pentru o prăvălie „în boiangeriile cele vechi", lîngă locul sterp al lui Stan plăpămarul.

(*Ibid.*, Condica Departamentului de opt, no. 7, fol. 32; resumat de d. Iuliu Tuducescu.)

XXI.

20 Septembre 1826.

Privilegiu pentru Teodor Mamelegioglu, care a adus nou meşteşug de a face postavurile vechi ca nouă, spălîndu-le şi curăţându-ie de pete. E de încurajat, făcînd parte din „lucrurile de mînă ce s'ar putea izvodi într'o ţară".

(*Ibid.*, Condica domnească 103, fol. 413-7; resumat de d. Iuliu Tuducescu.)

XXII.

Ţidula gospod., Cinstiţi credincioşi dumv. veliţi boieri ai Domniei Meli proin şi halé. Dumnealui pomeşcicul Dimi-

trii Carastat, ci să află din a stânga Prutului, prin vechilul său, încă din toamna trecută au cerut să i să dea slobozănie a deşchide aicea în politie Iaşii o fabrică de tabac, făcând-o din temelie prin a sa cheltuială, aducând meşteri cu bune ştiinţe, şi lucrând cu iscusinţă feluri de tabacuri de tot preţul, fără a amesteca acele materii vătămătoare ce li obicinuesc cei mai mulţi pentru neştiinţă, precum cenuşă, chiper roşu, var, cuişoare, spirturi mirositoare şi altele asămene, care după dovezile nestrămutate a acelor mai ispitiţi doftori sânt de mai întâiu pricini a durerii de cap, a slăbăciunii vederii, a gutunariului, şi a altor patimi, însă pe aceste tocmeli ce să arată mai gios. Adică:

1. În curgirea de doisprezece ani niminea altul să nu fiie volnic a lucra aicea în ţară după publicarisirea şi începirea lucrării fabricii sale.

2. Oricine va voi a aduce tabac de peste hotar, de orice feliu, să nu fie oprit, însă să să însămneze funturile prin casa vămii cu pecetea fabricii sale fără vre-o altă plată, şi oricine va voi a cumpăra de acei tabac volnic să fie.

3. Preţul tabacului si să cumpări pe uşurinţa analoghii cheltuelilor ca să tragă pre norod a cumpăra pe bună voinţă, şi a nu caute tabacuri streine, care scot moneda din ţară, şi, iarăş, de va face de prisos, încât să nu să poată trece tot aicea, slobod să fie a scoate şi piste hotar, ca să alcătuiască un matah **(sic)**, osăbit ce va aduci monedă în pământul acesta, oprindu-să Jidovii şi alţii care pentru nebăgare de samă cu volnicie de la sine fac tabacuri vătămătoare, amestecate cu materiile pomenite, fără a aduci vre un folos obştii.

4. Pentru că la început are a pune simţitoare cheltuială spre întemiere aceştii fabrici, să îndătoreşte pe doi ani dintâiu a da la şcoală domniască de aicea din Eşi câte cinci sute lei, iar pe zeci ani următori câte una mie lei pe an. Şi după împlinirea vadelii de 12 ani să leagă a lăsa la şcoala politii fabrica întreagă cu toate istrumenturile, cii mari şi cii mici, de lemnu sau de her, sau de orice mate-

rii, driaptă afierosire şi danie, şi şcoala, luînd venitul. îl va întrebuinţa spre învăţătura şi luminarea fiilor Moldovenilor.

5. După publicuirea aşezării aceştii fabrici di să va afla cineva îndrăznind a lucra tabac în pămăntul Moldoviei, să să ia ştrof pe sama şi folosul şcoalii fără a pretendarisi măcar un dram.

Întru aciasta am priimit şi anaforà de la preosfinţitul Mitropolit al Moldoviei, duhovnicescul nostru părinte, îndemnători să slobozim prin domnescul nostru hrisov cererile dumisale pomeşnicului, fiind de folos în multe chipuri, şi noi, giudecănd că oriunde un matah iasă, matca prisosăşti, prin fabrica întemiată, acolò fireaşte iaste şi mai eftin, precum videm tabacurile de lanina, de Franţa, aşa de alte locuri, că, unde să fac, sănt mai eftine. iar scoţăndu-să afară, să scumpesc, nu socotim a fi vre o greşală slobozăniia acestui lucru, ce mai vărtos nemerită, pe aceste temeiuri: întăiu că, după ce săngur ceri neoprirea tabacului strein de piste hotar, prin aciasta încredinţează că atăt cu bunătate, căt şi cu eftinătate tabacului său să bizueşte a mulţămi toată obştea de toate stările a nu mai pofti pe cele streine. Al doile, că, mulţămindu-să şi obicinuindu-să obşte cu tabacul său, nu s'ar mai scoati şi pe acest lucru moneda din ţară, ci, mai ales de-l faci, precum făgăduieşte. cu meşteri iscusiţi, va şi aduce monedă în acest pămănt. Al treilea că lăcuitorii, folosăndu-să din vînzarea tutunului, să vor sili a faci mai mult căud vor vedea că are căutare. Al patrulea că, pilda domnii sale fiind spre folosul obştesc, poate îndemna şi pe alţii întru altele spre aseamine urmări. In sfărşit, căud patriia nu ari niciun folos de la acei ce lucriază pînă acum tabac fără oprire, Jidovi şi streini oameni, necunoscuţi şi netrebnici în folosul obştescu, atăt mai de protimisit pot fi acei ce în multe feluri ar pricinui binele şi pîn aciasta a trage din alte părţi cu statornică lăcuinţă acei spre deşteptare alişverişului, care acum să afiă amorţit pentru slăbăciunile tuturor isnafurilor şi a

breslilor politii. De aceia rănduim întru chibzuința dumv., lucrul acesta să-l socotiți cu scumpătate, și, fiind cu cali, să ne arătați prin anaforà ca să să dè hrisovul cerșut. Poroncim și dum. Vel Vornic za aprozi să faci cunoscut dum. boierilor țidula aciasta și să să pue în lucrare chipzuirea fără prelungirea.

1827, Mart (șters: April) 26.

2 logt. procit.

(Bibi. Ac. Rom., ms. 350, fol. 13-4.)

XXIII.

10 August 1827.

Milă de 200 de taleri pe lună bătrînul „Fleivalt" (Freywald), inginer și arhitect, care a făcut la București patru poduri domnești cu caldarîm de piatră.

(Condica domnească 105, fol. 644; resumat de d. Iuliu Tuducescu.)

XXIV.

Copie. 29 Iulie 1830.

Cătră cinst. judecătoresc Divan,

Plecată apelație.

No. 24.

Fiindcă la pricina de judecată ce am cu Nicolae boiangiu, fiind orînduită la Departamentul de șapte, de unde s'au făcut și anaforà, și mă văz cu totul depărtată de dreptul mieu, de aceia mă rog cinstitului Divan ca să fiu înfățișată și la cinst. Divan de a-mi aflà despăgubirea zestrii după cum se va da pliroforie cinst. Divan din deosebit tacrir, căci văz alcătuit în anaforà că mi s'ar fi cerut foaie de zestre, și eu am zis că nu am, cu care arătare sînt cu totul năpăstuită, fiindcă pe mine nu m'au cercetat și vorbea numai cu numitul în limbă grecească, și am întrebat ce spune, ca să dau răspunsul, și mi-au zis ca să tac.

A cinst. Divan prea-plecată,

Ita, soția lui Cusiel Ovreiu.

(Bibl. Ac. Rom., ms. 1.661, fol. 27.)

XXV.

23 April 1838.

Foaie de socoteală a prăvăliei de acum, leat 1837, Apr. 23, şi până la leat 1838, Apr. 23, cum mai jos să arată:

Suma ocalilor			Preţul		Suma cât face	
ocă	dramuri		tale.i	par.	taleri	par.
86	100	brîne lînuri zuvelci nă-rînzate mustiereşti. . .	12	—	963	—
60		brîne portocalii, ipac . .	7	—	423	—
234		brîne lînuri zuvelci cişit .	2	20	585	—
61		dimii lînuri civile	3	20	213	20
2	100	caere roşii de vînzare .	8	—	18	—
60	200	toprac	5	35	352	20
75		băcan roşu turcesc . . .	3	20	262	20
256		peatră acră turcească. .	1	10	319	30
96	300	boiă nemţească	3	35	375	—
		Total . .	—	—	29399	31
		Cîştig .	—	—	4392	11

(Bibl. Ac. Rom., ms. 1734, fol. 457-8.)

XXVI.

5 Iulie 1847.

Poliţia din Iaşi se ocupă de plîngerea breslei blănarilor din Iaşi contra celor ce nu se supun aşezămintelor.

(Bibl. Ac. Rom., 103/LXIX; notiţă de d. Iuliu Tuducescu.)

Tabla ocupaţiilor şi unor articole[1]

A.

Abâ, 79.
* Abageri, 128.
Ahcî-başa (şeful bucătarilor), 128.
Alamă, 97.
Anglia (stofe de), 84.
Anglìe (stofă), 84.
* Arcari, 58.
Ardeal (stofe de), 83.
* Argintari, 54-5; 88, 211
* Arhitecţi, 216.
* Armurieri şi arme, 100.
Arpăcaş (moară de), 180.
Aşternuturi, 81, 109-10, 195, 197.
Aţă, 199.
* Aurari, 55.

B.

Băcan (văpsea), 217.
* Băibărăcari şi băibărace, 40, 197.
* Băltăgari şi baltage, 59, 198.
* Bănari, 55-6.
Bărcace, 195.
* Basmagii şi basmale, 87, 170.
Basmale (turceşti; fabrică de), 171.
* Başcalii, 138.
* Batiste, 87, 109, 184.
* Berari, 34, 127-8, 174-6.
Bernevici, 197.
Bice, 94, 197.
* Binale (staroste de), 157.
Bîrneţe, 200.
Bisactele, 200.
* Biserici (meşteri de), 25.
* Blănari şi blăni, 41 u., 133 u., 183, 187, 199, 209, 212.
* Blidari, 23.
Blondă (stofă), 108.
Bobou (stofă), 36.
Bogas'e, 79, 198.
* Bogas'eri, 137.
* Boiangii, 103, 213, 216, (cherhanaua lor), 170.
* Borşari, 95.
* Brăhari, 34, 127.
Bresle (primele), 32.
Brîie, brîne, 4, 40, 80, 199, 217.
Brişti, 93.
Broboade, 81.
* Brutari, 122 u. (la Alexandru-Vodă Lăpuşneanu), 32-3. V. şi pitari.
* Bucătari, 95, 128.
Bumbac, 199.
Bumbac tors (fabrică de), 168, 180.

[1] Ocupaţiile sînt indicate printr'o steluţă preliminară.

* Bumbăcari, 213.
* Buştenari, 26.
* Butari, 155. V. şi butnari.
Butci, 91-2.
* Butnari, 21, 59.

C.

* Căciulari şi căciuli, 90-144.
„Cacre", 196.
Cadrilat (stofă), 107.
Caiere, 217.
„Caiuşuri", 199.
* Căldărari, 52-3, 96, 174.
Caleşti, 93, 198.
Călimări, 98, 196.
* Calpaccii, 213.
* Călţunari şi călţuni, 5, 19, 41.
„Cămări" (cară), 57.
Cămăşi, 3.
Camelot, 107.
Canapele, 197.
Cară, 56.
* Cărămidari, 26, 62, 110, 155.
Cărămizi (fabrică de), 181.
* Cărătaşi şi carăte, 56, 91 u.
* Cărbunari, 28.
Căruţe (jidoveşti), 93.
Casă ţerănească (lucrul—ei), 16.
Castroane, 99.
Caşmir, 108.
Caţaveici, 137.
* Cavafi, 147.
Cazane, 99.
Ceaprage, ceaprazuri, 94.
* Ceasornicari şi ceasornice, 74, 113-4.
Cergi, 195.
Cerneală, 198.
Cerşafuri, 7, 81.
Chembrică, 106.
Chemisettes, 107.
„Chichiţe", 199.
Chihlimbar, 180.
Chindee, 7.
Chiseţe, 200.
Chiunghiuri (pentru apă), 110.
* Chiurci başa (de blănari), 141.
Cimşir, 196.
Cinepă, 10-2.
Cingători, 40.
Cioareci, 5.
* Ciocănari, 29.
* Ciorogari, 147.
* Cîrjari, 28.
Cîrpături (pentru hîrtie), 165.
Cîtarie, 106.
* Cizmari, 47 u., 88 u., 147 u.
* Clopotari şi clopote, 53-4, 99-100.
* Cocari, 33.
* Cocieri şi cocii, 57.
* Cofetari, 34, 95-6, 174.
* Cofănari, 59.
* Cojocari, 44 u., 139 u., 211, 213.
Condeţe, 99.
* Conduragii şi conduri, 85, 151, 211.
* Cordari, 58.
* Covaci, 155.
Covoare, 99. (de Persia), 195.
Creditor (stofă), 108.
Croazé (*croisé*, stofă), 107.
*Croitori, 36 u., 139 u., 187 211. (pîrv şi cîrpaci), 82. (străini), 36. (evrei), 188. (preţuri), 86.
* Cruceri, 28.
Cuişoare, 199.
* Cuiungii, 54-5. V. argintari.
Cumpănă de galbeni, 198.
Curte (lucrul —ţii), 25.
* Cuşmari şi cuşme, 138. (evrei), 188.
* Cuţitari şi cuţite, 52, 196.

D.

Dalte, 198.
Dantele, 85, 108.
Demi-coton, 107.
Desagi, 6, 198.
Dimii, 217.
Dîrlogi, 196.
Dîrstari, 19.
Dîrvari, 26.
Dogari, 59, 155.
Dohotari, 29.
Droşti, 93.
Dubăsari, 102.
Dulgheri, 156 u., 189. (evrei), 188.

E.

Evantalii, 109.

F.

Fachioale, 5.
* Făclieri, 59, 179, 205-7.
* Făinari, 123.
* Fauri, 51.
Fesuri, 144.
Fidea (fabrică de), 180, 208-9.
* Fierari, 49 u., 155.
Flanelă, 85, 108.
Florenţa (stofe de), 83, 108.
* Fluierari, 29.
Foarfeci, 98, 198.
* Folari, 29.
Franţa (stofe şi mode de), 106 u.
* Franzelari, 126.
Frîie, 94, 197.
* Funari, 28, 60, 111, 210.
Furculiţe („furcuţe"), 87.
* Furmagii, 126.

G.

* Găitănari, 169, 212.
Galoane, 85.
Gază, 108.
Geantă, 198.
Germania (stofe din), 80 u.
Ghermesut, 77.
Ghermesuturi (fabrică de), 172.
* Ghimigii, 101.
Ghirlande, 108.
„Ghiuriş", 200.
* Giuvaergii, 153-4.
Glăjărie, 137.

H.

Haine, 197.
Hamuri, 94, 200.
Harabale, 91.
Hataì (stofă), 79.
* Herăstrăieri, 27.
Hier alb, 53.
Hintee, 57.
Hîrtie, 169, 198. (fabrică de), 164-5.
Horilcă, 174.

I.

* Ibrişingii, 133, 171.
In, 11.
Incălţăminte (orientală, varietăţi), 148.
Ipingele, 197.
* Işlicari, 205. V. şi şlicari.
Italia (marfă de), 106.

J.

* Jimblă şi jimblari, 33, 123, 125.
Juguri, 23.

L.

* Lăcătuşi, 51, 96.
* Lăcrari, 22.
Lăduncі, 197.

Lăvicere, 6, 195.
Leagăne, 57.
* Lefticari, 57.
* Legători de cărți, 114-5.
Leipzig (marfă de), 97, 106. (batiste de), 109.
Lemn (lucrul de— cu barda), 27. (varietăți), 22.
* Lemnari, 26, 60 u.
Lemnărie (pentru Turci, varietăți), 102.
Lepedee, 7.
* Lingurari și linguri, 21, 199.
Linot (stofă), 107.
Linz (marfă de), 106
* Litografi, 116.
* Lumînărari și lumînărărie, 59, 177 u., 205, 210.

M.

Macaroane (fabrică de), 180.
Macaturi, 109-10.
* Măcelari, 189.
* Maghiri, 95. V. bucătari.
* Măglași, 29.
Mălrămi, 8.
Malotele, 137.
Măngălău, 98-9.
* Mănușari, 88.
Masalale, 24.
* Măsari, 61.
Mătasă (sculuri de), 198.
* Mătăsaragii, 171.
* Mătăsari, 88.
* Meimari și meimarbașa, 110, 157-8. V. și arhitecți.
Meneșterguri, 157-8, 199.
Menghenele, 170.
Merinose, 168.
„Mese" (fețe de masă), 81.
* Meșteri (de orașe, primii), 30.
Metal (obiecte de, felurite), 195-200.
* Mindirigii, 91.
Mintene, 171.
Moară cu aburi, 180 n. 3.
* Morari, 18.
* Mrejeri, 28.
Musulină, 108.

N.

Nădragi, 4.
Năfrămi, 8, 81, 199.
Nanchinet (stofă), 107.
Nasturi, 199.
* Năvodari, 28, 60.
Neapole (stofe de), 83.

O

Odgoane, 110-1.
Olandă (marfă), 84, 106.
* Olari, 20, 151-2. (evrei), 188.
Oloiu (moară de), 180.
* Opincari, 19.
* Oțetari, 128.

P.

* Pălării și pălărieri, 43, 141.
* Papugii, 147.
Păretare, 6.
Păsat (moară de), 179.
* Pastramagii, 128.
Pațachină (văpsea), 168.
Păturі, 8.
Paveze, 58-9.
Percal, 107.
Perdele, 81.
Perne, 8.
Peșchire, 81.
Pete (fabrică de șters —le), 213.
Petinet (stofă), 108.
Piatră-acră, 217.
Pichet (stofă), 107.
* Pictori, 186. V. zugravi.
* Pielari, 44.

* Pieptănari şi piepteni, 34, 196.
* Pietrari, 159. V. şi zidari.
Pile (zlătăreşti), 199.
Pînză, 11, 197. (lucrul de), 124.
* Pînzari, 35, 129.
Piperniţe, 197.
* Pîslari, 35.
Pistoale, 197.
* Pitari, 32 u. (catastif de), 33-4. V. şi brutari.
* Piuari, 19. V. şi dîrstari.
* Plăcintari, 34.
* Plapome şi plăpomari, 8, 49, 109, 213.
Plisă (stofă), 107.
Pluguri, 23.
Poclăzi, 197.
* Podari, 111-2.
Poduri (nomenclatură), 111-2.
Poleit (maşină de), 182.
Poloage, 197.
Polonia (stofe de), 84.
Porţelan (fabrici de), 182-3.
Postav (de Ardeal), 83. (fabrica de), 166 u.
* Postăvari, 35, 202.
Potaş, 172.
* Potcovari, 52, 96.
* Povarnagii şi poverne, 173.
* Prăvari, 59.
Prostiri, 7, 200.
* Puntaşi, 59.
Puşti, 197.

R.

* Rachieri, 34, 127, 173-4.
Rachiu, oţet, rom (fabrică de), 176.
Rădvane, 91.
Rînză (pentru văpsele), 145.
* Rogojinari, 25.
* Rotari, 24.

S.

* Săbieri şi săbii, 58, 197.
* Săhăidăcari, 46 u., 195.
* Sălitrari, 59.
Sănii, 93.
* Săpători, 67.
* Săpunari, 73 u., 152.
Sarici, 5.
Satîre, 198.
* Scăfari, 23.
Scarpi, 5.
Scăuieşe de cuţite, 99.
Scaune, 101.
Scoarţe, 6, 90, 197.
Sfeşnice, 96.
* Sfoară şi sforari, 110, 199.
Sipete, 200.
Sîrmă, 99.
Sitari, 24.
Sobe, 90.
Sofale, 200.
Solniţe, 198.
Sovîrf (pentru văpsele), 145.
* Spoitori, 96.
Stambă, 184.
Steaguri, 36.
Sticlărie, 163.
Stofe. V. ştofe.
* Străchinari, 152.
* Străiţari şi străiţe, 6, 19.
* Strungari, 23, 156 u.
Sucmane, 5.
* Suiulgii, 112.
Suliţe, 58.

Ş.

Şaluri, 80, 108, 205. (fabrica de —), 170.
* Şalvaragii, 40, 133, 210-1.
Şăpci, 144.
* Şeicari, 102-3.
* Şelari şi şele, 46 u., 152, 197.
Şemizeturi, 107.

Șervete, 81, 109.
* Șindilari și șindilă, 26, 62, 201.
* Șlicari, 43 u., 90-1, 136, 138, 143-4. V. și ișlicari.
Șofran („tichiuri" de), 199.
Ștofe, 83. (noi turcești), 177 u.
Ștrimfi, 5.

T.

Tabac (fabrici de), 181, 214-6. V. și tutun.
Tabacheri, 83.
* Tabaci, 44, 111 u., 211.
Table de numărat bani, 199.
* Tăciunari, 28.
* Tălpălari, 46, 150.
Teftice, 195.
* Terzibașa, 131.
* Teslari, 61, 100-1.
Testemele (fabrica de), 171.
* Timari, 120, 146-7, 190.
* Timplari, 61, 100-1, 156 u.
* Tinichigii, 53.
* Tipografi, 115-6.
Tîrlici, 89.
Toprac, 217.
Torturi, 11, 168.
* Trăistari, 151.
* Trocari, 169.
Tulumbe, 99.
* Turnători, 116.
* Tutun (tăietori de), 211.

Ț.

Țehiuri, 120.
Țoluri, 6.

U.

Umbrele, 109.

V.

Vapeluri, 107.
Văpseli, 199, 217.
* Vărari, 26.
Vase (construcție de), 110.
Velințe, 6, 195.
* Velniceri și velnițe, 173 și nota 1.
Veneția (stofe de), 83.
Veșminte preoțești (categorii), 6.
Viena (marfă de), 85, 97.

Z.

Zăblaie, 36.
Zăbranice, 5.
* Zăbunari, 40, 129-30, 201.
Zahăr (plan de fabrică), 186.
Zale, 59.
Zarfuri, 201.
Zăvelci, 217.
* Zidari, 184-5, 202 u. (sași, supt Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu), 62 u.
* Zlătari, 54-5, 153-4.
* Zugravi, 67 u., 160 u. V. și pictori.

Câteva cuvinte rare

Avandalîc (avantagiu), 168.
Casabaşlîc (oile lui casapbaşa), 167.
Ceşnìu (preţ), 178.
Chedir (pagubă), 187.
Cherhanà (fabrică), 170.
Cinìii (instrumente), 167.
Ergalii (instrumente), 167.
Heriie (amendă), 150.
Istraprahticà (extra-practica), 201.
Matah (fabrică), 214.
Rebelion (rebeliune), 187.
Şaldangelîc (fabrică de şaluri), 170-1.

ERATA

P. 80, r. 14 de sus, cetește: brîie în loc de: brice. P. 87, r. 1 de jos: „sumptuare". P. 112, r. 10 de sus: suiulgiii.

Tiparul
așezământului tipografic
„Datina Românească"
din Vălenii-de-Munte

Prețul : lei.